

Nr 106

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m.; given Stockholms slott den 25 mars 1966.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* anta härvid fogat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967),

dels bifalla det förslag i övrigt om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås nya grunder för värnpliktsutbildningen. Denna skall omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Grundutbildningen motsvarar i stort sett nuvarande första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd. Den differentieras i ökad utsträckning inom och mellan försvarsgrenarna med utgångspunkt i att behovet av utbildningstid växlar mellan olika grupper av värnpliktiga. Flertalet värnpliktiga i allmänhet vid armén och kustartilleriet får 300 dagars grundutbildning, vilket innebär i stort sett oförändrad utbildningstid. Grundutbildningen är dock ca 50 dagar kortare än nu för en stor grupp och högst ca 40 dagar längre för en mindre grupp. Vid flottan förkortas utbildningstiden för flertalet värnpliktiga i allmänhet till 320 dagar, medan den vid flygvapnet för flertalet behålls oförändrad vid 364 dagar. De flesta underbefälsuttagna får i förhållande till nu något förlängd grundutbildning vid armén (högst 345 dagar) och kustartilleriet (330 dagar), betydligt förkortad grundutbildning vid flottan (364 dagar) och oförändrad grundutbildning vid flygvapnet (364 dagar). För flertalet underofficersuttagna behålls grundutbild-

ningen vid nuvarande 450 dagar — den förkortas dock något vid flygvapnet. De officersuttagna får genomgående förkortad grundutbildning, 540 dagar vid armén och marinen samt 510 dagar vid flygvapnet. Officersutbildning genomgås endast efter frivilligt åtagande.

Repetitionsutbildning i krigsförband skall, utom som nu vid armén och kustartilleriet, ske även vid flottan och flygvapnet. Utbildningen omfattar krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar. *Krigsförbandsövningarna* — som motsvarar nuvarande repetitionsövningar med anslutande befälsövningar — genomförs vart fjärde år för förbanden. Övningens längd är för värnpliktiga i befattningar för meniga 18 dagar vid armén och marinen samt 15 dagar vid flygvapnet. Smärre avvikelser förekommer. Värnpliktiga i befälsbefattningar har i de flesta fall längre övningsskyldighet. Varje krigsförbandsövning får dock omfatta högst 34 dagar. Högst fem krigsförbandsövningar fullgörs av den värnpliktige. De *särskilda övningarna* är en utbyggnad av nuvarande särskilda befälsövningar och läggs in vid viktigare förband mellan krigsförbandsövningarna. De genomförs i flertalet fall med krigsförbandens befäl i officers- och underofficersbefattning men vid ett mindre antal förband även med vissa värnpliktiga i befattning för underbefäl eller menig. Vid armén och marinen genomförs högst tre särskilda övningar om vardera elva dagars längd och vid flygvapnet högst fem övningar om vardera fyra dagars längd. *Mobiliseringsövningarna*, som saknar motsvarighet i nuvarande system, kan omfatta antingen viss nyckelpersonal för förbandens mobilisering eller hela förband med särskilt korta mobiliseringstider. Övningens längd är i regel ett och högst två dygn. Den värnpliktige åläggs högst fem mobiliseringsövningar.

Det nya utbildningssystemet innebär att det årliga antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga vid fullt utbyggt system i förhållande till det nuvarande minskar med 800 000 för grundutbildning samt ökar med 300 000 för repetitionsutbildning. Antalet in- och utryckningsdagar ökar med drygt 100 000. Det förutsätts att de ekonomiska förmånerna åt värnpliktiga anpassas till den nya utbildningsordningen. Förslag härom avses skola framläggas senare. Uppkommande kostnader för genomförande av förslaget bedöms vara av den art att de bör bestridas inom ramen för 1963 års försvarsbeslut.

Förslaget föreslås skola tillämpas i huvudsak med början under år 1967. Systemet för repetitionsutbildning påbörjas hösten 1966 men avses inte vara helt genomfört förrän under första hälften av 1970-talet.

Slutligen föreslås decentralisering av beslutanderätten i vissa ärenden om befrielse från och anstånd med värnpliktstjänstgöring.

Förslag

till

Lag**om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967)**

Härigenom förordnas, att 5 och 6 §§, 14 § 1 mom., 27 § 1 och 3 mom. samt 29, 30 och 44 §§ värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***5 §.**

Konungen må från värnplikts- Från värnpliktstjänstgöring må tjänstgöring helt eller delvis befria: helt eller delvis befrias:

a) den som — — — — — sådan befrielse.

Under de villkor Konungen bestämmer må anstånd medgivnas med tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. Konungen meddelar bestämmelser om anstånd med annan värnpliktstjänstgöring.

6 §.

De värnpliktiga — — — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl, må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning må ske endast efter den värnpliktiges medgivande. Sådan uttagning sker vid inskrivningen eller därefter.

Uttagning för underofficers- eller underbefälsutbildning må ske även utan medgivande av den värnpliktige. Uttagning efter den värnpliktiges medgivande må ske vid inskriv-

Värnpliktig uttages i samband med inskrivningen eller senare för utbildning till viss befattning eller grupp av befattningar.

Uttagning för utbildning till befattning för officer får icke ske utan den värnpliktiges medgivande. För uttagning för annan utbildning fordras medgivande av den värnpliktige endast om uttagningen ändras efter inskrivningen och den ändrade uttagningen medför att tiden för grundutbildningen förlänges.

¹ Lagen omtryckt 1954:479. Senaste lydelse av 27 § 1 mom. och 29 § 1 mom. se 1960:354.

(Nuvarande lydelse)

ningen eller därefter. Uttagning utan medgivande av den värnpliktige skall ske i samband med den värnpliktiges inskrivning; dock att värnpliktig, vilken i egenskap av sjömanshusinskriven blivit utan personlig inställelse inskriven såsom värnpliktig och därvid tilldelats flottan, må uttagas för underbefälsutbildning efter inskrivningen och senast i samband med inryckningen till tjänstgöring.

Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring eller utbildning i andra avseenden förordnar Konungen.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses, att envar värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning, för vilken han befinner lämpligast. Där så kan ske, skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. *Visar värnpliktig, som vid inskrivning befunnits äga förutsättningar för utbildning till underofficer, att undergående av sådan utbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.*

(Föreslagen lydelse)

Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring förordnar Konungen.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses att varje värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning för vilken han är lämpligast. I den mån det kan ske skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. *Värnpliktig bör ej uttagas för utbildning i befattning, för vilken fordras längre grundutbildning än ett år, om han visar att detta medför särskilt svåra olägenheter för honom eller för nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete.*

14 §.

1. Värnpliktig är, där ej Konungen för särskilda fall annorlunda förordnar, skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller aderton år. Den som förvärvar svenskt medborgarskap först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som in-

1. Värnpliktig är, där ej Konungen för särskilda fall annorlunda förordnar, skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning *tidigast* det år han fyller aderton år. Den som förvärvar svenskt medborgarskap först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

faller näst efter det han förvärvat
medborgarskapet.

som infaller näst efter det han för-
värvat medborgarskapet.

Rörande skyldighet — — — — — förordnar Konungen.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid skola gälla följande bestämmelser.

Värnpliktsutbildningen utgöres av grundutbildning och repetitionsutbildning, om annat ej följer av vad som sägs nedan. Repetitionsutbildningen kan utgöras av krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

A. I den mån ej nedan under punkterna B.—E. annorlunda föreskrives, är värnpliktig skyldig tjänstgöra följande antal dagar, nämligen:

*a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet trehundra-
nittiofyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första
tjänstgöring om trehundrafyra dagar
och tre repetitionsövningar, envar
om trettio dagar;*

*b) värnpliktig tilldelad flottan
trehundra-
nittiofyra dagar, vilken
tjänstgöring skall fullgöras i en
följd; samt*

*c) värnpliktig tilldelad flygvapnet
trehundra-
nittiofyra dagar, att enligt Konungens bestäm-
mande fullgöras med en första tjänst-
göring om lägst trehundrafyra da-
gar samt högst fyra repetitionsöv-
ningar, envar om trettio eller fem-
ton dagar.*

*A. Värnpliktig, som uttagits för
utbildning till befattning för me-
nig eller underbefäl, skall fullgöra
grundutbildning som omfattar*

*a) vid armén och kustartilleriet
högst trehundrafyrtiofem dagar,*

*b) vid flottan och flygvapnet högst
trehundrasextiofyra dagar.*

*Värnpliktig, som skall utbildas till
särskilt kvalificerad befattning för
menig eller underbefäl, kan åläggas
grundutbildning under högst fyra-
hundrafemtio dagar.*

*Värnpliktig, som uttagits för ut-
bildning till befattning för underoffi-
cer, skall fullgöra grundutbildning
under högst fyrahundrafemtio da-
gar. För värnpliktig, som uttagits för
utbildning till befattning för officer,
omfattar grundutbildningen högst
femhundrafyrtio dagar.*

*Tid för grundutbildning må icke
understiga tvåhundra-
trettiofem da-
gar.*

*B. Följande för underbefäls-
ler underofficersutbildning uttagna*

*B. Värnpliktig skall fullgöra högst
fem krigsförbandsövningar.*

(Nuvarande lydelse)

värnpliktiga äro skyldiga att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar fullgöra tjänstgöring enligt vad nedan sägs:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet:

den som uttagits för underbefälsutbildning en första tjänstgöring om trehundraatjugufyra dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning en första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring om sammanlagt högst fyrahundraatfemtio dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) värnpliktig tilldelad flottan:

den som uttagits för underbefälsutbildning tjänstgöring i en följd om fyrahundraatfyrtiofyra dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundraatfyrtio dagar; samt

c) värnpliktig tilldelad flygvapnet och uttagen för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundraatfyrtio dagar.

Värnpliktig som uttagits för officersutbildning är skyldig att utöver den i föregående stycke för varje särskilt fall angivna tiden för underofficersutbildning fullgöra fortsatt tjänstgöring om högst etthundraatfemtio dagar.

Värnpliktig som enligt av Konungen meddelade bestämmelser är antagen för utbildning till reservofficer vid armén är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna utbild-

(Föreslagen lydelse)

Värnpliktig i annan befattning för menig eller underbefäl än befattning på stamstridsfartyg vid flottan skall fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst

a) vid armén och kustartilleriet etthundraatfemtio dagar eller, i underbefälsbefattning eller kvalificerad befattning för menig, etthundraatjugofem dagar,

b) vid flottan nittio dagar eller, i underbefälsbefattning, etthundraatjugofem dagar,

c) vid flygvapnet nittio dagar eller, i kvalificerad underbefälsbefattning, etthundraatjugofem dagar.

Värnpliktig i befattning för menig eller underbefäl på stamstridsfartyg vid flottan skall fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst etthundraatjugofem dagar eller, i underbefälsbefattning eller kvalificerad befattning för menig, högst etthundraatsextio dagar.

Värnpliktig i underofficers- eller officersbefattning skall fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst etthundraatsextio dagar vid armén och marinen samt högst etthundraatjugofem dagar vid flygvapnet.

För värnpliktig i befattning som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i motsvarande befattning eller med uppgift som materielredogörare kan den sammanlagda tiden för krigsförbandsövningar överskridas med högst tio dagar.

Krigsförbandsövning får omfatta högst trettiofyra dagar.

Konungen äger bestämma att en krigsförbandsövning för värnpliktig

(Nuvarande lydelse)

ningstiden, i den ordning Konungen bestämmer undergå utbildning till reservofficer under högst tvåhundra dagar.

C. Värnpliktig tilldelad flottan, vilken vid sjöbefälsskola avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen eller erhållit avgångsbetyg från styrmans- eller maskinteknikerkurs, är skyldig att, utöver den under A. b) angivna tiden eller — om den värnpliktige före examens avläggande genomgått underbefälsutbildning — utöver den under B. b) angivna tiden för tjänstgöring i en följd, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av ett-hundratjugu dagar.

Värnpliktig, vilken vid sjöbefälsskola avlagt sjökaptensexamen eller erhållit avgångsbetyg från styrmanskurs och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan, må efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning. Sådan värnpliktig är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna fortsatta tjänstgöringstiden, undergå utbildning till officer under nittio dagar.

D. För värnpliktig, — — — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A. angivna tjänstgöringen om trehundra nittiofyra dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat-

(Föreslagen lydelse)

i befattning på stamstridsfartyg vid flottan uppdelas i högst fyra delövningar.

C. Värnpliktig i underofficers- eller officersbefattning samt, enligt Konungens bestämmande, annan värnpliktig kan åläggas att fullgöra högst tre eller vid flygvapnet högst fem särskilda övningar.

Särskilda övningar skola fullgöras under sammanlagt högst trettiotre dagar vid armén och marinen samt högst tjugo dagar vid flygvapnet.

Särskild övning får omfatta högst elva dagar.

Värnpliktig, som vid förband skall fullgöra uppgift av särskild betydelse för genomförande av förbandets mobilisering eller som är krigsplacerad vid förband, vars mobilisering är avsedd att kunna genomföras på avsevärt kortare tid än som gäller för huvuddelen av krigsmaktens förband, kan åläggas att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar om sammanlagt högst åtta dagar.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna att den värnpliktige skall fullgöra tjänstgöring om trehundra nittiofyra dagar i stället för den under A.—C. angivna tjänstgöringen. Denna tjänstgöring skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens full-

(Nuvarande lydelse)

och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnplik-
tig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundrafyrtiosex dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Har ej — — — — — prövar skäligt.

E.¹ Värnpliktig tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet, vilken genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, må enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar kunna åläggas att, utöver tjänstgöring enligt A. eller B., i anslutning till honom åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning, omfattande tio dagar eller, om repetitionsövningen omfattar femton dagar, fem dagar.

Värnpliktig tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet, vilken genomgått underofficers- eller officersutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom underofficer eller officer, må enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar kunna åläggas att utöver i första stycket angivna befälsövningar fullgöra två

(Föreslagen lydelse)

följande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnplik-
tig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundrafyrtiosex dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

¹ Punkten E upphäves genom lagen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

särskilda befälsövningar, envar om femton dagar.

F.¹ Konungen äger förordna om minskning av tiden för tjänstgöring enligt detta moment — dock icke av tid för repetitionsövningar och befälsövningar — med högst sju dagar, såvitt avser envar av de i A.—D. angivna utbildningstiderna. Härutöver äger Konungen förordna om minskning av dels tiden för första tjänstgöring enligt A. a) med högst fjorton dagar, dels tiden för första tjänstgöring för värnpliktig tilldelad armén, som uttagits för underbefälsutbildning, med högst sju dagar.

Sättet för fullgörande av tjänstgöring enligt detta moment bestämmes av Konungen. I tjänstgöringen skola inräknas tider för vederbörligen anbefallda övningsuppehåll. Konungen äger bestämma att tjänstgöringen skall fullgöras i annan ordning än i detta moment sägs. Första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd skola taga sin början före utgången av tredje året efter inskrivningsåret.

Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

3. Särskilda bestämmelser²

A. Därest, på — — — — — äga rum.

D. Har värnpliktig — — — — — ock Konungen.

¹ Punkten F upphäves genom lagen

² Ändringen innebär att punkten E upphäves

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

1. Anstånd till nästföljande år med påbörjande av i 27 § föreskriven första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) må i den ordning Konungen bestämmer medgivas:

a) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som enligt intyg från sjömanshusombudsmannen är å handelsfartyg inmönstrad för utrikes sjöfart och som till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan varar, inställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som gör sannolikt, att han under den tid närmast förestående tjänstgöring skulle omfatta kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, sjöingenjörs- eller maskinteknikerkurs vid sjöbefälsskola;

c) värnpliktig, som själv förvaltar och brukar honom tillhörig fast egenom eller själv driver honom tillhörig handels-, fabriks- eller annan industriell rörelse och icke varit i tillfälle att på lämpligt sätt ordna fastighetens eller rörelsens skötande under den tid han för sin militära tjänstgöring skulle bliva frånvarande; samt

d) värnpliktig, som visar annat giltigt skäl för anstånds beviljande, såsom att tjänstgöringen skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs eller eljest bereda honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter.

Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige. Tjänstgöringen

Beslut om befrielse från värnplikstjänstgöring enligt 5 § första stycket och om anstånd med tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. meddelas av truppregistreringsmyndighet efter ansökan av den värnpliktige. Anser sig truppregistreringsmyndigheten icke kunna bifalla ansökningen, skall myndigheten med eget yttrande överlämna handlingarna till centrala värnpliktsbyrån, som beslutar i ärendet.

Talan mot centrala värnpliktsbyråns beslut föres hos värnpliktsnämnden genom besvär som skola ha inkommit till nämnden inom två veckor från den dag klaganden fick del av beslutet.

Mot värnpliktsnämndens beslut må talan icke föras.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

skall dock taga sin början senast det år under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, där ej Konungen finner synnerliga skäl föranleda längre anstånd.

2. Värnpliktig, för vilken, sedan han påbörjat första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse uppkommer sådant skäl för anstånd, som avses i 1 mom. c) eller d), må i den ordning Konungen bestämmer medgivas anstånd med återstoden av tjänstgöringen. Sådant anstånd, som beviljas för ett år i sänder, må ej medgivas för längre tid än sammanlagt fyra år, där ej Konungen finner synnerliga skäl föranleda längre anstånd.

Huruvida och i vad mån värnpliktig, som beviljats anstånd jämlikt första stycket, må anses hava fullgjort honom åliggande tjänstgöring, ävensom i vilken ordning återstoden av tjänstgöringen skall fullgöras, därom meddelar Konungen erforderliga bestämmelser.

30 §.

Anstånd med annan i denna lag föreskriven tjänstgöring än i 29 § sägs må beviljas i den ordning och i den utsträckning Konungen bestämmer.

Värnpliktsnämnden består av ordförande och två andra ledamöter. För ledamot skall finnas ersättare. Vid hinder för ordföranden tjänstgör ersättare för honom som ordförande.

Konungen utser ledamöter och ersättare för viss tid.

Värnpliktsnämnden är beslutsför när ordföranden eller ersättare för honom samt minst en annan ledamot äro närvarande. När ärende av större vikt handlägges, böra om möjligt samtliga ledamöter närvara.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Som nämndens beslut gäller den mening varom de flesta förena sig eller, vid lika röstetal eller om samtliga ledamöter äro av olika mening, den mening som ordföranden biträder.

Rättegångsbalkens bestämmelser om jäv mot domare gälla i tillämpliga delar ledamot av värnpliktsnämnden.

44 §.

Konungen äger — — — — — vid krigsmakten.

I vad — — — — — bestämmer Konungen.

Vad sålunda — — — — — lots- och fyrstaten.

Särskilda bestämmelser gälla för värnpliktig som erhållit tillstånd till vapenfri tjänst.

Denna lag träder i kraft såvitt avser 6 §, 14 § 1 mom. och 27 § 1 mom. den 1 september 1966 och i övrigt den 1 oktober 1966.

Genom lagen upphävas lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar samt förordningen den 7 maj 1965 (nr 113) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Den som börjar värnpliktstjänstgöring före den 1 januari 1967 eller, i fråga om värnpliktstjänstgöring vid kustartilleriet, före den 1 februari 1967 skall i stället för grundutbildning enligt den nya lagen fullgöra annan tjänstgöring än repetitionsövning enligt 27 § 1 mom. A.—C. värnpliktslagen i dess äldre lydelse. Den som börjat värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966 skall fullgöra högst det antal krigsförbandsövningar och särskilda övningar som angives i tabellerna 1—3 i bilaga till denna lag.

Om Konungen ej bestämmer annat tillämpas bestämmelser i lag eller författning

1. om annan tjänstgöring än repetitionsövning enligt 27 § 1 mom. A.—C. värnpliktslagen i dess äldre lydelse på grundutbildning enligt den nya lagen,

2. om repetitionsövning och befälsövning på krigsförbandsövning enligt den nya lagen,

3. om särskild befälsövning på särskild övning enligt den nya lagen.

Tabell 1

Krigsförbandsövningar

för

värnpliktig som börjat värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966

Värnpliktig född år	Antal krigsförbandsövningar vid		
	armén och kustartilleriet	flottan	flygvapnet
1947 eller senare.....	5	5	5
1946—1943.....	5 ¹	4 ⁴	4 ⁶
1942—1939.....	4 ³	3	3
1938—1936.....	3	2	3
1935—1933.....	3 ³	2	2
1932—1929.....	2	1	2 ⁶
1928—1925.....	1	1	1
1924 eller tidigare.....	1 ⁷	—	1 ⁷

¹ Fyra krigsförbandsövningar om en repetitionsövning fullgjorts före den 1 september 1966.² Tre krigsförbandsövningar om två repetitionsövningar fullgjorts före den 1 september 1966.³ Två krigsförbandsövningar om två repetitionsövningar fullgjorts före den 1 september 1966.⁴ Tre krigsförbandsövningar för värnpliktiga vilkas tjänstgöring icke blivit uppdelad med stöd av Kungl. brev den 4 december 1964 ang. viss uppdelning av värnpliktstjänstgöringen vid flottan.⁵ Tre krigsförbandsövningar om en repetitionsövning fullgjorts före den 1 september 1966.⁶ En krigsförbandsövning om två repetitionsövningar fullgjorts före den 1 september 1966.⁷ Under förutsättning att en repetitionsövning återstår enligt äldre utbildningsbestämmelser.

Tabell 2

Särskilda övningar

för

värnpliktig i underofficers- eller officersbefattning vid armén eller marinen som börjat värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966

Värnpliktig född år	Antal särskilda övningar
1943 eller senare.....	3 ¹
1942—1936.....	2
1935—1931.....	1
1930 eller tidigare.....	—

¹ Två särskilda övningar om en särskild befälsövning fullgjorts före den 1 september 1966.

Tabell 3

Särskilda övningar

för

värnpliktig i underbefäls-, underofficers- eller officersbefattning vid flygvapnet som börjat värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966

Värnpliktig född år	Antal särskilda övningar
1944 eller senare.....	5
1943—1941.....	4
1940—1934.....	3
1933—1930.....	2
1929—1927.....	1
1926 eller tidigare	—

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 mars 1966.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, *fråga om de värnpliktigas utbildning m. m. och anför.*

Inledning

1960 års värnpliktsutredning, som tillsattes med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 oktober 1960 för utredning rörande värnpliktsutbildningen m. m. (utredningsman intill den 5 december 1961 statsrådet Eric Holmqvist och därefter riksdagsmannen Bengt Gustavsson; direktiv se 1961 års riksdagsberättelse s. 100), har den 13 december 1965 avlämnat betänkandet »Värnplikten» (SOU 1965: 68).

Värnpliktsutredningen framlägger i sitt betänkande förslag till värnpliktsutbildningens anordnande vid armén, marinen och flygvapnet. Förslaget innebär ändringar i fråga om utbildningstidens längd och fördelning. Vidare föreslås bl. a. vissa ändringar av nu utgående värnpliktsförmåner samt ändringar i värnpliktslagen som betingas av nämnda förslag.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets intendenturverk, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, militärpsykologiska institutet, försvarets radioanstalt, försvarets personalvårdsnämnd, socialstyrelsen, poststyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsnämnd, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, länsstyrelsen i Södermanlands län, 1954 års värnpliktsavlö-

ningsutredning, 1962 års försvarssjukvårdsutredning, militära tjänstgöringsåldersutredningen, 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning, skolarbetstidsutredningen, Folkpartiets Ungdomsförbund, Högerens Ungdomsförbund, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund, Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF), Svenska Arbetsgivareföreningen, Sveriges Hantverks- och Industriorganisation, Sveriges Industriförbund, Sveriges Lantbruksförbund, Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Statstjänstemännens Riksförbund (SR), Sveriges Förenade Studentkårer, Sveriges Elevers Centralorganisation (SECO), Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund, Svenska Flottans Reservofficersförbund, Svenska Reservunderofficersförbundet, Centralförbundet för Befälsutbildning, Värnpliktiga Officerares Riksförbund, Värnpliktiga Underofficerares Riksförbund och Svenska Naturskyddsföreningen. — Vidare har i vad avser frågorna om fartygsskyddsutbildning och yrkessjömännens värnpliktsutbildning yttranden avgivits av Sveriges Redareförening, Rederiföreningen För Mindre Fartyg, Svenska Maskinförbundet, Svenska Sjöfolksförbundet, Svenska Stewardföreningen och Sveriges Fartygsbefälsförening. — Arméförvaltningen har bifogat yttranden av chefen för fälttygkåren och chefen för tygtekniska kåren. Universitetskanslersämbetet har bifogat yttranden av rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg och Umeå och rektorsämbetena vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet, farmaceutiska institutet och tekniska högskolan i Stockholm samt organisationskommittén för teknisk högskola i Lund. Sveriges Akademikers Centralorganisation har bifogat yttrande från Sveriges Läkarförbund. — Därjämte har Sveriges Konservativa Studentförbund i skrivelse anfört synpunkter med anledning av betänkandet.

Departementsutredningen lägger i sina promemorior nr 53 och 54 fram förslag angående decentralisering av vissa ärenden om befrielse från och anstånd med värnpliktstjänstgöringen. Förslagen rör ärenden om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen och om anstånd med fredstjänstgöring. Handläggningen av övriga befrielse- och anståndsärenden tas inte upp av utredningen och berörs inte heller i detta sammanhang. Över promemoriorna har efter remiss yttranden avgetts av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, centrala värnpliktsbyrån, försvarets civilförvaltning, arbetsmarknadsstyrelsen och statskontoret.

Nuvarande förhållanden i fråga om de värnpliktigas utbildningstid m. m.**Översikt över utvecklingen från år 1941 intill nuvarande tid****1941 års värnpliktsbeslut m. m.**

Efter förslag av 1941 års försvarsutredning beslöts år 1941 en reform av värnplikten och värnpliktsutbildningen som i väsentliga hänseenden alltjämt präglar vårt värnpliktssystem (PM den 4 oktober 1941 av försvarsutredningen; prop. 1941: 318, SL²U 6, rskr 507; värnpliktslag den 30 december 1941, nr 967). Systemet innebar i stora drag följande.

Värnpliktstiden omfattade tiden från och med det år den värnpliktige fyllde 20 år till och med det år han fyllde 47 år. Inskrivning av den värnpliktige skulle ske det år den värnpliktige fyllde 20 år.

För värnpliktiga i allmänhet vid armén bestämdes första tjänstgöringen till 360 dagar. Utbildningstiden innefattade dessutom två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera 30 dagar eller således sammanlagt 450 dagar.

Flertalet värnpliktiga skulle inte tas i anspråk för handräckningstjänst. Härför skulle användas värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 4 med lika lång tjänstgöringstid som de värnpliktiga i allmänhet.

Utbildningen till underofficer omfattade högst 180 dagar och utbildningen till officer utöver första tjänstgöringen högst 360 dagar. Om behovet av elever för officers- och underofficersutbildning inte kunde fyllas med värnpliktiga, som frivilligt anmält sig till sådan utbildning, kunde tvångsvis uttagning ske.

För värnpliktiga i allmänhet vid flottan var den totala utbildningstiden lika lång som vid armén dvs. 450 dagar. Sjömanshusinskrivna värnpliktiga skulle härvid fullgöra tjänstgöringen i en följd medan för andra värnpliktiga av utbildningstiden en månad skulle avses för en efterutbildningsövning vid armén, dit överföring skulle ske efter visst antal år. Handräckningsvärnpliktiga fullgjorde fredstjänstgöring i en följd om 450 dagar.

Värnpliktiga sjökapteners skulle utbildas till värnpliktiga officerare och värnpliktiga styrmän och maskinister till värnpliktiga underofficerare. Utöver tjänstgöringen om 450 dagar var nämnda kategorier skyldiga att fullgöra två repetitionsövningar om sammanlagt 120 dagar.

Vid kustartilleriet gällde beträffande de värnpliktigas tjänstgöringstid samt uttagning och utbildning i stort sett samma bestämmelser som vid armén.

Vid flygvapnet omfattade tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet en första tjänstgöring om 360 dagar, två repetitionsövningar om vardera

30 dagar och en efterutbildningsövning om 30 dagar, vilken senare övning av flertalet värnpliktiga skulle fullgöras vid armén.

Uttagning för utbildning till värnpliktig underofficer medförde liksom vid armén förlängd utbildningstid för vederbörande med högst 180 dagar.

Lika för alla försvarsgrenar fastställdes i 1941 års värnpliktslag skyldighet för värnpliktiga i allmänhet att, om Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen så prövade nödigt, fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphörde sedan ett och ett halvt år förflutit från avslutandet av första tjänstgöringen.

Statsmakterna beslöt vidare (prop. 1942:297, SäsU 4, rskr 375; SFS 527) att premier skulle utgå till värnpliktiga som uttagits till underofficers- eller officersutbildning samt vissa andra slag av utbildning.

Vissa ändringar i 1941 års värnpliktsystem

Den genom 1941 års värnpliktslag bestämda utbildningstiden förkortades genom beslut av statsmakterna år 1947 (prop. 227, L²U 30, rskr 259; SFS 228) provisoriskt för samtliga värnpliktiga med 30 dagar, vilket för flertalet innebar att första tjänstgöringen minskades från 360 till 330 dagar. Vidare beslöt Kungl. Maj:t den 23 april och den 30 maj samma år inställa samtliga årets efterutbildningsövningar och vissa repetitionsövningar.

År 1948 beslöts av statsmakterna provisorisk förkortning av de värnpliktigas tjänstgöringstid med ytterligare 60 dagar (prop. 1948:207, L²U 1, rskr 376; SFS 514). Den sammanlagda utbildningstiden för flertalet värnpliktiga bestämdes härigenom till 360 dagar. Den uppdelades vid armén och kustartilleriet på en första tjänstgöring om 270 dagar samt två repetitions- och en efterutbildningsövning om vardera 30 dagar. Vid flottan och flygvapnet skulle tjänstgöringen om 360 dagar fullgöras i en följd.

År 1949 beslöts (prop. 194, L²U 1, rskr 371; SFS 308 och 309; se även prop. 1950: 224 s. 15) att inskrivningsåldern för värnpliktiga skulle sänkas från 20 till 19 år.

År 1954 beslöt statsmakterna, för att i utbildningsorganisationen på sikt utjämna den varierande storleken mellan årsklasserna av värnpliktiga, att sänka inskrivningsåldern till 18 år och därmed den möjliga åldern för värnpliktstjänstgörings påbörjande för flertalet värnpliktiga med ytterligare ett år (prop. 1954: 92, L²U 20, rskr 185; SFS 199). Övergången till tidigarelagd tjänstgöring skulle ske successivt.

År 1950 fattade statsmakterna, efter förslag av 1948 års värnpliktskommitté, beslut (prop. 1950:224, L²U 46, rskr 340; SFS 225) om åtskilliga ändringar i 1941 års system, främst avseende repetitionsutbildningen.

Värnpliktskommittén hade bl. a. framhållit, att det dittillsvarande repetitionsövningssystemet vid armén principiellt kännetecknades av att inkallelserna skedde åldersklassvis. Eftersom krigsförbanden av praktiska skäl inte

uteslutande eller ens huvudsakligen kunde sammansättas av värnpliktiga med samma födelseår, blev följden att krigsförbanden aldrig i fred blev övade såsom förband. Systemet var därför behäftat med den allvarliga svagheten, att det inte i tillräcklig grad tog sikte på att förbereda och samträna krigsorganisationen för kriget.

Genom viss omläggning av värnpliktsredovisningen hade förutsättningar skapats för att utforma den värnpliktiges fortsatta utbildning med utgångspunkt i hans aktuella krigsplacering i stället för hans åldersklassstillhörighet. Därmed förelåg även möjlighet att inkalla värnpliktiga till repetitionsövningar krigsförbandsvis i stället för åldersklassvis.

Ett system med repetitionsövningar i krigsförband borde enligt värnpliktskommittén vara så beskaffat att varje i krigsorganisationen ingående förband inkallades till repetitionsövning med inte alltför långa mellanrum. Vad som ur militär synpunkt främst borde få bestämma dessa mellanrum var frekvensen av personalutbytet inom krigsförbanden. Mera omfattande personalförändringar fick inte hinna ske under mellantiden som därför inte borde överstiga sex år. Kommittén föreslog att det nya systemet skulle grundas på sexårsperiodicitet, varigenom omkring en sjättedel av krigsorganisationen skulle kunna övas varje år. Förslaget innefattade även utbyte av den dittillsvarande efterutbildningsövningen mot en repetitionsövning av samma längd. Detta innebar att den värnpliktige skulle ha att fullgöra sammanlagt tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Förslaget förutsatte vidare att vissa tidsspärrar i värnpliktslagen för fullgörande av repetitionsövning slopades.

Statsmakterna godtog förslaget. Det nya systemet med repetitionsövningar krigsförbandsvis skulle gälla endast för armén. Några principiella förändringar av repetitionsövningssystemet vid marinen och flygvapnet företogs ej.

Värnpliktskommittén hade vidare föreslagit att möjligheten att inkalla värnpliktiga till beredskapsövning för att stärka försvarsberedskapen skulle bibehållas. Förband som inkallades till beredskapsövning borde emellertid vara så organiserade, utrustade och utbildade att de var fullt stridsdugliga. De borde därför utgöra en del av krigsorganisationen, dvs. vara krigsförband. Enär arméns krigsförband regelmässigt var sammansatta av värnpliktiga ur flera åldersklasser, borde skyldigheten att fullgöra beredskapsövning inte som dittills begränsas till de yngsta åldersklasserna. Motsvarande borde gälla vid marinen och flygvapnet, där beredskapsförbanden också borde utgöras av krigsförband.

Statsmakterna godtog även detta förslag.

I fråga om uttagning av värnpliktiga till utbildning hade värnpliktskommittén bl. a. föreslagit att för utbildning till värnpliktig underofficer och värnpliktigt underbefäl vid armén och kustartilleriet samt till underofficer vid flygvapnet uttagningen skulle få ske tvångsvis vid inskrivningen med ledning av särskilda prov. För uttagning av motsvarande kategorier vid

flottan skulle särskilda regler alltså gälla. Uttagning till officersutbildning föreslogs alltid skola grundas på ett frivilligt åtagande. För att stimulera härtill föreslogs bl. a. höjning av utbildningspremierna.

Statsmakternas beslut innebar väsentligen ett godtagande av värnpliktskommitténs nämnda förslag. Premierna höjdes dock inte.

Kungl. Maj:t ålade, efter riksdagens hörande, genom beslut år 1951 (prop. 1948: 206, SU 160, rskr 369; SFS 1951: 549) bl. a. värnpliktiga med uppskov och civilplaceringskort skyldighet att vid beredskaps- eller krigstillstånd tjänstgöra i hemvärnet.

Enhetliga regler antogs samma år (prop. 194, L²U 25, rskr 224; SFS 1951) om vissa äldre värnpliktigas kvarstående repetitionsövningsskyldighet, samt om skyldighet att fullgöra beredskapsövning. I samband härmed beslöts att det skulle åligga arméns värnpliktiga befäl att fullgöra befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning. Bestämmelserna om sistnämnda skyldighet gjordes provisoriska (SFS 1951:196).

År 1952 beslöt statsmakterna (prop. 177, L²U 31, rskr 137; SFS 1952: 173 och 174) på grundval av ett av 1949 års gruppchefsutredning avgivet betänkande rörande gruppchefsutbildningen och därmed sammanhängande frågor att förlänga utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet och för underbefälsuttagna m. fl. Vid remissbehandlingen av nämnda betänkande som endast avsåg armén, framlade de militära myndigheterna även förslag rörande utbildningstid och tjänstgöringsskyldighet vid övriga försvarsgrenar.

Statsmakternas beslut innebar i huvudsak följande.

Vid armén skulle första tjänstgöringen förlängas för värnpliktiga i allmänhet med 20 dagar till 290 dagar och för underbefäls elever med 40 dagar till 310 dagar. Dessutom skedde den formella ändringen att det s. k. skördeuppehållet om 14 dagar, som dittills ansetts falla utanför tjänstgöringstiden, inräknades i denna. Nyssnämnda tjänstgöringstider vid armén kom därför att i värnpliktslagen anges till $(290 + 14)$ 304 dagar och $(310 + 14)$ 324 dagar. För arméns del beslöts vidare att 1951 års provisoriska bestämmelser om skyldighet att fullgöra befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning skulle bli permanenta.

Intill 1948 års förkortning av utbildningstiden hade vid flottan fartygsbesättningarna efter grundläggande utbildning i land tjänstgjort ombord ett år. Förkortningen hade gjort det nödvändigt att övergå till ett kvartals-system, enligt vilket de värnpliktiga ryckte in i fyra omgångar per år och fartygsbesättningarna successivt förnyades varje kvartal. I yttrande över gruppchefsutredningens förslag förordade chefen för marinen för flottans del återgång till ettårsrytmen och föreslog för att möjliggöra detta utbildningstider om 440 dagar för underbefäls elever och 390 dagar för värnpliktiga i allmänhet med 14 dagars sommaruppehåll för båda kategorierna samt, för värnpliktiga i allmänhet, 30 dagar för repetitionsövning i och för om-

skolning. Departementschefen ansåg sig inte kunna tillstyrka större utökning av utbildningstiden för flottan än för armén. En återgång till ettårsrytmen vid flottan borde ändå kunna genomföras. Statsmakterna bestämde utbildningstiden vid flottan till 444 dagar för underbefälselever och 394 dagar för värnpliktiga i allmänhet. Tjänstgöringen skulle i båda fallen fullgöras i en följd.

För de värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet skulle första tjänstgöringen omfatta 304 dagar. Inom vissa gränser skulle dock Kungl. Maj:t äga ändra denna tjänstgörings längd. För de underbefälsuttagna skulle första tjänstgöringen liksom vid armén omfatta 324 dagar.

Vidare beslöts att repetitionsövningar i krigsförband och befälsövningar motsvarande arméns skulle införas vid kustartilleriet. För att möjliggöra detta ålades äldre värnpliktiga övergångsvis viss övningskyldighet.

Vid flygvapnet skulle, liksom vid övriga försvarsgrenar, den sammanlagda utbildningstiden för flertalet värnpliktiga omfatta 394 dagar. Härvid beräknades tiden för första tjänstgöringen till lägst 304 dagar och antalet repetitionsövningar till högst 4 om 30 eller 15 dagar. Befälsövningar om 10 eller 5 dagar i anslutning till repetitionsövning om 30 dagar respektive 15 dagar infördes vidare. Även underbefälet skulle deltaga i dessa övningar.

År 1953 beslöts en ändring i värnpliktslagen (prop. 220, L²U 41, rskr 422; SFS 766), varigenom Kungl. Maj:ts rätt att inom vissa gränser ändra längden av första tjänstgöringen för de värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet utvidgades till att avse även arméns värnpliktiga.

År 1954 beslöts i besparingssyfte att värnpliktig med uppskov inte skulle inkallas till repetitionsövning (jfr prop. 1955:1 bil. 6, s. 15).

År 1956 beslöt statsmakterna (prop. 1 bil. 6, SU 42, rskr 122) att, såsom en engångsåtgärd för att begränsa en beräknad ökning av försvarskostnaderna, repetitionsövningar i princip inte skulle anordnas under budgetåret 1956/57.

År 1957 beslöts en ändring i värnpliktslagen (prop. 83, L²U 22, rskr 269; SFS 314), varigenom Kungl. Maj:t bemyndigades att förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen för underbefälsuttagna vid armén med högst sju dagar. Syftet härmed var att nå bättre överensstämmelse mellan tidpunkterna för avläggande av studentexamen vid civila läroanstalter och inryckningen till första tjänstgöring.

År 1960 beslöts (prop. 109, SU 113, rskr 290; prop. 144, L²U 46, rskr 333; SFS 354) att värnpliktiga vid armén, kustartilleriet och flygvapnet, som krigsplacerats i underofficers- eller officersbefattning skulle vara skyldiga att, utöver eljest föreskriven tjänstgöring, fullgöra två särskilda befälsövningar om vardera 15 dagar. Dessa övningar skulle inläggas mellan repetitionsövningarna. Kategorin specialtjänstuttagna värnpliktiga berördes ej av utökningen. För att avbalansera genom denna uppkommande kostnadsökningar bemyndigades samtidigt Kungl. Maj:t att för samtliga värnpliktiga med högst sju dagar avkorta all värnpliktstjänstgöring enligt 27 § 1 mom.

värnpliktslagen med undantag av repetitions- och befälsövningar. Härigenom inskränktes ej de Kungl. Maj:t tidigare givna bemyndigandena att avkorta första tjänstgöringen för värnpliktig tilldelad armén och kustartilleriet med högst fjorton dagar resp. för värnpliktig tilldelad armén, som uttagits för underbefälsutbildning, med högst sju dagar.

Från år 1960 har i växlande omfattning repetitionsövningarna förkortats för alla eller vissa värnpliktiga i syfte att möjliggöra utbildningsförsök (jfr bl. a. prop. 1961: 39, 1962: 28, 1963: 16 och 1965: 25). Nu gäller i detta avseende förordningen den 7 maj 1965 (nr 113) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Vid beskrivningen i det följande av den nuvarande värnpliktsutbildningen använder jag i vissa fall uttrycket grundutbildning som sammanfattande beteckning för sådan utbildning vid vars slut den värnpliktige första gången skall kunna krigsplaceras i den befattning för vilken han utbildats. Grundutbildning i denna mening utgör värnpliktslagens första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd samt, i viss utsträckning, fortsatt tjänstgöring. På liknande sätt använder jag uttrycket repetitionsutbildning för värnpliktsutbildning som följer efter grundutbildningen, dvs. värnpliktslagens repetitionsövning, befälsövning och särskild befälsövning samt, i vissa fall, fortsatt tjänstgöring.

I min framställning använder jag följande benämningar på de olika formerna för beredskap, nämligen

långsiktig beredskap, vars syfte är att fortlöpande hålla krigsmaktens personella och materiella resurser på en kvalitativt och kvantitativt så hög nivå, att det inte blir nödvändigt med några väsentliga kompletteringar vid och efter mobilisering,

mobileringsberedskap, vars syfte är att krigsförbanden skall kunna mobilisera snabbt och säkert, samt

insatsberedskap, vars syfte är att stridsdugliga förband skall finnas disponibla för insats efter det militärpolitiska lägets krav.

De värnpliktigas nuvarande tjänstgöringsskyldighet och utbildning m. m.

Den följande redogörelsen är uppdelad på fyra avsnitt som behandlar vad som gäller särskilt för armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet samt ett femte som behandlar vad som gäller för samtliga försvarsgrenar. I sistnämnda avsnitt redovisas bl. a. regler om värnpliktiga uttagna i specialtjänst, handräckningsvärnpliktiga och uppskovsvärnpliktiga samt vissa regler om uttagning till utbildning m. m.

Armén

Utbildningstidens längd. Enligt värnpliktslagen är värnpliktig i allmänhet skyldig tjänstgöra 394 dagar, att fullgöras med en första tjänstgöring om 304 dagar och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Underbefälsuttagen värnpliktig är skyldig tjänstgöra 414 dagar med en första tjänstgöring om 324 dagar och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Underofficersuttagen värnpliktig är skyldig fullgöra en första tjänstgöring och en fortsatt tjänstgöring om tillsammans längst 450 dagar samt tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar, eller således sammanlagt högst 540 dagar. Den som uttagits för officersutbildning är skyldig att, utöver den för underofficersuttagen angivna tiden, fullgöra fortsatt tjänstgöring om längst 180 dagar.

Värnpliktig som krigsplacerats såsom befäl kan vidare enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar åläggas att, i anslutning till föreskriven repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar. — Värnpliktig, som krigsplacerats såsom underofficer eller officer, kan enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar åläggas att utöver nämnda befälsövningar fullgöra två särskilda befälsövningar, envar om 15 dagar.

Kungl. Maj:t äger i vissa fall förordna om minskning av tjänstgöringstiden med längst sju dagar. Tiden för repetitionsövningar och befälsövningar får dock inte minskas. Härutöver äger Kungl. Maj:t bl. a. förkorta första tjänstgöringen för underbefälsuttagen värnpliktig med högst sju dagar.

Lagbestämmelserna har tillämpats på följande sätt.

Det i lagen angivna högsta antalet tjänstgöringsdagar för underofficers- och officersutbildning tas i regel helt i anspråk.

Grundutbildningen förkortas i vissa fall med någon eller några dagar för att vinna bättre anpassning av tjänstgöringstiden till kalendern. Grundutbildningen för underbefälsuttagna förkortas vidare med högst sju dagar för att möjliggöra för värnpliktig att avlägga studentexamen i maj före värnpliktsutbildningens påbörjande. Denna förkortning kompenseras genom en minskning av ett i utbildningstiden ingående övningsuppehåll.

Utbildningens uppbyggnad. Det allmänna målet för grundutbildningen är att hos den värnpliktige skapa ansvarskänsla och självdisciplin samt sådan psykisk och fysisk motståndskraft som ger förutsättningar för att uthärda påfrestningarna under krig och vid övningar under krigsliknande förhållanden. I övrigt skall den värnpliktige bibringas sådana kunskaper och färdigheter att han kan krigsplaceras i avsedd befattning vid grundutbildningens slut.

Värnpliktskontingenten för grundutbildning omfattar enligt vad som följer av 1963 års försvarsbeslut årligen 36 500 man, värnpliktiga i handräckningstjänst inräknade.

Vid arméns huvuddel sker inryckningen till grundutbildningen under

våren eller sommaren. Utryckning sker för större delen av åldersklassen under senare delen av mars. Underofficers- och officersuttagna värnpliktiga fortsätter, sedan övriga värnpliktiga ryckt ut, sin underofficersutbildning vid plutonchefsskola under fem månader. De officersuttagna genomgår efter underofficersutbildningen kadettskolas vinter- eller sommarlinje.

Vid en mindre del av armén — vissa övningstrupper m. m. — är utbildningen för de värnpliktiga i allmänhet och de underbefälsuttagna inpassad på annat sätt. Nämda värnpliktiga rycker in på senhösten och rycker ut på sensommaren påföljande år.

För smärre styrkor förekommer andra tider.

Nuvarande system för repetitionsutbildningen omfattar övningar med krigsförbanden — repetitionsövningar med anslutande, inledande befälsövningar — och övningar med visst befäl vid vissa krigsförband — särskilda befälsövningar. Systemet innebär att ett och samma krigsförband, som i regel är sammansatt av värnpliktiga ur flera årsklasser, övas vart sjätte år. De flesta värnpliktiga fullgör antingen två övningar med sex års mellanrum i fältförband och efter ett uppehåll på omkring nio år en tredje övning i lokalförsvars- eller etappförband eller en övning i fältförband och efter ett uppehåll på omkring nio år två övningar med sex års mellanrum i lokalförsvars- eller etappförband. Under en del av nämnda nioåriga mellantid är de värnpliktiga placerade i personalreserv, generellt sett de tre sista åren. Avsevärda avvikelser från angivna tidsschema förekommer, bl. a. som följd av att anstånd beviljas i stor omfattning, att antalet omplaceringar inom förbanden i samband med flyttning är stort och att personaltillgången växlar mellan olika truppregistreringsmyndigheter.

Särskild befälsövning fullgörs av värnpliktiga krigsplacerade i befattning för officer eller underofficer vid fältförband. I regel inplaceras en av dessa övningar mellan första och andra repetitionsövningen och den återstående mellan andra och tredje repetitionsövningen.

Flertalet förband som under ett år genomför repetitionsövning fördelas på en höstomgång, en vinteromgång och en våromgång. Vissa förband har därutöver under senare år övats under sommaren för att tillgodose behovet av insatsberedda förband. Höstomgången är störst. Därefter i storlek kommer våromgången. Särskild befälsövning genomförs i regel under sommaren.

Systemet innebär att årligen i genomsnitt 75 000 man fullgör repetitionsövning och 5 000 man särskild befälsövning.

Marinen: Flottan

Utbildningstidens längd. Enligt värnpliktslagen är värnpliktig i allmänhet skyldig tjänstgöra 394 dagar i en följd. Underbefälsuttagen värnpliktig är skyldig tjänstgöra 444 dagar i en följd. Underofficersuttagen värnpliktig är skyldig tjänstgöra sammanlagt längst 540 dagar. Den, som uttagits för officersutbildning, är skyldig att utöver den för underofficersuttagen angivna tiden fullgöra fortsatt tjänstgöring om längst 180 dagar.

Värnpliktig tilldelad flottan, som vid sjöbefälsskola avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen eller erhållit avgångsbetyg från styrmans- eller maskinteknikerkurs är skyldig att, utöver nyssnämnd tjänstgöring som värnpliktig i allmänhet eller som underbefälsuttagen, fullgöra ytterligare tjänstgöring under en tid av 120 dagar i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer. Värnpliktig, som vid sjöbefälsskola avlagt sjökaptensexamen eller erhållit avgångsbetyg från styrmanskurs och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan, kan efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning om ytterligare 90 dagar.

Kungl. Maj:t äger i vissa fall förordna om minskning av tjänstgöringstiden.

Lagbestämmelserna har tillämpats på följande sätt.

Grundutbildningen förkortas i vissa fall med någon eller några dagar för att vinna bättre anpassning till kalendern.

Underofficersuttagna fullgör första tjänstgöring under 450 dagar med återstående tid, 90 dagar, uppdelad på tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar.

Officersuttagna — i praktiken endast värnpliktiga som tidigare genomgått utbildning vid sjövärnsskåren — genomgår grundläggande utbildning under 630 dagar och fullgör tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar.

För värnpliktigt sjöbefäl som avlagt examen före värnpliktstjänstgöringens början innefattar den nämnda tjänstgöringen om 394 dagar normalt underofficersutbildning och den fortsatta tjänstgöringen om 120 dagar två tjänstgöringsomgångar av repetitionsövningskaraktär om vardera 60 dagar. För sjöbefäl som fullgjort 394 eller 444 dagars värnpliktstjänstgöring före sjöbefälsexamen utnyttjas den nämnda ytterligare tjänstgöringen om 120 dagar helt för underofficersutbildning. Denna fullgörs i en följd.

För värnpliktigt underbefäl och meniga vid flottan föreligger som framgår av det föregående ingen allmän skyldighet att genomgå repetitionsutbildning. Emellertid skall enligt inskrivningsförfordningen den som innehåft fast anställning vid krigsmakten med ständig tjänstgöringsskyldighet fullgöra viss ytterligare tjänstgöring. För flottans del innebär detta för värnpliktigt, f. d. aktivt befäl skyldighet att genomgå viss repetitionsutbildning. Underbefäl och meniga tillhörande sjövärnsskåren är vidare skyldiga att deltaga i viss repetitionsutbildning.

Utbildningens uppbyggnad. Det allmänna målet för grundutbildningen vid flottan skiljer sig principiellt inte från det som gäller vid armén.

Värnpliktskontingenten för grundutbildning omfattar enligt vad som torde följa av 1963 års försvarsbeslut på längre sikt årligen 3 350 man, värnpliktiga i handräckningstjänst inräknade.

Utbildningssystemet bygger på principen att den sjökommenderade värnpliktige efter erforderlig skolutbildning i land tjänstgör ett år i följd ombord på fartyg.

Flertalet värnpliktiga inleder sin militärtjänst med en fem veckors rekrytkurs vid Karlskrona örlogsskolor. I samband härmed genomgår de värnpliktiga prov och uttagning till olika yrkesgrenar. De flesta värnpliktiga i allmänhet går efter avslutad rekrytkurs direkt till utbildning ombord eller till praktisk tjänst i land. De underbefälsuttagna genomgår före sjötjänsten eller placeringen i landförband en yrkeskurs omfattande minst sex veckor vid skola i land. Sedan nämnda förberedande utbildning avslutats följer praktisk utbildning ombord på fartyg.

För att kunna upprätthålla en kontinuerlig insatsberedskap och samtidigt någorlunda jämnt belasta utbildningsorganisationen i land har de värnpliktiga uppdelats i två omgångar — bemanningsgrupperna A och B — tidsförskjutna i förhållande till varandra.

Bemanningsgruppen A, som är den största, bemannar de större stridsfartygen, dvs. jagare, fregatter och ubåtar. Till denna bemanningsgrupps tjänstgöringstider är flottans övningsår knutet. Verksamheten ombord börjar och slutar med besättningsbyte — som dock inte omfattar värnpliktiga i allmänhet — i mitten av oktober. För att underlätta översynsarbeten och samtidigt garantera tillräcklig personaltillgång ombord under tiden för vissa kurser sker in- och uttryckningen för värnpliktiga i allmänhet en och en halv månad senare.

Bemanningsgruppen B bemannar de mindre stridsfartygen samt trängfartygen. Utbildningsgången för denna grupp är i princip densamma som för gruppen A men med besättningsbyten i januari och februari.

Av det föregående framgår, att skyldighet att fullgöra *repetition* *s* *u* *t* *b* *i* *d* *n* *i* *n* *g* föreligger endast för vissa grupper av värnpliktiga. Sådan utbildning har därför tämligen ringa omfattning vid flottan.

I den repetitionsutbildning som anordnas deltar reservpersonal, värnpliktiga underofficerare och officerare, tidigare aktiv personal, värnpliktiga i specialtjänst samt visst värnpliktigt sjöbefäl ur handelsflottan. Inkallelser avser i huvudsak fortsatt tjänstgöring i omgångar vanligen om 30 dagar vart femte år så länge tjänstgöringsskyldighet återstår. Sjövärnsskårens personal och vissa värnpliktiga, krigsplacerade i flottans landförband, deltar i inte ringa utsträckning efter frivilligt åtagande.

Systemet innebär att årligen i genomsnitt 1 000 man fullgör repetitionsutbildning vid flottan.

Marinen: Kustartilleriet

Utbildningstidens längd. Enligt värnpliktslagen är utbildningstiden för de värnpliktiga vid kustartilleriet densamma som för arméns värnpliktiga, dock med någon avvikelse ifråga om möjligheten till förkortning. Kungl. Maj:t äger sålunda bl. a. förordna om minskning av tiden för första tjänstgöring i vissa fall med högst 14 dagar.

Lagbestämmelserna har tillämpats på följande sätt.

Det i lagen angivna högsta antalet tjänstgöringsdagar för underofficers- och officersutbildning tas i regel i anspråk.

Grundutbildningen förkortas ofta några dagar för att vinna bättre anpassning av tjänstgöringstiden till kalendern. Hittills har grundutbildningen för de värnpliktiga i allmänhet avslutats omkring den 20 oktober. Denna utbildning förkortas regelbundet, utöver nämnda mindre förkortning, med 14 dagar till 290 dagar för att utbildningen inte skall påbörjas förrän efter trettondedag jul.

Utbildningens uppbyggnad. Vad som i det föregående sagts om målet för grundutbildningen vid armén är även tillämpligt på kustartilleriet.

Värnpliktskontingenten för grundutbildning omfattar enligt vad som följer av 1963 års försvarsbeslut årligen 2 700 man, värnpliktiga i handräckningstjänst inräknade.

Kustartilleriets utbildning har ansetts böra, med undantag för det inledande skedet, genomföras då tillgång finns till öppet vatten. Med hänsyn härtill sker för närvarande inryckning på hösten och vintern. Utbildningen kulminerar under sensommaren. Utbildningen avslutas vid olika tidpunkter för olika värnpliktskategorier: för värnpliktiga i allmänhet under senare delen av oktober, för underbefälsuttagna värnpliktiga i mitten av oktober och för underofficersuttagna värnpliktiga vid månadsskiftet augusti—september. Utbildningen till värnpliktig officer sker vid en för kustartilleriet gemensam kadettskola under vinterhalvåret i direkt anslutning till underofficersutbildningen.

Nuvarande system för repetitionsutbildningen omfattar liksom vid armén övningar med krigsförband — repetitionsövningar med avslutande, inledande befälsövningar — och övningar med visst befäl vid krigsförbanden — särskilda befälsövningar.

Flertalet värnpliktiga genomför tre repetitionsövningar med sex års mellanrum. Den sista övningen kan, om den avses för omskolning, bli förskjuten.

Värnpliktiga krigsplacerade i befattning för officer eller underofficer fullgör två särskilda befälsövningar. Dessa är inplacerade mellan krigsförbandens repetitionsövningar.

Repetitionsövningarna genomförs i regel under september och oktober och de särskilda befälsövningarna under sommaren.

Systemet innebär att årligen i genomsnitt 6 000 man fullgör repetitionsövning och 250 man särskild övning.

Flygvapnet

Utbildningstidens längd. Enligt värnpliktslagen är värnpliktig i allmänhet skyldig tjänstgöra 394 dagar, vilken tjänstgöring enligt Kungl. Maj:ts bestämmande skall fullgöras med en första tjänstgöring om minst 304 dagar samt högst fyra repetitionsövningar envar om 30 eller 15 dagar. Under-

officersuttagen värnpliktig är skyldig tjänstgöra sammanlagt längst 540 dagar. Den som uttagits för officersutbildning är skyldig att, utöver tid för underofficersutbildning, fullgöra fortsatt tjänstgöring om längst 180 dagar.

Värnpliktig som krigsplacerats såsom befäl kan enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar åläggas att, utöver här förut nämnd tjänstgöring, i anslutning till föreskriven repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar eller, om repetitionsövningen omfattar 15 dagar, fem dagar. Värnpliktig, som krigsplacerats såsom underofficer eller officer, kan vidare enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar åläggas att utöver nyss nämnda befälsövningar fullgöra två särskilda befälsövningar, envar om 15 dagar.

Värnpliktslagen ger inga särskilda bestämmelser om utbildningstid för blivande värnpliktigt underbefäl vid flygvapnet.

Kungl. Maj:t äger i vissa fall förordna om minskning av tjänstgöringstiden med högst sju dagar. Tiden för repetitionsövningar och befälsövningar får dock härigenom inte minskas.

Lagbestämmelserna har tillämpats på följande sätt.

Flertalet värnpliktiga i allmänhet fullgör första tjänstgöring om 364 dagar och en eller två repetitionsövningar om sammanlagt 30 dagar. Luftbevakningsmanskap fullgör första tjänstgöring om 304 dagar och fyra repetitionsövningar om 30 eller 15 dagar.

Värnpliktig i luftbevakningstjänst, som under sammanlagt minst 15 dagar frivilligt deltagit i tillämpningsövning inom luftförsvaret, får enligt beslut av Kungl. Maj:t den 8 mars 1957 tillgodoräkna denna tjänstgöring såsom under lika lång tid fullgjord författningsenlig repetitionsövning.

Under grundutbildningen utväljs bland värnpliktiga, som fyller kraven för kvalificerade befattningar, vissa som förordnas till vicekorpral och korpral. Sålunda förordnad värnpliktig blir skyldig delta i befälsövning om han är krigsplacerad i befälsbefattning.

Underofficersuttagna värnpliktiga fullgör första tjänstgöring om 450 dagar och återstående tid, 90 dagar, uppdelad på tre omgångar om vardera 30 dagar. Härtill kommer sammanlagt 60 dagar för befälsövningar och särskilda befälsövningar.

Uttagning för utbildning till värnpliktig officer har under senare år inte ägt rum vid flygvapnet.

Grundutbildningen förkortas i allmänhet några dagar för att vinna bättre anpassning av tjänstgöringstiden till kalendern.

Utbildningens uppbyggnad. Målet för grundutbildningen skiljer sig principiellt inte från det mål som angivits för motsvarande utbildning vid armén. Emellertid måste de värnpliktiga genom utbildningen även bibringas sådana kunskaper och färdigheter att de redan under utbildningstiden kan bestrida vissa betydelsefulla arbetsuppgifter inom flygvapnets fredsorganisation.

Värnpliktskontingenten för grundutbildning omfattar enligt vad som följer av 1963 års försvarsbeslut årligen 7 650 man, värnpliktiga i handräckningstjänst inräknade.

Flertalet av flygvapnets värnpliktiga delas upp på fyra grundutbildningsomgångar så att en jämn tillgång på personal för bastjänst, stridsledning och luftbevakning finns under hela året. Härigenom kan den för utbildning erforderliga flygtjänsten genomföras och insatsberedskap hållas året runt. Som regel äger in- och uttryckning rum vid mitten av varje kalenderkvartal.

R e p e t i t i o n s u t b i l d n i n g e n vid flygvapnet har inte samma systematiska uppbyggnad som den vid armén och kustartilleriet. Repetitionsövning används numera antingen för tjänstgöring i krigsbefattning eller för omskolning till ny sådan. Vid större övningar då förband uppsatts enligt krigsorganisationen har värnpliktiga i mycket stor utsträckning måst lånas från andra förband i krigsorganisationen. De värnpliktiga har då visserligen fått öva i sin krigsbefattning men sällan i rätt förband och har därigenom inte fått tillfälle att med sina krigsplacerade kamrater sammansvetsas till ett krigsförband.

Större tillämpningsövningar med deltagande av värnpliktiga förläggs i allmänhet till vår eller höst beroende på utbildningsrytmen vid flygförbanden.

Det genomsnittliga antalet värnpliktiga som årligen undergår repetitionsutbildning utgör ca 2 500. De år flygvapenövning äger rum, stiger antalet till ca 5 000.

För försvarsgrenarna gemensamma frågor

Beredskapen. Vid den svenska krigsmaktens uppbyggnad har den största vikten lagts vid att kunna vidmakthålla en tillräckligt omfattande, väl utbildad och snabbt mobiliserbar krigsorganisation medan i gengäld inom de totala resursernas ram mindre utrymme kunnat ges åt kontinuerligt insatsberedda styrkor. Krigsmakten i fred är alltså i första hand en organisation för utbildning och mobilisering. Uppbyggnaden av långsichtsberedskapen och mobiliseringsberedskapen har således prioriterats. Det har å andra sidan inte kunnat bortses från att behov kan uppkomma av att hålla fler förband insatsberedda än utbildningssystemet normalt medger. Ett sådant behov har avsetts kunna tillgodoses genom att krigsförband inkallas till utanför utbildningssystemet liggande beredskapsövning (27 § 2 mom. värnpliktslagen). Värnpliktig kan härvid, om Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, åläggas att, utöver tjänstgöring för utbildning, i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar.

Utbildning och tjänstgöring för särskilda grupper värnpliktiga. Värnpliktslagen ger för värnpliktiga som fullbordat, idkar eller avser idka studier för utbildning till ingenjör eller akademiska eller motsvarande studier i

sådana ämnen att deras insikter kan vara till särskilt gagn för krigsmakten särskilda bestämmelser om värnpliktstjänstgöringen, att tillämpas i fall då Kungl. Maj:t så finner lämpligt. Lagen anger tjänstgöringsskyldighet för dessa värnpliktiga — värnpliktiga i specialtjänst — till sammanlagt högst 540 dagar.

Tjänstgöringen är av Kungl. Maj:t för alla kategorier utom läkare bestämd till 540 dagar, varav 394 dagar avses för soldatutbildning och, i förekommande fall, befälsutbildning samt för fackutbildning och facktjänstgöring, och 146 dagar för fortsatt tjänstgöring.

För läkare är utbildningstiden av Kungl. Maj:t bestämd till 420 dagar (jfr prop. 1963:62). De värnpliktiga läkare som inte behövs för krigsmaktens krigsorganisation förs emellertid över, efter genomgången soldat- och befälsutbildning om ca 185 dagar, för tjänstgöring inom den civila krigssjukvården. Detta system gäller för de värnpliktiga läkare som påbörjat sin värnpliktsutbildning år 1963 eller senare.

Antalet värnpliktskategorier, för vilka uttagning för utbildning i specialtjänst förekommer, uppgår till omkring tjugo vid vardera armén och marinen och omkring tio vid flygvapnet.

Flertalet av de värnpliktiga som med hänsyn till kroppsbeskaffenheten är lämpliga till krigstjänst i begränsad eller väsentligt begränsad omfattning placeras som värnpliktiga i handräckningstjänst. Dessa är skyldiga att fullgöra tjänstgöring av samma längd som övriga värnpliktiga i allmänhet, dvs. 394 dagar. De värnpliktiga påbörjar mestadels utbildningen vid den tidpunkt som gäller för flertalet värnpliktiga. Efter två till fem veckors grundläggande militärutbildning placeras de i handräckningstjänst.

De flesta värnpliktiga i handräckningstjänst fullgör hela sin tjänstgöring — 394 dagar — i en följd. Ett mindre antal värnpliktiga vid armén och kustartilleriet fullgör i stället, i direkt anslutning till grundutbildningen, endast en eller två av repetitionsövningarna. Övrig tjänstgöringsskyldighet, omfattande 60 eller 30 dagar, fullgörs senare. Handräckningsvärnpliktiga med kvarstående tjänstgöringsskyldighet kan fullgöra denna på samma sätt som övriga värnpliktiga fullgör repetitionsövning. Ifrågavarande tjänstgöring kan härvid fullgöras såsom repetitionsövning i krigsförband, om den värnpliktige är krigsplacerad, eller i handräckningstjänst för att biträda vid repetitionsövning som fullgörs av andra värnpliktiga eller i arbete som yrkesman vid s. k. effektiviseringsarbeten.

Med uppskovsvärnpliktiga avses sådana värnpliktiga som med stöd av uppskovskungörelsen (SFS 1959:146) åtnjuter krigstjänstgöringsfrihet eller är meddelade uppskov, dvs. befrielse under beredskapstillstånd och under krig från inkallelse jämlikt 28 § värnpliktslagen, dvs. krigstjänstgöring.

Krigstjänstgöringsfria är värnpliktiga som på grund av bestämd befatt-

ning eller bestämt uppdrag — exempelvis såsom ledamot av riksdagen — är befriade från tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen.

Uppskov får meddelas värnpliktig vid verk, vars verksamhet oundgängligen måste upprätthållas under beredskapstillstånd eller krig. Under krig kan Kungl. Maj:t med omedelbar verkan upphäva uppskovets giltighet.

Uppskov skall i första hand meddelas äldre värnpliktig eller värnpliktig som i begränsad omfattning är duglig till krigstjänst.

Gemensamt för nämnda kategorier är, att de vid mobilisering inte disponeras för krigstjänstgöring i militära förband i överensstämmelse med den militära utbildning de erhållit. Så länge orsaken till detta förhållande består, kan de ej heller i fredstid krigsplaceras vid förband. De inkallas inte till fredsutbildning under den tid de är meddelade uppskov. Om uppskovet hävs, är de åter disponibla för krigsplacering.

Enligt kungörelsen om värnpliktiga hemvärnsmän och driftvärnsmän (SFS 1951:549) är vissa värnpliktiga med uppskov m. fl. vid beredskapstillstånd eller krig skyldiga att fullgöra tjänstgöring i hemvärdet. Dessa värnpliktiga övas i fred endast efter frivilligt åtagande.

Inskrivning och uttagning av värnpliktiga. Den värnpliktige är skyldig låta inskriva sig såsom värnpliktig det år han fyller 18 år. Värnpliktsutbildningen påbörjas, om anstånd inte meddelas, det år den värnpliktige fyller 19, 20 eller 21 år.

Uttagning till utbildning till underbefäl och underofficer sker tvångsvis vid inskrivningen. Uttagning till utbildning till värnpliktig officer sker vid inskrivningen eller under pågående utbildning och endast efter frivilligt åtagande. Anledningen till att uttagningen till officersutbildningen sker efter frivilligt åtagande är följande. Tillräckligt säkert urval bedöms ej kunna ske redan vid inskrivningen. I stor utsträckning måste uttagningen därför ske under utbildningen till underofficer. Erfarenheter från tidigare tvångsvis uttagning visar att de värnpliktiga i stor utsträckning tillgrepp »maskning» under underofficersutbildningen för att undgå ytterligare utbildning till officer. Maskningen innebar avsevärt men för underofficersutbildningen. Genom att ta ut värnpliktiga till officersutbildning endast efter frivilligt åtagande undanröjdes anledningen till maskning. Syftet med uttagningen till befälsutbildning är att tillgodose krigsorganisationens behov av befäl. Det förekommer dock i begränsad utsträckning att uttagning sker till underbefälsutbildning för att utbildning till kvalificerade befattningar utan egentlig befälsuppgift skall kunna ges tillräcklig längd.

Enligt nu gällande ordning har alla värnpliktiga som inte uttagits för befälsutbildning lika lång grundutbildning inom varje försvarsgren. Fördelningen av de värnpliktiga på utbildningslinjer kan därför i de allra flesta fall ske sedan de värnpliktiga påbörjat grundutbildningen. Ett efter inskrivningsväsendets nuvarande kapacitet nöjaktigt urvalsunderlag för förbanden åstadkoms genom anvisningar från centrala värnpliktsbyrån till inskriv-

ningscheferna. I de fall då den avsedda militära utbildningen förutsätter särskilda förkunskaper i exempelvis yrkestjänst, sker dock uttagningen redan vid inskrivningen. I fråga om de hittillsvarande värnpliktiga i handräckningstjänst är önskemålen om yrkestillhörighet långt specificerade för att möjliggöra bedömning av vederbörandes användbarhet.

De värnpliktigas ekonomiska förmåner. Bland kontanta förmåner som utgår till värnpliktig kan nämnas penningbidrag, vilket utgår under tjänstgöringen, samt värnpliktspremier, som kan utgå vid tjänstgöringens slut till värnpliktig som genomgått befälsutbildning eller tjänstgjort längre tid än värnpliktiga i allmänhet. Premier utgår även till deltagare i särskild befälsövning. För att under den värnpliktiges tjänstgöring trygga hans familjs försörjning eller för att upprätthålla hans rörelse om han är egen företagare kan familjebidrag utgå, främst i form av familjepenning, bostadsbidrag och näringsbidrag. Vidare erhåller den värnpliktige bl. a. ett visst antal fria resor.

P e n n i n g b i d r a g utgår med följande belopp för dag räknat.

Menig som fullgjort mindre än 304 tjänstgöringsdagar ..	4:—
Annan menig, vicekorpral, 2 kl. sjöman	5:50
Korpral	7:—
Furir	8:—
Överfurir, rustmästare	8:75
Sergeant	9:75
Fänrik, fanjunkare	12:—
Löjtnant, förvaltare	14:50
Kapten och högre	17:50

Till värnpliktiga som genomgått befälsutbildning utgår u t b i l d n i n g s p r e m i e. Som exempel på premiernas storlek vid armén och kustartilleriet må nämnas följande. Värnpliktig, som uttagits för och genomgått underbefälsutbildning (grundutbildningstid 324 dagar) erhåller en premie om 300 kr. Värnpliktig som uttagits för och genomgått underofficersutbildning (grundutbildningstid 450 dagar) erhåller en premie om 2 000 kr. Värnpliktig som uttagits för officersutbildning och genomgått kadettskola (grundutbildningstid 630 dagar) erhåller utöver underofficerspremien en premie om 4 000 kr.

Vid armén erhåller därutöver värnpliktig som är antagen för utbildning till reservofficer och som efter utbildning till värnpliktig officer genomgått reservofficerskurserna I och II 4 000 kr. för envar av kurserna.

Premie för genomgången underbefälsutbildning utgår inte till underofficers- och officersuttagen värnpliktig.

Utbildningspremie utgår endast då den värnpliktige gått igenom utbildningen med godkännande vitsord.

Till värnpliktig som uttagits för viss utbildning och fullgjort längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet men inte blivit berättigad att erhålla ut-

bildningspremie utgår tjänstgöringspremie. Sådan premie utgår i första hand till tre grupper värnpliktiga, nämligen befälsuttagna värnpliktiga som inte blivit godkända vid genomgången befälsutbildning, specialtjänstuttagna värnpliktiga och värnpliktiga som fullgör särskild befälsövning.

Tjänstgöringspremien till den förstnämnda gruppen värnpliktiga utgår med 150 kr. för varje hel premieberättigande tjänstgöringsperiod om 20 dagar, varmed tjänstgöringen överstiger för värnpliktiga i allmänhet föreskriven tjänstgöringstid, vid armén och kustartilleriet 304 dagar samt vid flottan och flygvapnet 394 dagar. Följande belopp kan i enlighet härmed normalt utgå till befälsuttagen värnpliktig som inte godkänts och därför inte fått utbildningspremie nämligen, till underbefälsuttagen (grundutbildningstid 324 dagar) 150 kr., underofficersuttagen (grundutbildningstid 450 dagar) högst 1 050 kr. och officersuttagen (grundutbildningstid 180 dagar utöver tid för underofficersutbildning) högst 1 350 kr.

Premie till värnpliktig, uttagen för utbildning i specialtjänst utgår enligt nyss nämnda beräkningsgrunder men endast för tjänstgöring utöver 394 dagar.

Till värnpliktig som fullgjort särskild befälsövning utgår tjänstgöringspremie om 500 kr.

Den i familjebidraget ingående familjepennningens maximibelopp utgår i kronor för dag följande belopp, nämligen

för hustru m. fl.	9:—
för barn under 16 år	4:15
för annan familjemedlem över 16 år	4:70

Bostadsbidrag utgår högst med belopp som motsvarar den inkallades kostnader för förhyrd bostad eller bostad i egen fastighet samt i förekommande fall kostnader för egen uppvärmning av bostad.

Ifrågavarande belopp reduceras efter behovsprövning med hänsyn till de inkomster som den värnpliktiges familjemedlemmar uppbär under hans värnpliktstjänstgöring.

Näringsbidrag utgår dels för upprätthållande av rörelse, dels för täckande av kostnader för under värnpliktstjänstgöringen nedlagd rörelse.

Den värnpliktige äger vid ledighet under första tjänstgöring eller däremot svarande tjänstgöring i en följd åtnjuta fem fria resor till hemorten. Han äger därjämte under tjänstgöring som fullgörs i direkt anslutning till första tjänstgöring, under återstående del av tjänstgöring i en följd och under annan tjänstgöring åtnjuta en fri resa till hemorten för varje hel period om två månader som tjänstgöringen avser.

Förslag av 1960 års värnpliktsutredning

Av värnpliktsutredningen redovisade förutsättningar för utformningen av värnpliktsutbildningen

Krigets ändrade karaktär

Värnpliktsutredningen framhåller, att kriget ändrat karaktär i väsentliga hänseenden främst genom utnyttjandet av den moderna tekniken och hänvisar härvid bl. a. till följande. Transportmedlens utveckling ökar efter hand risken för att stridshandlingar kommer att omfatta berörda staters hela territorier eller väsentliga delar därav. Stridsmedel med kraftigare eller helt andra verkningar än man tidigare räknat med kan komma att utnyttjas, exempelvis atomstridsmedel, kemiska och psykologiska stridsmedel. Striden får ett snabbare förlopp. Kupanfall kan genomföras lättare.

Dessa förändringar kommer enligt utredningen att medföra ökade och delvis nya krav på befäl, enskilda meniga och förband.

Strid över större ytor och ett snabbare stridstempo innebär, anför utredningen, skärpta krav på befälets förmåga att fatta självständiga beslut och att omsätta besluten i korta och entydiga order. Utsätts förbanden genom stridens ändrade karaktär för större påfrestningar än tidigare skärps även kraven på befälets förmåga att genomdriva nödvändiga beslut under svåra förhållanden. Dessa skärpta krav berör befäl på alla nivåer vid samtliga försvarsgrenar.

Risken för en strid över landets hela yta medför att alla krigsmaktens förband — oavsett om de har strid till huvuduppgift eller inte — måste kunna medverka i ytförsvaret. Alla värnpliktiga måste därvid kunna försvara sig och förbandet samt kunna skydda sig själva och vid behov ge hjälp åt stridsskadade m. m.

Som en följd av det snabbare tempot i striden måste de enskilda befattningshavarna enligt utredningen kunna lösa sina uppgifter med större snabbhet och precision än tidigare. Stridseffekten hos ett förband är dock inte beroende enbart av de enskildas kunnande utan också av graden av samträning i förbandet. Samträningen har bl. a. sin betydelse för snabbheten och precisionen. Kraven på snabbhet och precision kan tillgodoses endast genom att individerna efter tillräcklig enskild utbildning samtränas i förband under tillräckligt lång tid. Förvärvade färdigheter måste, sedan grunden lagts, också bibehållas under hela krigsplaceringstiden.

Slutligen framhålls att den ökade risken för kupanfall medför större krav än tidigare såväl på förbandens som på den enskildes förmåga då det

gäller att genomföra snabb mobilisering även om strider samtidigt skulle pågå.

1963 års försvarsbeslut

Utredningen, som grundat sina överväganden om en reform av värnpliktsutbildningen på den uppbyggnad av vårt försvar som följer av 1963 års försvarsbeslut, erinrar om att detta beslut i första hand avser budgetåren 1963/67. Den föreslagna reformen av värnpliktsutbildningen kan bli genomförd i full omfattning först efter utgången av nämnda period samt bör bestå åtminstone fram till slutet av 1970-talet. Reformen är således mer långsiktig än försvarsbesluten och måste därför utformas så att vid behov anpassning kan ske till nya kostnadsramar för försvaret.

I fråga om innehållet i 1963 års försvarsbeslut pekar utredningen bl. a. på följande. Beslutet innebär i huvudsak ingen ändring av krigsmaktens struktur och storlek utan en fortsatt utveckling och modernisering efter linjer som tidigare följts. En förutsättning för krigsmaktens verksamhet utgör alltså den allmänna värnplikten med vapenutbildning för alla vapenföra. Några avsevärda ändringar i fråga om kraven på de värnpliktigas antal har beslutet inte medfört. Grunden i beredskapssystemet skall enligt beslutet utgöras av en hög långsiktig beredskap och mobiliseringsberedskap. Insatsberedskapen skall upprätthållas inom ramen för en utbildningsverksamhet, som är avpassad främst med hänsyn till den långsiktiga beredskapen. Med tanke på ökande risk för kuppenfall betraktas det emellertid som önskvärt att insatsberedskapen förbättras, i varje fall om så kan ske utan men för den långsiktiga beredskapen.

Tillgången på värnpliktiga, krigsmaktens behov av värnpliktiga m. m.

Värnpliktsutredningen erinrar om att 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov kom till den slutsatsen att tillgången på utbildade värnpliktiga var knapp i förhållande till behoven och skulle så förbli under överskådlig tid. Orsak till denna knapphet bedömdes vara att ett jämförelsevis litet antal män inträtt i värnpliktsåldern under 1940-talets senare del och under 1950-talet. Värnpliktsutredningen har vid sin egen bedömning av tillgången på utbildade värnpliktiga kommit till samma resultat. Utredningen har härvid på vissa punkter modifierat normerna för beräkningen av personalreservens storlek.

Värnpliktsutredningen fäster uppmärksamheten på följande förhållande. Krigsmaktens tillgångar och behov av värnpliktiga påverkas av statsmakternas tidigare beslut, att den årliga kontingenten av värnpliktiga under grundutbildning skall hållas i huvudsak konstant vid omkring 50 000 värnpliktiga för år trots att antalet årligen inskrivna värnpliktiga växlar kraftigt beroende på förändringar i födelsetalen. För att hålla utbildningskontingen-

ten i huvudsak konstant har — sedan 1950-talets början — använts den metoden att utbildningskontingenten sammansatts av värnpliktiga ur flera årsklasser. De stora årsklasserna 18-åringar under 1960-talets mitt medför härvid, att medelåldern bland de värnpliktiga som fullgör grundutbildning de närmaste åren kommer att stiga med omkring ett år. Sålunda kommer antalet värnpliktiga i åldern 21 år och äldre, som f. n. utgör 10—15 % av utbildningskontingenten, att i början av 1970-talet ha ökat till 60—70 % av denna.

Enligt nu gällande ordning bestäms, anför utredningen, arméns och kustartilleriets årliga grundutbildningskontingent i huvudsak av krigsorganisationens omsättningsbehov. Flottans och flygvapnets årskontingent av värnpliktiga har inte samma matematiska samband med krigsorganisationens omsättningsbehov utan överstiger detta. Förhållandet beror på att de värnpliktiga vid flottan och flygvapnet under sin grundutbildning — för att möjliggöra utbildning av aktiv personal samt för att upprätthålla mobiliserings- och insatsberedskap — också tillgodoser behov av personal för drift och underhåll samt bemannar fartyg och vissa lednings- och underrättelseorgan. Härigenom uppkommer en förhållandevis stor personalreserv vid flottan och flygvapnet. Utredningen framhåller att denna reserv för närvarande inte som önskvärt vore kan inkallas för omskolning och därefter tas i anspråk för att täcka brister inom övriga delar av krigsmakten. Ett nytt utbildningssystem bör utformas så, att bättre möjligheter att tillvarata nämnda personalreserv åstadkommes.

I syfte bl. a. att i det nya utbildningssystemet skapa större möjligheter att överföra värnpliktiga mellan olika försvarsgrenar, föreslår utredningen att Kungl. Maj:t skall fastställa de personalramar, inom vilka försvarsgrenarnas krigsorganisation skall utformas, liksom också de normer efter vilka personalreservens storlek bör beräknas.

Slutligen räknar utredningen som en av förutsättningarna för sina överväganden att inskrivnings- och personalredovisningsverksamheten kommer att effektiviseras som en följd av nu pågående utredning härom.

Personalavgångarna under fred i krigsförbanden

Värnpliktsutredningen anför att det i ett system med repetitionsövningar i krigsförband är nödvändigt att under fred i så stor utsträckning som möjligt hålla krigsförbandens personaluppsättning oförändrad mellan de tillfällen då förbandet planerligt skall omsättas. Emellertid förekommer i stor utsträckning en av personalavgångar föranledd, inte önskvärd omsättning i krigsförbanden vid andra tidpunkter. Utredningen har närmare undersökt omfattningen av nämnda avgångar och kommit till den slutsatsen att dessa är av så stor omfattning att krigsförbanden mot senare delen av den tidrymd som förflyter mellan två övningstillfällen för ett förband svår-

ligen kan uppfylla kravet att vara krigsanvändbara omedelbart efter mobilerings.

Personalavgångar i krigsförbanden förekommer även i anslutning till repetitionsövningarna, bl. a. till följd av att värnpliktiga får anstånd med att fullgöra repetitionsövning. Antalet avgångar till följd av anstånd är betydande. Detta påverkar menligt utbildningsresultatet och medför inte önskvärda omplaceringar. Utredningen anser därför att det relativa antalet anstånd i framtiden bör begränsas.

Förhållandena på vissa civila samhällsområden

Värnpliktsutredningen framhåller att värnpliktsystemet måste utformas under hänsynstagande till bl. a. samhällsekonomin, arbetsmarknaden och det civila utbildningsväsendet.

I fråga om värnpliktsystemets inverkan på samhällsekonomin påpekar utredningen bl. a. följande. De värnpliktiga som f. n. tas i anspråk för värnpliktstjänstgöring motsvarar i årsarbetare enligt utredningens beräkningar ca 1,5 % av landets totala arbetskraft. Denna arbetskraft har antagits komma att öka något under det närmaste decenniet. Utredningen förutsätter att det nuvarande totala antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga under samma tid inte kommer att ökas utan snarare att något minskas. Med de angivna förutsättningarna kommer utvecklingen således att medföra att ianspråktagandet av arbetskraft för värnpliktstjänstgöring relativt sett minskar.

Enligt utredningen koncentrerar sig arbetsmarknadsintresset beträffande värnpliktsystemets utformning — om man bortser från frågan om hur stor del av arbetskraften som totalt tas i anspråk för värnpliktstjänstgöring — till frågan om grundutbildningens och repetitionsutbildningens inpassning under året samt frågan om anstånden med repetitionsutbildning.

Beträffande inpassningen är det enligt av arbetsmarknadsstyrelsen till utredningen lämnade uppgifter allmänt sett önskvärt att uttryckningen från grundutbildning inte sker under december, januari och februari. Enligt samma källa är november, december, januari, februari och mars ur arbetsmarknadssynpunkt de lämpligaste månaderna för repetitionsutbildning. Nämnade uppgifter har, anför utredningen, vid bedömningen av inpassningsfrågan i möjlig mån beaktats.

De olägenheter ur utbildningssynpunkt m. m. som anstånden med repetitionsutbildning enligt utredningens mening förorsakar har i det föregående redan berörts. I ett reformerat system för värnpliktsutbildningen erfordras enligt utredningen, oberoende i stort sett av hur systemet utformas, att andelen anstånd minskas. För att uppnå detta tänker sig utredningen olika utvägar. Förkortning av den enskilda övningens längd anses kunna bidra. Vidare ifrågasätts större återhållsamhet än nu vid beviljandet av anstånd.

Dessutom ifrågasätter utredningen om inte inställningen till anståndsfrågan hos många värnpliktiga kunde ändras genom systematisk upplysning om de olägenheter för krigsmakten samt för andra värnpliktiga och deras arbetsgivare som anstånden medför.

Beträffande utvecklingen av det civila utbildningsväsendet och dess betydelse för värnpliktsutbildningen framhåller utredningen bl. a. följande. Den civila skolutbildningens innehåll är av väsentligt intresse eftersom den utgör den grund som värnpliktsutbildningen måste bygga på. Genom den pågående expansionen av det civila utbildningsväsendet kommer allmänbildningen och vanan att tillägna sig undervisning att öka hos de värnpliktiga liksom även tillgången på värnpliktiga med för krigsmakten direkt användbara kunskaper.

Ökningen av elevantalet vid vissa skolformer gör det svårare att inpassa värnpliktsjänstgöring och studier på lämpligt sätt i förhållande till varandra. Antalet värnpliktiga med gymnasiekompetens har under senare år kraftigt ökat och kommer att ytterligare öka. Till följd härav kommer det inte att bli möjligt för alla gymnasieutbildade att påbörja den militära grundutbildningen omedelbart efter gymnasiestudiernas slut. Den ökade tillgången på gymnasieutbildade värnpliktiga kommer dessutom att medföra att åtskilliga av dessa kommer att avses för utbildning till underbefäl eller meniga och inte som tidigare i huvudsak till underofficer. Förhållandet kommer att gälla samtliga försvarsgrenar. Utredningen finner därför att grundutbildningen vid samtliga försvarsgrenar, även för underbefäl och värnpliktiga i allmänhet, i framtiden bör inpassas under året med beaktande av studiesociala hänsyn.

Utredningen framhåller vidare att inpassningen av den militära grundutbildningen i förhållande till läsåret i gymnasiet erbjuder vissa problem. Flertalet årskurser i det nya gymnasiet skall inte utan tvingande skäl avslutas senare än den 10 juni (jfr prop. 1964:171 s. 372). Emellertid avses undervisningen bl. a. i sista årskursen av gymnasiet avslutas omkring en vecka tidigare än i övriga årskurser. Med hänsyn härtill finner utredningen att den militära grundutbildningen om möjligt inte bör påbörjas under maj månad såsom i viss utsträckning sker i nuvarande system. — Även hänsyn till undervisningens uppläggning vid universitet och högskolor kräver enligt utredningen att grundutbildningen om möjligt börjar efter maj månads utgång. Vidare bör grundutbildningen med hänsyn till dessa läroanstalter om möjligt inte avslutas senare än under augusti. Utredningen anser emellertid att den militära grundutbildningen när så är oundgängligen nödvändigt bör få fullföljas in i första hälften av september trots de olägenheter detta från studiesocial synpunkt för med sig. — För universitetens och högskolornas del har även beaktats möjligheten av kortare avbrott i studierna för att fullgöra militär repetitionsutbildning. Utredningen utgår härvid från att ett fast uppbyggt system med repetitionsutbildning i krigsförband kräver,

att här avsedda studier i största möjliga utsträckning anordnas så, att ett avbrott i studierna under några veckor inte behöver medföra en oproportionerlig förlängning av studietiden.

Riktlinjer för värnpliktsutbildningens utformning

Allmänna överväganden

Utredningens överväganden har gjorts med utgångspunkt från de förhållanden som kan väntas föreligga omkring år 1971. Samtidigt har emellertid utredningen beaktat att utbildningssystemet måste vara så uppbyggt, att det utan principiell omgestaltning kan anpassas till förhållandena även efter nämnda tidpunkt.

Behov och resurser. Värnpliktsutredningen bedömer att det i framtiden i åtskilliga hänseenden kan förutses större krav på de värnpliktiga än de som f. n. ställs. Utredningen erinrar emellertid om att resurserna för att tillgodose nämnda större krav är begränsade. Bl. a. sätter den för krigsmakten gällande kostnadsramen en gräns. I direktiven för utredningen har vidare angivits att någon minskning av det totala uttaget av tjänstgöringsdagar för de värnpliktiga bör eftersträvas. Utredningen har därför sökt tillgodose de större kraven inte genom att tillföra ytterligare resurser utan genom att disponera befintliga resurser på ett lämpligare sätt än nu. De möjligheter som utredningen prövat är att ytterligare differentiera utbildningstidens längd, att effektivisera utbildningen samt att fördela den sammanlagda utbildningstiden mellan grundutbildning och repetitionsutbildning på ett bättre sätt än nu.

En differentiering av utbildningstidens längd kan enligt utredningen ge fördelar genom att krigsmaktens resurser kan kraftsamlas till de områden där utbildningsbehovet bedöms vara störst. Emellertid uppstår nackdelar om utbildningstiderna inte standardiseras till några få nivåer. Möjligheterna att differentiera utbildningstidens längd efter den värnpliktiges eget utbildningsbehov begränsas när längden är beroende även av andra faktorer såsom insatsberedskapen eller utbildningen av andra än den värnpliktige själv.

Värnpliktsutredningen bedömer att differentiering bör kunna ske inom kategorien värnpliktiga i allmänhet, där nu alla värnpliktiga har lika lång sammanlagd utbildningstid. Differentiering av utbildningens längd bör enligt utredningens uppfattning eftersträvas mellan olika försvarsgrenar i större utsträckning än vad som nu sker, där olikheter i behov av utbildningstid förekommer.

Vad som här anförts anser utredningen i princip tillämpligt såväl på grundutbildning som repetitionsutbildning.

En effektivisering av utbildningen kan enligt utredningen i viss utsträckning ske genom att man inom en given tjänstgöringstid in-

rymmer fler utbildningstimmar än tidigare. Ett led i effektiviseringen är att ur utbildningen utrensa allt som inte är helt outhärligt. Ett visst utrymme för sådana ändringar av utbildningens innehåll bedöms föreligga. Utbildningen kan också effektiviseras genom att den ges bättre personella och materiella resurser. Utredningen anser sig emellertid kunna räkna med mera påtaglig utökning av resurserna endast i fråga om viss utbildningsmateriel samt övnings- och skjutfält.

Genom de nämnda åtgärderna för effektivisering bör de nya utbildningsbehov som anmälts enligt utredningen kunna tillgodoses utan att utbildningstiden behöver förlängas i motsvarande mån.

Utredningen erinrar beträffande fördelningen av den sammanlagda utbildningstiden mellan grundutbildning och repetitionsutbildning att vid armén och kustartilleriet för de värnpliktiga i allmänhet omkring en fjärdedel av tiden avser repetitionsutbildning. Motsvarande andel är vid flygvapnet mindre än en tiondedel och vid flottan lika med noll.

Framkomna anspråk på grundutbildningen gäller bl. a. mer utbildning för vissa värnpliktiga. Behovet av utbildningstid härför bör enligt utredningen tillgodoses genom ytterligare differentiering av utbildningstidens längd, varvid förlängningarna bör göras mindre än förkortningarna. Anspråken på repetitionsutbildningen gäller främst fler övningstillfällen. Utredningen bedömer att anspråken vid armén och kustartilleriet i huvudsak men inte helt bör kunna tillgodoses genom att varje övning görs kortare än nu. Vid flygvapnet och särskilt vid flottan bedöms det nödvändigt att inte obetydligt öka repetitionsutbildningen för den enskilde.

Sammanfattningsvis räknar värnpliktsutredningen med att repetitionsutbildningen i framtiden ianspråktar en större andel av den sammanlagda utbildningstiden än hittills. Andelen bedöms öka särskilt vid flottan.

Utbildningssystemets uppbyggnad i stort. Utbildningens syfte. Utbildningssystemet bör enligt utredningen i framtiden liksom nu omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning. Den senare bör möjliggöra att de under grundutbildningen förvärvade kunskaperna vidmakthålls och utvecklas.

Med hänsyn till de begränsade tillgångarna på utbildade värnpliktiga måste de unga värnpliktiga så snart som möjligt kunna krigsplaceras. Utredningen finner att den utbildning som erfordras härför måste ges under grundutbildningen och inte till någon del kan uppskjutas till repetitionsutbildningen. Vidare gäller att krigsmakten inte kan påräkna någon tid för kompletterande utbildning efter mobilisering. Härav följer, att utbildningssystemet måste vara så utformat att den värnpliktige är krigsanvändbar omedelbart efter mobilisering. Grundutbildningen måste i första hand tillgodose dessa krav som hänförs sig till den långsiktiga beredskapen. Dessutom kan det emellertid i vissa fall bli nödvändigt att tillgodose även

mobiliseringsberedskapens och insatsberedskapens krav. Eftersom resurserna för utbildningen i princip är oförändrade, blir det då i regel fråga om att försvaga den långsiktiga beredskapen, exempelvis genom att förlägga viss utbildning till tid under året som från utbildningssynpunkt är mindre gynnsam.

Enligt värnpliktsutredningen bör repetitionsutbildningen bl. a. syfta till att hålla den enskilde värnpliktige fullt användbar i den eller de befattningar för vilka han utbildats under grundutbildningen även i de fall organisationen ändras eller ny materiel och nya förfaringssätt tillkommer. Den bör dessutom medge omskolning till ny typ av befattning t. ex. vid omplacering från fält- till lokalförsvarsförband vid armén. För krigsförbanden liksom för den enskilde värnpliktige gör sig kravet på användbarhet omedelbart efter mobilisering starkt gällande. Utredningen anser det därför uppenbart att repetitionsövningar i krigsförband måste införas även vid flottan och flygvapnet.

Överskottet av värnpliktiga vid flottan och flygvapnet. Värnpliktsutredningen anför att nuvarande utbildningssystem medfört en förhållandevis stor personalreserv vid flottan och flygvapnet. Detta beror på att där årligen utbildas fler värnpliktiga än som krävs för krigsorganisationen, bl. a. för att tillgodose behovet av utbildning för den aktiva personalen. Denna personalreserv kan f. n. inte utnyttjas för att täcka brister inom övriga delar av krigsmakten eftersom ingen eller endast liten tjänstgöringsskyldighet återstår.

Om däremot överskottspersonalen vid flottan och flygvapnet åläggs att fullgöra ytterligare tjänstgöring efter grundutbildningens slut kan den då eller senare överföras till armén och kustartilleriet och där omskolas för nya uppgifter t. ex. inom lokalförsvaret. Utredningen anser att kravet på ett rationellt utnyttjande av landets värnpliktstillgångar motiverar att samtliga värnpliktiga åläggs en i huvudsak likvärdig skyldighet att fullgöra repetitionsutbildning och att denna skyldighet fullgörs successivt under värnpliktstiden med ungefär samma intervall inom hela krigsmakten. Utredningens förslag innebär en sådan tjänstgöringsordning. Utredningen räknar med att överföring av värnpliktiga mellan olika försvarsgrenar i fortsättningen skall äga rum i större omfattning än nu.

Om de värnpliktiga vid flottan och flygvapnet åläggs repetitionsutbildning av ungefär samma omfattning som övriga värnpliktiga bör enligt utredningens mening viss uppdelning ske av de årliga värnpliktskontingenterna för grundutbildning vid flottan och flygvapnet. Vardera kontingenten föreslås härvid bli uppdelad i två delar, varav den ena avses bli krigsplacerad vid flottan resp. flygvapnet under större delen av värnpliktstiden och i övrigt skola utgöra nödvändig personalreserv inom försvarsgrenen medan den andra delen efter grundutbildningens slut avses bli disponerad

på det för hela försvaret lämpligaste sättet. Utredningens förslag till utbildningens anordnande förutsätter att vid inskrivningen en uppdelning i princip enligt följande tabell äger rum.

Fredsorganisationens årsbehov	
A.	B.
För krigsorganisationens omsättning (krigsplaceringsbarhet intill 47 år, vid behov efter omskolning)	För fredsorganisationens återstående behov
Kraven i fråga om yrke samt fysiska och psykiska egenskaper härleds ur krigsorganisationen	Kraven i fråga om yrke samt fysiska och psykiska egenskaper härleds ur fredsorganisationen
Krav föreligger på lokal rekrytering	Krav föreligger ej på lokal rekrytering Avkall på marinens resp. flygvapnets dispositionsrätt kan göras kort tid efter grundutbildningen

Grundutbildningen

Behovet av förbättringar. Vägar att tillgodose detta behov. Med tanke på den långsiktiga beredskapen krävs enligt utredningen förbättring av grundutbildningen framför allt i vad avser förmågan att utöva befäl och förmågan att i alla lägen kunna bjuda motstånd. Mobiliseringsberedskapen måste förbättras genom att vissa moment tillförs grundutbildningen. Insatsberedskapskravens inflytande redovisas i det följande.

Värnpliktsutredningen bedömer, som tidigare nämnts, att framtidens krigföring kommer att ställa ökade krav på befälet och befälsutövningen på alla nivåer.

Erfarenheterna från repetitionsövningarna vid armén och kustartilleriet visar att särskilt det krigsplacerade värnpliktiga befälets förmåga att handha och ansvara för trupp liksom att öva trupp och ge den kompletterande utbildning varit otillräcklig. Svårigheterna kommer att framstå än tydligare om de jämförs med de framtida kraven.

De angivna bristerna bedöms i stor utsträckning bero på svagheter i grundutbildningen. Det är emellertid utredningens uppfattning att den praktiska befälsföringsförmåga som förvärvats under grundutbildningen dessutom nedgår under den långa tiden mellan repetitionsövningarna. Det bedöms därför nödvändigt att förbättra möjligheterna till praktisk befälsutövning såväl under grundutbildningen som under repetitionsutbildningen.

Värnpliktsutredningen framhåller att stridens karaktär av ytstrid kräver att all personal och alla förband oavsett uppgift kan delta i ytförsvaret. Varje värnpliktig måste därför ha förmåga att i alla lägen försvara sig och sin arbetsplats, skydda sig och lämna kamrater en första hjälp. Ett för hela krigsmakten i fråga om mål, omfattning och innehåll

likformigt minimiprogram för detta led i värnpliktsutbildningen bör enligt utredningen fastställas.

Särskild utbildning rörande verksamheten under mobilisering meddelas under grundutbildningen f. n. endast i begränsad utsträckning. Denna utbildning bör enligt utredningen förstärkas.

Grundutbildningens innehåll. Utredningen anser att värnpliktsutbildningen innehållsmässigt bör byggas upp kring tre komponenter, nämligen allmänmilitär utbildning likformig för alla värnpliktiga inom krigsmakten, befattningsutbildning och förbandsutbildning.

Utredningen anser att befattningsutbildningen för att öka förbandens stridsuthållighet bör utformas så att de värnpliktiga kan bekläda flera olika befattningar i förbanden än nu.

Utredningen anser att grundutbildningen av de värnpliktiga tidigt bör organiseras så att den i så stor omfattning som möjligt bedrivs inom ramen för ett fast organiserat övningsförband. Mot slutet av utbildningen bör värnpliktiga av alla kategorier ha hunnit så långt i befattningsutbildning och grundläggande förbandsutbildning att de kan placeras i förband av krigsmässig styrka och sammansättning och tjänstgöra i befattningar som svarar mot deras avsedda krigsbefattning. Värnpliktsutredningen benämner utbildningen under sistnämnda skede *grundläggande krigsförbandsutbildning* (GKU). Dessa under grundutbildningen samtränade övningsförband bör så långt det är möjligt med oförändrad personal-sammansättning överföras till krigsorganisationen.

Grundutbildningens längd. Utbildningstidens längd bör liksom hittills i första hand bestämmas med hänsyn till vilken utbildning den värnpliktige behöver för att kunna lösa sin uppgift inom krigsorganisationen. Det är dock i vissa fall nödvändigt att ta värnpliktiga i anspråk längre tid t. ex. för att kunna genomföra utbildning av befäl eller för att kunna upprätthålla insatsberedskap. I fråga om de handräckningsvärnpliktiga bör beaktas att deras utbildning kräver en jämförelsevis kort tid och att utnyttjande av deras tjänstgöring i övrigt bestäms av krigsmaktens arbetskraftsbehov och tillgången på för handräckning lämpliga värnpliktiga.

Av sociala skäl bör som riktpunkt för utformningen av värnpliktsutbildningen enligt utredningen gälla, att tid inrymmande högst två studietermener skall tas i anspråk för den värnpliktiges militära grundutbildning, bortsett från tjänstgöring som sker efter frivilligt åtagande. Så är inte alltid fallet i nuvarande system.

I fråga om utbildningsveckans längd för de värnpliktiga under grundutbildningen anför utredningen att krigsmaktens värnpliktiga nu i princip har en tjänstgöringstid för utbildning om 48 timmar för vecka, fördelade på sex tjänstgöringsdagar. Härtill kommer tid för vakttjänst och beredskapstjänst fördelad på samtliga veckodagar,

även söndagar. De senaste åren har emellertid inom större delen av krigsmakten lördagarna under tre sommarmånader gjorts tjänstefria genom att tid har förts över till annan del av utbildningsåret och tagits ut i samband med tillämpningsövningar.

Utredningen, som undersökt möjligheterna att göra samtliga lördagar under grundutbildningen tjänstefria, understryker i detta sammanhang att den värnpliktiges tjänstgöring under grundutbildningen inte får likställas med en civil anställning vid bedömning av tjänstgöringstider, ekonomiska förmåner etc. Olikheter i fråga om syftet med verksamheten och verksamhetens varaktighet gör att direkta jämförelser knappast kan läggas till grund för förslag om förändringar. Den värnpliktiges förhållanden är specifika och måste därför bedömas för sig.

Utredningen har övervägt möjligheterna såväl att inom veckan omfördela nuvarande antal tjänstgöringstimmar från sex dagar (måndag—lördag) till endast fem dagar (måndag—fredag) som att frilägga lördagen genom att direkt minska antalet tjänstgöringstimmar för vecka för de värnpliktiga. Omfördelning har emellertid bl. a. av pedagogiska skäl befunnits vara olämplig och likaså minskning av antalet tjänstgöringstimmar för vecka av det skälet att en sådan minskning skulle påkalla förlängning av grundutbildningstiden för flertalet värnpliktiga med i det närmaste fyra veckor. Utbildningen bör därför enligt utredningens mening bygga på att de värnpliktiga liksom hittills tjänstgör sex dagar i veckan utom under månaderna juni, juli och augusti då lördagarna är tjänstefria, varvid förlorad tid tas igen senare under förbandsutbildningen.

Uttagningen till underofficersutbildning är f. n. obligatorisk medan uttagningen till den därpå följande utbildningen till värnpliktig officer får ske endast om den värnpliktige lämnar sitt medgivande härtill. Skälet till dessa bestämmelser har varit att den tidigare tillämpade tvångsvisa uttagningen visade sig medföra olägenheter i form av s. k. maskning under utbildningen. Utredningen anser att nämnda skäl för uttagning på frivillighetens grund alltjämt är giltigt och föreslår att denna form för uttagning bibehålls. Rekryteringen som på vissa håll varit otillräcklig föreslås emellertid stimulerad genom högre premier och genom att utbildningen i tiden bättre än nu anpassas till civila studier. Skulle dessa åtgärder inte ge avsett resultat bör enligt utredningen frågan om tvångsvis uttagning på nytt prövas.

Grundutbildningens inpassning i tiden. Grundutbildningen bör enligt utredningen i första hand inpassas så, att utbildningsresultatet blir det bästa möjliga, dvs. med tillgodoseende av den långsiktiga beredskapen. I vissa fall kan ifrågakomma att sätta insatsberedskapen före långsiktigsberedskapen. De faktorer som med tanke på utbildningsresultatet främst måste beaktas vid inpassningen av grundutbildningen är klimatförhållanden, belastning på utbildningsorganisationen, möjligheter att på lämpligt sätt inpassa ut-

bildningen med hänsyn till större helger och samövningsmöjligheter. Faktorernas betydelse växlar mellan olika försvarsgrenar liksom mellan olika vapen- och truppslag.

Utredningen har emellertid utgått ifrån att vid grundutbildningens inpassning hänsyn även måste tagas till civila önskemål, framför allt från undervisningsväsendet och arbetsmarknaden.

Med hänsyn till åtskilliga i det föregående redovisade förhållanden som sammanhänger med det civila utbildningsväsendets pågående expansion, främst den ökande tillgången på gymnasieutbildade värnpliktiga, har utredningen kommit till den uppfattningen att all grundutbildning av värnpliktiga i framtiden bör utformas med beaktande av studiesociala hänsyn. Utredningen anser att den obligatoriska grundutbildningen i princip inte skall få ta i anspråk mer tid än som inrymmer högst två civila studietermener och föreslår därför att grundutbildningen så vitt möjligt skall inpassas efter utgången av maj första året och före ingången av september påföljande år.

Vid bedömningen av inpassningsfrågan har även arbetsmarknadsintresset i möjlig mån beaktats. Mest hänsyn har emellertid utredningen ansett sig böra ta till utbildningsväsendets och de studerandes intressen bl. a. därför att det i fråga om de studerande på skilda stadier ofta föreligger ett »tröskelproblem». Ett par månaders inkräktande på en studietermin kan nämligen medföra att ett helt studieår går förlorat.

Repetitionsutbildningen

Behovet av förbättringar. Vägar att tillgodose detta behov. Enligt utredningen krävs framförallt att repetitionsutbildningen förbättras så att den ger större säkerhet än nu för att krigsförbanden vid mobilisering skall vara samtränade och så att den värnpliktige bättre än nu bibehåller sina färdigheter i krigsbefattningen. Även mobiliseringsberedskapen behöver förbättras så att mobilisering kan ske ännu snabbare än nu. Beträffande insatsberedskapen hänvisas till det följande.

Ett förbands användbarhet bestäms enligt utredningens uppfattning främst av befällets förmåga att leda förbandet och den grad av samtränning som förbandet — befäl och meniga — uppnått för sin uppgift. Utredningen framhåller vidare att samträningen anses kunna nås endast genom att den krigsplacerade personalen inom i princip hela krigsmakten övas tillsammans och tillräckligt ofta under repetitionsövningar i krigsförband.

Ett system för repetitionsövningar i krigsförband måste, framhåller utredningen, vara så utformat att den samtränade delen av ett förbands personal alltid är tillräckligt stor under tiden mellan repetitionsövningarna. 1948 års värnpliktskommitté, som föreslog införandet av repetitionsövningar i krigsförband vid armén, ansåg att personaluthytet inom ett förband inte fick överstiga 35 % av styrkan. Med hänsyn bl. a. härtill föreslogs att krigs-

förbanden skulle övas vart sjätte år. De undersökningar rörande utbytet av personal som värnpliktsutredningen låtit företa visar att det årliga utbytet av värnpliktig personal är större än man sålunda räknat med. Utbytet under en sexårsperiod uppgår ofta till över hälften av styrkan.

För att begränsa det inte önskvärda personalutbytet i krigsförbanden anses i första hand den nuvarande anståndsfrekvensen böra sänkas med ca en tredjedel, vilket enligt utredningen bör underlättas av att övningarna i det föreslagna repetitionsutbildningssystemet blir kortare än i det nuvarande. Även efter en sådan åtgärd kommer dock, bl. a. till följd av omkrigsplaceringarna, att kvarstå ett behov att öva krigsförbanden oftare än nu.

Sammanfattningsvis förordar utredningen att stommen i repetitionsutbildningen liksom i nuvarande system skall utgöras av övningar med krigsförband, av utredningen benämnda *krigsförbandsövningar*, som återkommer oftare än nuvarande repetitionsövningar vid armén och kustartilleriet.

Krigsorganisationen består av förband som mobiliseras. Som nämnts ökar riskerna för överraskande anfall. Detta medför, att mobilisering kan komma att ske samtidigt som strid pågår, dvs. under svåra yttre förhållanden. Personalen måste därför enligt utredningen i framtiden vara bättre förberedd än nu för *verksamheten under mobilisering*.

Repetitionsutbildningssystemets uppbyggnad. Krigsförbandsövningarnas frekvens bör enligt värnpliktsutredningens mening bestämmas främst med hänsyn till antalet omplaceringar i krigsförbanden, ändringar i taktik, organisation och utrustning, glömskefaktorn samt arten av de uppgifter som åvilar förbandet.

Antalet omplaceringar är beroende av fortlöpande avgångar på grund av byte av bostadsort, dödsfall, frikallelse, nedgruppering, uppskov, organisationsändringar m. m. ävensom av förändringar som sammanhänger med inkallelse till repetitionsutbildning såsom tillfällig sjukdom, beviljade anstånd m. m. Utredningen räknar som nämnts med att antalet årliga avgångar i framtiden skall kunna nedbringas. En väsentlig höjning av samträsningsnivån i krigsförbanden anses dock kunna nås endast genom förkortning av tidsmellanrummet mellan övningarna.

Glömskefaktorns menliga inverkan på de värnpliktigas förmåga att vid mobilisering lösa sina uppgifter är enligt utredningen inte obetydlig. Svårighet föreligger dock att bestämma när och i vilken omfattning glömskan på ett för krigsförbandens användbarhet avgörande sätt gör sig gällande.

Med tanke särskilt på övningsbehovet för befäl och värnpliktiga i nyckelbefattningar vore det enligt utredningen motiverat med övning varje eller vartannat år. Att årligen öva så stor del av krigsorganisationen anses inte möjligt. Utredningen har därför sökt finna en annan lösning som kan tillgodose de väsentligaste kraven i fråga om förbandens krigsanvändbarhet.

I nuvarande utbildningssystem är för vissa typer av förband i tidsmellan-

rummet mellan två övningar i krigsförband särskild befälsövning inlagd. En utvidgad användning av denna eller liknande typ av övning anser utredningen på ett ändamålsenligt sätt kunna tillgodose behoven av ofta återkommande övningar för personal i vissa befattningar utan att den för krigsmakten gemensamma krigsförbandsövningsfrekvensen ökas. Utredningen förutsätter därför vid sin bedömning av lämplig övningsfrekvens för krigsförbandens del att krigsförbandsövningarna kan kompletteras med mellanoliggande övningar för vissa av förbandens befattningshavare, främst befäl men även andra. Utredningen benämner dylika övningar *särskilda övningar*.

Utredningen bedömer att ett system med fyraårsintervall mellan krigsförbandsövningarna kompletterat med särskilda övningar i mitten av varje fyraårsperiod skulle kunna tillförsäkra förbanden och de värnpliktiga erforderlig krigsanvändbarhet.

För huvuddelen av de värnpliktiga innebär ett system av nu angivet slag enligt utredningens beräkningar en tjänstgöringsskyldighet om fem krigsförbandsövningar. En mindre del, främst personal i underofficers- och officersbefattning, skulle därutöver behöva åläggas ett lika stort antal särskilda övningar, dvs. fem. Det är angeläget att ytterligare begränsa kostnaderna och belastningen på utbildningsorganisationen. Utredningen har därför funnit sig böra räkna med att, i varje fall under den tid som kan överblickas, så långt möjligt låta de särskilda övningarna begränsas till personal vid de förband som har de mest kvalificerade uppgifterna.

Särskild övning bör, beroende på förbandets art, ges olika omfattning. Övningen bör kunna omfatta helt förband eller väsentlig del därav, exempelvis befälet.

Mobiliseringen av krigsmaktens förband kan som nämnts i ogymsamt fall komma att få genomföras under pågående krig. Personalen måste enligt utredningen bättre än nu vara förberedd och övad för att genomföra mobilisering. Systemet med oftare återkommande övningar beräknas även medföra en väsentlig förbättring i detta hänseende. För en mycket liten, men betydelsefull del av krigsorganisationen — personal och förband med särskilt betydelsefulla uppgifter i mobiliseringsskedet — erfordras dock enligt utredningens bedömande komplettering med speciella *mobiliseringsövningar*, vilka bör vara korta. De bör vara av två slag, nämligen mobiliseringsgenomgång och mönstringsövning.

Den personal som är särskilt avdelad för att påbörja ett krigsförbands mobilisering — ett fåtal befattningshavare i varje förband — bör enligt utredningen regelbundet genomgå sina uppgifter. Detta bör i första hand ske inom ramen för krigsförbandsövningar och särskilda övningar. I den mån den värnpliktige inte fullgör sådana övningar tillräckligt ofta — dvs. ungefär vartannat år — bör han delta i separat anordnad mobiliseringsgenomgång.

Ett mindre antal förband, som är av särskild betydelse för avvärjande av

kuppanfall och skydd för mobiliseringen, måste kunna mobilisera inom några timmar. En väsentlig förutsättning härför är att de får ytterligare övning i snabb mobilisering utöver den som erhålls vid krigsförbandsövning. De bör därför genomföra mobiliseringsövningar om något dygn.

Krigsförbandsövningarna. Utredningen föreslår att all repetitionsutbildning grundas på att krigsförbanden genomför sina krigsförbandsövningar vart fjärde år.

Av ekonomiska skäl inkallas f. n. inte de uppskovsvärnpliktiga till fullgörande av repetitionsutbildning. Utredningen anser att så i regel inte heller bör ske i fortsättningen. Skyldighet för den uppskovsvärnpliktige att delta i sådan utbildning bör dock i och för sig alltjämt föreligga. Denna skyldighet bör enligt utredningen få utnyttjas dels för att fylla vissa vakanser, dels för eventuell särskild utbildning framdeles av vissa uppskovsvärnpliktiga.

Hittills bedrivna repetitionsövningar i krigsförband vid armén och kustartilleriet har i regel omfattat förbandsutbildning och det minimum av enskild utbildning som varit erforderlig. Repetitionsövningen för befäl har föregåtts av en befälsövning. Utredningen anser att krigsförbandsövningarna även i fortsättningen bör byggas upp kring dessa huvudmoment.

Krigsförbandsövningarnas längd bör enligt utredningen differentieras så långt det är praktiskt möjligt efter de enskilda värnpliktigas och förbandens behov.

Genom att övningarna återkommer oftare än hittillsvarande repetitionsövningar bör varje övnings längd enligt utredningen kunna minskas. Eftersom det antal krigsförbandsövningar vari den enskilde värnpliktige har att delta kommer att öka, är det även ur social synpunkt angeläget att en sådan förkortning sker. Utredningen anser, att i framtiden ingen värnpliktig bör tas i anspråk mer än fem veckor per övning. Nu förekommer övningstider om ca sex veckor.

De meniga värnpliktigas behov av befattningsutbildning växlar med befattningens svårighetsgrad. Värnpliktiga i allmänhet, som handhar särskilt svårskött materiel, och personal, som under krigsförbandsövning måste omskolas till ny befattning, behöver längre tid för repetition än annan personal. Utredningen anser att en differentiering av krigsförbandsövningens längd bör eftersträvas i syfte att ge personal i befattning som kräver längre befattningsutbildning än genomsnittet längre krigsförbandsövning än övriga. Vid större tilllämpningsövningar eller eljest då tidskrävande transporter förekommer bör övningen för de värnpliktiga som har den minsta övningslängden kunna få förlängas för att den egentliga utbildningstiden till följd av transporterna inte skall beskäras alltför mycket. Härigenom kan genomsnittslängden för övningarna sättas lägre än som annars är möjligt.

Kompanichef och kvartermästare eller motsvarande befattningshavare

samt sådan personal vilken skall tjänstgöra som materielredogörare måste f. n. få sin repetitionsövning senarelagd en eller två dagar i förhållande till förbandet i övrigt för att efter förbandets uttryckning avveckla verksamheten. Det är emellertid inte ändamålsenligt att sådan personal rycker in till övningen efter övrig befälspersonal. Utredningen föreslår därför att kompanichef, kvartermästare och befäl som utsetts till materielredogörare skall kunna åläggas att kvarstanna i tjänst högst två dagar efter krigsförbandets uttryckning för att slutföra avvecklingen av övningen.

För att i möjlig mån begränsa det bortfall av arbetskraft som krigsförbandsövningarna medför för näringslivet föreslår utredningen att övningslängden som regel skall omfatta jämna veckor samt att inryckning skall ske en måndag och utryckning en lördag. Övningslängden i tjänstgöringsdagar blir härvid 4, 11, 18, 25 eller 32 dagar, in- och utryckningsdagar oräknade.

De särskilda övningarna. Utredningen föreslår att de särskilda övningarna skall avse antingen enbart underofficerare och officerare eller all personal i nyckelbefattningar i förband med särskilt komplicerad materiel eller stridsteknik.

Tiden mellan de särskilda övningarna bör enligt utredningen vara lika lång som mellan krigsförbandsövningarna, dvs. fyra år. Övningarna bör förläggas till en tidpunkt mitt emellan förbandets krigsförbandsövningar. De bör genomföras inom krigsförbandets ram.

De nuvarande särskilda befälsövningarna har en längd av 15 dagar. Längden på den föreslagna övningen bör vara densamma för all deltagande personal. Den bör, beroende på behovet, omfatta fyra eller elva dagar.

Mobiliseringsövningarna. Utredningen föreslår att mobiliseringsövning skall genomföras antingen i form av mobiliseringsgenomgång eller mönstringsövning.

Nyckelpersonalen vid mobilisering bör enligt utredningen vart annat år på platsen gå igenom sina mobiliseringsuppgifter. Detta bör i första hand ske vid krigsförbandsövning, särskild övning och mönstringsövning och i övrigt vid mobiliseringsgenomgång. Mobiliseringsgenomgång föreslås omfatta högst en dag, tid för in- och utryckning inräknad. I sådan genomgång föreslås delta kompanichef, kompanikvartermästare och motsvarande befattningshavare samt mobiliseringsförberedare och mottagningsförrättare med ersättare.

Förutsättningen för värnpliktsutredningens överväganden rörande mönstringsövning är följande. Flertalet av de förband som tänkts komma i fråga för sådan övning är helt lokalrekryterade. Vid armén utgörs de av lokal-försvarsförband som huvudsakligen består av äldre värnpliktiga. Förband av här avsedd typ genomför inte särskild övning. De har speciella uppgifter av särskild betydelse i inledningsskedet av ett kuppanfall och måste med hänsyn härtill kunna mobilisera inom några timmar. I nuläget förvaras i

princip såväl gemensam materiel som personlig utrustning för alla krigsförbands behov i mobiliseringsförråd vilka som regel är anordnade kompanivis. De militära myndigheterna har övervägt att i viss omfattning söka få till stånd en ordning enligt vilken personalen vid ett begränsat antal förband av nyssnämnda typ i hemmet skulle förvara sin personliga utrustning, bl. a. handvapen med ett förstahandsbehov av ammunition samt uniform.

Enligt utredningens mening bör de militära myndigheterna kunna be- myndigas att lämna ut utrustning till personalen vid ifrågavarande förband. Utrustning förutsätts härvid inte utlämnad om den värnpliktige reser invändning mot att förvara den. Vidare förutsätts, att före utlämnande samråd sker med de lokala polismyndigheterna i fråga om lämpligheten av att i det enskilda fallet utlämna eldhandvapen och ammunition.

Mönstringsövningens syfte bör enligt utredningen vara att vid förband, som har särskilt korta mobiliseringstider, öva att snabbt genomföra en mobilisering och att redan under mobiliseringen börja lösa vissa stridsuppgifter eller motsvarande uppgifter. Mönstringsövning bör i regel genomföras en gång i mellanrummet mellan två på varandra följande krigsförbandsövningar. Det årliga antalet förband avsedda för mönstringsövning förutsätts bli tämligen litet. Då så krävs för att tillgodose insatsberedskapen bör även kunna tas i anspråk andra för mönstringsövning avsedda förband än de som står i tur för inkallelse under året.

Utredningen föreslår att övningen får en längd av högst 24 timmar, tid för in- och uttryckning inräknad. Den bör emellertid få utsträckas till 48 timmar om den anordnats för att snabbt höja insatsberedskapen. Den normala tiden för övningens längd — 24 timmar — är beräknad bl. a. under förutsättning att den tidigare nämnda utrustningen är utlämnad till de värnpliktiga. 24 timmar har härvid ansetts som en dag. Mönstringsövning bör om möjligt förläggas till veckoslut.

Till mönstringsövning avses endast bli inkallad personal i förband, som uttagits i förväg. Personalen skall vara orienterad om att den kan komma att inkallas till sådan övning. Inkallelse skall innebära att inställelse skall ske snarast. Det skall därvid tillses att personal som inte bör delta i övningen med hänsyn till civil anställning — t. ex. pågående jourtjänst — familjeförhållanden eller sjukdom undantas från inkallelse eller hemförlovas utan omgång.

Mönstringsövningen bör omfatta bl. a. alarmering, samling, utlämning av viss gemensam utrustning exempelvis understödsvapen, intagande av stridsgruppering och i samband därmed kort tillämpningsmoment.

Beslut om anordnande av mönstringsövningar bör ankomma på Kungl. Maj:t.

Tjänstgöringsskyldigheten för den värnpliktige vad gäller mobiliserings-

övningar av olika slag föreslås bestämd till fem övningstillfällen om tillsammans högst åtta dagar, beräknade på sätt i det föregående angivits.

Insatsberedskapen och utbildningssystemet

Utredningen erinrar om att krigsmakten enligt gällande försvarsbeslut i första hand skall tillgodose den långsiktiga beredskapen och mobiliseringsberedskapen medan insatsberedskapen satts i andra hand. Beträffande de krav på insatsberedskap krigsmakten skall kunna tillgodose har överbefälhavaren i underlaget till 1963 års försvarsbeslut angivit bl. a. följande. I fråga om insatsberedskap bör ställas större krav på flygstridskrafterna och vissa delar av marinstridskrafterna än på arméstridskrafterna. Allmänt sett är det ett önskemål att insatsberedskapen förbättras i den mån detta kan ske inom ramen för utbildningsverksamheten. Läggs tyngdpunkten i verksamheten på långsiktig beredskap och mobiliseringsberedskap fordras att förmågan till snabba beredskapshöjningar är god och att sådana också kommer till stånd under perioder av stor politisk spänning. Det valda systemet ställer stora krav på underrättelsetjänstens effektivitet.

Enligt utredningens mening kan behovet av insatsberedda styrkor med krigsmaktens nuvarande uppbyggnad tillgodoses på olika sätt. Vad som är lämpligaste sätt beror bl. a. på behovets art.

Vissa av behoven av insatsberedda förband är ständiga eller ständigt återkommande, t. ex. behov av viss luftbevakning och av enheter som kan hävda rikets gränser vid gränskränkningar. Dessa behov, som skiftar med årstiderna, kan förutses. Andra behov är beroende av det utrikespolitiska lägets växlingar. Dessa behov är tillfälliga och måste tillgodoses med kort varsel.

För att tillgodose de ständiga eller ständigt återkommande behoven kan enligt utredningen ifrågakomma att använda antingen förband under grundutbildning eller förband under repetitionsutbildning. Vad som bör väljas får avgöras från fall till fall. Utredningen bedömer att det i allmänhet är fördelaktigast att tillgodose insatsberedskapsbehoven med förband under grundutbildning. Med hänsyn till den begränsade tid av året som sådana förband kan vara disponibla måste emellertid även förband under repetitionsutbildning utnyttjas för att tillgodose insatsberedskapen.

Värnpliktsutredningen fäster vid sin bedömning av frågan hur de mera tillfälliga insatsberedskapsbehoven bör tillgodoses främst avseende vid den omständigheten, att det svenska värnpliktssystemet i fred väsentligen är ett system för att utbilda värnpliktiga. Utredningen anser med hänsyn härtill att tillfälliga behov av förstärkning av insatsberedskapen i princip bör tillgodoses genom att inkalla värnpliktiga till fullgörande av beredskapsövning (27 § 2 mom. värnpliktslagen). Sådana övningar utgör emellertid en extra belastning. I första hand bör därför enligt utredningen de tillfälliga

behoven av insatsberedskap tillgodoses genom smärre omläggningar inom ramen för utbildningssystemet, främst genom ändrad fördelning i tiden av krigsförbandens repetitionsutbildning samt anordnande av mobiliseringsövningar.

Förslag avseende armén

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Grundutbildningen. Värnpliktsutredningen anser att det värnpliktiga befälets förmåga att leda och handha sin trupp är otillräcklig. Befälet bör för att denna brist skall avhjälpas enligt utredningen redan vid grundutbildningen under tillräckligt lång tid utöva befäl i avsedd befattning. Detta bör ske under den avslutande delen av grundutbildningen för värnpliktiga i allmänhet, då förband av krigsmässig styrka och sammansättning är organiserade. Utredningen betecknar denna utbildning som grundläggande krigsförbandsutbildning (GKU).

Den grundläggande krigsförbandsutbildningen måste enligt utredningen för all personal föregås av en tillräckligt lång skolmässig utbildning. I nuvarande system påbörjar de underofficersuttagna värnpliktiga sin grundutbildning något senare än övriga värnpliktiga. Erfarenheterna visar enligt utredningen att man då inte hinner ge dessa värnpliktiga en så omfattande förutbildning att de under grundutbildningen varaktigt kan placeras som chefer i de befattningar i vilka de är avsedda att krigsplaceras. Utredningen har sett som en väsentlig uppgift att söka tidsmässigt samordna grundutbildningen av denna kategori värnpliktiga med grundutbildningen av övriga värnpliktiga så att behovet av förutbildning kan tillgodoses.

Utredningen framhåller som en påtaglig brist i nuvarande system att antalet värnpliktiga som genomgår den på frivillig uttagning grundade utbildningen till värnpliktig officer är helt otillräckligt. Detta förhållande har fått till följd att ej officersutbildad personal måst krigsplaceras i officersbefattningar eller att i vissa fall officersbefattningarna är vakanta. Detta innebär att de lägsta enheterna varken under krigsförhållanden eller under fredsutbildningen i samband med repetitionsövningar kan ledas med tillräcklig effekt. Det är enligt utredningens mening av avgörande betydelse att denna brist täcks.

Utredningen har angett att den värnpliktiges militära grundutbildning av studiesociala skäl bör få ta i anspråk en tid som inrymmer högst två studietimer. Strävan bör därför vara att med hänsyn till det växande antalet studerande inpassa grundutbildningen mellan den 1 juni ett år och den 1 september påföljande år. Utbildningen är för närvarande inte inpassad på detta sätt för flertalet värnpliktiga i arméns utbildningskontingent utan inryckning sker redan under maj.

Repetitionsutbildningen. Värnpliktsutredningen har — som i det före-

gående redovisats — ansett att repetitionsutbildningen måste ytterligare förbättras, i första hand genom oftare återkommande övningar med krigsförbanden. Härvid har förordats att förbanden övas i fyraårsrytm.

Vid förband med särskilt kvalificerade uppgifter bedöms övning endast vart fjärde år vara otillräckligt. Komplettering av systemet måste därför enligt utredningen ske med mellanliggande särskild övning för befäl i nyckelbefattning. Vid förband med särskilt komplicerad stridsteknik och utrustning bör särskild övning enligt utredningen utökas till att omfatta även annan personal i för förbandets funktion väsentliga befattningar.

Slutligen har utredningen i sina riktlinjer redovisat att mobiliseringsövning bör införas för viss personal i nyckelbefattning vid mobilisering och för vissa förband med särskilt korta mobiliseringstider.

Grundutbildningens omfattning

Grundutbildningens främsta mål bör enligt utredningen vara att den värnpliktige senast vid dess slut är krigsplaceringsbar i den eller de befattningar för vilka han utbildas.

Värnpliktsutredningen har undersökt utbildningsbehovet för de viktigaste befattningarna i arméns krigsorganisation. Utredningen erinrar om att utöver det framräknade behovet av tid för övningsgrenar och ämnen behövs en viss reservtid. Denna har i utredningens beräkningar minskats från nuvarande 20 % till 10 %.

Värnpliktsutredningens i det följande redovisade beräkningar rörande behovet av tid för grundutbildning för viktigare befattningar inom krigsorganisationen avser nettoutbildningstid, som omfattar egentlig utbildningstid och reservtid. Den totala tjänstgöringstiden kan variera beroende på dels hur utbildningen inpassas under året och det antal helgdagar som härvid innefattas, dels hur många dagar som ianspråktagas för övningsuppehåll. Tjänstgöringstidens längd redovisas senare i samband med granskning av olika alternativ för utbildningens inpassning under året.

Värnpliktiga i allmänhet. Värnpliktsutredningen använder som beteckning på de olika kategorierna värnpliktiga i allmänhet vid samtliga försvarsgrenar bokstäverna E, F och G. Härvid betecknar G i princip värnpliktiga med den inom försvarsgrenen kortaste tiden för grundutbildning av värnpliktiga i allmänhet undantagandes handräckningsvärnpliktiga, F värnpliktiga med den närmast kortaste tiden och E värnpliktiga med den längsta tiden. Inom marinen har därvid flottan och kustartilleriet behandlats var för sig. Det anförda innebär bl. a. följande. Värnpliktiga G vid en försvarsgren kan ha annan längd på grundutbildningen än värnpliktiga G vid en annan försvarsgren. Beteckningen anger inte något ensartat behov vid inskrivningen av kvalifikationsnivå hos den värnpliktige. Beteckningen återspeglar inte heller längden på repetitionsutbildningen för den värnpliktige.

Enligt utredningens beräkningar behövs för grundutbildningen för ett stort antal befattningar en utbildningstid där medelvärdet utgör omkring 195 utbildningsdagar om åtta timmar. För stridsvagnsbesättningar och viss personal vid artilleriet är utbildningsbehovet 254 resp. 266 utbildningsdagar. Utbildningsbehovet för återstående befattningar är i medeltal något över 230 utbildningsdagar. Detta innebär enligt utredningen en möjlighet till differentiering av kategorien värnpliktiga i allmänhet, som nu har en för hela kategorien lika lång utbildningstid, i tre grupper med sinsemellan olika utbildningstider.

Värnpliktiga G med utbildningstiden 195 utbildningsdagar omfattar något över 9 000 man av den årliga grundutbildningskontingenten på 36 500 man. I denna grupp ingår främst värnpliktiga avsedda för befattningar som inte har aktiv strid till huvuduppgift, t. ex. befattningar i trossar.

Till värnpliktiga F med något över 230 utbildningsdagar bör enligt utredningen hänföras bl. a. följande befattningar, nämligen skyttesoldat, pansarvärnssoldat, riktare vid artilleriet, eldledningsman och radarman vid luftvärnet, telegrafister, telefonister, sjukvårdare och mekaniker. Det sammanlagda antalet beräknas uppgå till ca 13 400 man årligen.

Till värnpliktiga E med 254 resp. 266 utbildningsdagar bör enligt utredningen hänföras förare, laddare och skytt i stridsvagn och motsvarande stridsfordon samt batteriplats- tillika underrättelsebiträde vid artilleriet. De motsvarar ett årligt utbildningsbehov av omkring 650 värnpliktiga. Flertalet av dessa värnpliktiga har, främst på grund av behovet av utbildningstid, hittills oegentligt tagits ut för utbildning till underbefäl. Som framgår av det följande har värnpliktsutredningen beräknat att de underbefälsuttagna värnpliktiga bör ges en utbildning som innefattar 270 utbildningsdagar. Utredningen anser det av värnplikts tekniska skäl lämpligt att ge värnpliktiga E lika lång utbildningstid som de underbefälsuttagna värnpliktiga.

Underbefälsuttagna värnpliktiga. Enligt värnpliktsutredningens beräkningar behövs för den största kategorien underbefälsuttagna — skyttegruppcheferna — en utbildningstid om ca 270 utbildningsdagar. För motsvarande befattningshavare vid pansartrupperna erfordras ytterligare 9 utbildningsdagar. För vissa befattningar erfordras något kortare tid.

En differentiering av utbildningstiden mellan olika grupper underbefälsuttagna värnpliktiga med något tiotal dagar ger enligt utredningens mening inte en vinst som svarar mot de utbildningsorganisatoriska olägenheter och de ökade befälsbehov som därigenom skulle uppstå. Utredningen anser därför att nettoutbildningstiden för samtliga underbefälsuttagna bör vara 270 utbildningsdagar. Detta innebär i förhållande till nuvarande ordning en ökning med 25 utbildningsdagar.

Underofficersuttagna värnpliktiga. Nu gällande utbildningsmål för värnpliktiga underofficerare innebär i stort att eleverna skall utbildas att föra

pluton i enklare lägen och att inom pluton lösa de uppgifter, som vanligen åvilar plutonchefs ställföreträdare.

Enligt nuvarande ordning skall i befattning för plutonchef krigsplaceras värnpliktig officer medan i befattning för plutonchefs ställföreträdare, troppchef, kvartermästare och stabsunderofficer skall krigsplaceras värnpliktig underofficer.

Chefen för armén har i skrivelse den 15 juni 1964 till värnpliktsutredningen hävdad att plutonchefs ställföreträdare utan omgång måste kunna ersätta plutonchef och föra plutonen med samma skicklighet som denne och att därför plutonchef och ställföreträdare till denne bör ha samma kompetens och därmed samma utbildning.

Värnpliktsutredningen förklarar sig i princip dela arméchefens uppfattning i den nu aktuella frågan men framhåller följande. För att ge plutonchefs ställföreträdare så kvalificerad utbildning som arméchefen tänkt sig krävs en väsentlig utbyggnad av kadettskolorna. Utredningen bedömer det möjligt att genomföra en sådan utbyggnad först sedan personalläget vid armén förbättrats väsentligt. Detta torde vara en fråga på mycket lång sikt. Utredningens uppfattning är därför att nuvarande skillnad i målsättning och utbildning för plutonchef och för plutonchefs ställföreträdare tills vidare måste bibehållas. Strävan bör dock enligt utredningen vara att inom ramen för gällande målsättning höja användbarheten hos plutonchefs ställföreträdare främst genom utökad övning i praktisk truppföring.

1954 års befälsutredning har senast granskat grundutbildningen till värnpliktig underofficer mot bakgrunden av en bedömning av de krav utvecklingen väntades ställa i framtiden. Utredningen ansåg att utbildningen till underofficer borde kunna ges högre effekt bl. a. genom att bättre anpassas efter elevernas intellektuella och fysiska kapacitet samt deras utvecklingsmöjligheter. Härigenom borde sådana tidsvinster kunna skapas att av utvecklingen betingad utökning av utbildningsomfånget kunde inrymmas inom gällande tidsram av 15 månader. — Värnpliktsutredningen har funnit, att de av befälsutredningen föreslagna förbättringarna av grundutbildningen redan i viss utsträckning har genomförts. Utredningen bedömer det emellertid möjligt att ytterligare höja effekten av utbildningen. Enligt värnpliktsutredningens beräkningar skulle det därmed vara möjligt att inrymma underofficersutbildningen inom nuvarande tidsram, nämligen 345 utbildningsdagar.

Officersuttagna värnpliktiga. Värnpliktsutredningen finner att nu gällande utbildningsmål i stort för officersuttagna värnpliktiga är lämpliga. De innebär att eleverna skall ges god förmåga att föra självständigt eller inom kompani uppträdande pluton eller motsvarande förband.

Utredningen har förut anfört att förutsättningarna för en förkortning av utbildningen av värnpliktiga officerare borde allvarligt prövas i syfte att förbättra rekryteringen. Enligt utredningens beräkningar kan utbild-

ningen vid kadettskolan begränsas till något över 60 utbildningsdagar om den görs helt skolmässig. Detta innebär en beskärning av tiden för nuvarande kadettskola med mer än hälften. Utredningen bedömer att de värnpliktiga officerarna likväl skall kunna ges en utbildning som svarar mot de uppställda utbildningsmålen. Förutsättningen härför är emellertid att kadetterna före kadettskolan fått en underofficersutbildning med bl. a. den praktiska trupptjänst som utredningens förslag möjliggör och att samordningen mellan underofficers- och officersutbildningen ytterligare förbättras.

Sammanfattning. Behovet enligt värnpliktsutredningens beräkningar av utbildningsdagar för arméns värnpliktiga, med undantag för värnpliktiga uttagna för handräckningstjänst och för utbildning i specialtjänst, framgår av följande sammanställning. Tjänstgöringstidens längd under grundutbildningen beror utom av det nu behandlade behovet av utbildningsdagar också av hur utbildningen inpassas under året m. m. Sistnämnda fråga behandlas, med här redovisade beräkningar som grund, i det följande.

Kategori	Antal värnpliktiga för år	Behov av utbildningsdagar	
		Beräknat behov	Skillnad i förhållande till nuläget
Värnpliktiga i allmänhet:			
G.....	9 050	195	— 34
F.....	13 400	233	+ 4
E.....	650	270	+ 25 ¹
			+ 41 ²
Underbefälsuttagna värnpliktiga.....	7 000	270	+ 25
Underofficersuttagna värnpliktiga.....	1 900	345	± 0
Officersuttagna värnpliktiga..	1 000	407	— 64 ³

¹ I de fall för befattningen tidigare avsetts underbefälsuttagna värnpliktiga.

² I de fall för befattningen tidigare avsetts värnpliktiga i allmänhet.

³ Jämfört med nuvarande kadettskolas sommarlinje. Sker jämförelsen med nuvarande kadetskolas vinterlinje blir minskningen 76 utbildningsdagar.

Repetitionsutbildningens omfattning

Repetitionsutbildningssystemet bör som redovisats i det föregående enligt utredningen omfatta krigsförbandsövningar vart fjärde år samt i vissa fall mellanliggande särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövning. En väsentlig del av krigsförbandsövningen bör enligt utredningen omfatta förbandsutbildning. Därutöver bör övningen inrymma sådan enskild utbildning som är oundgängligen nödvändig för att befattningshavarna skall kunna lösa sina uppgifter i förbandet.

Krigsförbandsövnings längd bör enligt utredningen för flertalet värnpliktiga bestämmas med beaktande av följande förhållanden.

Krigsförbandsövningen bör, på sätt hittills ofta varit fallet, inledas med

övning avseende förbandets mobilisering. Erfarenheten visar att för denna övning åtgår i genomsnitt två dagar, inrykningsdagen inräknad.

Tid bör vidare enligt utredningen stå till förfogande för enskild utbildning omfattande repetition och utbildning med ny materiel, bl. a. skjutning med handvapen och pjäser samt skydd mot särskilda stridsmedel. Omkring två dagar behövs enligt utredningen vid flertalet förband för ifrågavarande utbildning förutsatt att vissa moment har genomförts under övningen i mobilisering. Vid förband med särskilt utbildningskrävande uppgifter eller med särskilt komplicerad materiel blir det enligt utredningens uppfattning nödvändigt att väsentligt öka utrymmet för enskild utbildning av värnpliktiga i vissa befattningar för meniga utöver vad sålunda angivits. Utredningen föreslår att detta behov tillgodoses genom att berörd personal åläggs förlängd krigsförbandsövning som påbörjas erforderlig tid före övriga meniga. Värnpliktsutredningens beräkningar visar, att i medeltal åtta dagar behövs för befattningsutbildning av angivna personal varvid tidigare nämnda två dagar har inräknats. Detta innebär att berörda värnpliktiga behöver inkallas sju dagar före övriga meniga, varvid räknas med att en dag är söndag. Exempel på grupper av meniga som på angivet sätt bör ges längre krigsförbandsövning är sådana som ingår i stridsvagnsbesättning samt viss sjukvårds- och stabsbiträdespersonal. Enligt utredningen bör av det varje år övade antalet meniga högst 9 000 eller ca 10 % ges sådan längre övning. Urvalet av befattningar för denna längre övning bör kunna varieras något år från år bl. a. under hänsynstagande till krigsorganisatoriska förändringar. Utredningen föreslår att chefen för armén bemyndigas att inom angiven personalram fastställa vilka befattningar som skall utväljas härför. Utredningen framhåller att den beräknade tiden är ett genomsnittsvärde och att variationer kan förekomma. En veckas förlängning bör dock enligt utredningen utgöra övre gräns. Förlängningen bör göras mindre om utbildningsbehovet motiverar detta.

I fråga om förbandsutbildningen framhåller utredningen att brigaderna är de från operativa synpunkter avgörande förbanden i arméns krigsorganisation. Möjligheter måste därför finnas att genomföra samövning i brigad. Fördelningsstaberna kommer emellertid även i framtiden att vara betydelsefulla ledningsorgan i arméns krigsorganisation. Det är därför också nödvändigt att fördelningsstaberna med ledningsorgan och de i fördelningen ingående förbanden (brigaderna m. m.) får praktisk övning i form av fälttjänstövning i att uppträda i fördelning. Övning i brigad och i förband av motsvarande styrka bör enligt utredningens beräkningar omfatta minst sex dygn med tid för till- och fråntransporter inräknad. Utredningen bedömer att övningar av en storleksordning som kräver sex dygn måste genomföras av praktiskt taget alla förband som fullgör krigsförbandsövning. Övning i fördelning bedöms kräva sex till nio dygn med tid för

till- och fråntransport inräknad. Den kortaste tiden avser härvid förband som utbildas inom eller i omedelbar närhet av område där övning skall ske medan den längsta tiden avser förband som måste genomföra längre transporter. Utredningen anser, att utbildningssystemet bör vara så utformat att möjligheter föreligger till övning i brigad eller motsvarande enhet vid varje krigsförbandsövning. Fördelningsstab med stabsförband bör få praktisk tillämpning i form av fälttjänstövning i genomsnitt varannan krigsförbandsövning, dvs. vart åttonde år. Mellanliggande krigsförbandsövning för fördelningsstaben och dess stabsförband bör genomföras i form av stabs-tjänstövning. Den avslutande tillämpningsövningen måste föregås av förbandsutbildning, där främst stridstekniken inom bataljonen repeteras. Enligt utredningens beräkningar krävs genomsnittligt minst fem dagars förbandsutbildning i kompani och bataljon före avslutande övning i brigad eller fördelning. Utredningen redovisar även en bedömning av de viktigare lokal-försvarsförbandens behov av förbandsutbildning. Övervägandena utmynnar i att dessa förband bedöms behöva lika många dagars förbandsutbildning som fältförbanden varvid dock förutsätts att i denna tid inryms visst utrymme för övning i fältarbeten avseende försvarsstrid. — Sammanfattningsvis är således enligt utredningen minimibehovet av förbandsutbildning elva dagar vid övning som omfattar högst brigad eller förband av motsvarande storlek samt elva till fjorton dagar om övningen även skall omfatta fält-tjänstövning i fördelning. I de fall övning i fördelning skall ske, krävs som tidigare angetts längre transporter för att samla vissa av förbanden. För att möjliggöra transport av dessa föreslår utredningen att krigsförbandsövning skall kunna förlängas med högst tre dagar för de meniga värnpliktiga som ingår i berörda förband. Utredningen anser däremot att en förlängning av övningen för befälet av sociala skäl bör undvikas eftersom befälet under alla förhållanden måste ges en tämligen lång övning. Inte heller bör tiden ytterligare förlängas för meniga som med hänsyn till behov av enskild utbildning har ålagts förlängd krigsförbandsövning. Behovet av tid för transporter bör för sist nämnda kategorier enligt utredningen tillgodoses genom motsvarande minskning av tiden för övrig utbildning. Utredningens beräkningar ger vid handen att högst 5 000 man årligen behöver åläggas nu ifrågasvarande förlängning.

Utredningen anför att några förband, oberoende av om de skall delta i fälttjänstövning eller ej, såsom hittills kommer att behöva företa till- och fråntransporter, vardera omfattande mer än ett dygn. Detta gäller dels förband som för att tillgodose insatsberedskapens behov övas långt från mobiliseringsplatsen, dels förband som av utbildningsskäl övas inom vissa områden, som är av intresse med hänsyn till de uppgifter förbanden är avsedda för i krig. Utredningen föreslår att tid för detta ändamål avsätts på samma sätt som vid transporter till och från större fälttjänstövningar.

Även i detta fall behövs förlängning för högst 5 000 man årligen i befattningar för menig.

Enligt utredningen behövs vidare en dag för förberedelser före avslutande tillämpningsövning. Denna tid redovisas av utredningen som *r e s e r v t i d*.

Vid *a v r u s t n i n g e n* är det med hänsyn till mobiliseringsberedskapen och av ekonomiska skäl nödvändigt att förbandets personal iordningställer materielen för förrådsförvaring så att materielen är fullt funktionsduglig då personalen rycker ut. Utredningen framhåller i detta sammanhang, att materielvården vid avrustningen också måste ses som ett viktigt led i utbildningen. Utförda försök visar, att avrustningen vid flertalet förband bör kunna genomföras på i genomsnitt två dygn, utryckningsdagen frånräknad. Vid vissa förband med mycket enkel utrustning kan tiden nedbringas under denna tid, vid andra åter med mera komplicerad utrustning krävs ytterligare tid. Utredningen lägger en tid av två dygn som grund för sina beräkningar rörande tid för avrustning.

En sammanställning av angivna behov av tid för krigsförbandsövning för huvuddelen av personalen visar att 18 dagar erfordras.

Värnpliktsutredningens studier och försök har entydigt påvisat behovet av att inleda krigsförbandsövningen med *u t b i l d n i n g f ö r b e f ä l e t*. En i förhållande till nuvarande ordning förlängd utbildning för befäl av alla kategorier är enligt utredningen starkt motiverad. Utredningen anser emellertid att en sträng återhållsamhet är nödvändig dels med hänsyn till den begränsade tillgången på tjänstgöringsdagar, dels av sociala skäl. Utredningen föreslår därför en differentiering av befälsövningens längd som innebär att värnpliktiga krigsplacerade i befattning för underofficer och officer ges 14 dagars övning före inryckningen av förbandets huvuddel medan motsvarande övning för värnpliktiga krigsplacerade i underbefälsbefattning begränsas till sju dagar.

Med hänsyn till den korta tid som står till förfogande för avrustningen av krigsförbanden vid krigsförbandsövningens slut föreslår utredningen att kompanichef och kompanikvartermästare samt värnpliktigt befäl avdelat som materielredogörare vid behov kvarstår i *t j ä n s t f ö r e f t e r a r b e t e* två dagar sedan övriga värnpliktiga i förbandet ryckt ut. Med kompanichef bör härvid likställas chef för självständig pluton eller motsvarande enhet. Denna tjänstgöring bör enligt utredningen av truppregistreringsmyndighet kunna åläggas angiven personal i samband med inkallelse till krigsförbandsövning.

Med nuvarande system genomför ca 75 000 man årligen repetitionsövning, varav ca två procent utgörs av handräckningsvärnpliktiga. Med det av värnpliktsutredningen föreslagna systemet med fyraårsintervall kommer årligen ca 120 000 man att genomföra krigsförbandsövning. Den övande per-

sonalen fördelar sig med ungefär hälften på fältförband och hälften på lokal-försvars- och etappförband. Utredningen föreslår att ett mindre antal förband liksom i nuvarande system undantas från krigsförbandsövning. De värnpliktiga i dessa förband bör för att bibehålla användbarheten i befattningen fullgöra krigsförbandsövning vid andra förband exempelvis vid vakans till följd av anstånd eller brist på personal med kvarstående övnings-skyldighet.

Sammanfattningsvis innebär värnpliktsutredningens förslag att krigsförbandsövningarna för värnpliktiga vid armén anordnas på följande sätt. Krigsförbanden, med undantag av enstaka, särskilt angivna förband, övas vart fjärde år med möjlighet till tillfälliga, mindre avvikelser härifrån. Krigsförbandsövningens längd blir som regel, för meniga värnpliktiga 18 dagar, för värnpliktiga i underbefälsbefattningar 25 dagar och för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattningar 32 dagar. Från angivna tider kan följande avvikelser ske. Meniga värnpliktiga, som har särskilt stort behov av befattningsutbildning, kan till ett antal av högst 9 000 årligen fullgöra krigsförbandsövning som med högst sju dagar överstiger angiven tid om 18 dagar. Meniga värnpliktiga, som tillhör förband vilket under krigsförbandsövning skall företa längre förflyttning och som eljest skulle fullgöra krigsförbandsövning om 18 dagar, kan vidare till ett antal av högst 10 000 årligen fullgöra krigsförbandsövning som med högst tre dagar överstiger angiven tid om 18 dagar. Slutligen kan vissa i det föregående angivna värnpliktiga i befälsbefattningar åläggas att för avvecklingsarbete efter krigsförbandsövning tjänstgöra högst två dagar utöver angivna tider om 25 eller 32 dagar. Den värnpliktige skall vara skyldig delta i högst fem krigsförbandsövningar. Förslaget innebär att årligen omkring 120 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid armén.

Särskild övning. Särskild övning bör enligt utredningen omfatta antingen enbart personal i officers- och underofficersbefattning eller all personal i nyckelbefattning.

Utredningen framhåller att av arméns förband skall fältförbanden kunna lösa de mest kvalificerade stridsuppgifterna. Dessa förband har också mestadels den mest komplicerade och svårskötta materielen. Utredningen bedömer därför att fältförbanden är i oundgängligt behov av särskild övning mellan krigsförbandsövningarna. Härutöver finner utredningen det vara ett starkt önskemål att cykelskyttebataljonernas mest kvalificerade personal genomför sådan övning. Det är emellertid enligt utredningens uppfattning nödvändigt att starkt begränsa antalet deltagande förband såväl med hänsyn till belastningen på utbildningsorganisationen som med hänsyn till resurserna i övrigt. Av denna anledning föreslår värnpliktsutredningen att särskild övning anordnas endast för fältförbanden. Ett begränsat antal fältförband har enklare uppgifter än övriga. Dessa bör undantas från särskild övning.

Med hänsyn till den tid under vilken den värnpliktige normalt är krigsplacerad i fältförband erfordras enligt utredningen att han åläggs fullgöra högst tre särskilda övningar. Övningen bör för all personal ha en längd av elva dagar.

Vid flertalet fältförband är det enligt utredningen tillfyllest om endast befäl i officers- och underofficersbefattning deltar i särskild övning. Övningen bör emellertid vid speciella förband — fördelnings- och brigadstaber med ledningsorgan, stridsvagns- och bandkanonförband, luftvärnsrobotförband m. fl. — omfatta även övrig personal i nyckelbefattningar.

Med nuvarande system för särskilda befälsövningar genomför årligen ca 5 000 underofficerare och officerare sådan övning. Värnpliktsutredningens förslag innebär, att sammanlagt ca 12 000 man årligen genomför särskild övning, varav ca 9 000 befäl och ca 3 000 meniga.

Mobiliseringsövning. Mobiliseringsövning förutsätts kunna genomföras i form av mobiliseringsgenomgång eller mönstringsövning. Övningarnas syfte, innehåll och utformning liksom med övningarna sammanhängande tjänstgöringsskyldighet för den värnpliktige har tidigare beskrivits.

Den personal, som bör delta i mobiliseringsgenomgång utgörs vid armén av kompanichef och motsvarande befattningshavare, kompanikvartermästare och motsvarande befattningshavare samt mobiliseringsförberedare med ersättare och mottagningsförrättare med ersättare.

Mönstringsövning föreslås anordnad främst för ett mindre antal lokalförsvarsförband med särskilt korta mobiliseringstider. Övningarnas omfattning framgår av hemlig bilaga till betänkandet.

Utbildningsgången för den värnpliktige. Värnpliktig vid flertalet fältförband genomför normalt två krigsförbandsövningar och, i vissa fall, två särskilda övningar. Vid övriga fältförband genomför den värnpliktige normalt tre krigsförbandsövningar och, i vissa fall, tre särskilda övningar. Återstående tre respektive två krigsförbandsövningar fullgörs i båda fallen vanligen i lokalförsvarsförband eller etappförband. För den värnpliktige kan härutöver tillkomma högst fem mobiliseringsövningar som i regel inträffar ungefär mitt i tidsmellanrummet mellan krigsförbandsövningarna i sådana fall då den värnpliktige inte fullgör särskild övning.

Inpassning under året av värnpliktsutbildningen m. m.

Värnpliktsutredningen har efter granskning av flera alternativ för inpassningen under året av grundutbildningen vid armén närmare övervägt tre sådana. Gemensamt för dem är att grundutbildningen — till skillnad från vad som nu gäller — är så anpassad tidsmässigt att förband sammansatta av värnpliktiga ur alla kategorier kan organiseras och samövas under de sista månaderna av grundutbildningen för åldersklassens huvuddel i form av grundläggande krigsförbandsutbildning. Gemensamt är vidare att vidareutbildningen till värnpliktig officer genomförs sommartid vid kadettskola,

varvid den nuvarande vinterlinjen vid kadettskola slopas.

I den redovisning som följer av alternativen redovisas tjänstgöringstidens längd för de olika kategorierna. I denna tid innefattas förutom utbildningsdagar även sön- och helgdagar samt övningsuppehåll. Tjänstgöringstiderna kan variera något mellan alternativen beroende på vilket antal tjänstgöringsfria dagar som innefattas.

Alternativet värutryckning (V). Alternativet innebär i stort sett att grundutbildningen avslutas en månad senare än nuvarande utbildning för åldersklassens huvuddel. Senareläggningen betingas av att de underbefälsuttagna värnpliktiga av studiesociala skäl inte bör påbörja grundutbildningen före den 1 juni såsom sker i nuvarande system. Utbildningen för de underbefälsuttagna och värnpliktiga E blir något kortare än utredningen har beräknat vara erforderligt för dessa värnpliktiga.

Grundutbildningen för de underofficersuttagna föreslås uppdelad på två perioder för att dessa värnpliktiga med tillräcklig förutbildning skall kunna tjänstgöra under GKU-skedet i de befattningar de utbildas till samtidigt som tid inrymmande högst två studietermener tas i anspråk för grundutbildningen. De värnpliktiga som så önskar förutsätts dock i den utsträckning det är organisatoriskt möjligt få genomföra tjänstgöringen i en följd. Utbildningen kommer dock härvid att inkräkta på mer än två studietermener.

De officersuttagna värnpliktiga kan genomgå kadettskola — omfattande tiden juni—augusti — omedelbart efter avslutande av underofficersutbildningen. För alternativet gällande tider m. m. framgår av följande tabell.

Kategori	Antal tjänstgöringsdagar	Inryckning	Utryckning
Värnpliktiga i allmänhet:			
G.....	255	17/8	30/4
F.....	300	3/7	30/4
E.....	332	1/6	30/4
Underbefälsuttagna värnpliktiga.....	332	1/6	30/4
Underofficersuttagna värnpliktiga.....	450		
första perioden ¹	(90)	1/6	31/8
andra perioden ²	(360)	4/6	31/5
Officersuttagna värnpliktiga.....	450 + 90		
första perioden ¹	(90)	1/6	31/8
andra perioden ² (kadettskola 1/6—31/8)	(450)	6/6	31/8

¹ Kan alternativt genomföras tiden mars—maj i direkt anslutning till andra perioden.

² Påföljande år.

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern.

Tjällossningen kan på vissa platser under april utgöra ett så allvarligt hinder för utbildningen, att utryckning för de underbefälsuttagna värnpliktiga och värnpliktiga E, F och G bör tidigareläggas högst en månad.

En tidigareläggning bör också ske i de fall påsken infaller i slutet av april. Tidigareläggning kan härvid ske för värnpliktiga F och G utan att inryckning behöver ske före den 1 juni. För underbefälsuttagna värnpliktiga och värnpliktiga E måste emellertid grundutbildningen härvid i motsvarande mån förkortas eftersom eljest inryckning skulle ske före den 1 juni. De militära myndigheterna bör enligt utredningen få avgöra från fall till fall i vad mån utbildning skall bedrivas under april, varvid förutsätts att skilda förband kan ges olika utryckningstider.

Alternativet sommarutryckning (S). Alternativet innebär att grundutbildningen genomförs i en följd för alla kategorier värnpliktiga utom de officersuttagna. Utbildningen för de officersuttagna är av studiesociala skäl uppdelad på två perioder. För alternativet gällande tider m. m. framgår av följande tabell.

Kategori	Antal tjänstgöringsdagar	Inryckning	Utryckning
Värnpliktiga i allmänhet:			
G.....	255	7/10	20/6
F.....	300	23/8	20/6
E.....	345	9/7	20/6
Underbefälsuttagna värnpliktiga.....	345	9/7	20/6
Underofficersuttagna värnpliktiga.....	450	1/6	26/8
Officersuttagna värnpliktiga första perioden.....	450 + 90 (450)	1/6	26/8
andra perioden ¹ (kadett-skola).....	(90)	1/6	31/8

¹ Påföljande år.

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern.

Alternativet höstutryckning (H). Alternativet liksom alternativet sommarutryckning att grundutbildningen för alla kategorier värnpliktiga utom de officersuttagna kan genomföras i en följd och att utbildningen för underbefälsuttagna värnpliktiga och värnpliktiga E får erforderlig längd. Utryckningstidpunkten är vald bl. a. med hänsyn till att inryckningen för värnpliktiga G bör ske efter trettandedagen. För alternativet gällande tider m. m. framgår av följande tabell (s. 64).

Utredningens överväganden och förslag. Alternativet vårutryckning bedöms av utredningen i stort trots vissa nackdelar ge de bästa utbildningsbetingelserna. Utbildningen börjar då det är varmt och ljus. Detta ger hög effekt åt den inledande enskilda utbildningen. Förbandsutbildningen som dominerar verksamheten under hösten och vintern kan — fransett april månad på vissa platser — ges tillräcklig rörelsefrihet genom att det är möjligt att i viss utsträckning utnyttja civil mark efter skörden och då marken

Kategori	Antal tjänstgöringsdagar	Inryckning	Utryckning
Värnpliktiga i allmänhet:			
G.....	243	7/1	8/9
F.....	300	11/11	8/9
E.....	345	27/9	8/9
Underbefälsuttagna värnpliktiga.....	345	27/9	8/9
Underofficersuttagna värnpliktiga.....	450	14/6	8/9
Officersuttagna värnpliktiga första perioden.....	450 + 90 (450)	14/6	8/9
andra perioden ¹ (kadett-skola).....	(90)	1/6	31/8

¹ Påföljande år.

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern

är tjälad. Vinterutbildningen får tillräcklig omfattning och föregås av tillräckligt lång grundläggande utbildning.

Alternativet sommarutryckning anser utredningen organisatoriskt sett vara något enklare än alternativet vårutryckning. Utredningen anser det också vara bättre sett från studiesocial synpunkt eftersom de underofficersuttagnas tjänstgöring alltid blir sammanhängande. Alternativets allvarligaste olägenhet är enligt utredningen att förbandsutbildning måste bedrivas under våren och försommaren då tjällossning och besädd mark begränsar rörelsefriheten. Möjligheterna att med godtagbart resultat genomföra utbildning vid denna tid och att bemästra svårigheterna kan enligt utredningen utrönas först efter försöksverksamhet under ett antal år.

Alternativet höstutryckning har enligt utredningen främst den bristen att vinterutbildning i förband inte kan medhinnas. Alternativet är dock enligt utredningen lämpat för vissa övningstrupper till centrala skolor, som för sin befälsutbildning behöver trupp som redan under sommaren nått det utbildningsstadiet att den kan uppträda i förband.

Värnpliktsutredningen föreslår, att värnpliktsutbildningen vid armén skall inpassas under året på följande sätt.

Vid flertalet förband inpassas grundutbildningen så, att de flesta värnpliktiga avslutar sin grundutbildning med april månads utgång, dvs. i enlighet med alternativet vårutryckning. Utbildningen kan dock, om påsken infaller i slutet av april, tidigareläggas så att den avslutas före påsk. Utbildningen kan vidare, om tjällossningen utgör ett betydande hinder för utbildningen under april och senare delen av mars, vid enstaka förband läggas högst en månad tidigare än vid övriga förband. Sker sådan tidigareläggning, förkortas grundutbildningen för värnpliktiga E och underbefälsuttagna i motsvarande mån till lägst 302 dagar. — Krigsförbandsövningarna fördelas vid dessa förband i huvudsak på en höstomgång, en våromgång och en vinteromgång.

Vid ett mindre antal förband ur flera truppslag inpassas försöksvis under en begränsad period grundutbildningen så att flertalet värnpliktiga avslutar denna omkring den 20 juni, dvs. i enlighet med alternativet sommaruttryckning. Krigsförbandsövningarna vid dessa förband fördelas i huvudsak på en höstomgång och en vinteromgång. Det nu angivna systemet bör enligt utredningen prövas parallellt med det tidigare angivna under fyra år, varefter möjligheten av att skapa en i huvudsak enhetlig årsinpassning för arméns förband (utom vissa övningstrupper m. fl.) på nytt får bedömas.

Vid vissa övningstrupper m. fl. inpassas grundutbildningen under året så att flertalet värnpliktiga avslutar denna omkring den 8 september, dvs. i enlighet med alternativet höstuttryckning. Krigsförbandsövningarna vid dessa förband fördelas på två höstomgångar.

Vid några få förband förutsätts grundutbildningen inpassad på annat sätt beroende på speciella förhållanden.

Utredningens förslag syftar till att i första hand tillgodose den långsiktiga beredskapen. Utredningen framhåller att tillgången på insatsberedda förband under året kan varieras om alternativen kombineras. En avvägning bör här enligt utredningen göras av de militära myndigheterna mellan kraven på långsiktig beredskap och kraven på insatsberedskap.

Utredningen föreslår, med utgångspunkt i den valda lösningen, att de värnpliktigas tjänstgöring för grundutbildning skall vid armén omfatta, för värnpliktiga G 243—255 dagar, för värnpliktiga F 300 dagar, för värnpliktiga E och underbefälsuttagna värnpliktiga — i de särskilda fall grundutbildningen inte förkortas i enlighet med vad tidigare angetts — 332—345 dagar, för underofficersuttagna värnpliktiga 450 dagar samt för officersuttagna värnpliktiga 540 dagar. Sker tidigareläggning av utbildningen förkortas grundutbildningen för värnpliktiga E och underbefälsuttagna värnpliktiga i motsvarande mån till lägst 302 dagar. — Förslag rörande omfattningen av de värnpliktigas tjänstgöring för repetitionsutbildning har tidigare redovisats.

Anpassning av den fast anställda personalens tjänstgöring m. m. till föreslagna värnpliktsutbildning

Den föreslagna grundutbildningen kräver viss anpassning av utbildningen till aktiv befattningshavare.

Beträffande reservpersonalen erfordras anpassning dels av utbildning till reservofficer, dels av tjänstgöringen som sådan. Reservofficersutbildningen bör enligt utredningen även i framtiden genomföras med kadettskoleutbildning som grund. Utbildningen bör uppdelas som nu på två reservofficerskurser varav den första (ROK I) om 90 dagar normalt bör fullgöras sommaren efter kadettskolan samt den andra (ROK II) om 80 dagar sommaren två år därefter. En krigsförbandsövning fullgörs normalt året mellan

reservofficerskurserna. Tiden för denna inräknas ej i utbildningstiden. Den trupptjänstgöring om 30 dagar som nu föregår ROK I föreslås utgå.

Förslag avseende marinen: Flottan

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Utbildningen ombord av den större av de två bemanningsgrupperna vid flottan, bemanningsgruppen A, börjar under svåra väderleksförhållanden under senhösten, genomlöper därefter isperioden och slutar med två kvartal med i allmänhet gott väder. Ur utbildningssynpunkt är detta en mindre lämplig utbildningsgång. Utredningen anser att det är lämpligare att börja utbildningen under isperioden och därigenom vinna en sammanhängande period för fartygsgång.

Bemanningsgruppen B har enligt utredningens bedömande en ur utbildningssynpunkt lämplig inpassning under året, dock med undantag för tiden från juluppehållet till uttryckningen som sker under vintern. Verksamheten under sistnämnda period består i allmänhet av översyns- och servicearbeten och blir för den värnpliktige inte så meningsfylld som den tidigare tjänstgöringen.

De tämligen omfattande byten av personal på fartygen som förekommer under löpande övningsår i nuvarande ordning har visat sig vara ogynnsamma för utbildningsverksamheten. Utredningen anser, att hela värnpliktsbesättningen på ett fartyg bör påmönstra och avmönstra samtidigt och att besättningen bör kvarstå oförändrad hela tiden ombord under löpande utbildningsperiod.

Utbildningsbehoven är individuellt sett mycket olika inom flottan. Befattningshavare med litet behov av utbildning har emellertid trots att de är färdigutbildade måst fortsätta sin utbildning intill dess fartygets hela besättning är färdigutbildad. Utredningen har funnit, att utbildningen därigenom för de flesta värnpliktiga ombord ter sig lång och onödigt utdragen och finner det önskvärt, att utbildningen ombord görs intensivare och mera koncentrerad. En förkortning av tjänstgöringstiden ombord blir då också möjlig.

Tjänstgöringstiden för den av utredningen såsom representativ bedömda gruppen värnpliktiga — artillerister ombord på jagare — var vid tiden för värnpliktsutredningens undersökningar genomsnittligt ca 42 timmar per vecka under de av värnpliktsutbildning dominerade första och andra kvartalen, dvs. sex timmar mindre än som i allmänhet förekommer inom krigsmakten i övrigt. Av denna tid utnyttjades knappt hälften för egentlig utbildning medan återstoden användes till vakttjänst, materielvård samt service- och underhållsarbeten. Utredningen bedömer, att det både är önskvärt och möjligt att öka tjänstgöringen till 48 timmar per vecka för de värn-

pliktiga och samtidigt förändra tidsfördelningen till utbildningens förmån.

Den egentliga förbandsutbildningen för flertalet av flottans landförband omfattar endast den årliga krigsövningen på ca en vecka, vilket utredningen anser helt otillräckligt. En längre sammanhängande period av tillämpad utbildning måste enligt utredningen tillkomma.

För att tillförsäkra flottan erforderlig tillgång på personal med lång tjänstgöringsskyldighet tas f. n. till tjänst ombord på fartygen ut ett betydligt större antal underbefälsvärnpliktiga än som svarar mot antalet befattningar med krav på befälsutövning. Det är utredningens uppfattning, att den nuvarande gruppen underbefälsuttagna bör delas i två. Den ena bör avses för underbefälsbefattningar förenade med befälskrav och den andra för fackbefattningar utan befälskrav men med ett utbildningsbehov som till sin omfattning motsvarar underbefälets.

Flertalet av flottans fartyg har på sommaren fyra veckors uppehåll i övningarna. Under denna tid ges de värnpliktiga fördelade på omgångar fjorton dagars ledighet och den aktiva personalen bereds tillfälle till semester. På de större fartygen har de värnpliktiga övningsuppehåll i omgångar med en vakt i sänder. När den ena vakten har nämnda ledighet, utför den andra underhållsarbeten ombord. Utbildningsverksamheten för huvuddelen av flottans personal ligger således helt nere under fyra på varandra följande sommarveckor. Erfarenheten visar enligt utredningen att man därmed inte endast förlorar för värnpliktsutbildning lämplig tid, utan även orsakar att kunskaperna och färdigheterna hos de värnpliktiga nedgår något. Enligt utredningens mening bör sommaruppehållet i den värnpliktiges utbildning begränsas till att gälla endast den för den värnpliktiges egen ledighet nödvändiga tiden. Utredningen anser detta kunna ske utan att den aktiva personalens möjligheter att erhålla sommarsemester begränsas.

Stridsfartygen genomgår årligen i allmänhet ca en månads översyn vid varv. Under översynen ligger utbildningsverksamheten i huvudsak nere och besättningen deltar i översynsarbetena ombord. Utredningen anför att besättningens arbetsinsats vid översynen visserligen i viss grad minskar varvskostnaden men att en varvsöversyn, vari besättningen deltar, inte medger en rationell användning av de värnpliktiga.

Värnpliktsutredningen anser, att varvsöversynen i ett framtida system bör förläggas till en period, då utbildning med hel besättning inte pågår ombord på fartyget.

I enlighet med utredningens allmänna riktlinjer bör som nämnts i utbildningen av alla värnpliktiga ingå såsom ett minimum en för krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning. För flottan innebär detta, att utbildningsomfånget bör ökas ut, främst i fråga om markförsvar.

Krigsorganisationen måste enligt utredningen även vid flottan samtränas i fred. Därför bör som tidigare angivits repetitionsutbildning i krigsförband införas även vid flottan.

Fartygsrustningarna i fred och värnpliktskontingentens storlek

Värnpliktsutredningen bedömer att såsom hittills omkring en tredjedel av stridsfartygen bör vara rustade för att utbildningsverksamheten skall kunna genomföras och samordnas med behovet av teknisk omsättning av fartygsmaterielen. Enligt utredningens förslag skall härvid de rustade fartygen tidvis ha reducerade besättningar, dvs. befinna sig i vad utredningen benämner *ovillkorlig depåförläggning*.

Utredningen har bedömt det i och för sig önskvärt att skapa möjlighet att rusta vissa ytterligare fartyg, som nu är avrustade, och förlägga dessa i depå med reducerade besättningar. Utredningen har benämnt detta *villkorlig depåförläggning*. Syftet med denna skulle vara att förbättra främst mobiliseringsberedskapen men även insatsberedskapen. En sådan ökning av rustningsvolymen är inte nödvändig för att genomföra utredningens förslag till utbildningssystem. Den ställer krav på ytterligare medel. Utredningen har därför funnit sig böra beakta ifrågavarande behov endast i det hänseendet att utredningen uppmärksammar personalbehovet härför vid beräkningen av flottans behov av värnpliktiga.

Utredningen har räknat med att vid ett genomförande av utredningens förslag flottan för grundutbildning tilldelas 3 650 värnpliktiga för år, vilket innebär 300 värnpliktiga mer än vad som förutsatts i underlaget till 1963 års försvarsbeslut. Ökningen av värnpliktsbehovet får ses mot bakgrund av att grundutbildningen för flertalet värnpliktiga förkortas två till tre månader. Härutöver kommer uppskattningsvis 200 värnpliktiga att behövas för eventuell villkorlig depåförläggning av vissa fartyg. Beräkningarna avser läget omkring år 1971.

Grundutbildningen

Värnpliktiga i allmänhet. Värnpliktsutredningen bedömer det lämpligt att liksom vid armén med hänsyn till behovet av utbildningstid indela de värnpliktiga i allmänhet — bortsett från de handräckningsvärnpliktiga — i tre utbildningskategorier, som utredningen betecknar värnpliktiga G, F och E.

Värnpliktiga G utgörs enligt utredningen av sådana värnpliktiga i allmänhet som avses utbildas till befattningar för vilka befattningsutbildningen inte behöver meddelas vid örlogsskola utan i sin helhet kan förläggas ombord eller till landförband. Exempel på befattningar som har hänförs till kategori G är följande som tas ut på grund av civila kunskaper, nämligen fotografer, skräddare, skomakare, målare, motorcykelförare och bilmekaniker.

Exempel på befattningar som av utredningen hänförs till kategorien F är artilleri-, radar- och ubåtsjaktmatrosar samt signalister, motormän och hantverkare av olika slag. Dessa värnpliktiga är i nuvarande system underbefälsuttagna.

Värnpliktiga E utgörs enligt utredningen av sådana värnpliktiga i allmänhet avsedda för utbildning till radiotelegrafister som inte har civilt radiocertifikat och som därför har behov av särskilt lång befattningsutbildning i land. Dessa värnpliktiga är i nuvarande system underbefälsuttagna men kommer endast undantagsvis i sådan ställning att de utövar befäl. Befälsuttagning bör därför inte förekomma.

Underbefälsuttagna värnpliktiga. Utredningen har funnit att skillnaden i utbildningsbehov mellan värnpliktiga F och värnpliktigt underbefäl är så liten att den inte motiverar att dessa kategorier ges olika lång utbildning.

Underofficersuttagna värnpliktiga. Värnpliktiga bör vid behov kunna tas ut för underofficersutbildning inom flottans samtliga yrkesavdelningar. Uttagningen bör därför inte, som nu sker, i huvudsak begränsas till värnpliktiga som före grundutbildningen har utbildats vid sjövärnsskåren. Det synes vidare utredningen angeläget att egentliga underofficersbefattningar besätts med underofficersuttagna värnpliktiga — och inte såsom nu i viss utsträckning med i specialtjänst uttagna värnpliktiga — främst för att vid uttagningen vederbörandes befälslämplighet skall beaktas. Utredningen räknar med att sådana värnpliktiga som uttagits för underofficersutbildning och som avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen skall följa en särskild utbildningsgång.

Officersuttagna värnpliktiga. Utbildning till värnpliktig officer avses förekomma av värnpliktiga som utbildats såväl enligt normal utbildningsgång för underofficer som enligt den särskilda utbildningsgången för underofficersuttagna sjökaptener.

Kategori	Antal värnpliktiga för år	Föreslagen grundutbildningstid (i dagar)	Förändring i förhållande till nuvarande, för grundutbildning anslagen tid (i dagar)
Värnpliktiga i allmänhet:			
G	1 400	320	— 74
F	750	364	— 80
E	50	450	+ 6
Underbefälsuttagna värnpliktiga	400	364	— 80
Underofficersuttagna värnpliktiga:			
värnpliktiga som avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen	90	364	— 30
övriga	120	450	+ 0
Officersuttagna värnpliktiga	40	540	— 90

Anm. 1 Härtill kommer värnpliktiga avsedda för utbildning till aktiv personal och reservpersonal, värnpliktiga för utbildning i specialtjänst samt värnpliktiga i handräknings-tjänst.

2 Som reservtid har liksom vid armén räknats 10 % av utbildningstiden.

Som underlag för bedömningen rörande grundutbildningens längd har utredningen liksom ifråga om armén beräknat utbildningsbehovet för representativa befattningar på fartyg och vid landförband.

Utredningens förslag rörande grundutbildningens totala längd framgår av tabell (intagen på s. 69).

Utredningen föreslår att de värnpliktiga i en fartygsbesättning i princip skall påmönstra och avmönstra fartyget samtidigt oberoende av vilken värnpliktskategori de tillhör. För att detta skall vara möjligt måste de värnpliktiga, framhåller utredningen, påbörja grundutbildningen vid olika tidpunkter eftersom behovet av utbildning i land före påmönstringen växlar kraftigt mellan olika värnpliktskategorier. Värnpliktiga med olika inryckningstider men avsedda att samtidigt utbildas ombord på ett och samma fartyg eller grupp av fartyg sammanförs av utredningen till samma bemanningsgrupp.

Utredningen föreslår, att utbildningssystemet byggs upp med fartygsbesättningarna i huvudsak indelade i tre bemanningsgrupper med sinsemellan förskjutna in- och utryckningstider. Bemanningsgrupperna benämns A, B och C. Härtill kommer en speciell, fjärde bemanningsgrupp, D, för isbrytarbesättningarna.

Bemanningsgruppen C avses för bemanning av vissa vintertid depåförlagda fartyg, för bemanning av långresefartyg och för tjänst vid bas- och kustbevakningsförband.

Kategori	Antal dagar	Bemanningsgrupp							
		A		B		C		D	
		In-ryckning	Ut-ryckning	In-ryckning	Ut-ryckning	In-ryckning	Ut-ryckning	In-ryckning	Ut-ryckning
Värnpliktiga i allmänhet:									
G.....	320	29/10	15/9	2/2	20/12 ¹	21/5	7/4	15/9	1/6
F.....	364	15/9	15/9	7/1	20/12	7/4	7/4	1/6	1/6
Underbefäls- och underofficersuttagna (sjöbefäl) ..	364	15/9	15/9	7/1	20/12	7/4	7/4	1/6	1/6
Underofficersuttagna (ej sjöbefäl) och värnpliktiga i allmänhet: E.....	450	21/6	15/9	25/9	20/12	11/1	7/4	—	—
Officersuttagna värnpliktiga.....	450 + 90	21/6	15/12 ²	—	—	—	—	—	—
Tjänstgöring på fartyg (värnpliktiga i sjötjänst).....		20/12—15/9		7/4—20/12		15/9—7/4		10/11— ³ 2/8 15/9— ⁴ 1/6	
Antal värnpliktiga ⁵		1 170		1 330		630		175	

¹ Tiden avkortad för att möjliggöra utryckning före julhelgen.

² Alternativt påföljande år tiden 15/6—15/9 varvid utryckning från första perioden sker 15/9.

³ Värnpliktiga i allmänhet: G.

⁴ Övriga värnpliktiga.

⁵ Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst och i handräckningstjänst inräknade.

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern.

Bemanningsgrupperna föreslås inpassade under året på sätt framgår av tabell (intagen på s. 70).

Repetitionsutbildningen

Repetitionsutbildningen vid flottan bör enligt värnpliktsutredningens förslag liksom vid krigsmakten i övrigt omfatta krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövning. Utredningen föreslår att krigsförbandsövningar med värnpliktiga krigsplacerade ombord på stamstridsfartyg anordnas enligt följande ordning.

Högst två krigsförbandsövningar av de fem som åläggs de värnpliktiga fullgörs under den tid de är krigsplacerade på sådant fartyg, varvid den första övningen sker ett, högst två år efter grundutbildningens avslutande och den andra tre, högst fyra år efter den första övningen. Återstående krigsförbandsövningar fullgörs vid andra förband t. ex. vid hjälpfartyg eller vid landförband. De kan också fullgöras utanför flottan.

Med hänsyn till stamstridsfartygens komplicerade konstruktion blir behovet av tid för enskild utbildning och samträning av besättningen i de flesta fall större än vad som beräknats för armén. Övningen föreslås omfatta 32 dagar för värnpliktiga i befattning för officer och underofficer, värnpliktig uttagen i specialtjänst, värnpliktigt underbefäl samt för högst en tredjedel — enligt chefens för marinen bestämmande — av värnpliktiga E och F som är krigsplacerade i kvalificerade befattningar ombord. Den första veckan av utbildningen avses härvid för skolmässig utbildning i land och övrig tid för utbildning ombord. För övriga meniga värnpliktiga bör övningen omfatta 25 dagar, som helt utnyttjas för utbildning ombord.

Den andra krigsförbandsövningen byts ut för värnpliktiga krigsplacerade på depåförlagda stridsfartyg med hög materiell beredskap mot två eller flera delövningar. Ifrågavarande delövningar kan anordnas antingen som högst fyra delövningar envar om fyra dagars längd under vart och ett av fyra på varandra följande år eller som högst två övningar envar om elva dagars längd och med två års mellanrum. Det slutliga valet mellan fyra- och elva-dagarsövningar bör enligt utredningen anstå tills tillräckliga erfarenheter har kunnat samlas från sådana övningar. Delövning förutsätts vara lika lång för alla kategorier värnpliktiga och bedrivs helt ombord.

Utredningen föreslår att krigsförbandsövningar med övriga fartyg anordnas på följande sätt.

Övningsintervallet för förbandens del förutsätts liksom vid armén vara fyra år. De värnpliktiga åläggs fullgöra högst fem krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövning omfattar för personal i befattning för värnpliktig officer och underofficer samt värnpliktig uttagen för utbildning i specialtjänst 32 dagar, varav de första 14 dagarna upptar inledande befälsövning i land och återstående tid utbildning ombord, för personal i befattning för

värnpliktigt underbefäl 25 dagar, varav de första sju dagarna upptar inledande befälsövning i land och återstående tid utbildning ombord samt för meniga värnpliktiga 18 dagar under vilka utbildningen bedrivs helt ombord.

För hjälpfartyg som till följd av civil användning kan disponeras endast under kortare tid föreslås att övningen för huvuddelen av personalstyrkan i motsvarande mån förkortas. Krigsbesättning för hjälpfartyg som inte får disponeras i fred föreslås undantagen från övning.

Utredningen föreslår, att krigsförbandsövning för värnpliktiga i land för band skall anordnas i fyraårsintervall och omfatta för personal i befattning för värnpliktig officer, underofficer och för specialtjänstuttagen 32 dagar, i befattning för underbefäl 25 dagar och i befattning för menig 18 dagar. Från krigsförbandsövning bör härvid undantas vissa förband som svårigen kan eller inte behöver övas i fred.

För efterarbete vid krigsförbandsövnings slut bör vid samtliga förbandstyper vissa värnpliktiga kunna få sin krigsförbandsövning förlängd med högst två dagar efter samma grunder som angetts för armén.

Den värnpliktige skall enligt utredningens förslag vara skyldig att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar. Beroende på att vissa av flottans förband, företrädesvis sammansatta av äldre värnpliktiga, inte kommer att genomföra krigsförbandsövning, beräknas emellertid de värnpliktiga vid flottan i genomsnitt inte komma att fullgöra mer än omkring fyra krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövningarna föreslås i första hand anordnade under tiden omkring den 15 september—den 15 oktober. Mindre förband och enskilda fartyg föreslås övas även under andra delen av året, i första hand under återstående del av fjärde kvartalet.

Förslaget innebär att årligen omkring 6 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid flottan.

Särskilda övningar. De fartyg och förband som har de mest krävande uppgifterna bedöms inte få tillräcklig användbarhet enbart med vart fjärde år anordnade krigsförbandsövningar. Utredningen föreslår därför, att för stamstridsfartyg, hjälpfartyg och vissa landförband anordnas särskild övning. Deltagandet föreslås tills vidare begränsat till personal i befattning för officer. För stamträngfartyg samt återstående landförband räknar utredningen inte med sådan övning.

Övningen föreslås för all deltagande personal få en längd av elva dagar. Den värnpliktige föreslås ålagd att fullgöra högst tre särskilda övningar.

Förslaget innebär, att årligen omkring 100 värnpliktiga fullgör särskild övning vid flottan.

Mobiliseringsövning. Värnpliktsutredningen har bedömt att vid flottan finns behov av mobiliseringsövningar av samma slag som vid armén. Omfattningen framgår av hemlig bilaga till utredningens betänkande.

Fartygsskyddsutbildning och yrkessjömannens värnpliktsutbildning

Utredningen anför att frågan om särskild utbildning i aktivt och passivt försvar av handelsfartyg under senare år har varit föremål för flera utredningar och delvis varit sammankopplad med frågan om yrkessjömannens värnpliktsutbildning.

Utredningen erinrar om att det när sistnämnda fråga ursprungligen aktualiserades förutsattes att ett väsentligt moment i utbildningen skulle vara utbildning i luftvärnsartilleritjänst. Sedermera har önskemålen kommit att inriktas på passiva skyddsåtgärder, närmast av verkskyddsnatur. Med hänsyn till att 1965 års försvarsutredning har i uppdrag att överväga vissa åtgärder rörande handelsfartygs skydd framlägger värnpliktsutredningen inga förslag i frågan. Utredningens förslag till nytt grundutbildningssystem vid flottan inrymmer emellertid möjlighet att under grundutbildningen i begränsad omfattning meddela vissa av flottans sjömanshusinskrivna värnpliktiga, tjänstgörande på isbrytare och sjömättningsfartyg, fartygsskyddsutbildning utöver vad som erfordras för örlogsflottans behov.

Förslag avseende marinen: Kustartilleriet*Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar*

Grundutbildningen. De förhållanden som angivits för armén är enligt värnpliktsutredningen i stor utsträckning för handen också för kustartilleriets del. Den mest framträdande bristen avser också vid kustartilleriet det värnpliktiga befälets utbildning.

Rekryteringen på frivillighetens väg av värnpliktiga officerare är även vid kustartilleriet otillräcklig.

Utredningen har förordat, att de värnpliktiga i hela krigsmakten ges en likformig allmänmilitär utbildning bl. a. avseende markförsvar. Kustartilleriets nuvarande utbildningssystem tillgodoser enligt utredningen i huvudsak dessa behov men utbildningen för vissa värnpliktiga måste dock härvidlag utvidgas.

Utredningen har hävdat att av studiesociala skäl grundutbildningen så långt möjligt bör påbörjas först efter maj månads utgång ett år och avslutas senast med augusti månads utgång påföljande år. Nuvarande utbildning vid kustartilleriet är utom för de underofficersuttagna inpassad på ett ur studiesocial synpunkt olämpligt sätt med utryckning först under senhösten för värnpliktiga i allmänhet och underbefälsuttagna värnpliktiga. Utredningen anser att i ett framtida system all utbildning bör vara avslutad till den 1 september. Med hänsyn till de särskilda utbildningsbetingelserna för kustartilleriet måste det emellertid övervägas att överskrida denna tidpunkt. Motsvarande förhållanden föreligger som tidigare nämnts för flottan.

Repetitionsutbildningen. Värnpliktsutredningen har som tidigare nämnts funnit det nödvändigt att repetitionsutbildningen ytterligare effektiviseras

även vid kustartilleriet, i första hand genom oftare återkommande övningar med krigsförbanden. Härvid har förordats att förbanden övas i fyraårsrytm. Vid kustartilleriförband med särskilt kvalificerade uppgifter bedöms enbart övning vart fjärde år med hela förbandet vara otillräckligt. Krigsförbandsövningarna bör därför kompletteras med mellanliggande särskilda övningar samt med mobiliseringsövningar för viss personal.

Grundutbildningen

Utredningen anser som tidigare nämnts, att grundutbildningens mål bör vara att den värnpliktige senast vid dess slut är krigsplaceringsbar i den eller de befattningar för vilka han utbildas.

Grundutbildningens längd. Värnpliktsutredningen har undersökt utbildningsbehovet för de viktigaste befattningarna i kustartilleriets krigsorganisation. Följande beräkningar förutsätter bl. a. att reservtiden minskas från nuvarande 20 % till 10 %.

Utredningen har funnit det möjligt att uppdelat de värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet i två grupper efter deras behov av utbildningstid.

Till en grupp har utredningen härvid hänfört värnpliktiga avsedda för befattningar, som kräver särskild yrkesskicklighet och därför längre utbildningstid än övriga, nämligen befattningar för flertalet värnpliktiga vid rörliga enheter och ett mindre antal vid fasta enheter. Nettoutbildningstiden för ifrågavarande personal är beräknad till i genomsnitt 227 utbildningsdagar om åtta timmar. Denna grupp, som utredningen benämner värnpliktiga F, omfattar ca 800 värnpliktiga av den årliga grundutbildningskontingenten om sammanlagt 2 700 värnpliktiga, värnpliktiga i handräckningstjänst inräknade.

Till en andra grupp, som utredningen benämner värnpliktiga G, har hänförs övriga värnpliktiga i allmänhet, utgörande ca 630 värnpliktiga av den årliga kontingenten. Dessa beräknas behöva en nettoutbildningstid av i genomsnitt 200 utbildningsdagar.

De allmänna principer som utredningen följt vid bedömningen av utbildningsbehovet för arméns underbefäl har i stor utsträckning tillämpats också beträffande kustartilleriets underbefäl. Enligt de på detta sätt utförda beräkningarna rörande behovet av nettoutbildningstid behövs för det övervägande antalet underbefälsbefattningar en nettoutbildningstid av 250 utbildningsdagar om åtta timmar.

De värnpliktiga underofficerna avses vid kustartilleriet som chefer för troppar eller motsvarande enheter, exempelvis pjäsavdelningar vid tungt rörligt artilleri. Värnpliktsutredningen bedömer det möjligt att inrymma utbildningen för dessa värnpliktiga inom nuvarande tids-

ram, dvs. 345 utbildningsdagar, under förutsättning av viss ytterligare effektivisering. En sådan anser utredningen genomförbar.

Utredningen anser det möjligt att för de officersuttagna värnpliktiga begränsa utbildningen under kadettskolan till att omfatta tre månader. Den totala utbildningstiden för ifrågavarande värnpliktiga skulle härigenom skäras ned från 21 till omkring 18 månader.

Utredningen har som tidigare angetts förutsatt, att uttagningen för utbildning till värnpliktig officer även i framtiden skall ske endast efter den värnpliktiges medgivande. Utredningen bedömer, att den föreslagna förkortningen av tiden för officersutbildningen kommer att förbättra möjligheterna att rekrytera ett tillräckligt antal värnpliktiga officerare.

Grundutbildningens inpassning. Utredningen framhåller att kustartilleriets grundutbildning med hänsyn till behovet av utbildningssamordning inom marinen och övning i skjutning mot sjömål i framtiden måste ha i stort samma tidsmässiga inpassning som nu. Detta innebär inryckning för flertalet värnpliktiga under senhösten eller vintern och utryckning på hösten. De avslutande tillämpningsövningarna som bl. a. omfattar större skarp-skjutningar måste därvid äga rum efter semesterperiodens slut då kustområdena är i huvudsak fria från semestrande. Detta leder till att utryckning tidigast kan ske i mitten av september. Det är enligt utredningen nödvändigt att alla kategorier värnpliktiga deltar i de avslutande övningarna som utgör utbildningskulmen. Detta ställer krav på att utryckningen för de underofficersuttagna senareläggs i förhållande till nuläget med ca två veckor. Detta är mindre gynnsamt ur studiesynpunkt men utredningen finner en sådan lösning ofrånkomlig.

Utredningen föreslår att grundutbildningen inpassas enligt följande tabell. Nettoutbildningstiderna för kategorierna har i tabellen omräknats till tjänstgöringstider och innefattar sålunda sön- och helgdagar samt övningsuppehåll.

Kategori	Antal tjänstgöringsdagar ¹	Inryckning	Utryckning
Värnpliktiga i allmänhet:			
G.	251	7/1	16/9
F.	300	19/11	16/9
Underbefälsuttagna värnpliktiga.	330	20/10	16/9
Underofficersuttagna värnpliktiga.	450	²	16/9
Officersuttagna värnpliktiga ³	450 + 90	²	15/12

¹ Innefattar bl. a. två veckors övningsuppehåll under sommaren.

² Omedelbart efter midsommar.

³ Det bör enligt utredningen övervägas att i stället anordna kadettskolan sommaren efter underofficersutbildningens slut.

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern.

Repetitionsutbildningen

Av tidigare redogörelse framgår att repetitionsutbildningen enligt utredningen bör omfatta krigsförbandsövningar vart fjärde år för förbanden, särskilda övningar samt mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövning. I fråga om övningens längd anger utredningen bl. a. följande.

Krigsförbandsövning bör i den utsträckning förhållandena medger även i ett nytt system inledas med övning avseende förbandets mobilisering. Erfarenheten visar, att för denna åtgår i genomsnitt en dag, inryckningsdagen oräknad.

Beräkningarna av behovet av tid för repetition av enskild utbildning visar att för flertalet värnpliktiga åtgår omkring två dagar.

Det behövs emellertid enligt utredningen liksom vid armén ytterligare tid för enskild utbildning av personal i vissa befattningar t. ex. såsom robotskytt, roboteldledningsman, sjukvårdare, radiosignalist, kryptobiträde och växeltelefonist. Beräkningarna visar att det för denna personal även vid kustartilleriet i medeltal behövs åtta dagars enskild utbildning, inbegripet tidigare nämnda två dagar. Detta innebär att berörda värnpliktiga behöver inkallas sju dagar före övriga, varvid räknas med att en dag är söndag. Värnpliktsutredningens beräkningar visar att årligen högst 500 meniga är i behov av ifrågavarande längre utbildning. Fördelningen av dessa meniga på befattningar kan enligt utredningen växla något år från år, bl. a. beroende på krigsorganisatoriska förändringar. Det bör därför enligt utredningen uppdras åt chefen för marinen att inom angiven personalram bestämma vilka menigbefattningar som skall ha längre krigsförbandsövning än övriga. Variationer förekommer i nu berört utbildningsbehov. Förlängningen av krigsförbandsövningen bör därför omfatta högst sju dagar och kortare tid uttas i den mån utbildningsbehovet motiverar detta.

Förbandsutbildningen bör enligt utredningens uppfattning uppdelas på en förberedande förbandsutbildning samt en avslutande tillämpningsövning (krigsövning). Den förstnämnda utbildningen har visat sig kräva minst sex dagar under det att den senare i allmänhet bör få en längd av minst fem dagar.

Utredningen framhåller att vissa förband, främst de rörliga enheterna, måste bedriva delar av eller hela sin förbandsutbildning inom sådana områden att tidskrävande till- och fråntransporter blir nödvändiga från mobiliseringsplatsen. Ett behov av ytterligare tre övningsdagar för ca 1 000 värnpliktiga uppstår därvid. Chefen för marinen bör enligt utredningen bemyndigas att inom nämnda ram ange de förband vid vilka de meniga värnpliktiga bör åläggas sådan förlängd utbildning. Förlängningen bör ifrågakomma endast för sådana värnpliktiga som inte av andra skäl skall fullgöra längre krigsförbandsövning än flertalet värnpliktiga.

Utredningen bedömer det nödvändigt med en dag till förberedelser för

den avslutande tillämpningsövningen. Denna tid redovisas här som reservtid.

Utförda försök visar, att avrustningen vid flertalet förband bör kunna genomföras på i genomsnitt två dagar.

En sammanställning av det av utredningen nu redovisade behovet av utbildningstid ger vid handen att, liksom vid armén och delar av flottan, sammanlagt 18 dagar normalt erfordras för genomförande av en krigsförbandsövning med huvuddelen av de meniga värnpliktiga i ett förband. In- och utryckningsdagar är härvid frånräknade.

Den inledande utbildningen för befälet bör liksom vid armén för personal placerad i befattning för underbefäl omfatta sju dagar och för personal placerad i befattning för underofficer och officer fjorton dagar. Den sammanlagda längden på krigsförbandsövningen blir därför för värnpliktiga placerade i befattning för underbefäl 25 dagar samt i befattning för underofficerare och officerare 32 dagar.

Om de meniga värnpliktiga vid vissa förband på sätt tidigare angivits får krigsförbandsövningen förlängd med högst tre dagar utöver 18 dagar för att möjliggöra vissa förflyttningar, förlängs den period under vilken utbildning bedrivs med det samlade förbandet. Härvid bör, för att undvika en utökning av befälets tjänstgöringsskyldighet, den inledande befälsövningen enligt utredningen förkortas i motsvarande mån. För befälet vid berörda förband blir därvid den sammanlagda övningslängden alltså 25 eller 32 dagar.

Med hänsyn till den korta tid som står till förfogande för förbandets avrustning vid krigsförbandsövningens slut bör enligt utredningen batterichef och batterikvartermästare och häremot svarande befattningshavare samt befäl avdelat som materielredogörare vid behov kvarstå i tjänst för efterarbete i högst två dagar sedan förbandet i övrigt ryckt ut. Denna tjänstgöring bör av truppregistreringsmyndigheten kunna åläggas i samband med inkallelse till krigsförbandsövning.

I fråga om krigsförbandsövningarnas inpassning under året anför utredningen följande. Krigsförbandsövningarna bör i första hand anordnas på hösten efter grundutbildningens slut då erforderliga resurser kan ställas till förfogande. För att tillgodose uppkommande behov av insatsberedskap bör emellertid möjlighet föreligga att öva krigsförband vid annan tid under året.

Utredningen förutsätter att ett fåtal förband liksom i nuvarande system undantas från krigsförbandsövning. Däremot måste enligt utredningen de värnpliktiga i dessa förband bibehållas vid användbarheten i befattningen och bör därför fullgöra krigsförbandsövning vid andra förband i motsvarande befattningar, som blir vakanta exempelvis genom anstånd eller på grund av brist på inkallelsebar personal.

Värnpliktsutredningen föreslår sammanfattningsvis att krigsförbandsövningarna för värnpliktiga vid kustartilleriet anordnas på följande sätt.

Krigsförbandsövningens längd blir som regel för värnpliktiga i menigbefattningar 18 dagar, för värnpliktiga i underbefälsbefattningar 25 dagar och för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattningar 32 dagar. Från angivna tider kan följande avvikelser ske. Meniga värnpliktiga, som har ett särskilt stort behov av befattningsutbildning, kan till ett antal av högst 500 årligen fullgöra krigsförbandsövning som med högst sju dagar överstiger angiven tid om 18 dagar. Meniga värnpliktiga, vilka tillhör förband som under krigsförbandsövning skall företa längre förflyttning och vilka eljest skola fullgöra krigsförbandsövning om 18 dagar, kan till ett antal av högst 1 000 årligen fullgöra krigsförbandsövning som med högst tre dagar överstiger angiven tid om 18 dagar.

Slutligen kan vissa, i det föregående angivna värnpliktiga i befälsbefattningar åläggas att för avvecklingsarbete vid krigsförbandsövning tjänstgöra högst två dagar utöver angivna tider om 25 eller 32 dagar. Den värnpliktige åläggs delta i högst fem krigsförbandsövningar. Krigsförbanden övas vart fjärde år med möjlighet till tillfälliga mindre avvikelser härifrån. Förslaget innebär, att årligen omkring 10 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid kustartilleriet. Detta innebär en ökning i förhållande till nuvarande system med ca 4 000 man.

Särskild övning. Av belastnings- och kostnadsskäl räknar utredningen med att de särskilda övningarna vid kustartilleriet i huvudsak måste begränsas till att omfatta värnpliktiga underofficers- och officersbefattningar. Å andra sidan bedömer utredningen att särskild övning i denna form blir nödvändig att genomföra vid i stort sett samtliga förband.

Med hänsyn till att de värnpliktiga vid kustartilleriet i stor utsträckning är krigsplacerade i samma typ av förband under hela sin värnpliktstid skulle härvid enligt utredningen fordras att den värnpliktige hade skyldighet att fullgöra lika många särskilda övningar som krigsförbandsövningar, dvs. fem. Utredningen har här ansett sig kunna välja mellan att låta den värnpliktige fullgöra antingen fem övningar vardera om en vecka eller tre övningar vardera om två veckor. Utredningen bedömer det system där den värnpliktige är skyldig fullgöra tre särskilda övningar vara det mest fördelaktiga och förordar detta. Övningslängden bör härvid enligt utredningen vara elva dagar.

Förslaget innebär att ca 450 värnpliktiga årligen fullgör särskild övning vid kustartilleriet.

Mobiliseringsövning. Utredningen föreslår som tidigare nämnts att mobiliseringsövning skall kunna anordnas antingen i form av mobiliseringsgenomgång för vissa befattningshavare eller i form av mönstringsövning för helt förband.

De förband vid kustartilleriet för vilka mönstringsövning skulle kunna vara aktuell genomför enligt utredningens förslag särskild övning. Denna ersätter i vissa hänseenden mönstringsövning. Behovet av sådan övning är

därför för kustartilleriets del enligt utredningen mindre framträdande. För att bl. a. få till stånd en fortlöpande kontroll av mobiliseringsapparaten föreslår utredningen att kustartilleriförband med särskilt korta mobiliserings-tider vid enstaka tillfällen genomför mönstringsövning. Här förutsätts att särskild övning inte anordnas för förbandet under aktuell fyraårsperiod.

Den personalstyrka som årligen skulle genomföra mobiliseringsövningar i ett utbildningssystem av angivet slag redovisas i hemlig bilaga till utredningens betänkande.

Anpassningen av den fast anställda personalens tjänstgöring till föreslagen värnpliktsutbildning

Utredningen framhåller att den aktiva personalens och reservpersonalens utbildning och tjänstgöring måste anpassas så att den alltid kan tjänstgöra i sin krigsbefattning då det krigsförband vederbörande tillhör genomför repetitionsutbildning. Utredningen anser att det bör uppdras åt chefen för marinen att med hänsyn härtill företa en översyn av bestämmelser rörande denna personals tjänstgöring och framlägga härav föranledda förslag.

Förslag avseende flygvapnet

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Grundutbildningen. Utredningen hävdar att de värnpliktigas markstridsutbildning i vissa fall har varit bristfällig. Utredningen anser att effekten av denna bör kunna höjas i erforderlig grad inom nuvarande tidsramar.

Utredningen har utgått ifrån att för den värnpliktiges militära grundutbildning av studiesociala skäl inte bör få tas i anspråk mer tid än som inrymmer högst två studietermener. Grundutbildningens nuvarande längd för flertalet värnpliktiga vid flygvapnet medger att nämnda krav kan tillgodoses. Utredningen framhåller emellertid att med nuvarande inryckningstider för de flesta värnpliktiga vid flygvapnet, nämligen i mitten av månaderna februari, maj, augusti och november, kommer med 364 dagars grundutbildning och med den inpassning under året av den civila skolutbildningen som man i framtiden har att räkna med att tas i anspråk tid som helt eller delvis omfattar tre, tre, två och tre studietermener. Nuvarande inpassning är därför enligt utredningen ur studiesocial synpunkt mindre lämplig. Om det med hänsyn till kraven på beredskapstäckning m. m. inte i full utsträckning är möjligt att åstadkomma önskvärd anpassning bör enligt utredningen den enskildes studieförhållanden beaktas vid de värnpliktigas fördelning på tjänstgöringsomgångar.

Repetitionsutbildningen. Värnpliktsutredningen anför som tidigare nämnts att det inom nuvarande värnpliktssystem inte är möjligt att utnyttja vissa överskott av värnpliktiga tillhörande flottan och flygvapnet för att täcka brister inom övriga delar av försvaret. Om däremot överskottspersonalen

vid flottan och flygvapnet efter grundutbildningens slut har skyldighet att fullgöra ytterligare tjänstgöring av tillräcklig omfattning kan personalen i fredstid föras över till armén eller kustartilleriet och där omskolas för nya uppgifter. Kravet på ett rationellt utnyttjande av landets värnpliktsstillgångar motiverar enligt utredningen att samtliga värnpliktiga inom krigsmakten åläggs en i huvudsak likvärdig repetitionsövningsskyldighet och att denna skyldighet fullgörs successivt under värnplikts tiden med ungefär samma intervall inom alla försvarsgrenar.

Den för flertalet av de värnpliktiga tillhörande flygvapnet f. n. gällande omfattningen av repetitionsövningsskyldigheten, i regel sammanlagt 30 dagar, medger enligt utredningen inte en repetitionsutbildning av tillräcklig omfattning. Utredningen anser därför att tjänstgöringsskyldigheten för den värnpliktige vad gäller repetitionsutbildning måste utökas.

Utredningen framhåller att den nuvarande repetitionsövningsverksamheten vid flygvapnet inte sker i krigsförband utan i form av tillfälligt organiserade övningsförband och att en omläggning härvidlag därför måste ske. Vid förband med särskilt kvalificerade uppgifter bedöms enbart övning i form av krigsförbandsövning vart fjärde år vara otillräckligt. Komplettering av systemet måste därför ske med mellanliggande särskild övning. Mobiliseringsberedskapen vid flygvapnet måste enligt utredningen höjas genom införande av mobiliseringsövning.

Grundutbildningen

Utbildningens uppbyggnad i stort. Utredningen föreslår — under hänvisning till de krav som utbildningen av den flygande personalen, insatsberedskapen och mobiliseringsberedskapen ställer — att utbildningsorganisationen vid flygvapnet i stort sett skall bibehållas vid nuvarande principiella uppbyggnad. I detta sammanhang preciserar utredningen de förutsättningar i fråga om flygtidsuttag m. m., under vilka utredningens nämnda förslag har lagts fram.

Grundutbildningens längd. Den av utredningen godtagna uppbyggnaden av utbildningsorganisationen innebär, att flertalet värnpliktiga i allmänhet under ca tre månader genomgår en skolmässigt organiserad utbildning vid specialkompani och därefter under ca nio månader tjänstgör vid baskompani eller motsvarande enhet. Utredningen föreslår i enlighet därmed att grundutbildningen för dessa värnpliktiga såsom hittills skall ha en längd av 364 dagar. Tiden är beräknad dels med hänsyn till de värnpliktigas eget behov av utbildning, dels med hänsyn till de krav som utbildningen av den flygande personalen, mobiliseringsberedskapen och insatsberedskapen ställer. Dessa värnpliktiga benämns av utredningen värnpliktiga E. Antalet sådana värnpliktiga beräknas årligen utgöra ca 5 300, vartill dock kommer ca 700 värnpliktiga som påbörjar sin utbildning som värnpliktiga E men

som under grundutbildningen väljs ut för utbildning till underbefäl i enlighet med vad som anges i det följande.

För de tämligen fåtaliga värnpliktiga i allmänhet som inte erfordras för att vidmakthålla utbildningsorganisationen bör enligt utredningen utbildningstiden, i motsats till vad nu är fallet, bestämmas med hänsyn endast till de värnpliktigas eget utbildningsbehov. Utredningen föreslår att grundutbildningen för dessa värnpliktiga — som avses som kockar, sjukvårdare och robotpersonal — skall omfatta 255 eller 300 dagar, beroende på utbildningsbehovet på ifrågakommande utbildningslinje. Den förra gruppen, som utredningen benämner värnpliktiga G, beräknas årligen omfatta ca 60 värnpliktiga. Den senare benämns värnpliktiga F och beräknas årligen omfatta 300 värnpliktiga.

Utredningen föreslår, att krigsorganisationens behov av underbefäl på i princip samma sätt som nu sker skall tillgodoses genom att vissa värnpliktiga i allmänhet med 364 dagars grundutbildning utan förlängning av denna under pågående utbildning väljs ut för och genomgår underbefälsutbildning.

Ett fåtal underbefäl — kommissarier — föreslås bli uttagna redan vid inskrivningen. De bör enligt utredningen få en grundutbildning av 330 dagar, eller ungefär samma tid som har beräknats för motsvarande befattningar vid armén.

Utbildningstiden för de underofficersuttagna föreslås genom en begränsning av tiden för praktisk tjänstgöring minskad från nuvarande 450 till 420 dagar. Denna kategori beräknas årligen omfatta 70 värnpliktiga, officersuttagna inräknade.

Uttagning för utbildning till värnpliktig officer har under senare år inte förekommit vid flygvapnet. Utredningen föreslår, att med hänsyn till krigsorganisationens behov sådan utbildning skall komma till stånd. Den föreslås omfatta 90 dagar utöver tiden för underofficersutbildningen. Uttagning förutsätts ske efter frivilligt åtagande. Det årliga behovet av officersuttagna beräknas till i genomsnitt endast 10 värnpliktiga.

Grundutbildningens inpassning under året. Utredningen föreslår främst av studiesociala skäl vissa förskjutningar av inryckningstidpunkterna så att inryckningen för flertalet värnpliktiga äger rum i början av varje kalenderkvartal. Den angivna inpassningen ger också möjlighet till besparingar genom att utbildningen i vissa fall då kan förkortas med sammanlagt högst 21 dagar, nämligen för den omgång som avslutar sin grundutbildning vid årsskiftet samt i en del fall för den omgång som avslutar sin grundutbildning under sommaren.

Grundutbildningen för övriga värnpliktiga föreslås inpassad så att den i stor utsträckning tillgodoser de studiesociala önskemålen.

Värnpliktsutredningen föreslår att grundutbildningen för flertalet värnpliktiga i allmänhet inpassas på följande sätt.

Utbildningsomgång	Antal tjänstgöringsdagar	Inryckning	Utryckning
1	345	8/1	20/12
2	359	31/3	26/3
3	360	12/7	8/7
4	361	27/9	24/9

Anm. In- och utryckningstiderna förutsätts kunna variera något år från år m.h.t. kalendern.

Repetitionsutbildningen

Repetitionsutbildningen vid flygvapnet föreslås i enlighet med utredningens allmänna riktlinjer omfatta krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövning. Utredningen föreslår, att krigsförbandsövningarna för värnpliktiga vid flygvapnet anordnas på följande sätt.

Krigsförbanden, med undantag av vissa särskilt angivna förband eller delar av förband, övas vart fjärde år med möjlighet till tillfälliga mindre avvikelser härifrån. Den värnpliktige skall vara skyldig fullgöra högst fem krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövning vid basbataljon får en längd av, för meniga värnpliktiga och för flertalet värnpliktiga i underbefälsbefattning 15 dagar samt för värnpliktiga i vissa underbefälsbefattningar och i underofficers- och officersbefattning 22 dagar. Krigsförbandsövning vid stridslednings- och luftbevakningsförband får vid ledningscentraler och radarstationer samt då omskolning sker till optisk luftbevakning en längd av, för värnpliktiga i befattning för menig eller underbefäl 15 dagar samt för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattning 22 dagar. Krigsförbandsövning vid luftbevakningskompani får, utom då omskolning till optisk luftbevakning sker, en längd av, för värnpliktiga i befattning för menig eller underbefäl sex eller åtta dagar samt för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattning 13 eller 15 dagar. Krigsförbandsövning vid flygvapnets övriga förband anordnas i princip såsom vid basbataljon.

Utredningen framhåller, att det inte kan uteslutas att erfarenheterna av krigsförbandsövningarna kommer att ge vid handen att övningen ofrånkomligen måste omfatta 18 dagar för huvuddelen av personalen. Förnyade överväganden rörande dispositionen av flygvapnets utbildningsresurser och av volymen tjänstgöringsdagar får då göras. Värnpliktslagen bör därför lämna möjlighet att låta övningen omfatta 18 dagar för värnpliktig placerad i befattning för menig och underbefäl och 25 dagar för underbefäl i kvalificerad befattning samt i befattning för underofficer och officer.

Slutligen kan enligt förslaget vid samtliga förband ett fåtal värnpliktiga i

särskilt angivna befälsbefattningar åläggas att för efterarbete vid krigsförbandsövning tjänstgöra högst två dagar utöver angivna tider om 13, 15 eller 22 dagar.

Krigsförbandsövningarna vid flygvapnet, som enligt utredningens mening årligen bör fördelas på två ungefär lika stora omgångar, föreslås genomföras av den ena omgången under våren med hänsyn till utbildningsrytmen inom flygvapnet i övrigt samt av den andra omgången under hösten, då större övningar inom flygvapnet eller inom krigsmakten normalt anordnas.

Enligt nuvarande ordning övas årligen under repetitionsövning en styrka som beroende på övningsverksamheten varierar mellan 2 500 och 5 000 värnpliktiga. Förslaget innebär, att årligen omkring 9 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid flygvapnet.

Särskild övning. Med hänsyn till den snabbhet med vilken såväl taktik och stridsteknik som organisation och utrustning förändras är det enligt utredningens mening nödvändigt att i stort sett alla förband vid flygvapnet som genomför krigsförbandsövning också genomför särskild övning.

Värnpliktsutredningen föreslår därför att vid flygvapnet anordnas särskilda övningar för flertalet krigsförband inpassade i tidsmellanrummet mellan förbandens krigsförbandsövningar. I övningarna bör enligt förslaget som regel delta underofficerare och officerare samt vissa underbefäl i förbandet eller, vid luftvärnsrobotförband, större delen av den värnpliktiga personalen. Härtill kan komma vid behov anordnad särskild övning för flertalet värnpliktiga i stationskompani i det fall omskolning krävs med anledning av byte av den flygplantyp, som förbandet skall betjäna.

Övningen bör enligt utredningen för all deltagande personal ha en längd av fyra dagar. Den bör om möjligt anordnas under sommaren om inte utbildningsskäl påkallar förläggning till annan tid.

Förslaget innebär, att omkring 800 värnpliktiga årligen kommer att genomföra särskild övning vid flygvapnet.

Mobiliseringsövning. Värnpliktsutredningen har bedömt att vid flygvapnet föreligger ett behov av ungefär samma slag som vid armén av mobiliseringsövning ehuru antalet värnpliktiga som bör beröras härav är förhållandevis mindre vid flygvapnet särskilt vad avser mönstringsövningar. Utredningen föreslår, att vid flygvapnet skall anordnas mobiliseringsövningar i form av mobiliseringsgenomgångar och mönstringsövningar med den utformning och omfattning som framgår av särskild hemlig bilaga till utredningens betänkande.

Förslag rörande vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor

Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst

Värnpliktsutredningen anser att behov alltjämt föreligger av särskilda bestämmelser för de i specialtjänst uttagna värnpliktigas tjänstgöring. Ut-

redningen begränsar sig emellertid f. n. till att i fråga om dessa värnpliktiga ange dels de principer enligt vilka dessa värnpliktigas tjänstgöring bör utformas, dels hur ifrågavarande värnpliktigas tjänstgöring provisoriskt bör anpassas till utredningens nu framlagda förslag.

Enligt utredningen bör utbildningen för de specialtjänstuttagna värnpliktiga — liksom för övriga värnpliktiga — i princip bestå av grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningens längd bör enligt utredningen avvägas för olika grupper bland annat under hänsynstagande till de värnpliktigas genom civil yrkesutbildning förvärvade kompetens. Repetitionsutbildningens omfattning avses bli bestämd på samma sätt som för övriga värnpliktiga. Den skall i huvudsak äga rum i anslutning till krigsförbandens utbildning. Det förutsätts att det sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar för kategorien specialtjänstuttagna värnpliktiga inte skall ökas.

I avvaktan på slutligt förslag rörande de specialtjänstuttagna värnpliktigas utbildning föreslås att, inom ramen för nu gällande bestämmelser i värnpliktslagen, utbildningen för dessa värnpliktiga provisoriskt anpassas i första hand så att de kommer att övas samtidigt med övrig personal i de krigsförband, vari de är krigsplacerade.

Utbildning och tjänstgöring för handräckningsvärnpliktiga

För att allsidigt angripa problemen kring de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring fordras enligt utredningen att man behandlar inte blott frågan om tjänstgöringstidens längd utan också frågan om de handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter. Att utreda även behovet av dessa värnpliktigas arbetsinsatser anser emellertid utredningen ligga utanför dess uppdrag. Utredningen bedömer det dock angeläget att dessa frågor granskas. I avvaktan på resultatet av en sådan särskild granskning föreslås för de handräckningsvärnpliktiga vissa provisorier i anslutning till föreslagna ändringar av värnpliktsutbildningen inom krigsmakten i övrigt. De handräckningsvärnpliktigas såväl arbetsuppgifter som utbildning avses härvid tills vidare förbli i huvudsak oförändrade liksom också volymen tjänstgöringsdagar. Däremot avses tjänstgöringstidens längd bli provisoriskt anpassad till vad som har föreslagits för övriga värnpliktiga. Tjänstgöringsskyldigheten för värnpliktiga som vid inskrivningen har avsetts för handräckningstjänst föreslås därför tills vidare få ungefär samma längd som nu och omfatta beroende på försvarsgren m. m. 390—394 dagar. Värnpliktiga som efter tjänstgöringens början förs över till handräckningstjänst föreslås få den tjänstgöringsskyldighet som gäller för flertalet värnpliktiga vid försvarsgrenen. Dock skall ökning av tjänstgöringsskyldigheten inte komma i fråga för dem som före överföringen varit ålagd kortare tjänstgöring än flertalet. Med hänsyn härtill föreslår utredningen att värnpliktig G som under grundutbildningen förs över till handräckningstjänst skall ha en sammanlagd tjänstgöringsskyldighet om vid armén 333—345 dagar beroende på

inpassningsalternativ för utbildningen, vid kustartilleriet 345 dagar och vid flygvapnet 330 dagar. Värnpliktig F vid flygvapnet föreslås under motsvarande förutsättning få en tjänstgöringsskyldighet om 375 dagar. Vidare föreslås att den nu gällande 35-årsgränsen för inkallande av ej krigsplacerade värnpliktiga i handräckningstjänst tills vidare skall bibehållas.

Utbildning av uppskovsvärnpliktiga

Som tidigare har nämnts inkallas de uppskovsvärnpliktiga inte till utbildning i fredstid enligt nuvarande ordning.

Utredningen anser att behov av att utbilda de uppskovsvärnpliktiga i och för sig föreligger. Sådan utbildning kunde bl. a. avse att sätta vederbörande i stånd att delta i det fria kriget. Den kunde vidare avse att underlätta förnyad krigsplacering om meddelat uppskov återkallas. Slutligen kunde den sätta de värnpliktiga i stånd att vidta sådana militära åtgärder, främst inom det värnpliktiga hemvärnets ram, som erfordras för att lösa uppskovsuppgiften.

Utredningen anser att av resursskäl endast utbildning av sistnämnda slag, dvs. utbildning för hemvärnsuppgifter och motsvarande uppgifter, kan övervägas. Som tänkbar form för utbildningen nämner utredningen s. k. hemvärnsövning om elva dagar för värnpliktiga hemvärnsmän i befälsbefattning och fyra dagar för övriga hemvärnsmän. Det anses dock möjligt att införa obligatorisk sådan utbildning först sedan det nu föreslagna utbildningssystemet i övrigt blivit genomfört och vunnit stadga. Behovet att utbilda här avsedd personal får då vägas mot andra behov inom befintlig kostnadsram.

Utredningen föreslår emellertid, att uppskovsvärnpliktig skall vara skyldig att fullgöra repetitionsutbildning liksom andra värnpliktiga. Det föreslås, att militär myndighet inom ramen för disponibla medel skall kunna inkalla uppskovsvärnpliktiga för att täcka under övning eljest föreliggande personalbrist i övande krigsförband. Ett övande förband kan enligt utredningen i vissa fall härigenom ges den styrka som erfordras för att nå syftet med övningen samtidigt som deltagande uppskovsvärnpliktiga får en i och för sig önskvärd utbildning.

Urval och redovisning av värnpliktiga

Värnpliktsutredningen anser, att de framlagda förslagen rörande utbildningen inte i och för sig kräver att provningsverksamheten vid inskrivningsförrättningen vad gäller befälsuttagna effektiviseras. Däremot bedöms den föreslagna differentieringen av utbildningstidens längd bland de värnpliktiga i allmänhet medföra ökade krav på urvalsverksamheten. Utredningen anser att det bör ankomma på 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning att bedöma hur erforderliga utökade provningar skall inrymmas i inskrivningsförrättningen.

Utredningen har kommit till den uppfattningen att det ur urvalssynpunkt är önskvärt att höja inskrivningsåldern från nuvarande 18 år till 19 år samt att tillgången på värnpliktiga gör det möjligt att genomföra en sådan höjning. Å andra sidan finner utredningen det av studiesociala skäl önskvärt att skriva in vissa värnpliktiga redan vid 18 års ålder. Utredningen föreslår, för att så långt möjligt tillgodose båda dessa önskemål, att de värnpliktiga alltså skall vara skyldiga att inskriva sig under det år de fyller 18 år men att vid denna ålder endast en del av årsklassen skall inskrivas. Den avsedda delen utgörs främst av sådana värnpliktiga som slutfört eller som beräknas påföljande år slutföra sina gymnasiestudier eller andra studier som kan bilda grund för fortsatt utbildning vid universitet och högskolor samt av värnpliktiga som anmäler avsikt att söka anställning som yrkesbefäl vid krigsmakten. Övriga värnpliktiga bör enligt utredningen skrivas in under det år de fyller 19 år.

Av värnpliktsutredningen framlagda förslag medför enligt utredningens bedömande intet behov att ändra principerna för redovisning av värnpliktiga.

De värnpliktigas ekonomiska förmåner

Åt 1965 års försvarsutredning har uppdragits att särskilt pröva frågan om de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner. Värnpliktsutredningen har med hänsyn härtill inte ansett sig ha anledning att gå närmare in på en prövning av dessa frågor. För att de reformer som har beskrivits i det föregående skall kunna genomföras, anser emellertid utredningen att vissa av de nuvarande förmånerna behöver ändras. Härvid avses framförallt konsekvenserna av den ökade differentieringen av grundutbildningen och den intensifierade repetitionsutbildningen.

Försvarets civilförvaltning har våren 1965 framlagt förslag bl. a. om en höjning av familjepennningens maximibelopp med 20 %. Utredningens överväganden rörande värnpliktsförmånernas form och storlek i övrigt har som förutsättning att den angivna höjningen av familjepennningen kommer till stånd.

I nuläget avbalanseras för de värnpliktiga vid flottan och flygvapnet i viss mån en lång grundutbildning med kort eller ingen repetitionsutbildning. Det här föreslagna värnpliktssystemet medger endast i liten utsträckning en sådan avbalansering. Följaktligen måste förmånerna under grundutbildningen enligt utredningen avvägas olika värnpliktiga emellan uteslutande med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena under grundutbildningen.

Utredningen förordar, för att kompensera värnpliktiga med lång grundutbildning, att premiesystemet utvidgas till att omfatta även vissa värnpliktiga i allmänhet. Vid avvägningen av de av differentieringen betingade förmånerna har utredningen som utgångspunkt valt den f. n. vanligaste

längden på grundutbildningen, nämligen 304 dagar jämkad till 300 dagar, vilken tid således i detta sammanhang anses som normal.

Utredningen föreslår, att till samtliga värnpliktiga som fullgör längre grundutbildning skall, oberoende av kategori, för tid varmed grundutbildningen överstiger 300 dagar utgå en tjänstgöringspremie om tre kronor för dag. Beloppet är avvägt utifrån den förutsättningen att penningbidraget till värnpliktiga i allmänhet under grundutbildning skall utgöra fyra kronor för dag. Detta penningbidrag förutsätts alltså i motsats till vad nu är fallet utgå även för tid varmed grundutbildningen överstiger 304 dagar.

För flertalet befälsuttagna värnpliktiga — i fråga om vilkas grundutbildningstid några större förändringar i regel inte har föreslagits — har utredningen vid premieavvägningen eftersträvat att få en sammanlagd premiesumma som är ungefär lika stor som den nuvarande. Utredningen föreslår, att till värnpliktiga som har genomgått underbefälsutbildning skall utgå, utöver tjänstgöringspremien, en utbildningspremie om 250 kr. Vidare föreslås för värnpliktiga som genomgått underofficersutbildning, utöver tjänstgöringspremien, en utbildningspremie om 10 kr. 50 öre för dag, varmed utbildningstiden överstiger 300 dagar. Vid 450 dagars utbildning kommer härvid den sammanlagda premiesumman att utgöra 2 025 kr. I fråga om de officersutbildade — för vilka tiden för den egentliga officersutbildningen förkortas från 180 till 90 dagar — föreslås att utbildningspremien för den tid varmed officersutbildningen överstiger tiden för underofficersutbildningen skall utgå med 53 kr. för dag. Härigenom kommer tjänstgörings- och utbildningspremierna för en med tre månader förkortad officersutbildning att uppgå till sammanlagt 5 040 kr. eller omkring 1 000 kr. mer än nu. Premiesumman för officersutbildningen kommer för dag räknat att mer än fördubblas. Utredningen anser att den föreslagna kraftiga premiehöjningen kan verksamt bidra till en önskvärd förbättring av rekryteringen av värnpliktiga officerare. Sammanlagt kommer premien för underofficers- och officersutbildningen att uppgå till $(2\,025 + 5\,040)$ 7 065 kr.

I fråga om repetitionsutbildningen innebär det föreslagna utbildningssystemet, att antalet övningar för den värnpliktige blir fler, att det sammanlagda antalet dagar som den värnpliktige är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning i vissa fall ökar samt att antalet övningar som tas ut blir olika för olika värnpliktiga. Utredningen har med hänsyn härtill eftersträvat få till stånd dels en mer allmän kompensation till de värnpliktiga för ökad repetitionsutbildningsskyldighet, dels en kompensation till sådana värnpliktiga som fullgör ett särskilt stort antal övningar.

Den allmänna kompensationen bör lämnas i form av höjning dels av penningbidraget till de värnpliktiga under repetitionsutbildning dels av den i familjebidraget ingående familjepenningen. Penningbidraget föreslås höjt med 2 kr. 50 öre för dag. Därjämte förutsätts familjepenningens maxi-

mibelopp, i enlighet med civilförvaltningens nyssnämnda förslag, höjt med 20 %. — Den särskilda compensationen bör avse deltagare i de särskilda övningarna och mobiliseringsövningarna samt utgå i form av premier, avpassade efter övningens längd. För dag räknat bör beloppet höjas något i förhållande till nuvarande premier för särskild befälsövning. Premie föreslås utgå för särskild övning om elva dagar med 500 kr. och för sådan övning om fyra dagar med 228 kr. samt för mobiliseringsövning om en, två eller tre dagar med 38 kr., 76 kr. resp. 114 kr. I sistnämnda fall har i antalet dagar inräknats såväl tjänstgöringsdagar som förekommande in- och utryckningsdagar.

Utredningen ifrågasätter om inte vissa av de nu aktuella värnpliktsförmånerna skulle kunna göras mer värdebeständiga genom någon form av indexreglering.

I förevarande sammanhang understryker utredningen betydelsen av att en ändring sker av bestämmelserna rörande studiemedel i syfte att undvika att, vid bedömning av rätten till sådana medel, värnpliktsförmånerna betraktas som inkomst.

Övergången till det föreslagna utbildningssystemet

Grundutbildningen. Värnpliktsutredningen föreslår, att inskrivningarna från och med hösten 1966 — med beaktande av begränsningarna hos det nuvarande inskrivningsväsendet — inriktas på det föreslagna grundutbildningssystemet.

Utredningen föreslår vidare, att den föreslagna nya ordningen för grundutbildningen i huvudsak skall börja tillämpas under år 1967.

Repetitionsutbildningen. Värnpliktsutredningen föreslår, att övergången till den föreslagna ordningen för bedrivande av krigsförbandsövningar påbörjas vid samtliga försvarsgrenar under år 1967. Förkortning av repetitionsövningarna (krigsförbandsövningarna) bör dock ske så snart som möjligt efter ett beslut om införande av det nya utbildningssystemet. Den ökade belastningen bör enligt utredningen påföras utbildningsorganisationen successivt. Utredningen föreslår att krigsförbandsövningar enligt den nya ordningen skall bedrivas i full omfattning vid armén och kustartilleriet först fr. o. m. budgetåret 1972/73 samt vid flottan och flygvapnet först fr. o. m. budgetåret 1971/72.

Utredningen erinrar om att det, då år 1950 repetitionsövningar i krigsförband infördes vid armén, bedömdes nödvändigt att genom särskild lag ålägga äldre värnpliktiga tjänstgöringsskyldighet som gjorde det möjligt för dessa att delta i övningarna. Motsvarande åtgärd erfordras enligt utredningen i viss omfattning även nu.

Vid armén och kustartilleriet erfordras i nyssnämnt avseende för flertalet en omvandling av tjänstgöringsskyldighet från exempelvis tre övningar

om vardera 30 dagar till fem övningar om vardera 18 dagar. I dessa fall ändras således inte det sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar för den värnpliktige. I andra fall blir fråga om jämförelsevis små förändringar. I enstaka fall kan förändringarna bli större.

Inom flottan blir förhållandena annorlunda, beroende på att flertalet värnpliktiga där inte har någon återstående tjänstgöringsskyldighet i fred. Utredningen anför att om repetitionsutbildningssystemet vid flottan skulle baseras endast på värnpliktiga, som har grundutbildats enligt den nya ordningen, ca 20 år skulle förflyta innan flottans krigsförband kunde övas på äsyftat sätt. Flottans redan grundutbildade värnpliktiga måste därför åläggas en inte obetydlig skyldighet att fullgöra repetitionsutbildning.

Inom flygvapnet är problemet likartat, ehuru behovet av extra åläggande blir mindre, beroende dels på att det sammanlagda behovet av tjänstgöringsskyldighet är något mindre, dels på att redan nu viss tjänstgöringsskyldighet disponeras.

Utredningen föreslår, med nu nämnda utgångspunkter, att det, i och för övergången till det nya utbildningssystemet, i princip skall åligga redan grundutbildade värnpliktiga att fullgöra högst det antal krigsförbandsövningar som motsvarar för respektive försvarsgrenar och årsgrupper redovisat behov enligt följande tabell. Tabellen avser förhållandena den 1 juli 1966.

Utredningen föreslår i fråga om särskilda övningar vid armén och kustartilleriet att de nuvarande särskilda befälsövningarna förkortas från 15 till 11 dagar så snart sig göra låter efter det beslut har fattats att införa det nya utbildningssystemet. Vidare föreslås, att de särskilda övningar

Värnpliktiga födda år	Erforderligt antal krigsförbandsövningar för värnpliktiga tillhörande		
	armén och kustartilleriet	flottan	flygvapnet
1947 eller senare.....	5	15	5
1946—1943.....	5 ⁽²⁴⁾	15 ⁽³⁴⁾	4 ⁽²³⁾
1942—1939.....	4 ⁽⁴³⁾	3	3
1938—1936.....	3	2	3
1935—1933.....	3 ⁽⁴²⁾	2	2
1932—1929.....	2	1	2 ⁽⁴¹⁾
1928—1925.....	1	1	1
1924 eller tidigare.....	⁵¹	0	⁵¹

¹ Avser endast värnpliktiga som år 1966 ännu inte har påbörjat grundutbildning.

² Om en repetitionsövning har redan fullgjorts före år 1966.

³ Avser värnpliktiga vars tjänstgöring har uppdelats med stöd av kungl. brev den 4 dec. 1964. Övriga värnpliktiga fullgör tre krigsförbandsövningar.

⁴ Om två repetitionsövningar redan har fullgjorts före år 1966.

⁵ Om en repetitionsövning återstår.

Anm. Inom ramen för angivet behov räknas med viss ytterligare begränsning i fråga om de handräckningsvärnpliktiga.

som avses genomförda som befälsövningar för personal i officers- och underofficersbefattning anordnas med en frekvens som anpassas efter vederbörande krigsförbands övergång till ny övningsrytm. I fråga om särskilda övningar, i vilka skall delta även andra värnpliktiga än de nyss nämnda, räknas med en försöksverksamhet i begränsad skala t. o. m. budgetåret 1970/71, varefter dessa övningar skall bedrivas i full skala.

Särskilda övningar vid flottan föreslås anordnade fr. o. m. budgetåret 1967/68. I dessa övningar avses, i vart fall tills vidare, endast delta värnpliktiga i befattning för officer, ehuru i lagförslaget tagits upp övningsskyldigheten även för värnpliktiga i underofficersbefattning.

Skyldigheten för redan grundutbildade värnpliktiga i befattning för underofficer och officer vid armén och marinen att fullgöra särskild övning bör enligt utredningen få den omfattning som framgår av följande tabell. Tabellen avser förhållandena den 1 juli 1966. Någon övergångsvis ålagd skyldighet för övriga redan grundutbildade värnpliktiga vid nämnda försvarsgrenar att fullgöra särskild övning föreslås inte.

Värnpliktiga födda år	Antal särskilda övningar (antal dagar)	Exempel på återstående skyldighet att fullgöra särskild befälsövning enligt nu gällande ordning ¹
1943 eller senare.....	3 (33) ²	2 (30)
1942—1936.....	2 (22)	1—2 (15—30)
1935—1931.....	1 (11)	1—2 (15—30)
1930 eller tidigare.....	0	1—2 (15—30)

¹ Vid armén och kustartilleriet.

² 2 (22) om en övning tidigare har fullgjorts.

I fråga om särskilda övningar, i vilka skall delta även andra värnpliktiga än de nyss nämnda, räknar utredningen med en försöksverksamhet i begränsad skala t. o. m. budgetåret 1970/71. Därefter bör dessa övningar enligt utredningen bedrivas i full omfattning. Någon övergångsvis ålagd skyldighet för nu grundutbildade värnpliktiga att fullgöra sådana särskilda övningar föreslås inte av utredningen.

Utredningen föreslår, att för visst befäl avsedda särskilda övningar skall anordnas vid flygvapnet i begränsad omfattning fr. o. m. budgetåret 1967/68 och i full omfattning fr. o. m. påföljande budgetår. För genomförande härav föreslår utredningen åläggande övergångsvis av den tjänstgöringskyldighet för tidigare grundutbildade underbefäl, underofficerare och officerare som framgår av följande tabell. Tabellen avser förhållandena den 1 juli 1966.

Värnpliktiga födda år	Antal särskilda övningar (antal dagar)	Exempel på återstående skyldighet för underofficer och officer att fullgöra särskild befälsövning enligt nu gällande ordning
1944 eller senare.....	5 (20)	2 (30)
1943—1941.....	4 (16)	2 (30)
1940—1934.....	3 (12)	1 (15)
1933—1930.....	2 (8)	1 (15)
1929—1927.....	1 (4)	1 (15)

Det föreslås vidare, att särskild övning avsedd för omskolning av stationskompanis huvuddel skall anordnas vid behov fr. o. m. budgetåret 1968/69. Någon övergångsvis särskilt ålagd tjänstgöringsskyldighet för härav berörda värnpliktiga föreslås inte.

Slutligen föreslår utredningen, att mobiliseringsövningar av olika slag skall kunna anordnas fr. o. m. budgetåret 1967/68. För genomförande härav föreslår utredningen åläggande övergångsvis av tjänstgöringsskyldighet för tidigare grundutbildade värnpliktiga av samma omfattning

Kategori under grundutbildningen	Grund- utbildning	Repetitions- utbildning	Summa
<i>Armén</i>			
Värnpliktiga G.....	255 (— 49)	90 (± 0)	345 (— 49)
F.....	300 (— 4)	90 (± 0)	390 (— 4)
E.....	332 (+ 28)	147 (+ 57)	479 (+ 85)
Underbefäl.....	332 (+ 8)	125 (+ 5)	457 (+ 13)
Underofficerare.....	450 (± 0)	182 (+ 32)	632 (+ 32)
Officerare.....	540 (— 90)	182 (+ 32)	722 (— 58)
<i>Flottan</i>			
Värnpliktiga G.....	320 (— 74)	86 (+ 86)	406 (+ 12)
F.....	364 (— 80)	86 (+ 86)	450 (+ 6)
E.....	450 (+ 6)	100 (+ 100)	550 (+ 106)
Underbefäl.....	364 (— 80)	114 (+ 114)	478 (+ 34)
Underofficerare.....	450 (± 0)	160 (+ 70)	610 (+ 70)
Officerare.....	540 (— 90)	193 (+ 103)	733 (+ 13)
<i>Kustartilleriet</i>			
Värnpliktiga G.....	251 (— 39)	90 (± 0)	341 (— 39)
F.....	300 (+ 10)	90 (± 0)	390 (+ 10)
Underbefäl.....	330 (+ 6)	125 (+ 5)	455 (+ 11)
Underofficerare.....	450 (± 0)	193 (+ 43)	643 (+ 43)
Officerare.....	540 (— 90)	193 (+ 43)	733 (— 47)
<i>Flygvapnet</i>			
Värnpliktiga G.....	255 (— 109)	60 (+ 30)	315 (— 79)
F.....	300 (— 64)	60 (+ 30)	360 (— 34)
E.....	364 (± 0)	60 (+ 30)	424 (+ 30)
Underbefäl.....	364 (± 0)	60 (+ 20)	424 (+ 20)
Underofficerare.....	420 (— 30)	130 (— 20)	550 (— 50)
Officerare ¹	510 (— 120)	130 (— 20)	640 (— 140)

¹ Någon utbildning äger för närvarande inte rum.

Anm. Sammanställningen omfattar inte handräckningsvärnpliktiga och i specialtjänst uttagna värnpliktiga.

som har förutsatts för värnpliktiga grundutbildade enligt utredningens förslag.

Tjänstgöringsskyldighetens omfattning

Tjänstgöringsskyldighetens genomsnittliga omfattning för de värnpliktiga enligt utredningens förslag framgår av tabell (intagen på s. 91). I tabellen redovisas den tjänstgöring, i dagar räknad, som fullgörs av de flesta värnpliktiga. Från de angivna typvärdena kan åtskilliga avvikelser ske såväl uppåt som nedåt, t. ex. om värnpliktig förs över från en försvarsgren till en annan. Den ändring som förslaget innebär i förhållande till nuvarande system redovisas inom parentes.

Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag

Vid beräkningen av kostnaderna under fjärde huvudtiteln vid ett genomförande av förevarande förslag utgår utredningen från den ändring som förslaget skulle medföra i antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga. Förslaget beräknas innebära en minskning med sammanlagt ca 800 000 tjänstgöringsdagar för grundutbildning och en ökning med ca 300 000 tjänstgöringsdagar för repetitionsutbildning, dvs. netto en minskning med ca 500 000 tjänstgöringsdagar. Härtill kommer emellertid en ökning av antalet in- och uttryckningsdagar — vilka inte har räknats in i tjänstgöringsdagarna — med drygt 100 000. Förändringarna ifråga, uttryckta i tusental dagar, redovisas närmare i följande tabell.

Försvarsgren	Tjänstgöringsdagar			In- och uttryckningsdagar
	Grundutbildning	Repetitionsutbildning	Summa	
Armén	11 373 (—690)	2 681 (+176)	14 054 (—514)	342 (+109)
Marinen:				
Flottan	1 300 (— 81)	142 (+105)	1 442 (+ 24)	19 (+ 13)
Kustartilleriet	860 (— 15)	228 (+ 49)	1 088 (+ 34)	27 (+ 9)
Flygvapnet	2 781 (— 40)	134 (— 10)	2 915 (— 50)	38 (+ 1)
Summa	16 314 (—826)	3 185 (+320)	19 499 (—506)	426 (+132)

Kostnaderna för att genomföra förslaget — vilka i vissa fall är svåra att avgränsa — har utredningen uppskattat till dels ca 15 milj. kr. för år utgörande i huvudsak tjänstgöringsdagsberoende kostnader, främst för värnpliktsavlönningar, vilka direkt kan hänföras till det nya systemet, dels ca 40 milj. kr. för år utgörande kostnader som väl har ett samband med utredningens förslag men där kostnadens storlek inte alltid kan direkt härledas ur förslaget. Av sistnämnda belopp avser ca 5 milj. kr. löner under avlöningsanslag, ca 26 milj. kr. andra löpande kostnader och ca 9 milj. kr. årskostnader för vissa engångsanskaffningar då dessa fördelas på lämpligt antal år.

Utredningen har i samband med kostnadsberäkningarnas utförande uppskattat behovet av utökning av den heltidsanställda personalen inom krigsmakten till drygt 500 personer, fördelade på sätt framgår av följande tabell.

Personalkategori	Armén	Marinen	Flygvapnet	Summa
Militär personal	—	131	17	248
Militär personal ¹ eller civil tjänstemanna- personal	145	—	17	162
Civil tjänstemanna- personal	100	13	—	113
Civil arbetarpersonal.	150	45	4	199
Summa	395	89	38	522

¹ Möjligheterna att tillgodose ifrågavarande behov genom omdisposition av befintlig personal har inte kunnat överblickas av värnpliktsutredningen.

² 16 kompaniofficerare, 14 underofficerare, 18 underbefäl.

³ Underofficerare och underbefäl.

Anm. Behovet av civil tjänstemannapersonal — vilket främst avser skrivbiträdespersonal — samt arbetarpersonal kan i viss utsträckning tillgodoses genom skrivmånader resp. arbetarmånader.

Utredningen anser, att uppkommande merkostnader i princip är av sådant slag att de bör inrymmas inom den för krigsmakten enligt 1963 års försvarsbeslut fastställda kostnadsramen och att en reform av värnpliktsutbildningen är så angelägen att den bör beredas utrymme inom nämnda ram.

Utredningen bedömer att de föreslagna förändringarna av värnpliktsutbildningen ur samhällsekonomisk synpunkt innebär att belastningen på samhällsekonomin minskar eller möjligen förblir oförändrad. Utredningen har härvid i första hand beaktat den tidigare nämnda minskning av antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga som förslaget innebär.

Värnpliktsutredningens sammanfattande synpunkter

Värnpliktsutredningen anger sammanfattningsvis att med det framlagda förslaget bör kunna uppnås följande.

Den långsiktiga beredskapen höjs påtagligt. Utredningen fäster härvid särskilt uppmärksamheten på att grundutbildningen av det värnpliktiga befälet förbättras. Samtliga värnpliktiga får vidare såsom grund en för hela krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning. Repetitionsutbildningssystemet vid armén och kustartilleriet intensifieras genom oftare återkommande övningar. Repetitionsutbildning i krigsförband införs också vid flottan och flygvapnet där sådan hittills inte har förekommit. Övningsintensiteten motsvarar härvid den som har föreslagits för armén och kustartilleriet. Utredningen bedömer att med förslaget utbildningssystem krigsförbanden inom samtliga försvarsgrenar får en tillräckligt god användbarhet omedelbart efter mobilisering.

Genom den allmänna intensifieringen av repetitionsutbildningen — lik-

som genom de speciella mobiliseringsövningarna — förbättras mobiliseringsberedskapen väsentligt.

Möjligheterna att vid behov höja insatsberedskapen ökas.

De angivna förbättringarna kan enligt utredningen nås med iakttagande av de ekonomiska gränser som gällande försvarsbeslut uppdrar liksom också i huvudsak med den värnpliktsstyrka under grundutbildning som försvarsbeslutet förutsätter. För att kunna nå angivna mål med föreliggande resurser har begränsningar måst göras. Exempelvis har en differentiering av utbildningstidens längd bland de värnpliktiga i allmänhet blivit nödvändig.

Utredningen framhåller att förslagen till förbättringar har utformats under beaktande av samhällsekonomiska och arbetsmarknadsmässiga synpunkter, vilket kommer till uttryck i en minskning av det totala antalet tjänstgöringsdagar och en förkortning av de i repetitionsutbildningen ingående övningarnas längd. Mycket stor hänsyn har enligt utredningen tagits till studiesociala förhållanden, vilket främst kommer till uttryck i den inpassning under året av grundutbildningen som föreslås för de flesta värnpliktiga. Slutligen har värnpliktssociala hänsyn tagits och bl. a. föranlett förslag till förbättringar av värnpliktsförmånerna under repetitionsutbildningen.

Yttrandena

Allmänna omdömen

Värnpliktsutredningens förslag har av remissinstanserna ansetts i stort vara ägnat att läggas till grund för en reform av värnpliktsutbildningen eller lämnats utan principiella erinringar. De avvägningar utredningen gjort mellan militära och civila behov har sålunda i huvudsak godtagits. Exempelvis anför *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* att de förslag och ställningstaganden som utredningen gjort i hög grad syns svara mot vår allmänna försvarspolitiska målsättning, givna direktiv och vårt lands ekonomiska och personella resurser i förening samt också utformats med hänsyn till berättigade civila krav.

Förslaget har med avseende på den långsiktiga beredskapen ansetts ge påtagliga vinster. *Överbefälhavaren* bedömer sålunda att det föreslagna värnpliktssystemet skulle innebära en betydlig höjning av krigsförbandens användbarhet och att införandet av krigsförbandsövningar vid flottan och flygvapnet är av särskilt värde. *Försvarsgrenscheferna* redovisar motsvarande uppfattning. Chefen för flygvapnet anser emellertid att luftvärnsrobotförbandens grundutbildning inte är lämpligt utformad och anger hur denna utbildning enligt hans mening bör ordnas.

Överbefälhavaren liksom *försvarsgrenscheferna* finner att förslaget totalt sett innebär en höjning av mobiliseringsberedskapen. *Överbefälhavaren* och chefen för flygvapnet anser dock att mobiliseringsberedskapen vid flygvapnets luftvärnsrobotförband blir otillräcklig i förslaget. I fråga om mobiliseringsberedskapen i materiellt hänseende finner *överbefälhavaren* att det föreslagna systemet innebär ökad materielhantering och ökat slitage på materielen med åtföljande större krav på underhållsorganisationen. *Cheferna* för armén och marinen anser att ifrågakvarande konsekvenser beaktats av utredningen, medan chefen för flygvapnet finner att viss materielanskaffning utöver vad utredningen förutsatt är nödvändig för att den föreslagna repetitionsutbildningen skall kunna genomföras utan att mobiliseringsberedskapen sänks.

Även för insatsberedskapen skulle förslaget enligt *överbefälhavaren* innebära vissa vinster. Förslaget ger, anför *överbefälhavaren*, möjligheter till förbättrad insatsberedskap inom armén under sommaren där nu tillgången på insatsberedda förband är ringa. Förslaget innebär emellertid en inte oväsentlig nedgång av insatsberedskapen vid flottan. *Överbefälhavaren* anser att åtgärder för att avhjälpa denna brist måste vidtas. Han avser överväga dels att föreslå införande av den s.k. villkorliga depåför-

läggningen av fartyg utredningen diskuterar, dels att förlägga vissa krigsförbandsövningar vid flottan till våren och anser att insatsberedskapen därmed kan bli godtagbar. — Överbefälhavaren godtar den insatsberedskap vid kustartilleriet som förslaget innebär. — I fråga om flygvapnet ger förslaget enligt överbefälhavaren goda möjligheter att upprätthålla erforderlig insatsberedskap vid stridslednings-, bas- och flygförbanden. Han anser emellertid att luftvärnsrobotförbandens insatsberedskap måste förbättras. *Försvarsgrenscheferna* bedömer dessa frågor på samma sätt som överbefälhavaren.

I fråga om möjligheterna att ur organisatorisk synpunkt genomföra systemet anser *överbefälhavaren* att värnpliktsutredningens tidsplan för övergång till det föreslagna systemet i stort är lämplig men framhåller att tidpunkten då hela systemet är genomfört måste anpassas efter bl. a. tillväxten av de personella resurserna. Den föreslagna repetitionsutbildningen innebär enligt *chefen för armén* en väsentlig merbelastning på den aktiva kadern främst intill den tidpunkt då reservbefäl och värnpliktigt befäl genom det föreslagna systemet fått bättre förmåga att bära en större del av utbildningsansvaret än nu. De nuvarande stora vakanserna bland det aktiva befälet försvårar också genomförandet. Arméchefen finner det dock möjligt att bl. a. genom vissa omläggningar av det militära skolsystemet bära de maximibelastningar som följer av systemet men betonar i likhet med överbefälhavaren att införandet måste ske i takt med resurstillväxten. Även *cheferna för marinen och flygvapnet* anser att den föreslagna repetitionsutbildningen innebär en betydande merbelastning på såväl utbildnings- som förvaltningsorganisationen. Förslagen rörande övergången till det nya systemet vid dessa försvarsgrenar bedöms dock kunna utgöra underlag för planläggningen. Behovet av att kunna anpassa övergången efter resurserna framhålls emellertid. Marinchefen och flygvapenchefen anför i detta sammanhang att de anser de av dem till utredningen redovisade merbehoven av personal som minimibehov. De anser att utredningen bedömt behoven för lågt och att reformen inte kan genomföras med de av utredningen beräknade personalförstärkningarna.

SR och *TCO* framhåller att den föreslagna repetitionsutbildningen kommer att öka belastningen på det aktiva befälet utan motsvarande lättnad under grundutbildningen. Förbunden anser att det inte längre är försvarbart av statsmakterna att underlåta att vidta effektiva åtgärder för att avhjälpa den rådande befälsbristen. Kan inte vakanssituationen inom några år förbättras i så avgörande grad, att befälet erhåller normal arbetsbelastning, måste långtgående ingrepp göras i målsättningen för de värnpliktigas utbildning och därmed i krigsorganisationen. Detta måste med avgörande tyngd vägas in i bilden vid den fortsatta beredningen av frågan rörande det föreslagna reviderade värnpliktssystemet.

Överbefälhavaren understryker i likhet med cheferna för armén och flygvapnet betydelsen av att ett modernt inskrivnings- och personalredovisningssystem införs. Militärpsykologiska institutet och 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning anser att det av utredningen föreslagna utbildningssystemet ur inskrivnings- och personalredovisningssynpunkt är möjligt att genomföra.

Förslaget har med hänsyn till sin inverkan på samhällsekonomi och arbetsmarknad tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att huvudprinciperna i betänkandet mot bakgrunden av bristen på arbetskraft för näringslivets del är förmånliga. Liknande synpunkter framförs av Sveriges Hantverks- och Industriorganisation och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund. TCO ansluter sig till den principiella uppbyggnad av systemet som utredningen föreslagit. Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund har intet att erinra mot föreslagna förändringar beträffande den grundläggande utbildningen och dess inpassning under året eller mot fördelningen till flera men kortare repetitionsövningar.

Universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen uttrycker sin tillfredsställelse över den betydelse utredningen har tillmätt den civila utbildningssektorn. Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund, Högerens Ungdomsförbund, SACO, Sveriges Förenade Studentkårer och SECO uttrycker tillfredsställelse med de principiella ställningstaganden, som utredningen utgått från då den sökt anpassa värnpliktsutbildningen till det civila skolväsendet. Försvarets personalvårdsnämnd delar utredningens synpunkter beträffande avvägningen mellan de arbetsmarknadsmässiga och studiesociala önskemålen.

Av värnpliktsutredningen redovisade förutsättningar för utformningen av värnpliktsutbildningen

Tillgången på värnpliktiga, krigsmaktens behov av värnpliktiga m.m.

De utgångspunkter i fråga om tillgång på värnpliktiga m.m. som värnpliktsutredningen redovisat har inte föranlett några principiella invändningar annat än från SACO och Sveriges Förenade Studentkårer som anser, att utredningen utgått från att antalet 20-åringar kommer att öka under det närmast förestående decenniet vilken utgångspunkt inte låter sig förena med statistiska centralbyråns prognoser. Enligt dessa sjunker nämligen årskullarnas omfattning kontinuerligt från år 1965 till år 1980. Detta förrycker enligt organisationernas mening utredningens resonemang om att det kommer att bli aktuellt att under det närmaste decenniet sammansätta värnpliktskontingenten av 20-åringar och 21-åringar, dvs. en höjning av genomsnittsåldern inom den maximerade utbildningskontingenten. — Överbefäl-

havaren framhåller bl. a. att personaltjänsten inom totalförsvaret fått sin allmänna inriktning genom beslut av 1963 års riksdag. För att riksdagsbeslutets grundtanke skall kunna realiseras måste emellertid i enlighet med utredningens förslag brist och överskott på värnpliktiga kunna utjämnas mellan försvarsgrenarna och personalen omskolas för nya uppgifter. Överbefälhavaren fäster vidare uppmärksamheten på att det f. n. föreligger relativt stora brister på frivillig avtalsbunden personal. Skulle dessa brister allt framgent bestå eller öka torde enligt överbefälhavaren ett stort antal värnpliktiga erfordras för att ersätta denna personal.

Om utredningens förslag att Kungl. Maj:t skall fastställa de totala personalramarna anser såväl *överbefälhavaren* som *chefen för armén* att dessa redan i nuläget är så låsta i och med att den årliga utbildningskontingenten är maximerad, att ytterligare regleringar inte erfordras.

I detta sammanhang har berörts vissa frågor om anstånd med grundutbildningens påbörjande. *Sveriges Förenade Studentkårer* anser, att alla som inte kan få grundutbildningen förlagd i omedelbar anslutning till avslutade gymnasiestudier bör beviljas anstånd med denna tjänstgöring tills de avlagt primärexamen. Organisationen hävdar nämligen, att ett avbrott i studierna på ett år har en synnerligen ogynnsam effekt ur studiesynpunkt. *Universitetskanslersämbetet* anser att om den organisatoriska ram som gällande försvarsbeslut ger inte tillåter att de gymnasieutbildade värnpliktiga får påbörja sin grundutbildning vid gymnasiestudiernas slut så bör försvarsbeslutet ändras på denna punkt. I andra hand bör övervägas att uppskjuta grundutbildningen till dess akademisk primärexamen eller motsvarande avlagts. *Skolöverstyrelsen* anför, att om grundutbildningen måste börja före maj månads utgång är det betydelsefullt, att alla, som vid tidpunkten för inryckning bedriver studier på det gymnasiala stadiet kan erhålla ett års anstånd.

Personalavgångarna under fred i krigsförbanden

Värnpliktsutredningens förslag att frekvensen av anstånd till repetitionsutbildning bör begränsas har biträttts av överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna, arbetsmarknadsstyrelsen och SR. Åtskilliga remissinstanser, företrädande bl. a. den civila utbildningssektorn, har däremot uttryckt farhågor inför detta förslag.

Överbefälhavaren understryker det angelägna i att anståndsfrekvensen vid repetitionsövningarna begränsas avsevärt. Även om förkortningen av repetitionsövningarna torde minska anståndsbehovet finner överbefälhavaren det likväl troligt att med hänsyn till det ökade antalet övningar antalet anståndsansökningar totalt inte minskar. *Chefen för armén* anser också att andelen anstånd med fullgörande av repetitionsutbildning måste minskas, men framhåller samtidigt, att möjligheter till en begränsning av an-

stånd föranledda av sociala skäl inte torde föreligga. Däremot torde enligt arméchefen antalet anstånd på grund av arbetsmarknadsskäl kunna begränsas på grund av att övningarna förkortas. En ökad restriktivitet vid beviljande av anstånd är nödvändigt särskilt då det gäller värnpliktiga officerare och underofficerare. Även *SR* understryker betydelsen av att anstånd för befäl vid krigsförband meddelas restriktivt. *Cheferna för marinen och flygvapnet* framför liknande synpunkter. Den senare framhåller betydelsen av att kunskapen om en begränsning av anståndsmöjligheterna förs ut till allmänheten av annan myndighet än försvarsmyndighet. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser, att den förkortning av övningarna under repetitionsutbildningen som föreslås kommer att särskilt då det gäller meniga värnpliktiga gynnsamt inverka både på den enskilde arbetstagarens och på arbetsgivarens möjlighet att lösa arbetskraftproblemen. Därför är en ökad restriktivitet från myndigheternas sida vid beviljande av anstånd berättigad.

Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund hävdar däremot att skärpning av nuvarande praxis inte behövs, eftersom de kortare övningarna kommer att minska behovet av anstånd i tillräcklig utsträckning. *Centralförbundet för befälsutbildning* har vid kontakter med företrädare för det värnpliktiga befälet funnit att ett mindre antal långvariga tjänstgöringsperioder bedöms mer hindersamma för den civila verksamheten än flera kortare i enlighet med utredningens förslag. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att för jordbruket behovet av anstånd i huvudsak torde kvarstå. Man har nämligen inom denna näringsgren överhuvud svårt att avstå arbetskraft vid de tider på året, då tillgängliga resurser måste utnyttjas maximalt. *RLF* framför liknande synpunkter. *Skogsstyrelsen* instämmer i utredningens förslag, då den förordat att man vid uppläggningsen av den militära grund- och repetitionsutbildningen i första hand tar hänsyn till de stora utbildningsgrupperna. Man bör emellertid då enligt styrelsen också vara beredd att vid prövningen av anstånd ta vederbörlig hänsyn till mindre utbildningskategorier.

Universitetskanslersämbetet förordar, att möjligheterna att uppskjuta repetitionsutbildningen för de studerande till dess de avlagt primärexamen noga bör övervägas. Om detta inte kan ske, bör enligt universitetskanslersämbetet ett liberalt anståndsförfarande tillämpas. Även *Sveriges Förenade Studentkårer* framhåller att stor hänsyn måste tas till studiesociala skäl vid prövning av anståndsansökningar. I sådana fall, då avbrott på mellan 18 och 32 dagar för den enskilde skulle innebära en allvarlig studieförsening därför att övningen infaller i anslutning till tentamensprov, obligatorisk kurs etc., kan det enligt organisationen inte vara rimligt att vägra anstånd. Samma uppfattning redovisas av *Högerns Ungdomsförbund*, *Sveriges Konservativa Studentförbund* och *SECO*.

Riktlinjer för värnpliktsutbildningens utformning

Allmänna överväganden

Värnpliktsutredningens uttalande att värnpliktsutbildningen måste vara så uppbyggd att den kan anpassas även till utvecklingen efter början av 1970-talet har inte föranlett några erinringar. *Överbefälhavaren* och *chefen för flygvapnet* framhåller i anslutning härtil att det är nödvändigt att de bestämmelser som reglerar systemet utformas med sådan flexibilitet att en anpassning av dess tillämpning fortlöpande kan ske med hänsyn till utvecklingen. *Överbefälhavaren* anger som exempel att ökade krav på insatsberedskap måste kunna tillgodoses utan principiell omgestaltning av systemet.

De av utredningen vid avvägningen mellan behov och resurser gjorda övervägandena har inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida.

Förslaget att öka differentieringen av utbildningstidens längd anser *överbefälhavaren* och *försvarsgrenscheferna* möjligt att genomföra. De framhåller emellertid som en nackdel att systemet därmed blir mera komplicerat. Dessa svårigheter av organisatorisk art bedöms emellertid kunna bemästras. *Folkpartiets Ungdomsförbund*, *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* och *SACO* framhåller värdet av en ökad differentiering och framhåller bl. a. att våra värnpliktsresurser därmed kan utnyttjas mera rationellt än nu.

Utredningens uttalanden rörande effektiviseringen av utbildningen har i stort sett inte föranlett några erinringar. *Arméförvaltningen* framhåller i denna fråga att effektivisering av enskild utbildning förutsätter tillgång till utbildningsmateriel t. ex. i form av simulatorer. Sådan materiel kräver betydande belopp i anskaffning men innebär på lång sikt minskade kostnader för drivmedel, ammunition m. m. *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* framhåller, att alla moment som förefaller den värnpliktige meningslösa och som endast har till syfte att fylla ut tiden, påverkar försvarsviljan negativt. De bör därför rensas bort. Utredningen synes enligt förbundet ha haft denna ambition. *Folkpartiets Ungdomsförbund* hävdar att utbildningssamhällets utveckling på längre sikt ger möjligheter till effektivisering och bör ägnas större uppmärksamhet än utredningen har gjort.

Utredningens förslag rörande överföring av värnpliktiga från främst flottan och flygvapnet till övriga delar av försvaret har inte föranlett några principiella erinringar från remissinstanserna. *Chefen för flygvapnet* framhåller dock att bestämmelserna bör utformas så att värnpliktiga avsedda för överföring, när det personella läget så kräver, kan få kvarstå vid flygvapnet viss tid.

Grundutbildningen

Vad utredningen har anfört om grundutbildningens uppbyggnad i stort

har inte föranlett några principiella invändningar från remissinstansernas sida. *Överbefälhavaren* och *chefen för armén* framhåller i detta sammanhang betydelsen av att en för krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning införs. *Cheferna för marinen och flygvapnet* har intet att erinra mot att sådan utbildning införs. *Chefen för flygvapnet* betonar dock att utbildning avseende flygvapnets huvuduppgift alltid måste tillgodoses i första hand.

Överbefälhavaren finner skälen hållbara för utredningens förslag om att bibehålla utbildningsveckans längd för de värnpliktiga vid sex dagar. En genomgående minskning av den normala arbetstiden om 48 timmar per vecka är enligt *överbefälhavarens* mening inte möjlig och han biträder den avvägning, som gjorts av utredningen. *Överbefälhavaren* förordar emellertid en ordning enligt vilken försvarsgrenschef ges större frihet än för närvarande att så förlägga utbildningstiden för de värnpliktiga under en vecka, att med hänsyn till tjänstens krav lämplig dag under veckan kan göras tjänstefri. *Cheferna för armén* och *marinen* tillstyrker utredningens förslag. *Chefen för flygvapnet* anser däremot, att då allt fler kategorier även inom försvaret får tjänstefria lördagar former bör finnas för att även förlägga de värnpliktigas arbetstid på motsvarande sätt och framhåller att försvarsgrenschef bör ges befogenhet att fatta beslut i detta hänseende. *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* liksom *Högerns Ungdomsförbund* biträder i princip utredningens förslag. *Försvarets personalvårdsnämnd* bedömer det inte lämpligt att för närvarande generellt införa femdagarsvecka inom det militära försvarets utbildningssektor men anser att femdagarsveckan vid den långsiktiga utbildningsplanläggningen bör betraktas som ett seriöst alternativ till den nuvarande ordningen. *Skolarbetsutredningen* önskar inte f. n. ta ställning i frågan medan *SR* och *TCO* hävdar att antalet fria lördagar för de värnpliktiga måste ökas i betydande utsträckning.

Chefen för armén förordar tvångsvis uttagning för utbildning till värnpliktig officer men godtar försöksvis frivillig uttagning. Utredningens förslag att uttagningen alltjämt skall ske efter frivilligt åtagande har biträts eller lämnats utan erinran av övriga remissinstanser. I detta sammanhang framhåller bl. a. *SR* att frågan om den militära utbildningens meritvärde vid inträde till universitet och högskolor måste bringas till en snar lösning.

Repetitionsutbildningen

Utredningens principuttalanden rörande repetitionsutbildningen har inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida.

Överbefälhavaren liksom *försvarsgrenscheferna* bedömer att det före-

slagna systemet för repetitionsutbildning är uppbyggt efter riktiga principer. Överbefälhavaren understryker kraftigt den vikt han fäster vid att mönstringsövningarna tillkommer i utbildningssystemet. Överbefälhavaren föreslår att antalet värnpliktiga som inkallas till sådana övningar något ökas. *Centralförbundet för befälsutbildning* bedömer att frivillig befälsutbildning även i framtiden kommer att behövas som ett komplement till den obligatoriska utbildningen.

Som tidigare nämnts har *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* intet att erinra mot att repetitionsutbildningen fördelas på fler men kortare övningar.

Universitetskanslersämbetet och *Sveriges Förenade Studentkårer* framhåller, att varje system med fast studiegång måste vara så anpassningsbart, att frånvaro från studier på grund av sjukdom eller andra tvingande skäl inte medför onödigt förlängning av studietiden. Repetitionsövningarna medför emellertid, att relativt stora grupper tvingas göras förhållandevis långa uppehåll i studierna, något som kan förrycka studietakten och i viss mån försvåra att helt upprätthålla den bundna studiegångens princip. De kan också inverka ofördelaktigt på den enskildes inställning till fullgörande av försvarsplikten. Universitetskanslersämbetet erinrar emellertid vidare om, att införandet av ett treterminssystem, varom utredning nu pågår, kan visa sig vara förmånligare från militär synpunkt, då det gäller inpassningen av repetitionsutbildningen.

I fråga om mönstringsövningarna förutsätter *chefen för marinen* att de av utredningen redovisade tidsgränserna 24 resp. 48 timmar är räknade från den tidpunkt då vederbörande når mobiliseringsplatsen och intill dess han lämnar denna.

Insatsberedskapen och utbildningssystemet

Vad utredningen har anfört om insatsberedskapen och dess samband med utbildningssystemet har inte föranlett några erinringar vid remissbehandlingen.

Överbefälhavaren understryker betydelsen av att utbildningssystemet utformas så att erforderlig insatsberedskap kan upprätthållas inom ramen för utbildningssystemet och i möjlig mån så att långsichtsberedskapen inte negativt påverkas. Av den inledande redovisningen av yttrandena framgår att överbefälhavaren bedömer att det föreslagna systemet i stort medger tillräcklig insatsberedskap. Överbefälhavaren framhåller vidare att akuta kris-toppar i första hand bör mötas genom ändringar i stridsberedskapen vid insatsberedda styrkor, men att dessa styrkor kan visa sig vara otillräckliga. Ytterligare styrkor måste då snabbt tillföras genom inkallelse. Sådana inkallelser måste betraktas som en naturlig företeelse. Som mindre ingripande åtgärder bör som utredningen angett för att snabbt och tillfälligt för-

stärka insatsberedskapen bl. a. ifrågakomma ändrad fördelning till tiden av krigsförbandsövningar och mönstringsövningar.

Armén

Vad utredningen med anledning av sin granskning av nuvarande system anfört om behovet av förbättringar av utbildningssystemet inom armén har inte föranlett några erinringar.

Grundutbildningens omfattning

Utredningens överväganden rörande grundutbildningens omfattning har inte föranlett några erinringar från flertalet remissinstansers sida. Dock har på enstaka punkter framförts erinringar mot den fördelning av olika befattningar på utbildningskategorier som utredningen gjort. Vidare har i några yttranden uttalats tveksamhet om huruvida avsatt tid för underofficers- och officersutbildning är tillräcklig.

Chefen för armén framhåller allmänt att de av utredningen beräknade tiderna är minimitider, som inte kan underskridas. Han anger vidare att underlaget för beräkningar rörande det årliga antalet värnpliktiga av olika kategorier nu är säkrare än då utredningen gjorde sina överväganden och anmäler med anledning härav ett merbehov av 26 000 tjänstgöringsdagar i förhållande till utredningens förslag. Arméchefen liksom *arméförvaltningen* framhåller vidare att den antalsmässiga fördelningen mellan de olika kategorierna värnpliktiga kan komma att variera beroende på krigsorganisatoriska förändringar m. m. Bestämmelserna bör utformas med hänsyn härtill. *Försvarets sjukvårdsstyrelse* och *1962 års försvarssjukvårdsutredning* anser att kompanisjukvårdare, som utredningen ansett såsom hittills böra vara underbefäl, med hänsyn till uppgifterna bör vara underofficer. Vidare föreslås att viss sjukvårdspersonal i övrigt, som utredningen hänfört till värnpliktiga F, med hänsyn till behovet av utbildning bör överföras till gruppen E.

Chefen för armén anför att en differentiering av utbildningens längd för de värnpliktiga i allmänhet är möjlig att genomföra men framhåller att vissa organisatoriska nackdelar uppstår. Han understryker att erfarenheter rörande en så kort utbildning som förutsatts för värnpliktiga G f. n. saknas och förutskickar att justering av tiden kan bli nödvändig sedan praktiska erfarenheter vunnits.

I fråga om de underbefälsuttagna värnpliktiga delar *chefen för armén* utredningens uppfattning rörande behovet av utbildningsdagar men framhåller att utredningen av studiesociala skäl inte fullt tillgodosett detta behov i alternativet våruttryckning. Arméchefen anser att detta utbildningsbehov måste tillgodoses, vilket kräver att inryckningen tidigareläggs till maj.

Chefen för armén framhåller i likhet med vad han tidigare framfört till utredningen att de underofficersuttagna värnpliktiga som utbildas till plutonchefs ställföreträdare bör ha samma kompetens och därmed samma utbildning som plutoncheferna. Utredningen har inte tillgodosett detta behov utan fasthållit vid den nuvarande mer begränsade målsättningen, vilket arméchefen anser vara en brist. Arméchefen framhåller att målsättningen och frågan om utbildningens längd framdeles bör omprövas men bedömer att de av utredningen förutsatta utbildningsmålen kan nå inom angiven tid. *Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund* liksom *Värnpliktiga Underofficerares Riksförbund* delar arméchefens synpunkter på målsättningen för utbildningen av plutonchefs ställföreträdare.

Arméchefen bedömer att den med tre månader avkortade utbildning som utredningen föreslår för officersuttagna värnpliktiga kan ge erforderligt resultat om eleverna är av hög kvalitet och om utbildningens innehåll koncentreras starkt. *Värnpliktiga Officerares Riksförbund* tillstyrker ehuru med tvekan den föreslagna förkortningen av grundutbildningen för officersuttagna värnpliktiga. *Högerns Ungdomsförbund* redovisar stor tveksamhet inför beskrningen.

Repetitionsutbildningens omfattning

Chefen för armén delar utredningens uppfattning rörande sättet för förbättring av repetitionsutbildningen och anser att den föreslagna indelningen i olika slags övningar är lämplig.

Överbefälhavaren framhåller att den av utredningen föreslagna förlängningen av krigsförbandsövningen för vissa meniga med tre dagar för att möjliggöra längre transporter bör avse även värnpliktiga i befattning för underbefäl och sådana meniga vars övning förlängs på grund av behov av enskild utbildning. *SR* anser däremot att utredningens förslag att förlänga krigsförbandsövning för vissa meniga med tre dagar är obilligt. Förbundet föreslår att denna tid i varje fall minskas till två dagar så att vederbörande kan rycka in och ut på en söndag. Härigenom skulle undvikas förlust av arbetsinkomst.

Utredningen har föreslagit att högst 9 000 meniga värnpliktiga årligen skall kunna ges förlängd krigsförbandsövning. *Chefen för armén* framhåller att underlaget för beräkning rörande erforderlig personalram varit osäkert och förklarar sig ämna återkomma i denna fråga efter förnyad undersökning.

Inpassning under året av värnpliktsutbildningen m. m.

Utredningens val av alternativ för grundutbildningens inpassning under året har föranlett bl. a. följande yttranden. *Överbefälhavaren* anför att genom kombination av de tre alternativen tillräcklig insatsbered-

skap kan erhållas vid armén under större delen av året men att av bl. a. utbildningstekniska skäl alla tre alternativen inte bör tillämpas. Av yttrandet framgår att överbefälhavaren är beredd att som huvudalternativ godta endera av vårutryknings- eller sommarutrykningsalternativen. Alternativet höstutryckning är, anför överbefälhavaren, förenat med såväl för- som nackdelar vad gäller den långsiktiga beredskapen. Han anser emellertid att handlingsfrihet måste föreligga att tillämpa alternativet för förband i södra Sverige och östra Mellansverige om ökade krav på insatsberedskap måste tillgodoses trots nackdelarna vad gäller den långsiktiga beredskapen.

Chefen för armén förordar i likhet med utredningen alternativet vårutryckning som huvudalternativ, ehuru med vissa modifieringar, och anger att endast detta alternativ ger möjligheter att utnyttja terräng och vägar utanför övningsfälten i erforderlig utsträckning och att genomföra tillräcklig vinterutbildning. Arméchefen anser att de av utredningen föreslagna försöken avseende alternativet sommarutryckning inte är nödvändiga och framhåller i likhet med överbefälhavaren att det är förenat med olägenheter att utbilda armén enligt tre inpassningsalternativ. Han framhåller att erforderliga erfarenheter rörande möjligheterna att tillämpa detta alternativ kan erhållas genom försök vid förband som nu tillämpar höstutryckning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser att ur arbetsmarknadssynpunkt alternativet vårutryckning är det bästa. Eftersom efterfrågan på arbetskraft ökar under april är det dock ett önskemål att utryckningen kan tidigareläggas till mars. Även *Sveriges Lantbruksförbund* förordar alternativet vårutryckning. *RLF* anser att alternativet kan godtas för arméns huvuddel trots att den senare utryckningen i förhållande till nuläget är förenad med vissa nackdelar. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* delar utredningens uppfattning att större övningar måste genomföras före tjällossningen och finner det beklagligt att förbandsutbildning för arméns huvuddel förutsätts pågå under april då vägnätet är känsligt. *Statens naturvårdsnämnd* och *Svenska naturskyddsföreningen* framhåller, att samtliga tre av utredningen föreslagna alternativ för inpassning av grundutbildningen från naturskyddssynpunkt är ofördelaktigare än nuvarande system och hävdar att det är önskvärt att nu gällande ordning ändras så litet som möjligt. Alternativet vårutryckning bedöms vara minst olämpligt. Alternativet sommarutryckning anses vara sämst eftersom förbandsutbildning då förläggs till den känsliga vår- och försommartiden.

Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund förordar i likhet med utredningen att alternativet vårutryckning tillämpas vid flertalet förband samt att försök vid ett mindre antal förband genomförs enligt alternativet sommarutryckning. Förbundet anför att det senare alternativet är att föredra från studiesocial synpunkt men bedömer att skillnaden mellan alternativen är så liten att de militära utbildningsskäl som talar för alternativet vårutryckning tills vidare bör få väga tyngre. Även *Högerns Ungdomsförbund* förordar alternativet vårutryckning trots de olägenheter alternativet

innebär ur studiesynpunkt men understryker att försök bör genomföras redan från början med alternativet sommarutryckning.

SR förordar att i första hand alternativet sommarutryckning prövas eftersom detta synes organisationen bäst för dem som skall utbildas till värnpliktiga officerare och underofficerare. För detta alternativ talar enligt förbundet även dess större möjligheter att ge det aktiva befälet semester på sommaren utan att utbildningseffekten därvid minskas. TCO förordar alternativet sommarutryckning med utgångspunkt från den fredsanställda personalens arbetsförhållanden. *Universitetskanslersämbetet* anser att från studiesocial synpunkt alternativet sommarutryckning är gynnsammast och understryker kraftigt dess i förhållande till övriga alternativ förmånligare konstruktion för det civila utbildningsväsendets del. Ämbetet anför att alternativet vårutryckning innebär betydande nackdelar genom delningen av underofficersutbildningen och framhåller vidare att utryckning den 8 september i alternativet höstutryckning är ogynnsamt från studiesocial synpunkt. Även SACO och *Sveriges Förenade Studentkårer* förordar alternativet sommarutryckning av studiesociala skäl.

Förslaget till utformning av alternativet vårutryckning har föranlett erinringar i flera yttranden. Mot förslaget att avsluta grundutbildningen först under april har erinringar framförts, bl. a. av arméchefen, arbetsmarknadsstyrelsen, vissa naturvårdande organ samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Förslaget att dela utbildningen för de underofficersuttagna värnpliktiga har såväl av arméchefen som företrädare för den civila utbildningssektorn ansetts vara förenat med betydande olägenheter.

Chefen för armén framhåller att den senareläggning av in- och utryckningstiderna i förhållande till nuläget för åldersklassens huvuddel som utredningen föreslår av studiesociala skäl är ogynnsam främst eftersom utbildningens slutskede därmed infaller under april då tjällossningen pågår. Med hänsyn till markförhållandena blir det enligt arméchefen nödvändigt att genomföra den avslutande tillämpningsövningen före den 1 april medan det ännu finns luckor i de värnpliktigas befattningsutbildning. Han framhåller att inte oväsentliga pedagogiska och psykologiska problem kommer att uppstå genom att senarelägga utryckningen till slutet av april och finner nackdelarna härmed uppenbara. Arméchefen anser det dock möjligt att i enlighet med utredningens förslag genomföra erforderlig kompletterande utbildning enskilt och i mindre förband under april så att ett tillfredsställande slutresultat kan nås. Han framhåller emellertid att några säkra uttalanden inte kan göras rörande utbildningsresultatet med hänsyn till den begränsade erfarenhet som finns rörande utbildning av detta slag under april månad.

Arméchefen framhåller att med hänsyn till de ogynnsamma utbildningsbetingelserna under april en omprövning av frågan om utbildningens inpassning är nödvändig och att därvid en inpassning av utbildningen enligt nuva-

rande ordning med inryckning för huvuddelen av kontingenten under maj och utryckning under mars påföljande år måste väljas. Som tidigare nämnts har också *arbetsmarknadsstyrelsen*, *statens naturvårdsnämnd* och *Svenska naturskyddsföreningen* framhållit önskvärdheten av en tidigareläggning av utryckningen.

Enligt *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* måste övningarnas omfattning under april, såsom utredningen och chefen för armén förutsatt, ges begränsad omfattning med hänsyn till tjällossningen. *Skolöverstyrelsen* understryker å andra sidan starkt betydelsen av att tiderna senareläggs i enlighet med utredningens förslag så att grundutbildningen påbörjas först efter maj månads utgång. I de fall detta inte är möjligt av militära skäl, bör alla som bedriver studier på det gymnasiala stadiet beviljas ett års anstånd. *Sveriges Förenade Studentkårer* anser däremot att anstånd efter det att akademiska studier påbörjats men innan primärexamen avlagts innebär ett allvarligt avbrott i studietiderna.

Chefen för armén understryker betydelsen av att de underofficersuttagna värnpliktiga ges en tillräckligt lång skolmässig utbildning före den praktiska tillämpningen i truppföring under den grundläggande krigsförbandsutbildningen. Arméchefen anser att den variant av alternativet vårutryckning som innebär tjänstgöring i en följd med inryckning i mars bör tillämpas för flertalet underofficersuttagna eftersom den är organisatoriskt enklast och ger den bästa pedagogiska uppbyggnaden av utbildningen. Arméchefen framhåller att den variant som innebär uppdelning av grundutbildningen på två perioder innebär påtagliga nackdelar för den militära utbildningen bl. a. i form av ökad belastning på utbildningsorganisationen under sommaren. Arméchefen bedömer vidare att det kan vara förenat med olägenheter för de värnpliktiga att efter ett års studier återgå till den militära utbildningen. Å andra sidan är det från utbildningssynpunkt ogynnsamt att medge anstånd med fullgörande av andra tjänstgöringsperioden. Arméchefen är emellertid beredd att trots de påvisade nackdelarna godta en uppdelning om den sammanhängande utbildningen av studieskäl inte kan tillämpas för alla berörda värnpliktiga. Skälet härtill är enligt arméchefen att det oavvisliga behovet av förutbildning före den grundläggande krigsförbandsutbildningen därmed likväl kan tillgodoses vilket uppväger nackdelarna med förslaget.

Universitetskanslersämbetet anför att en uppdelning av underofficersutbildningen för studerande vid universitet och högskolor skulle innebära ett avbrott på ett läsår och för många sannolikt en förlängning av studietiden genom den uppkomna ryckigheten i studietakten. *Sveriges Förenade Studentkårer* framhåller i fråga om grundutbildningens uppdelning för de underofficersuttagna värnpliktiga att ett avbrytande av studierna efter ett år innebär stora olägenheter för samtliga kategorier studerande både av utbildningsmässiga och studiesociala skäl. Organisationen framhåller att olägenheterna blir särskilt framträdande för sådan utbildning där studiegång-

en är bunden och i de fall kurser och laborationer pågår sammanhängande vår—höst. Den pekar också på att olägenheten är betydande ur kostnadsynpunkt. Den av utredningen redovisade varianten av vårutryckningsalternativet med tjänstgöring i en följd med inryckning i mars anser organisationen olämplig från studiesynpunkt men framhåller att de underofficersuttagna likväl bör ha fritt val att välja mellan denna och en uppdelad tjänstgöring. *SR* och *Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund* anser att förslaget rörande delningen av underofficersutbildningen är realistiskt.

Chefen för armén redovisar ett i förhållande till utredningen modifierat förslag till utbildning till värnpliktig officer. Det innebär att kadettskolan läggs två månader tidigare än i utredningens förslag dvs. till månaderna april—juni och efterföljs av två månaders trupptjänst med utryckning i månadsskiftet augusti—september. Den sammanlagda tiden för grundutbildning till värnpliktig officer är 540 dagar i likhet med utredningens förslag.

I fråga om repetitionsutbildningens inpassning under året framförs följande synpunkter.

Överbefälhavaren har inte framfört några erinringar mot utredningens principiella uppfattning att krigsförbandsövningarna vid armén såsom nu bör uppdelas på vinter-, vår- och höstomgång. Han framhåller emellertid att i alternativet vårutryckning krigsförbandsövningarna under våren i likhet med vad som nu sker bör fördelas på två omgångar för att tillgodose insatsberedskapen. *Överbefälhavaren* anser i likhet med utredningen att krigsförbandsövningarna vid behov skall kunna spridas ut under året och framhåller särskilt behovet av att på så sätt kunna tillgodose insatsberedskapen i övre Norrland. *Chefen för armén* anser att krigsförbandsövningarna för flertalet förband bör ske i vinter- och höstomgång men förutsätter härvid att med hänsyn till utbildningsresurserna en större del av årskontingenten än nu övas vintertid samt att även våromgång bör förekomma. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller att lång erfarenhet visar att övningar under sommaren och hösten ofta kommer i konflikt med jordbrukets intressen. Utvecklingen visar att sådana yrken som varit utpräglade sommarsäsongbetonade nu kulminerar med sin verksamhet långt in på hösten i oktober och november. Styrelsen understryker under hänvisning härtill betydelsen av att huvudparten av krigsförbandsövningarna förläggs till vintern. *Lantbruksstyrelsen* anser att krigsförbandsövningar med hänsyn till jordbruket är lämpligast under perioden november—mars. *RLF* har samma uppfattning.

Anpassning av den fast anställda personalens tjänstgöring m. m. till föreslagna repetitionsutbildning

Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund tillstyrker den av utredningen föreslagna förkortningen av vidareutbildningen till reservoffi-

cer från 200 till 170 dagar liksom utbildningens förläggning till sommaren. Förbundet anför dock att förslaget innebär att den blivande reservoffice- ren under sex på varandra följande år längre eller kortare tid skall fullgöra militärtjänst, vilket synes innebära risker för rekryteringen. Det föreslås därför att systemet jämkas så att ett år blir fritt från militärutbildning. Förbundet tillstyrker förslaget i vad det avser reservofficerarnas fortsatta tjänstgöring.

Chefen för armén framlägger ett i förhållande till utredningen modifierat förslag för utbildning till reservofficer. Efter genomgången kadettskola under april—juni enligt arméchefens förslag rörande värnpliktiga officerare följer reservofficerskurs I under juli—augusti. Reservofficerskurs II fullgörs normalt påföljande år under månaderna juni—augusti. Mellan reservofficerskurserna inläggs ett korrespondens- eller kompendieskede. Förslaget innebär att vidareutbildningen till reservofficer i förhållande till nuläget förkortas från 200 till 100 dagar. Den sammanlagda tiden för grundutbildning till reservofficer minskas därmed från nuvarande (630 + 200) 830 dagar till (540 + 100) 640 dagar. Utredningens förslag är (540 + 170) 710 dagar.

Marinen: Flottan

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Vad utredningen med anledning av sin granskning av nuvarande system anført om behovet av förbättringar har vid remissbehandlingen inte föranlett några erinringar annat än från marinförvaltningen. *Marinförvaltningen* framhåller med anledning av utredningens kritiska uttalanden om att en stor del av tjänstgöringstiden varje vecka används för materiellvård, underhålls- och servicearbeten, att denna verksamhet utgör en viktig del av besättningens uppgifter i krig. Ämbetsverket anser därför att utredningen underskattat utbildningsvärdet hos denna verksamhet.

Marinförvaltningen anför i fråga om fartygsbesättnings medverkan vid årsöversynen på varv att värdet av översynen från utbildningssynpunkt visserligen kan variera med vederhörandes befattning men att den för de värnpliktiga i många befattningar utgör en både värdefull och nödvändig del av utbildningen, eftersom de värnpliktiga härigenom får fördjupad kunskap om den materiel de skall betjäna. Marinförvaltningen ifrågasätter emellertid inte lämpligheten av att översynen på förslaget sätt förläggs till annan tid än då hel besättning är ombord men framhåller att merkostnader uppstår genom en sådan lösning.

Fartygsrustningarna i fred och värnpliktskontingentens storlek

Utredningens bedömanden rörande fartygsrustningarnas omfattning bar inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida.

Överbefälhavaren förklarar sig som tidigare nämnts med hänsyn till in-

satsberedskapen avse att ytterligare överväga att införa den s. k. villkorliga depåförläggningen av fartyg som i vissa hänseenden beaktats vid utformningen av utredningens förslag. *Chefen för marinen* framhåller, att införande av en villkorlig depåförläggning är en förutsättning för att de av utredningen föreslagna krigsförbandsövningarna skall medföra en höjning av den långsiktiga beredskapen.

Utredningens beräkningar rörande värnpliktskontingentens storlek har föranlett erinringar från chefen för marinen, sjöfartsstyrelsen och statskontoret. *Chefen för marinen* anför att utredningens beräkningar avser läget omkring 1971 och att en större kontingent kommer att behövas under övergångsskedet med hänsyn till flottans nuvarande sammansättning. *Sjöfartsstyrelsen* anmäler ett något ökat behov av värnpliktiga i sjömätningstjänst. *Statskontoret* fäster uppmärksamheten på att i ämbetsverkets undersökningsrapport med förslag till organisation av Ostkustens och Västkustens örlogsbaser värnpliktsbehovet där beräknats minska med 200 man under det att utredningen angett det fredsmässiga behovet enligt nu gällande besättningslistor.

I detta sammanhang må nämnas att *Folkpartiets Ungdomsförbund* anser att det är olämpligt att ta i anspråk värnpliktiga för sjömätnings- och isbrytartjänst eftersom denna utbildning inte är motiverad av krigsorganisationens behov.

Grundutbildningen

Vad utredningen anför om indelning och uttagning av värnpliktiga för grundutbildning har inte föranlett några erinringar vid remissbehandlingen.

Värnpliktsutredningens förslag beträffande grundutbildningens längd har inte föranlett några direkta erinringar från remissinstansernas sida. *Chefen för marinen* och marinförvaltningen ger dock uttryck för osäkerhet rörande möjligheterna att på vissa punkter hinna med erforderlig utbildning. *Sjöfartsstyrelsen* har på viss punkt erinringar av sådant slag.

Chefen för marinen anser sålunda att de föreslagna utbildningstiderna bör tillämpas för flottans del i avvaktan på erfarenheter men bedömer dock redan nu att den till 10 % nedskurna reservtiden är för knapp bl. a. med hänsyn till de väntetider som väderleken gör oundvikliga.

Marinförvaltningen framhåller att de värnpliktigas yrkesutbildning enligt förslaget förkortas, vilket enligt ämbetsverkets mening torde innebära att de blir mindre kvalificerade än nu att handha den tekniskt komplicerade materielen på de moderna stridsfartygen. *Sjöfartsstyrelsen* anser att den av utredningen föreslagna markstridsutbildningen inte kan inrymmas inom de angivna tidsramarna utan att den årliga sjömätningsskapaciteten minskas. En minskning av denna anser ämbetsverket inte rationell med hänsyn till de höga kostnaderna för sjömätningsverksamheten.

Chefen för marinen föreslår att — utöver de av utredningen föreslagna

radiosignalisterna utan certifikat — även telehantverkare som inte har genomgått minst teleteknisk linje vid fackskola skall erhålla grundutbildning om 450 dagar. Den av utredningen föreslagna förkortade utbildningen för värnpliktiga officerare innebär enligt marinchefen att utbildningen måste ges en något lägre målsättning än nu. Han vill dock inte motsätta sig utredningens förslag till förkortning med hänsyn till de rekryteringsskäl och studiesociala skäl som utredningen framför.

Vad utredningen föreslagit rörande grundutbildningens uppbyggnad, inbefattande bl. a. indelningen i bemanningsgrupper och dessas tidsmässiga inpassning under kalenderåret har vid remissbehandlingen föranlett erinringar bl. a. från skolhåll. *Universitetskanslersämbetet* liksom *Sveriges Förenade Studentkårer* anför sålunda att bemanningsgruppen A har den i stort gynnsammaste inpassningen ur studiesynpunkt men att det är en olägenhet att utbildningen därvid avslutas först i mitten av september. *Universitetskanslersämbetet* anser att stora fördelar vinnas om uttryckningen tidigareläggs åtminstone en vecka. Också *SACO* framhåller att det är angeläget att utbildningen inte avslutas senare än den 1 september.

Repetitionsutbildningen

Utredningens förslag till repetitionsutbildningssystem för flottan har i huvudsak inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. *Chefen för marinen* anser att utredningens förslag i stort är lämpligt men har på vissa punkter erinringar mot detsamma. Det är sålunda enligt marinchefen inte lämpligt att krigsförbandsövning äger rum samtidigt med provtur efter generalöversyn, vilket utredningen ansett kunna ske i viss utsträckning. *Marinchefen* anser att utöver av utredningen angiven personal även krigskassör bör kunna kvarbeordras två dagar för avveckling efter förbands uttryckning. Det bedöms vidare att en dag för genomförande av mobiliseringsövning i form av mobiliseringsgenomgång är väl kort tid. I fråga om repetitionsutbildningens inpassning under året biträder chefen för marinen utredningens uppfattning att denna bör vara koncentrerad till hösten men framhåller, i likhet med *överbefälhavaren*, att vissa enheter bör övas under våren bl. a. för att tillgodose kravet på insatsberedskap. *Svenska Flottans Reservofficersförbund* tillstyrker att repetitionsutbildning införs inom flottan men understryker betydelsen av att bestämmelserna avseende tjänstgöring för flottans reservofficerare anpassas efter systemet.

Fartygsskyddsutbildning och yrkessjömannens värnpliktsutbildning

Chefen för marinen anser att utredningsförslaget innebär mindre möjligheter än nu att ge sådan utbildning. *Sjöfartsstyrelsen* finner att utredningens förslag till grundutbildning vid flottan inrymmer möjligheter att i begränsad utsträckning meddela fartygsskyddsutbildning för yrkessjömän utöver vad som behövs för örlogsflottans behov.

I gemensamt yttrande hävdar *Sveriges Redareförening, Svenska Maskinfälsförbundet, Svenska Sjöfolksförbundet, Svenska Stewardföreningen* och *Sveriges Fartygsbefälsförening* att det sedan lång tid tillbaka är ett starkt önskemål att i handelsflottan tjänstgörande personal bl. a. för att underlätta rekrytering får fullgöra sin värnpliktstjänstgöring under väsentligt kortare tid än övriga värnpliktiga. Organisationerna föreslår att sjömän vid värnpliktstidens inträde fullgör en grundutbildning på ca 90 dagar med syftning på uppgifterna inom handelsflottan under krig. Befrielse från ytterligare värnpliktstjänstgöring bör enligt organisationerna ges dem som kvarstannar i handelsflottan under viss tid. Organisationerna tar inte ställning till om den av utredningen föreslagna utbildningen i fartygsskydd är tillräcklig.

Marinen: Kustartilleriet

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Vad utredningen med anledning av sin granskning av nuvarande system anfört om behovet av förbättringar har vid remissbehandlingen inte föranlett några erinringar.

Grundutbildningen

Vad utredningen föreslagit om grundutbildningens längd har inte föranlett erinringar annat än från chefen för marinen.

Chefen för marinen anför att den reservtid om 10 % varmed utredningen räknat i sina beräkningar av behovet av utbildningstid, är otillräcklig bl. a. på grund av att utbildningen är starkt väderberoende med väntetider som följd och att kustartilleriförbanden för sin utbildning måste genomföra långa förflyttningar.

För värnpliktiga G och för underbefälsuttagna värnpliktiga har det av utredningen beräknade minimibehovet av utbildningstid i förslaget inte helt kunnat tillgodoses av studiesociala skäl. Det är enligt chefen för marinen nödvändigt att ifrågavarande behov tillgodoses inte minst med tanke på att reservtiden beskurits. För värnpliktiga F fordras enligt marinchefen en förlängning av grundutbildningen med fem dagar i förhållande till förslaget. De officersuttagnas grundutbildning bör enligt chefen för marinen förlängas från 90 dagar till 100 dagar.

Utredningens förslag till inpassning av grundutbildningen finner chefen för marinen i stort lämplig men framhåller att med hänsyn till behovet av tid för avslutande övningar i skärgårdarna efter semesterperiodens slut uttryckningen bör ske något senare än utredningen föreslagit eller omkring den 30 september. Han anser sig dock för att vinna bättre studieanpassning kunna godta den av utredningen föreslagna uttryckningstiden den 15 september men anser att denna tidpunkt är den tidigast tänkbara med hänsyn till den militära utbildningen. *Universitetskanslersäm-*

betet, Sveriges Förenade Studentkårer och Sveriges Lantbruksförbund anser att uttryckningen sker väl sent under hösten.

Repetitionsutbildningen

Utredningens förslag till repetitionsutbildningssystem vid kustartilleriet har vid remissbehandlingen inte föranlett andra erinringar än att chefen för marinen och i någon mån överbefälhavaren på vissa punkter önskar ge utbildningen större omfattning än utredningen föreslagit.

I fråga om längden på krigsförbandsövning anser *chefen för marinen* att de av utredningen utförda beräkningarna av övningslängden är för snävt gjorda. För övning i mobilisering med avslutande förbandsprov, för enskild utbildning samt för avrustning behövs enligt marinchefen erfarenhetsmässigt något längre tid än vad utredningen förutsett. Dessutom framhålls behovet av reservtid främst med hänsyn till väderleksförhållandena. Chefen för marinen förordar därför att krigsförbandsövning ges en längd av 25 dagar för flertalet värnpliktiga, 32 dagar för underbefäl och vissa meniga samt 39 dagar för underofficerare och officerare. Chefen för marinen anser slutligen, att utöver av utredningen angiven personal, även krigskassör bör kunna kvarbeordras två dagar för avveckling efter förbandsutryckning. De av *överbefälhavaren* framlagda förslagen rörande förlängning av krigsförbandsövning för att möjliggöra längre transporter och som redovisats under armén avser även kustartilleriet.

Chefen för marinen biträder utredningens uppfattning att tyngdpunkten av krigsförbandsövningarna bör vara förlagd till hösten men framhåller i likhet med överbefälhavaren att vissa förband bör övas på våren dels av utbildningsskäl, dels med hänsyn till insatsberedskapen.

Beträffande särskild övning föreslår *chefen för marinen* att personalramen ökas något.

I mobiliseringsgenomgång bör enligt *chefen för marinen* utöver vad utredningen redovisat även materielredogörare delta även om denne inte samtidigt är batterikvartermästare.

Flygvapnet

Granskning av nuvarande system. Behov av förbättringar

Vad utredningen med anledning av sin granskning av nuvarande system anfört om behovet av förbättringar har vid remissbehandlingen inte föranlett några erinringar. *Chefen för flygvapnet* stöder som tidigare redovisats utredningens förslag i stort till värnpliktsutbildning. Han understryker emellertid i detta sammanhang betydelsen av att vid avvägning av olika slags utbildning alltid behovet för att tillgodose flygvapnets huvuduppgift får väga tyngre än kravet på en fullständig likriktning av första grundutbildningsskedet för landets värnpliktiga.

Grundutbildningen

Chefen för flygvapnet, som biträder utredningens förslag i stort rörande grundutbildningen, framhåller att det kan bli nödvändigt att vid vissa förband framdeles övergå till flera eller färre inryckningsomgångar, varför bestämmelserna bör utformas så att detta blir möjligt. Han har intet att erinra emot att inryckningstiderna i enlighet med utredningens förslag anpassas så att bättre studieanpassning vinnes. Flygvapenchefen anser sig, i likhet med *överbefälhavaren*, inte kunna tillstyrka utredningens förslag angående robotförbandens grundutbildning och framlägger i hemligt yttrande ett modifierat förslag till utbildning av dessa förband. *Universitetskanslersämbetet* framhåller att endast två av de fyra omgångarna (1 och 3) är inpassade på ett från studiesynpunkt godtagbart sätt men anser sig kunna tillstyrka förslaget rörande grundutbildningen vid flygvapnet under förutsättning att de studerande fördelas uteslutande på dessa två omgångar.

Repetitionsutbildningen

Vad utredningen föreslagit rörande repetitionsutbildningen vid flygvapnet har inte föranlett några erinringar vid remissbehandlingen.

Chefen för flygvapnet framhåller emellertid i detta sammanhang att det i vissa fall kan uppstå svårigheter att på sätt förutsatts öva krigsförbanden på platser enligt krigsplanläggningen med hänsyn till att dessa inte kan disponeras i fredstid.

Vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor

Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst

Utredningens förslag till principlösning av de i specialtjänst uttagna värnpliktigas tjänstgöring har inte föranlett några erinringar vid remissbehandlingen. Med tanke på det fortsatta utredningsarbetet har vissa institutioner anfört synpunkter rörande enskilda grupper av de specialtjänstuttagna.

Överbefälhavaren understryker behovet av att de specialtjänstuttagna tjänstgöringsförhållanden snarast utreds fullständigt. *Överbefälhavaren*, liksom *chefen för armén*, ansluter sig till utredningens allmänna princip att antalet specialtjänstuttagna bör svara direkt mot det krigsorganisatoriska behovet vilket kräver viss ändring av föreslagen värnpliktslag.

Chefen för armén understödjer helt utredningens uppfattning att även de specialtjänstuttagna skall delta i krigsförbandens övningar. Arméchefen anser att man bör överväga att utnyttja de särskilda övningarna för centralt bedriven befattningsutbildning.

1962 års försvarssjukvårdsutredning har ingen erinran mot de principöverväganden och förslag till provisoriska anpassningsåtgärder som värnpliktsutredningen framlagt gällande särskilda grupper värnpliktiga. Med hänvisning till den fortsatta utredningen i fråga om dessa grupper värn-

pliktiga anför försvarssjukvårdsutredningen dock bl. a. följande. De värnpliktiga som erfordras för att täcka krigsorganisationens behov av veterinärer och apotekare bör alltså i samband med inskrivningen helt eller delvis tas ut för utbildning i specialtjänst. I fråga om läkarnas utbildning bör inga principiella förändringar av den ordning som beslöts vid 1963 års riksdag (prop. 1963: 106) företas.

Utbildning och tjänstgöring för handräckningsvärnpliktiga

Värnpliktsutredningens förslag om särskild utredning av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöringsförhållanden har vid remissbehandling inte mött några erinringar. Förslaget tillstyrks bl. a. av överbefälhavaren och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund.

Chefen för armén framhåller att med hänsyn till den ökade svårigheten att rekrytera civil arbetskraft till utbildningsanstalterna det är av största vikt att behovet av handräckningsvärnpliktiga tillgodoses för att utbildningsmålen skall nås inom de av utredningen hårt pressade tidsramarna. Detta gäller såväl under grundutbildningen som under repetitionsutbildningen. Arméchefen anser att om man inte kan öka tilldelningen av handräckningsvärnpliktiga dessas tjänstgöring bör avpassas så att behovet av handräckningstjänst tillgodoses.

Den differentiering av utbildningstiden som föreslagits för de vanliga värnpliktiga borde enligt *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* innefatta även de handräckningsvärnpliktiga. Förbundet hävdar att endast behovet av utbildningstid skall vara avgörande för längden av första tjänstgöringen och anser att den utbildning de handräckningsvärnpliktiga torde behöva kan genomföras på kortare tid än nu. Förbundet anser vidare att de allvarliga strävanden efter rationaliseringar som gjorts inom försvaret under senare år ovillkorligen måste motverkas av nuvarande system med handräckningsvärnpliktiga. Det är därför angeläget att den föreslagna utredningen genomförs snabbt och att vederbörlig hänsyn därvid tas till konsekvenserna på arbetsmarknaden.

De förslag till provisorisk anpassning av tjänstgöringen som utredningen framlagt har i huvudsak lämnats utan erinran. *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* anser dock att redan nu en nedskärning kan ske av de handräckningsvärnpliktigas tjänstgöring från 394 till 300 dagar. *Chefen för armén* föreslår att värnpliktiga G som överförs till handräckningstjänst åläggs 390 dagars tjänstgöringsskyldighet.

Utbildning av uppskovsvärnpliktiga

Vad utredningen anfört rörande utbildningen av uppskovsvärnpliktiga har i huvudsak inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. Vissa myndigheter understryker behovet av att de uppskovsvärnpliktiga ges

militär utbildning. Civilförsvarsstyrelsen har på vissa punkter anmält en mot utredningen avvikande mening.

Poststyrelsen och *järnvägsstyrelsen* framhåller önskvärdheten av att det värnpliktiga driftvärnet åläggs att genomföra någon form av obligatorisk utbildning. *Rikspolisstyrelsen* förordar att uppskovsvärnpliktiga vid polisväsendet utbildas i styrelsens egen regi i samråd med de militära myndigheterna, dvs. i stort enligt nuvarande bestämmelser.

För att under en övergångsperiod kunna ge vissa delar av det värnpliktiga hemvärnet ökad mobiliseringsberedskap och även en viss utbildning anser *överbefälhavaren* att det bör övervägas att låta detta ske inom ramen för mönstringsövning. Härigenom skulle även skapas möjligheter att öka tillgången på insatsberedda enheter.

Civilförsvarsstyrelsen understryker betydelsen av, att värnpliktssystemet ger civilförsvaret möjlighet att få tillgång till kvalificerad uppskovspersonal i lämpliga befattningar och i lämplig ålder. Den personal, som överförs till civilförsvaret, bör ha en lämplig grundutbildning med inriktning på speciella grenar. Styrelsen anför vidare att det skulle vara synnerligen lämpligt att snarast föra över så stor del som möjligt av det personalöverskott, som enligt utredningens förslag efter hand uppkommer vid flottan och flygvapnet till totalförsvarets civila sektor för att fylla de stora brister, som finns där. De värnpliktiga, som tas ut till undsättningskårerna, bör enligt styrelsen ha kvarstående skyldighet att fullgöra minst tre krigsförbandsövningar. Mot förslaget att civilförsvarets undsättningskårer skall rekryteras företrädesvis från övertaliga vid flottan och flygvapnet invänder styrelsen, att de nödvändiga kvalifikationerna för värnpliktiga till dessa kårer bäst fylls av värnpliktiga, som genomgått grundutbildning vid armén. Den föreslagna likformiga allmänmilitära utbildningen kan dock komma att öka andra värnpliktskategoriers användbarhet inom civilförsvaret.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att det ur dess synpunkt inte föreligger något hinder mot att militära myndigheter på av utredningen föreslaget sätt inkallar uppskovsvärnpliktiga för att i övande krigsförband täcka brister på personal som av olika skäl ej kunnat inkallas. Styrelsen framhåller vidare, att krigsmakten torde få svårigheter att gå med på önskemålen ifråga om uppskov från den civila sektorn inom totalförsvaret. En viss återhållsamhet måste därför iaktas vid beviljande av uppskov.

Urval och redovisning av värnpliktiga

Vad utredningen anfört rörande urvalsverksamheten har i huvudsak inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. Från flera håll har understrukits behovet av förbättringar av inskrivnings- och personalredovisningsverksamheten.

Överbefälhavaren framhåller i detta sammanhang betydelsen av att ett modernt inskrivnings- och personalredovisningssystem snarast införs. *Che-*

fen för flygvapnet biträder vad utredningen anfört om ett effektivare utnyttjande av de personella resurserna men framhåller vikten av att värnpliktiga som inte fyller högt ställda krav på kvalitet frikallas från skyldigheten att fullgöra tjänstgöring. *Cheferna för marinen och flygvapnet* biträder utredningens uttalanden om att man vid inskrivningen måste säkerställa att flottans och flygvapnets värnpliktskontingent tillförs ett mot årsbehovet svarande antal befäslämpade värnpliktiga.

Militärpsykologiska institutet anför bl. a. att en av de grundläggande förutsättningarna för att i betänkandet framlagda förslag skall kunna genomföras är en ökad och effektiviserad urvalsverksamhet. Den föreslagna uppdelningen av värnpliktiga i allmänhet på flera grupper med olika lång grundutbildning och därmed skilda inryckningstider medför, att urvalsverksamheten i stor utsträckning måste flyttas från utbildningsmyndigheten till inskrivningsorganisationen. Eftersom uttagningen dessutom avses ske inte enbart till viss kategori utan även till de olika enskilda befattningar som ingår i resp. kategorier, krävs att till inskrivningsmyndighetens förfogande ställs ett provningssystem som säkerställer att den uttagna personalen kommer att motsvara de krav utbildning och avsedd krigsbefattning ställer. Såvitt nu kan bedömas kommer det dock inte bli möjligt att i samband med inskrivningen verkställa en detaljerad befattningsuttagning. Detta bör i de flesta fall inte heller vara nödvändigt för genomförandet av utbildning enligt utredningens förslag.

1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning anför bl. a. att nu framlagda principförslag rörande värnpliktsutbildningen innebär som också värnpliktsutredningen angett att ökade krav ställs på inskrivnings- och redovisningssystemet. Det ankommer på 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning att föreslå hur dessa krav tekniskt skall kunna tillgodoses. Det av värnpliktsutredningens förslag föranledda behovet att differentiera urvalet för stridande och inte stridande befattning har av utredningen beaktats redan vid planeringen av det undersökningsprogram som försöksvis prövades vid 1965 års inskrivningsförsök. Det av bl. a. värnpliktsutredningen framhållna behovet av ökad överblick och ökad rörlighet beträffande de personella tillgångarna har inarbetats i det planerings- och redovisningsförfarande, som är under utformning inom 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning. Utredningen bedömer det tekniskt möjligt att i allt väsentligt tillgodose de av värnpliktsutredningen ställda kraven på inskrivnings- och redovisningssystemet. Vad gäller möjligheterna att vid inskrivningen välja ut högst 50 värnpliktiga E för utbildning till radiotelegrafister vid flottan har dock utredningen liksom också militärpsykologiska institutet anmält viss tvekan.

Vad utredningen föreslagit rörande inskrivningsåldern har inte föranlett några erinringar vid remissbehandlingen. *Militärpsykologiska institutet* anser att utredningens förslag rörande inskrivningsåldern synes an-

visa en smidig utväg att lösa bl. a. vissa provningspsykologiska problem. *Överbefälhavaren*, som också biträder förslaget, förutsätter att de praktiska konsekvenserna övervägs ytterligare av 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning. Också 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning biträder förslaget.

De värnpliktigas ekonomiska förmåner

Samtliga remissmyndigheter som yttrat sig om den föreslagna konstruktionen av förmånssystemet har i huvudsak tillstyrkt detsamma eller lämnat det utan erinran. Invändningar mot beräkningsgrunderna på vissa punkter har anförts bl. a. av *SR* och *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund*. Vissa organisationer har därjämte framfört synpunkter rörande premier under frivilligutbildning.

1954 års värnpliktsavlöningsutredning uttalar att föreslagna förstärkningar av värnpliktsförmånerna ansluter till den huvudlinje som utredningen företrätt i sina betänkanden om värnpliktsavlöning och familjebidrag. *Försvarets civilförvaltning* finner utvidgningen av premiesystemet vara välgrundad och föreslagna förenklade utbetalningsformer för premierna vara av värde bl. a. från administrativ synpunkt. *Överbefälhavaren* samt *cheferna för armén, marinen och flygvapnet* biträder i princip föreslagna beräkningsgrunder för premiebeloppen och den premieberättigande tjänstgöringstiden. *Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund* finner föreslagen utvidgning av premiesystemet vara att föredra framför differentiering av penningbidraget.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar anser föreslagna åtgärder, lämpligen i kombination med en brett upplagd upplysningsverksamhet om värnpliktstjänstgöringen, vara ägnade att förbättra de värnpliktigas villighet och trivsel samt ifråga om premier bidra till förbättrad rekrytering. *Försvarets personalvårdsnämnd* anför liknande synpunkter vad gäller de ekonomiska förmånerna.

Försvarets radioanstalt anmärker att premierna till vissa värnpliktiga vid anstalten, vilka har lika lång grundutbildning som de underofficersuttagna, måste höjas för att undvika bl. a. rekryteringssvårigheter. *Socialstyrelsen* uttalar i stort sin anslutning till föreslagna förmåner men framhåller bl. a. att det är angeläget att de värnpliktiga bereds ett ökat antal fria resor.

SR anser det skäligt att vissa extra bidrag utgår till värnpliktiga som fullgör utbildning under längre tid än minimitiden 255 dagar. En liknande uppfattning uttalar *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* som anser att föreslagen tjänstgöringspremie bör utgå redan vid tjänstgöring utöver 255 dagar och därvid med 2 kr. för dag intill 300 dagar samt med 3 kr. för dag för tid därutöver. *Värnpliktiga Officerares Riksförbund* och *Centralförbundet för Befälsutbildning* föreslår en utvidgning av premiesystemet att även omfatta frivilligutbildningen.

Utredningens förslag att bibehålla penningbidragsbeloppen under grundutbildningen vid nuvarande nivå föranleder invändningar från ett flertal remissmyndigheter. *Överbefälhavaren* finner det sålunda beklagligt att utredningen föreslagit oförändrade penningbidragsbelopp och anser en uppräknings vara nödvändig, lämpligen såsom ett provisorium — i avvaktan på försvarsutredningens kommande ställningstagande — på i princip samma sätt som utredningen föreslagit för repetitionsutbildningen. Även *försvarets civilförvaltning*, *socialstyrelsen* och *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* förordar att man redan nu överväger en höjning av penningbidragsbeloppen. Nämnda förbund föreslår en höjning av lägsta utgående belopp från 4 till 8 kr. för dag under grundutbildningen samt från 8 till 12 kr. under repetitionsutbildningen.

Mot de föreslagna premiebeloppen för officersutbildning har flertalet remissinstanser intet att erinra. *Militärpsykologiska institutet* anser dock att premien i fråga inte är tillräckligt konkurrenskraftig för att ge avsett resultat. *Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund* föreslår att beräkningen av premien under reservofficerskurs II (ROK II) sker efter högre belopp än under reservofficerskurs I (ROK I) enär eljest kan befaras att ett antal aspiranter kommer att avgå efter sistnämnda kurs som enligt utredningsförslaget ger högre premiebelopp på grund av längre utbildningstid. *Försvarets civilförvaltning* anser att tjänstgöringspremietillägget för värnpliktiga som underkänts i exempelvis officersutbildning beräknats för lågt och innebär en markant försämring mot förhållandet i nuläget. Ämbetsverket framhåller därjämte i likhet med *Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund* att utredningen borde ha framlagt förslag om förbättrade premieförmåner till aspiranter som är under utbildning vid övergången till det nya utbildnings- och premiesystemet.

Remissmyndigheterna utgår i likhet med utredningen från förutsättningen att den av försvarets civilförvaltning föreslagna höjningen av familjepeningbeloppen kommer till stånd. Några remissmyndigheter, däribland *överbefälhavaren*, *försvarets personalvårdsnämnd* och *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund* anser den föreslagna 20-procentiga höjningen av förmånen i fråga som ett minimum och förordar en ytterligare uppräknings av beloppen. *Överbefälhavaren* och *försvarets civilförvaltning* betonar angelägenheten av att familjepeningbeloppen höjs redan fr. o. m. den 1 juli 1966 samt — i likhet med flera andra remissmyndigheter — att förmånen görs värdebeständig.

Övergången till det föreslagna utbildningssystemet

Den av utredningen angivna tidsplanen för övergången till ett nytt utbildningssystem har i huvudsak inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. De militära myndigheterna har emellertid liksom SR och TCO framhållit att övergången måste anpassas efter resurstillväxten.

Överbefälhavaren anser den av utredningen föreslagna tidsplanen för övergång till det nya utbildningssystemet i stort sett lämpligt. Överbefälhavaren framhåller emellertid att den tidpunkt då hela systemet bör vara genomfört måste anpassas till disponibla resurser inte minst de personella. Överbefälhavaren bedömer att repetitionsövning i krigsförband enligt det nya systemet skall kunna igångsättas vid armén och kustartilleriet under år 1966 och vid flottan och flygvapnet i begränsad omfattning och delvis av försökskaraktär under år 1967.

Chefen för armén framhåller att det krigsplacerade, icke aktiva, befälet själva måste kunna leda erforderlig kompletterande utbildning vid förbanden. Detta befäl bör därför så snart möjligt i enlighet med utredningens förslag påbörja grundutbildning enligt det nya systemet som ger befälet ökad förmåga att leda utbildningen. Övergången till det nya repetitionsutbildningssystemet måste enligt arméchefen kunna anpassas efter resurstillväxten vilket kan påfordra ändring av tidsplanerna. Arméchefen är beredd att godta förkortade krigsförbandsövningar och särskilda befälsövningar redan fr. o. m. hösten 1966, förutsatt att utredningens förslag i princip godtas.

Chefen för marinen framhåller under förutsättning att innevarande års riksdag beslutar om ändring i värnpliktslagen, att flottan kan övergå till av utredningen föreslagen inryckningstid och tjänstgöringslängd fr. o. m. hösten 1966. Vid kustartilleriet kan övergång till nytt system påbörjas tidigast under budgetåret 1967/68.

Repetitionsutbildningen kan vid flottan i begränsad omfattning införas fr. o. m. hösten 1967. Vid kustartilleriet kan den föreslagna ordningen för krigsförbandsövningar påbörjas under år 1967. Förkortning av repetitionsövningstiden bör ske hösten 1966. Övergången till nytt system enligt ovan angivna tider förutsätter dock att Kungl. Maj:t utfärdar nya bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet enligt utredningens förslag och att flottans utbildningskontingent ökas till minst 3 650 värnpliktiga för budgetåret 1966/67. Utredningens förslag rörande tidpunkter då krigsförbandsövningar i full omfattning bör kunna bedrivas vid flottan och kustartilleriet — budgetåren 1972/73 resp. 1971/72 — biträds.

Chefen för flygvapnet biträder i princip utredningens förslag om förkortning av utbildningstiden och tidigareläggning av inryckningen i samband med övergången till ny inpassning av grundutbildningen. Därest övergången koncentreras till ett år kommer dock en inryckningsomgång inte att kunna ges fullständig utbildning under grundutbildningens första skede. Kompletteringsutbildning i erforderlig omfattning torde inte heller kunna ges under andra skedet varför flygvapenchefen anser att övergången bör ske stegvis. Lämpligen kan detta genomföras för åldersklasserna 1966—67 under tiden 1967—69. Från år 1969 skulle däremot inryckningen ske vid varje kvartals början enligt utredningens förslag. Övergångsförfarandet beräknas minska antalet tjänstgöringsdagar med ca 180 000.

Militärpsykologiska institutet framhåller att det ur provningspsykologisk synpunkt hade varit lyckligt om övergången till nytt utbildningssystem kunnat anstå till dess att provningsmässiga förutsättningar hunnits skapas genom ett förbättrat inskrivningssystem.

SR framhåller att övergången till repetitionsutbildning enligt det föreslagna systemet bör ske under en så lång period att arbetsrytm och arbetsuppgifter efter hand kan anpassas till de nya förhållandena. Övergångstiden bör enligt förbundet också utnyttjas till att skapa fasta och enkla regler för genomförande av de olika typerna av övningar.

Mot de av utredningen framlagda förslagen till åläggande övergångsvis av tjänstgöringsskyldighet för redan grundutbildade värnpliktiga har vid remissbehandlingen inte framförts några erinringar.

Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag

De samhällsekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag har inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. *Militära tjänstgöringsåldersutredningen* framhåller i denna fråga att ur samhällsekonomisk — liksom ur statsfinansiell — synpunkt betänkligheterna mot att bygga ut personalorganisationen på det sätt utredningen räknat med i sina kostnadsberäkningar bör minska om stora delar av de anmälda behoven kan tillgodoses genom att äldre personal tas i anspråk.

De allmänna principer som utredningen tillämpat vid beräkningen av kostnadsändringen för det militära försvarets del har i huvudsak lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Statskontoret anför i detta sammanhang att de ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag är relativt betydande. Statskontoret understryker svårigheterna att särskilja vilka kostnader som är direkt betingade av utredningens förslag och vad som bl. a. kan bero på rådande eftersläpningar på grund av otillräckliga resurser i nuläget. Ämbetsverket anser i likhet med utredningen att det föreslagna utbildningssystemet medför ett ökat behov av intendenturmateriel men framhåller att kostnaderna här för är beroende av det sätt på vilket behovet tillgodoses och de dimensionerande ingångsvärdena för beräkning av behovet. Statskontoret anmärker därjämte att utredningen inte beräknat medel för eventuellt behov av investeringar eller iståndsättningar av förrådsbyggnader för täckande av det ökade behovet av förrådsutrymmen. En i betänkandet angiven särskild utredning inom arméstaben angående storleken av erforderlig anskaffning av beklädnadsmateriel bör vidgas att avse samtliga försvarsgrenar, varvid bland andra statskontoret förutsätts medverka. I fråga om personalkostnader framhålls att utredningens kostnadsberäkningar för personal avser netto-löner.

I fråga om vissa för försvarsgrenarna gemensamma för-

hållanden anför 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning att värnpliktsutredningen inte ger en fullständig redovisning av de merkostnader inom inskrivnings- och personalredovisningsväsendet som kan följa av förslaget. Inskrivnings- och personalredovisningsutredningen anser att sådana merkostnader kommer att uppstå men att den del härav som skulle kunna redovisas såsom direkt föranledd av värnpliktsutredningens förslag blir förhållandevis liten.

Ett genomförande av utredningens förslag, som bl. a. innebär ett ökat antal korta repetitionsövningar, torde enligt *försvarets civilförvaltning* komma att öka arbetsbelastningen vid flertalet kassor inom försvaret i sådan omfattning att viss personalförstärkning syns erforderlig. Enligt ämbetsverkets bedömning erfordras härvid 21 alternativt 23 tjänster för expeditionsunderofficer (arvodesbefattningar i A:18) samt biträdespersonal motsvarande 212—222 anställningsmånader för år. Kostnaderna för denna personalförstärkning uppskattar civilförvaltningen till ca 450 000 kr. för år under förutsättning att nämnda tjänster tillsätts med pensionerade underofficerare.

Försvarets sjukvårdsstyrelse anför att det föreslagna utbildningssystemet ökar materiel- och personalbehoven. Ämbetsverket räknar med att medelsbehov för underhåll av sjukvårdsmateriel ökar med 450 000 kr. samt att uppskattningsvis ytterligare två förrådsmän och två apotekstekniker måste anställas, för vilket kostnaderna beräknas till ca 80 000 kr. för år.

Fortifikationsförvaltningen bedömer att värnpliktsutredningens förslag till effektivare utbildning kommer att medföra ökade behov av utbildningsanordningar, standardförbättringar beträffande förläggning m. m. samt ökade krav på nya och utvidgade övnings- och skjutfält. Ämbetsverket har emellertid inte hunnit undersöka och bedöma storleken av de kostnader som förslaget kan komma att innebära för förvaltningens ämbetsområde.

Vad gäller *armén* erinrar *chefen för armén* att utredningen inte ansett sig böra räkna med i betänkandet behandlat behov av utbildningsammunition under grundutbildningen om 6 milj. kr. för år. Arméchefen framhåller, i likhet med arméförvaltningen, att detta behov kvarstår oberoende av att antalet tjänstgöringsdagar minskar. Han framhåller vidare att den föreslagna höjningen av värnpliktsförmånerna samt det ökade behovet av förhyrning av fordon under repetitionsövningar medför en kostnadsökning på driftsidan med ca 7 milj. kr. för år utöver vad utredningen räknat med. Slutligen anmäls för arméns del ett behov av ytterligare 16 milj. kr. under perioden 1967/74 för utbyggnad av läger för repetitionsutbildning samt av förläggningar vid kadettskolor.

Statskontoret anför att, med hänsyn till de undersökningar som ämbetsverket under åren 1964 och 1965 gjort beträffande den arbetsledande personalen vid förbandens och försvarsområdenas förvaltningsorganisation, dessa förvaltningsavdelningar om utredningens förslag genomförs bör förstärkas

med i första hand 80 befattningshavare, varav ett betydande antal civila tjänstemän. Härtill kan enligt statskontoret komma ytterligare 10—20 befattningshavare. Ämbetsverket beräknar sålunda behovet till högst 100 befattningshavare medan utredningen har uppskattat behovet till 120 befattningshavare. Utredningen synes ha utgått från att personalen i stor utsträckning bör vara arvodespersonal. Statskontoret förutsätter emellertid att personalen skall bestå av aktiv personal eller civila tjänstemän. Detta innebär enligt statskontoret en betydande höjning av de kostnader som utredningen beräknat för avlöningar till aktiv personal m. fl. Enär en väsentlig del av ökningen betingas av nu rådande arbetsförhållanden, synes det ämbetsverket skäligt att den del av ökningen som föranleds av det ändrade utbildningssystemet upptas endast till det belopp som ingår i utredningens kostnadsberäkningsunderlag. Förrådsarbetskraften vid förband och försvarsområden behöver enligt statskontorets beräkningar endast ökas med 140 förrådsarbetare mot av utredningen upptagna 150. Statskontoret finner den av utredningen angivna ökningen av kontorsbiträdestjänster i huvudsak lämpligt avvägd och föreslår att tjänsterna inrättas som extra. Även de 25 befattningar som utredningen upptagit för biträde åt vissa personalregistratorer bör enligt statskontoret utgöras av extra tjänster för civil personal eller arvodesbefattningar för pensionerade underofficerare. De kostnader för utbyggnad och istandsättning av läger vid övnings- och skjutfält som utredningen angett synes enligt statskontoret lågt räknade även om lägren utformas enligt campingplatsmodell. Enligt statskontoret erfordras en betydande utökning och istandsättning av framför allt arméns läger. Ämbetsverket anmärker vidare att i utredningens kostnadsberäkningsunderlag frågan om av intensifierad utbildning föranledda ökade krav på tillgång till tygteknisk personal och verkstadskapacitet vid förband med tekniskt komplicerad materiel inte beaktas i annan mån än att anslaget för underhåll av tygmateriel höjts.

Arméförvaltningen biträder statskontorets bedömningar av behovet av personal för arméförbandens och försvarsområdenas förvaltningsorganisation. Arméförvaltningen anför vidare bl. a. att en utbyggnad av vissa tygverkstäder fordras vid ett genomförande av utredningens förslag. Enligt ämbetsverket kan detta kräva en investering av uppskattningsvis minst 10 milj. kr. Ämbetsverket anger härjämte ett ökat behov av vårdmateriel, för vilket kostnaden överslagsmässigt angivits till 1 milj. kr. Anskaffningen är av engångsnatur men beräknas av förvaltningen på längre sikt kunna spara underhållsmedel och tid. Arméförvaltningen anför att för engångsanskaffning av sådan krigsmateriel som används i utbildningen enligt ämbetsverkets mening erfordras 10 milj. kr. utöver vad utredningen tagit upp härför men förklarar sig, under hänvisning till arméns kostnadsram, inte beredd föreslå att medel avses för sådan anskaffning. Enligt arméförvaltningen erfordras slutligen en förstärkning av tygtekniska kåren utöver vad

utredningen angivit med 4 arméingenjörer och 21 förste verkmästare, förste tyghantverkare och tyghantverkare. De av utredningen angivna ökade kostnaderna för tygunderhåll motsvarar, anför ämbetsverket, en arbetsinsats av ca 75 nyanställda årsarbetare.

Enligt *försvarets intendenturverk* bör under vissa förutsättningar för arméns del tillkomma en engångsanskaffning av viss beklädnadsmateriel (vindrockar) till en beräknad kostnad av ca 6,2 milj. kr.

Chefen för marinen och marinförvaltningen har i fråga om marinen understrukit att de av utredningen redovisade kostnadsberäkningarna, i brist på erfarenheter, är osäkra. Vidare har från utredningen mer eller mindre avvikande uppfattningar om vilken personalförstärkning som bör läggas till grund för kostnadsberäkningarna anmälts av *chefen för marinen* och *statskontoret*. *Försvarets intendenturverk* anser att medel måste tas upp för ytterligare intendenturmateriel.

För att genomföra det föreslagna repetitionsutbildningssystemet erfordrades enligt beräkningar som marinchefen tidigare överlämnat till värnpliktsutredningen en personalförstärkning vid marinen med 129 befattningar. Värnpliktsutredningen har i sina kostnadsberäkningar medräknat endast kostnaderna för 89 av dessa (18 militära och 9 civila befattningar vid flottan samt 13 militära och 49 civila befattningar vid kustartilleriet). *Chefen för marinen* anför i sitt yttrande att även återstående 40 befattningar (4 militära och 3 civila befattningar vid flottan samt 17 militära och 16 civila befattningar vid kustartilleriet) fordras om utredningsförslaget skall kunna genomföras och att kostnaderna bör räknas upp med hänsyn härtill. *Statskontoret* däremot anser att den föreslagna utökningen av utbildningspersonalen är betydande även om hänsyn tas till att erfarenheter om rutiner beträffande repetitionsutbildning nu saknas vid flottan och ifrågasätter om inte omfattningen av den av utredningen beräknade personalökningen ytterligare bör prövas. Ämbetsverket finner dock att den av utredningen föreslagna ökningen av förrådsarbetskraften vid flottan är skälig men bedömer att kostnaderna under arbetaravlöningsanslaget bör minskas från 0,2 till 0,1 milj. kr. Beträffande kustartilleriet anför statskontoret att man f. n. saknar aktuellt normativt underlag för att kunna beräkna av utredningen angivna behov av personalförstärkningar men att den begränsning av personalökningen som utredningen vidtagit i förhållande till marinchefens bedömanden inte är oskälig. Statskontoret anför vidare att de under anslaget till avlöningar till aktiv personal m. fl. vid kustartilleriet upptagna merkostnaderna för ordinarie och icke-ordinarie personal bör minskas från 1,0 till 0,6 milj. kr.

Rörande underhållskostnaderna framhåller *marinförvaltningen* att det är vanskligt att bedöma hur dessa kommer att påverkas av utredningens förslag och att först några års erfarenheter kan ge säkrare underlag för en sådan beräkning. Det kan dock enligt ämbetsverket befaras att dessa kost-

nader, även om i vissa hänseenden besparingar kan nås, likväl kommer att öka mer än vad värnpliktsutredningen räknat med.

Försvarets intendenturverk och *statskontoret* anför att utredningen för marinens del bort ta upp medel för anskaffning av främst beklädnadsmateriel. Intendenturverket anger engångskostnaden för erforderlig anskaffning till 9,8 milj. kr. *Chefen för marinen* erinrar om att kostnaderna på kapitalbudgeten för bl. a. markanskaffning inte f. n. kan närmare anges.

Beträffande flygvapnet anför *chefen för flygvapnet* att han i huvudsak inte har något att erinra mot vad utredningen anfört om de ekonomiska konsekvenserna av förslaget. Han understryker dock med skärpa att han inte delar utredningens uppfattning om storleken av den personalförstärkning som fordras vid ett genomförande av förslaget och anser att anslagsbehovet måste räknas upp med hänsyn härtill. Han anser vidare i likhet med flygförvaltningen att vissa engångsanskaffningar bort tas upp med högre belopp.

För att genomföra det föreslagna utbildningssystemet erfordrades enligt beräkningar som flygvapenchefen tidigare överlämnat till värnpliktsutredningen en personalförstärkning vid flygvapnet med 89 befattningar (68 militära befattningar för utbildningsverksamheten, 17 militära befattningar för flottiljernas personaldetaljer och 4 förrådsarbetare). Värnpliktsutredningen har i sina kostnadsberäkningar endast räknat med kostnaderna för 38 av dessa befattningar, innebärande en begränsning med 51 befattningar (avsedda för utbildningsverksamheten). *Chefen för flygvapnet* vidhåller att de av honom till utredningen anmälda personalförstärkningarna är nödvändiga för förslagets genomförande. *Statskontoret* förklarar sig dela utredningens uppfattning om personalförstärkningen vid personaldetaljerna och anför att för befattningarna bör avses i första hand pensionerad personal. Ämbetsverket finner i fråga om utökningen av förrådsarbetskraften inte anledning till erinran mot utredningens beräkning.

Beträffande materielkostnaderna anmärker *chefen för flygvapnet* att utredningen tagit upp ett lägre belopp än flygvapenchefen anser erforderligt för anskaffning av utrustning. *Flygförvaltningen* anser det nödvändigt för uppehållande av mobiliseringsberedskapen att, utöver av utredningen beaktat behov av buffertförråd av intendenturmateriel, även ett visst buffertförråd av tygmateriel tilldelas varje flottilj. Kostnaderna härför uppskattas till 180 000 kr. årligen.

Utredningen har anfört att kostnaderna för genomförande av utredningsförslaget i princip är av den art att de bör bestridas innanför kostnadsramen för det militära försvaret, sådan denna följer av 1963 års försvarsbeslut. *Överbefälhavaren* behandlar i sitt yttrande dessa kostnaders roll i ett kommande försvarsbeslut. Han anför härvid att av kostnaderna den del som avser förbättringar av värnpliktsförmånerna av överbefälhavaren lagts utanför de av honom redovisade kostnadsramarna

för det militära försvaret i hans utredning av år 1965 om det militära försvarets fortsatta utveckling — ÖB 65. Frågan bör enligt överbefälhavaren tas upp till särskild prövning av försvarsutredningen. *Chefen för armén* anför att av kostnadsökningen för armén ca 9 milj. kr. avseende förbättrade värnpliktsförmåner bör gå utanför arméns ram. *Chefen för marinen* anser att kostnaderna på driftbudgeten för att genomföra utredningens förslag i huvudsak kan inrymmas i ÖB 65 men framhåller osäkerheten i kostnadsberäkningarna.

Departementschefen

Utgångspunkter

Vårt försvar måste inte minst i personellt hänseende utformas med utgångspunkt i de särskilda förutsättningar som gäller för oss. Vår alliansfrihet förutsätter att vi är i stånd att ta upp en försvarsstrid med endast landets egna resurser. Landets yta är stor men våra befolkningstillgångar små. Utvecklingen inom invasionstekniken öppnar möjligheter för en angripare att redan i inledningsskedet av ett krig sätta in styrkor mot skilda delar av vårt land. Vi måste därför förfoga över stridskrafter i sådan mängd att vi kan möta angrepp i olika delar av landet. Med hänsyn till de personella resurserna bör krigsmakten därför kunna disponera alla vapenföra män som inte binds av andra nödvändiga uppgifter i totalförsvaret. Krigsmakten bör således byggas på den allmänna värnpliktens grund. De angivna förhållandena har i väsentliga avseenden satt sin prägel på utformningen av krigsmakten under en lång tid. Så måste även bli fallet framdeles så länge försvaret behåller sin nuvarande utformning och inriktning.

De värnpliktiga bör effektivt kunna medverka i krigsorganisationen under hela den mer än tjugofemåriga värnpliktstiden. Värnpliktsutbildningen måste därför vara så utformad att de värnpliktiga redan under grundutbildningen ges sådana militära färdigheter att de kan krigsplatzas omedelbart efter denna. De värnpliktiga måste vidmakthålla och vidareutveckla sina färdigheter under hela värnpliktstiden. Härav följer att värnpliktsutbildningen måste utformas efter mycket långsiktiga planer.

Kännetecknande för vårt försvars uppbyggnad är att den största vikten läggs vid att vidmakthålla en tillräckligt omfattande och väl utbildad krigsorganisation som snabbt kan mobiliseras. Den långsiktiga beredskapen och mobiliseringsberedskapen tillgodoses således i första hand. Erforderlig insatsberedskap upprätthålls i huvudsak med förband som normalt måste vara organiserade för den till långsiktig beredskap syftande utbildningen. Man får emellertid räkna med att behov tillfälligt kan uppkomma av fler insatsberedda förband än som normalt måste vara organiserade för utbildning av skilda slag. Behovet av sådana förband kan tillgodoses genom att krigsförband inkallas till repetitionsövningar av större omfattning eller till beredskapsövningar jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen.

Åtskilliga av de trygghetsskapande åtgärder som är ett karakteristiskt inslag i vårt samhällsliv förutsätter att kollektiva insatser görs från medborgarnas sida. Anledningen härtill är att i många fall den enskilde medborgarens möjligheter att enbart genom egna insatser tillförsäkra sig trygg-

het är alltför begränsade. Detta förhållande är särskilt påtagligt när det gäller insatserna för försvaret vilka om de görs av medborgarna enskilt blir tämligen verkningslösa.

Värnplikssystemet kräver personliga uppoffringar av en stor del av vår manliga befolkning, vilket får återverkningar även inom familj och samhälle. Å andra sidan blir en krigsmakt som byggts upp enligt detta system en naturlig del av samhället genom att den innefattar alla yrkesgrupper såväl bland befäl som meniga. Den kommer att i väsentliga avseenden utgöra ett tvärsnitt av landets befolkning. Därmed finns också goda förutsättningar för att krigsmakten skall genomsyras av en demokratisk anda och att en levande försvarsvilja skall kunna vidmakthållas.

Några medborgare har hittills ansett sig inte kunna ingå i den gemenskap som de kollektiva insatserna för försvaret förutsätter utan har, med stöd av den möjlighet värnpliktslagstiftningen lämnar dem som av djup samvetsnöd inte vill utbildas i bruket av vapen, valt att fullgöra vapenfri tjänst. Jag anser att en sådan möjlighet på grund av värnplikstjänstgöringens speciella natur är motiverad såsom ett rimligt hänsynstagande till enskilda individers särskilda förhållanden. Jag anmäler denna dag särskilt frågan om en ändring av grunderna för den vapenfria tjänsten. Det har emellertid också under senare tid från enstaka håll hävdats att man bör vägra att fullgöra värnplikt därför att man ogillar vår försvarspolitik. Det står givetvis var och en fritt att söka få till stånd ändringar i gällande lagstiftning på olika områden eller att få en viss politik omprövad. Men detta måste i en demokrati ske på sedvanlig politisk väg och inte genom ohör-samhet mot lag.

Det är angeläget att framhålla att värnplikssystemet ger bättre möjligheter än något annat rekryteringssystem att ta tillvara landets befolknings-tillgångar inte bara i kvantitativt utan också i kvalitativt avseende. Det är t. ex. möjligt att för befälsbefattningar disponera dem som har de bästa ledaregenskaperna. I befattningar som kräver tekniska specialkunskaper kan placeras värnpliktiga som har kvalificerad civil utbildning eller yrkeserfa-renhet på aktuellt tekniskt område.

Vårt nuvarande system för utbildning av värnpliktiga bygger i huvudsak på den grund som lades genom 1941 års värnpliktsbeslut. Bet-ydande förändringar har dock genomförts. Åren 1947 och 1948 förkorta-des grundutbildningen. De tidigare åldersklassvis genomförda repetitions-övningarna utbyttes vid armén år 1950 och vid kustartilleriet år 1952 mot repetitionsövningar i krigsförband. Grundutbildningen förlängdes år 1952 för värnpliktiga i allmänhet och för underbefälsuttagna värnpliktiga. Ef-ter att provisoriskt ha bedrivits från år 1951 infördes år 1952 befälsövning i anslutning till repetitionsövning såsom en permanent beståndsdel i ut-bildningssystemet. År 1960 infördes särskilda befälsövningar för värnplik-tiga placerade i underofficers- eller officersbefattning.

Den nuvarande grundutbildningen syftar främst till att utbilda den värnpliktige så att han vid dess slut kan krigsplaceras i avsedd befattning. Uttagning för utbildning sker som ett obligatoriskt åläggande. Endast uttagning för utbildning till värnpliktig officer sker efter frivilligt åtagande. Grundutbildningens längd för värnpliktiga i allmänhet är vid armén och vid kustartilleriet 304 dagar, vid flottan 394 dagar samt vid flygvapnet i flertalet fall 364 dagar. För underbefälsuttagna värnpliktiga är utbildningstiden vid armén och kustartilleriet 324 dagar samt vid flottan 444 dagar. Vid flygvapnet väljs underbefäl ut bland de värnpliktiga i allmänhet, vilka som nämnts vanligen fullgör en grundutbildning om 364 dagar. Grundutbildningen förlängs härvid inte. Underofficersuttagna värnpliktigas grundutbildning är inom hela krigsmakten 450 dagar och de officersuttagnas 630 dagar. Värnpliktslagen ger vissa möjligheter till smärre förkortningar av angivna tjänstgöringstider, bl. a. för att åstadkomma lämplig anpassning till kalendern. Detta utnyttjas bl. a. så att grundutbildningen för värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet regelmässigt förkortas till 290 dagar.

Till grundutbildningen vid armén rycker flertalet värnpliktiga in på våren och sommaren och rycker ut under senare delen av mars följande år. Vissa övningstrupper för skolor följer en annan utbildningsrytm. Vid kustartilleriet rycker flertalet värnpliktiga in på senhösten eller vintern och rycker ut på sensommaren och senhösten. Vid flottan är flertalet värnpliktiga fördelade på två i förhållande till varandra tidsförskjutna s. k. bemanningsgrupper. Vid den större av dessa sker inryckningen på sommaren och hösten och utryckning på hösten påföljande år. Vid den mindre bemanningsgruppen sker inryckningen på senhösten och vintern med utryckning påföljande vinter. Vid flygvapnet är flertalet värnpliktiga fördelade på fyra omgångar med in- och utryckning för omgångarna på vintern, våren, sensommaren och senhösten.

Den nuvarande repetitionsutbildningen omfattar repetitionsövningar med anslutande befälsövningar samt särskilda befälsövningar. Repetitionsövning i krigsförband syftar främst till att samträna krigsförbanden så att de under tiden mellan övningarna i händelse av mobilisering är direkt användbara för sina uppgifter utan kompletterande utbildning. Under övningarna sker förutom repetition i tämligen betydande omfattning omskolning av personalen på nytillkommen materiel eller för nya uppgifter inom krigsorganisationen, t. ex. i lokalförsvarsförband.

Repetitionsövningar i krigsförband förekommer f. n. vid armén och kustartilleriet, där krigsförbanden övas vart sjätte år. Vid flygvapnet förekommer repetitionsövningar i tillfälligt sammansatta övningsförband. Vid flottan förekommer mot repetitionsövningar svarande utbildning endast för visst befäl.

Meniga värnpliktiga vid armén och kustartilleriet är skyldiga att fullgöra tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Visst befäl har i anslutning till

varje repetitionsövning att fullgöra befälsövning om tio dagar. Meniga värnpliktiga vid flygvapnet är skyldiga att fullgöra högst fyra repetitionsövningar om vardera 30 eller 15 dagar inom ramen av en sammanlagd tjänstgöringstid för grundutbildning och repetitionsutbildning om 394 dagar. För befäl förekommer förutom repetitionsövningar också befälsövning i anslutning här till med en längd av tio eller, vid repetitionsövning om 15 dagar, fem dagar. De mot repetitionsövningar svarande övningarna vid flottan omfattar i regel vardera 30 dagar och avser som tidigare angetts endast visst befäl.

Särskild befälsövning, som i regel anordnas krigsförbandsvis, syftar till att ge värnpliktiga i underofficers- och officersbefattning den träning som krävs för att krigsförbanden skall kunna lösa sina viktigaste uppgifter. Personal i sådan befattning är skyldig att fullgöra högst två övningar om vardera 15 dagar. Övningarna läggs in mellan repetitionsövningarna. Särskild befälsövning förekommer inte vid flottan.

Nuvarande repetitionsövningar genomförs vid armén med förbanden fördelade på en vinteromgång, två våromgångar och en höstomgång. Den sistnämnda är störst. I växlande omfattning övas dessutom av beredskapsskäl förband under sommaren. Av den personal som fullgör mot repetitionsövningar svarande utbildning vid flottan övas huvuddelen under hösten. Vid kustartilleriet genomförs repetitionsövningarna i regel under hösten men i någon omfattning också våren. Vid flygvapnet äger repetitionsövningarna i regel rum under hösten. — De särskilda övningarna genomförs vid samtliga försvarsgrenar i regel under sommaren.

I direktiven för värnpliktsutredningen angavs bl. a. att behovet av total utbildningstid för värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar borde klarläggas liksom den lämpligaste uppdelningen av tiden på grundutbildning och repetitionsutbildning. Det framhölls att riktpunkten måste vara att med beaktande av väsentliga samhällsekonomiska, statsfinansiella och sociala faktorer söka åstadkomma den utformning av värnpliktssystemet som bäst tjänar vårt försvar. Det förutsattes att vid utformningen av förslaget någon minskning av det årliga antalet tjänstgöringsdagar skulle eftersträvas. Vidare skulle de värnpliktssociala konsekvenserna redovisas, liksom konsekvenserna för inskrivningsväsendet, de värnpliktigas uttagning och redovisning m. m.

Värnpliktsutredningens arbete har bl. a. omfattat en kartläggning av det nuvarande systemets effekt och behovet av förbättringar. Kartläggningen har genomförts under studiebesök vid ett stort antal förband, fartyg och skolor varvid synpunkter har inhämtats såväl från befäl av olika kategorier som från meniga värnpliktiga. Ett flertal prov och försök på olika utbildningsområden har genomförts på utredningens initiativ.

Bristerna i nuvarande system och behoven av förbättringar är enligt utredningen främst följande. Det värnpliktiga befälets förmåga att leda och

handha underställd trupp är otillräcklig. Förbandens användbarhet i krig sänks härigenom liksom effekten av repetitionsövningarna i fredstid. För att en förbättring skall komma till stånd bör det värnpliktiga befälet under grundutbildningen ges flera tillfällen till praktisk övning i att föra trupp. — Tillgången på värnpliktiga officerare inom krigsorganisationen är otillräcklig. Detta beror på att rekryteringsbehovet inte har kunnat täckas sedan tvångsuttagningen till ifrågavarande officersutbildning slopades år 1950. Till följd härav har man i ett stort antal befattningar för officer blivit tvungen att placera värnpliktiga, som inte har den erforderliga utbildningen. Detta bidrar enligt utredningen till att minska krigsorganisationens användbarhet. Åtgärder måste enligt utredningen vidtas för att förbättra rekryteringen av värnpliktiga officerare. — Vidare har brister konstaterats ifråga om enskilda befattningshavares och förbandens förmåga att genomföra mobilisering. Utbildningen på detta område måste enligt utredningen förbättras. — På grund av att striden kan väntas komma att föras över stora ytor måste alla värnpliktiga och alla förband oavsett huvuduppgift eller plats för gruppering effektivt kunna medverka i ytförsvaret. Denna förmåga är enligt utredningen otillräcklig vid vissa förband. För att förbättra nämnda förmåga föreslås införande av en för krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning. — Det är enligt utredningen inte möjligt att med nuvarande sexåriga mellanrum mellan förbandens repetitionsövningar fortlöpande bibehålla krigsförbandens samträning på tillräckligt hög nivå. Detta beror på att utbytet av personal på grund av flyttning, sjukdom m. m. hinner bli för stort under sexårsperioden. De enskilda värnpliktiga — både befäl och meniga — hinner också i alltför stor utsträckning glömma sina kunskaper och färdigheter under mellantiden mellan övningarna. Utredningen framhåller vidare att det är en allvarlig brist att repetitionsövningar i krigsförband över huvud taget inte förekommer vid flottan och flygvapnet. Utredningen anser det vara nödvändigt, att repetitionsutbildning i krigsförband införs inom hela krigsmakten och att övningarna anordnas med kortare tidsintervaller än sex år.

Utredningens överväganden har gjorts med utgångspunkt i de förhållanden som väntas föreligga i början av 1970-talet, bl. a. i fråga om krigsorganisationens storlek enligt 1963 års försvarsbeslut. Samtidigt har emellertid utredningen beaktat att utbildningssystemet utan principiella förändringar måste kunna anpassas till förhållanden efter denna tidpunkt. Utredningen erinrar om att resurserna för att genomföra de föreslagna förbättringarna är begränsade. Den för krigsmakten gällande kostnadsramen sätter en gräns. Direktiven anger att någon minskning av det totala antalet tjänstgöringsdagar för de värnpliktiga bör eftersträvas. De nytillkomna behoven har utredningen med hänsyn härtill sökt tillgodose genom att så långt möjligt disponera de tillgängliga resurserna på ett lämpligare sätt än nu. Utredningen har därvid valt att ytterligare differentiera utbildnings-

tidens längd mellan olika grupper värnpliktiga. Utredningen har vidare räknat med att det skall vara möjligt att i någon mån ytterligare effektivisera utbildningen. Slutligen har utredningen genom vissa förkortningar av grundutbildningen sökt skapa förutsättningar för den intensifiering av repetitionsutbildningen som bedömts nödvändig. Vid sina överväganden rörande grundutbildningstidens längd och tidsmässiga inpassning har utredningen av studiesociala skäl eftersträvat att för den värnpliktiges obligatoriska grundutbildning inte ta i anspråk mer tid än som innefattar högst två studioterminer vid universitet eller motsvarande läroanstalt.

Värnpliktsutredningens förslag innebär i stort följande. Värnpliktsutbildningen skall liksom i nuvarande system omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning med i stort samma syfte som nu. Den tidigare nämnda för krigsmakten likformiga allmänmilitära utbildningen, som skall ingå i grundutbildningen, innebär dock i vissa fall en höjning av utbildningsmålet.

Det föreslås att liksom nu uttagning för utbildning till värnpliktig officer skall ske efter frivilligt åtagande. Uttagning till all annan utbildning för värnpliktiga föreslås ske tvångsvis. Rekryteringen av värnpliktiga officerare bedöms, trots att den alltså avses bygga på frivillighet vid uttagningen, kunna bli tillräcklig om, såsom utredningen föreslår, grundutbildningen blir kortare och bättre anpassad med hänsyn till civila studier samt om utbildningspremien blir högre än nu.

Utredningen räknar med att de värnpliktiga i större omfattning än nu skall omplaceras från en försvarsgren till en annan under sin värnpliktstid och har anpassat utbildningen härtil.

Grundutbildningens längd differentieras enligt utredningsförslaget i ökad utsträckning inom och mellan försvarsgrenarna efter de varierande behoven. De värnpliktiga i allmänhet vid armén och kustartilleriet får härvid i flertalet fall en grundutbildningstid av 300 dagar, dvs. ungefär densamma som nu. Grundutbildningen för en stor grupp värnpliktiga i allmänhet förkortas till ca 250 dagar. För en liten grupp ökar den till högst 345 dagar. Vid flottan förkortas utbildningstiden till 320 dagar för en grupp värnpliktiga i allmänhet och till 364 dagar för en annan grupp som nu är underbefälsuttagen men som i utredningsförslaget behandlats som meniga. Vid flygvapnet bibehålls grundutbildningen för flertalet värnpliktiga i allmänhet vid 364 dagar. De underbefälsuttagnas utbildning förlängs vid armén till högst 345 dagar, vid kustartilleriet till 330 dagar, förkortas vid flottan till 364 dagar samt bibehålls vid flygvapnet i regel oförändrad vid 364 dagar. Grundutbildningens längd för de underofficersuttagna bibehålls oförändrad vid 450 dagar utom vid flygvapnet där den förkortas till 420 dagar. Grundutbildningen för de officersuttagna värnpliktiga förkortas vid armén och marinen från 630 till 540 dagar och vid flygvapnet från 630 till 510 dagar. Förkortningarna vid flottan, vilka är särskilt stora, bör ses mot bakgrun-

den av att repetitionsutbildning för alla värnpliktiga föreslås införd vid denna vapengren. Det föreslås att liksom i nuvarande system vissa förkortningar av tjänstgöringen skall kunna ske för att vinna lämplig anpassning till kalendern.

Grundutbildningen inpassas enligt utredningens förslag inom hela krigsmakten så att allsidigt sammansatta förband av krigsstyrka kan organiseras under senare delen av utbildningen främst för att ge det värnpliktiga befälet bättre övning i praktisk truppföring. — Vid arméns huvuddel rycker flertalet värnpliktiga in under sommaren och rycker ut på våren påföljande år. Utbildningen för de underofficersuttagna uppdelas på två perioder varav den första fullgörs under tre sommarmånader med uppehåll därefter till påföljande sommar då återstoden av grundutbildningen, tolv månader, påbörjas. Tjänstgöring i en följd kan emellertid ske efter frivilligt åtagande varvid dock längre studietid än som innefattar två studietermener tas i anspråk. — Vid flottan fördelas enligt förslaget flertalet värnpliktiga på tre bemanningsgrupper mot nuvarande två. De värnpliktiga i den största bemanningsgruppen rycker in under sommaren och hösten och rycker ut i mitten av september påföljande år. De värnpliktiga som tillhör den näst största bemanningsgruppen rycker in under hösten och vintern och rycker ut till jul omkring ett år senare. Vid den tredje bemanningsgruppen sker inryckning under vintern och våren, utryckningen påföljande vår. Inom bemanningsgrupperna förbättras samordningen av utbildningen främst genom att tiderna för påmönstring och avmönstring på fartygen blir gemensamma för alla kategorier. — Vid kustartilleriet inpassas grundutbildningen i stort liksom nu, varvid dock en anpassning sker mellan olika kategorier värnpliktiga så att gemensam utryckning erhålls. — Vid flygvapnet genomförs utbildningen som nu i huvudsak med kontingenten uppdelad på fyra från varandra tidsförskjutna omgångar, där inryckningstiderna jämkats något för att underlätta civila studier.

Repetitionsutbildning i krigsförband, som nu förekommer vid armén och kustartilleriet, föreslås införd även vid flottan och flygvapnet. Repetitionsutbildningen omfattar enligt utredningsförslaget tre slags övningar, nämligen krigsförbandsövningar, särskilda övningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövningarna, som motsvarar nuvarande repetitionsövningar i krigsförband med anslutande befälsövningar, genomförs enligt förslaget för förbandens del vart fjärde år. Övningarnas längd är vid armén och marinen i de flesta fall 32 dagar för personal i officers- och underofficersbefattning, 25 dagar för personal i underbefälsbefattning och i särskilt utbildningskrävande befattning för menig samt 18 dagar för övriga meniga. Övningarnas längd är vid de flesta av flygvapnets förband 22 dagar för värnpliktiga i befattning för officer, underofficer och i befattning för vissa underbefäl samt 15 dagar för återstående värnpliktiga. Vid mindre delar av krigsmakten eller för viss personal förekommer smärre variationer be-

roende på olikheter ifråga om behov av utbildningstid m. m. Den värnpliktige åläggs vid samtliga försvarsgrenar att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar.

Särskilda övningar, som är en vidareutveckling av nuvarande särskilda befälsövningar, inläggs enligt utredningsförslaget mellan krigsförbandsövningarna vid förband med särskilt komplicerad stridsteknik eller materiel. De genomförs i flertalet fall med krigsförbandens befäl i officers- och underofficersbefattning men vid vissa förband även med övrigt befäl och meniga i nyckelbefattningar. Den värnpliktige åläggs att fullgöra, vid armén och marinen högst tre särskilda övningar om vardera elva dagars längd samt vid flygvapnet högst fem sådana om vardera fyra dagars längd.

Mobiliseringsövningarna, som saknar motsvarighet i nuvarande utbildningssystem, kan omfatta antingen viss personal med särskilt betydelsefulla uppgifter vid förbandens mobilisering eller hela förband med särskilt korta mobiliseringstider. Övningens längd är i regel högst 24 timmar. Den kan dock utsträckas till högst 48 timmar. Den värnpliktige åläggs vid samtliga försvarsgrenar att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar.

Repetitionsutbildningen förutsätts av värnpliktsutredningen i stort inpassad under kalenderåret som nu. Vid armén har emellertid frågan om förbandens antalsmässiga fördelning på vinter-, vår- och höstomgångar lämnats öppen. För flottan räknar utredningen med krigsförbandsövningar främst under hösten.

Utredningsförslaget innebär jämfört med nuvarande system att antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga vad gäller grundutbildningen minskar med omkring 800 000 och vad gäller repetitionsutbildningen ökar med omkring 300 000. Totalt inbesparas således omkring 500 000 tjänstgöringsdagar. Samtidigt ökar dock antalet in- och utryckningsdagar med drygt 100 000.

Utredningen lägger fram förslag till sådana ändringar av de ekonomiska förmånerna till de värnpliktiga som utredningen anser att den föreslagna omläggningen av utbildningen nödvändiggör. Därjämte föreslås en avsevärd förbättring av premierna för utbildning till värnpliktig officer.

Utredningen uppskattar att dess förslag på längre sikt innebär merkostnader dels av 15 milj. kr. för år för sådana åtgärder som direkt är att hänföra till förslaget, dels av 40 milj. kr. för år utgörande kostnader som väl har ett samband med förslaget men vilkas storlek inte alltid direkt kan härledas ur detta. Utredningen har härvid bedömt att successivt fram till början av 1970-talet sammanlagt omkring 500 personer skulle behöva anställas inom krigsmakten, varav en del kan utgöras av pensionsavgången militär personal.

Förslaget föreslås tillämpas beträffande grundutbildningen fr. o. m. år 1967. Systemet för repetitionsutbildning föreslås infört stegvis med början år 1966 och vara helt genomfört år 1973.

Det av värnpliktsutredningen föreslagna utbildningssystemet har av r e-

missinstanserna ansetts vara uppbyggt efter riktiga principer eller lämnats utan större erinringar. Överbefälhavaren liksom försvarsgrenscheferna bedömer att ett genomförande av förslaget skulle innebära att de väsentliga kraven på krigsorganisationens användbarhet under överskådlig framtid tillgodoses. De militära myndigheterna liksom de personalorganisationer som företräder den fredsanställda personalen framhåller emellertid att det föreslagna systemet innebär ökad belastning på såväl utbildnings- som förvaltningsorganisationen. De förutsätter att systemet genomförs stegvis och med hänsyn till de resurser som står till förfogande. De civila myndigheter och organisationer som företräder näringslivet anser, att de ställningstaganden utredningen har gjort är väl anpassade efter vårt lands ekonomiska och personella resurser. De remissinstanser som företräder den civila utbildningssektorn uttrycker genomgående sin tillfredsställelse över den hänsyn utredningen har tagit till studiesociala faktorer och finner att utredningens förslag totalt sett innebär en förbättring på detta område.

För egen del anser jag att värnpliktsutredningen har gjort en noggrann och i allt väsentligt lämplig avvägning mellan militära och civila behov och att förslaget därför är en god grund för en reform av värnpliktsutbildningen. Det av utredningen framlagda förslaget är enligt min uppfattning tillämpligt med nuvarande försvarsbeslut som grund men också vid vissa avvikelser från detta.

Överväganden och förslag

Förutsättningar och riktlinjer

Värnpliktsutredningen framhåller, när den redovisar förutsättningarna för utformningen av värnpliktsutbildningen, att våra tillgångar av värnpliktiga är knappa. Den pekar på att flottans och flygvapnets årskontingent bl. a. för att tillgodose insatsberedskapen är större än vad som krävs för att vidmakthålla krigsorganisationen, vilket leder till att en förhållandevis stor personalreserv bildas. Jag delar utredningens uppfattning att de värnpliktiga i denna personalreserv måste kunna utnyttjas för att täcka brister inom övriga delar av försvaret. Detta kräver att de värnpliktiga till skillnad från vad nu gäller har kvarstående skyldighet att fullgöra erforderlig utbildning efter överföring från flottan resp. flygvapnet.

Vad som från bl. a. Sveriges Förenade Studentkårers sida anförts om att antalet 20-åringar kommer att minska det närmaste decenniet är i och för sig riktigt. Däremot kan jag inte biträda den slutsats som organisationen dragit härav, nämligen att det skulle gå att de närmaste åren sänka genomsnittsåldern på de värnpliktiga. Medelåldern på de värnpliktiga är nämligen med den hittills använda tekniken för utjämning av värnpliktskontingentens storlek beroende av antalet värnpliktiga 20-åringar under en längre

följd av år och det dröjer därför nu tämligen länge innan genomsnittsåldern på de värnpliktiga sjunker. Jag finner därför utredningens uppfattning att genomsnittsåldern på de värnpliktiga stiger de närmaste åren vara riktig.

Utredningen har bl. a. i syfte att säkerställa ett rationellt utnyttjande av värnpliktiga föreslagit, att Kungl. Maj:t skall fastställa personalramar för försvarsgrenarnas krigsorganisation liksom för personalreserverna. Överbefälhavaren och chefen för armén hävdar att nuvarande ordning, som innebär att de årliga utbildningskontingenterna är maximerade, medger tillräcklig säkerhet i detta hänseende och bör bibehållas. Jag tar inte nu ställning i denna fråga.

Värnpliktsutredningen har framhållit betydelsen av att frekvensen av anstånd med fullgörande av repetitionsutbildning minskas. Dessa synpunkter har starkt understrukits av de militära myndigheterna som framhållit att en minskning av anståndsfrekvensen är en förutsättning för att den av utredningen föreslagna repetitionsutbildningen skall ge avsedd effekt. Berörda civila myndigheter och organisationer har genomgående uttryckt förståelse för värnpliktsutredningens synpunkter men det har hävdats att repetitionsutbildning särskilt för studerande och för de i jordbruket sysselsatta kan innebära allvarliga olägenheter. Jag bedömer i likhet med flera remissinstanser att den föreslagna förkortningen av övningarna minskar behovet av anstånd men anser det därutöver nödvändigt att de synpunkter utredningen anfört om åtstramning av anståndsgivningen beaktas. Särskild hänsyn måste dock även i framtiden tas till dem som genomgår utbildning av olika slag med bunden studiegång.

Jag vill i detta sammanhang understryka betydelsen av vad utredningen anfört angående de särskilda villkor och möjligheter som är förknippade med ett värnpliktssystem. Jag delar sålunda utredningens uppfattning, att förfaringssätt och bestämmelser måste göras så enkla som möjligt och att ändringar bör ske endast då så oundgängligen krävs. Jag vill vidare framhålla betydelsen av att man även vid anskaffning av materiel till krigsorganisationen noggrant beaktar de särskilda förutsättningar som betingas av värnpliktssystemet. Det är väsentligt att försvarsgrenarnas materiel görs enhetlig så långt detta är möjligt och lämpligt och att anpassning till materiel som utnyttjas inom samhället i övrigt sker i största möjliga utsträckning. Olikheter mellan försvarsgrenarna i fråga om intendenturmateriel, handvapen, fordon m. m. måste vara klart motiverade. Viss enhetlighet bör också vara möjlig i fråga om komponenter i skilda vapensystem. Strävan efter enkel och så långt möjligt enhetlig materiel skall syfta till lättare och säkrare inlärning och repetition, lägre anskaffnings- och underhållskostnader samt bättre utnyttjande av utbytesenheter. Vidare underlättas om-disposition av värnpliktiga mellan försvarsgrenarna.

Utredningen har, då den dragit upp riktlinjer för värnpliktsutbildningens utformning, bl. a. räknat med att i ökad utsträck-

ning differentiera utbildningstidens längd mellan olika grupper värnpliktiga samt att söka effektivisera utbildningen. Utredningen har bedömt det möjligt att fördela de värnpliktiga i allmänhet, som nu inom försvarsgrenarna i regel har lika lång utbildningstid i grupper med olika lång grundutbildning. En liknande uppdelning föreslås beträffande repetitionsutbildningen. Differentiering av utbildningens längd förekommer i förslaget även i ökad utsträckning mellan försvarsgrenar och vapengrenar ifråga om såväl grundutbildning som repetitionsutbildning. Det är uppenbart att en sådan differentiering innebär att utbildningssystemet i viss mån kompliceras. De militära myndigheterna bedömer dock den föreslagna differentieringen möjlig att genomföra. Jag anser att den väg utredningen valt är riktig eftersom den innebär större möjligheter att fördela resurserna så att de väsentliga behoven tillgodoses utan ökning av den sammanlagda tjänstgöringsvolymen. Den ökade differentieringen kan komma att skapa vissa psykologiska svårigheter. Jag anser emellertid i likhet med utredningen att dessa kan minskas genom att värnpliktiga som åläggs längre tjänstgöring än som gäller flertalet gottgörs ekonomiskt. Utredningens uppfattning att de nya behoven av utbildning i viss mån kan tillgodoses med den tid som friställs genom effektivisering av utbildningen har inte föranlett erinran från de militära myndigheterna. Jag vill understryka betydelsen av att utbildningen fortlöpande effektiviseras när så är möjligt och vill särskilt förorda att den självverksamhetsprincip som tillämpas i det civila undervisningsväsendet beaktas även inom den militära utbildningen framförallt när det gäller befälsutbildningen. Genom att utnyttja möjligheterna till differentiering av utbildningstidens längd och till effektivisering är det enligt utredningen möjligt att överföra tid från grundutbildningen till repetitionsutbildningen. En sådan omfördelning av resurserna finner jag ofrånkomlig. Den utgör en grundförutsättning för att krigsorganisationen fortlöpande skall kunna samtränas så att den är användbar omedelbart vid mobilisering.

Vad värnpliktsutredningen föreslår rörande utbildningssystemets uppbyggnad i stort har vid remissbehandlingen inte föranlett någon erinran. Grundutbildningen föreslås liksom nu främst ha till syfte att utbilda den värnpliktige så att han vid dennas slut är fullt användbar i avsedd befattning inom krigsorganisationen. Även repetitionsutbildningens syfte föreslås oförändrat, dvs. att säkerställa att den värnpliktige är fullt användbar enskilt och i förband inom krigsorganisationen under den återstående värnplikts-tiden. Jag ansluter mig till denna utredningens uppfattning.

Grundutbildningens uppbyggnad enligt utredningens förslag finner jag lämplig. Jag anser det betydelsefullt att alla värnpliktiga ges en för krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning. Härigenom skapas en grundförutsättning för att alla värnpliktiga skall kunna användas inom krigsorganisationen på ett rationellt sätt. Jag finner vidare det nödvändigt att utbildningen för alla kategorier värnpliktiga så samordnas tidsmässigt att

grundläggande krigsförbandsutbildning med allsidigt sammansatta förband kan genomföras under senare delen av grundutbildningen. Det är därvid särskilt viktigt att de befälsuttagna värnpliktiga före den grundläggande krigsförbandsutbildningen hunnit få sådan färdighet i befälsutövning att de under denna utbildning varaktigt kan tjänstgöra i befattning i vilka de senare avses krigsplaceras. Denna sammanhängande period av praktisk befälsutövning under främst förbandsutbildning betraktar jag som en hörnsten i det nya utbildningssystemet.

Ifråga om utbildningsveckans längd har utredningen förordat att nuvarande ordning bibehålls vilket innebär i stort att lördagarna är tjänstgöringsfria under de tre sommarmånaderna. Den tid som faller bort överförs till återstående del av grundutbildningen, som i övrigt bedrivs sex dagar i veckan. Utredningen framhåller att den inte finner det lämpligt från pedagogisk synpunkt att genomgående frilägga lördagarna genom överföring av utbildningstid från lördagarna till veckans övriga vardagar. Den framhåller vidare att ett genomförande av femdagarsvecka skulle nödvändiggöra en förlängning av grundutbildningen till nackdel såväl för den värnpliktige som för näringsliv och civil undervisning. Jag finner motiven för utredningens ställningstagande bärande och tillstyrker förslaget men anser, med beaktande bl. a. av vad överbefälhavaren och chefen för flygvapnet anført, likväl att en möjlighet bör finnas att i begränsad omfattning utöver de tre sommarmånaderna få omfördela tjänstgöringstiden på lördagar till övriga dagar i veckan när så är möjligt utan att antalet utbildningstimmar per vecka minskas.

Värnpliktsutredningen har som riktlinje för grundutbildningens inpassning under året antagit att tid inrymmande högst två civila studietermi-
ner bör tas i anspråk för denna utbildning och att denna om möjligt bör inpassas mellan den 1 juni första året och den 1 september följande år. Antalet värnpliktiga som genomgått gymnasium eller postgymnasial fackutbildning väntas öka starkt och omfatta värnpliktiga ur alla kategorier. Jag finner det därför angeläget att nämnda riktlinjer tillämpas, oaktat att härvid obestriddligen vissa militära olägenheter uppstår.

Bristen på värnpliktiga officerare främst inom arméns krigsorganisation är stor, vilket innebär en allvarlig minskning av förbandens effekt i krig. Utredningen bedömer bl. a. efter samråd med militärpsykologiska institutet att det inte är lämpligt att återinföra tvångsvis uttagning utan förordar att nuvarande ordning med uttagning efter frivilligt åtagande bör bestå. För att underlätta rekryteringen anser utredningen att man i stället bör välja att anpassa utbildningen bättre än nu till civila studier och ersätta de värnpliktiga bättre ekonomiskt. Överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna har i huvudsak ingen erinran mot att förslaget tills vidare tillämpas. Jag anser att den av utredningen föreslagna anpassningen av utbildningen

kan väntas påtagligt bidra till en förbättring av rekryteringen och tillstyrker förslaget. Mina i det följande framlagda förslag bygger i princip på en sådan ordning. Till frågan om förbättring av premierna återkommer jag i det följande.

Repetitionsutbildningens uppbyggnad i stort enligt utredningens förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Jag anser att utredningen med omfattande praktiska och teoretiska undersökningar som grund har föreslagit ett system som är väl avvägt med hänsyn till såväl de enskilda värnpliktigas som förbandens skiftande behov av övning. Det är enligt min mening uppenbart att repetitionsövningarna vid armén och kustartilleriet måste återkomma oftare än vart sjätte år. Jag anser det också nödvändigt att repetitionsutbildning i krigsförband införs vid flottan och flygvapnet. Utredningens förslag att krigsförbanden i princip skall övas vart fjärde år anser jag vara väl underbyggt. Jag finner också att utredningen har redovisat bärande skäl för att befäl och meniga i särskilt viktiga befattningar bör genomföra särskild övning under tiden mellan krigsförbandsövningarna. De mobiliseringsövningar som utredningen föreslår dels för vissa befattningshavare med särskilda uppgifter vid mobiliseringen, dels för vissa förband med särskilt korta mobiliseringstider anser jag vara en nödvändig del av repetitionsutbildningen med hänsyn till de ökade krav som ställs på våra värnpliktsförbands förmåga att snabbt och säkert genomföra mobilisering. Med införande av dessa övningar skapas också möjligheter att vid behov tillfälligt höja insatsberedskapen.

Ifråga om utredningens förslag rörande mobiliseringsövningar för hela förband — mönstringsövningar — vill jag anföra följande. Jag tillstyrker att personalen i förbanden inkallas med åläggande om omedelbar inställelse med hänsyn till de höga krav som ställs på förbandens mobiliseringsberedskap. Personalen bör emellertid vara orienterad i förväg om att den under en viss tidsperiod kan komma att inkallas till mönstringsövning. Jag vill vidare framhålla betydelsen av att värnpliktiga som inte bör delta i övningen med hänsyn till angelägen civil verksamhet — t. ex. jourtjänst — undantas från inkallelse eller hemförlovas utan omgång. Mönstringsövning bör som utredningen föreslagit i regel omfatta 24 timmar men kunna utsträckas till 48 timmar om övningen anbefallts för att tillfälligt höja insatsberedskapen. Övningens längd bör räknas från tidpunkt då inkallelseorder sänds ut från militär myndighet och till den tidpunkt då den värnpliktige hemförlovas.

Utredningens förslag avseende mönstringsövning innebär bl. a. att personlig utrustning innefattande handvapen med ammunition i fred skall lämnas ut till berörda värnpliktiga för förvaring i bostaden förutsatt att den enskilde inte reser invändning häremot. Syftet med denna utlämning är att säkerställa hög personell beredskap vid förband som är särskilt betydelse-

fulla vid ett kuppföretag. Övningarnas omfattning är enligt min mening inte beroende av vilken ställning som tas i denna fråga. Jag tar inte nu ställning i frågan.

Vad utredningen har anfört ifråga om insatsberedskapen och utbildningssystemet biträder jag. Jag vill bl. a. framhålla betydelsen av att tillfälliga behov av att höja insatsberedskapen kan tillgodoses genom ändrad förläggning till tiden av krigsförbandsövningar samt genom mönstringsövningar.

Armén

Utredningens kartläggning av nuvarande brister och behovet av förbättringar i värnpliktsutbildningen vid armén har inte föranlett erinran vid remissbehandlingen. Jag finner utredningens synpunkter väsentliga och vill särskilt understryka nödvändigheten av att det värnpliktiga befälet ges bättre rutin att leda och handha underställd trupp. Jag delar utredningens mening att det är nödvändigt att krigsförbandens användbarhet förbättras genom tätare återkommande repetitionsutbildning.

I fråga om grundutbildningens omfattning finner jag i likhet med arméchefen det i och för sig beklagligt att möjlighet inte finns att ge de underbefälsuttagna värnpliktiga en utbildningstid om 345 dagar i alternativet våruttryckning, vilket alternativ utredningen avsett för arméns huvuddel. Jag anser emellertid att arméchefens förslag att undanröja denna olägenhet genom att tidigarelägga inryckningen till maj skulle innebära ett väsentligt avbräck för det stora antal värnpliktiga som under denna månad alltjämt bedriver studier vid gymnasium eller universitet. En beskärning av utbildningstiden för underbefälsuttagna och värnpliktiga E i enlighet med utredningens förslag måste därför enligt min mening ske. Jag kan i och för sig dela arméchefens uppfattning att plutonchefs ställföreträdare med hänsyn till uppgifterna bör ges utbildning likvärdig med den som ges plutonchef. Jag anser emellertid i likhet med utredningen att plutonchefs ställföreträdare t. v. med hänsyn till de begränsade utbildningsresurserna och såsom nu också sker måste ges kortare utbildning. Även utredningens förslag rörande utbildningstidens längd för övriga kategorier värnpliktiga anser jag lämpliga. Jag vill dock framhålla att den föreslagna förkortningen av utbildningen till värnpliktig officer tillstyrks av mig endast under den förutsättningen att underofficersutbildningen innefattar den sammanhängande period av trupptjänstgöring under tillämpad förbandsutbildning som utredningen föreslagit. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Arméchefen, som har utfört en översyn av utbildningskontingentens sammansättning och fördelning på kategorier, föreslår med anledning härav att antalet tjänstgöringsdagar för grundutbildning ökas med 26 000 i förhållande till utredningens förslag. Jag kan av kostnadsskäl inte tillstyrka att antalet tjänstgöringsdagar ökas utan räknar med att nu anmälda nya behov

av ytterligare utbildning — liksom andra sådana behov som framdeles kan göra sig gällande — får tillgodoses genom omdisposition inom ramen för ett i förhållande till utredningens förslag oförändrat antal tjänstgöringsdagar.

Utredningen har redovisat tre alternativ för inpassningen under året av värnpliktsutbildningen, nämligen alternativen sommar-, höst- och vårutryckning.

Jag anser det obestridligt att alternativet sommarutryckning inrymmer fördelar såväl från militära synpunkter som med hänsyn till civila studier. För alternativet talar att det organisatoriskt är relativt enkelt samt att det underlättar uttag av sommarsemester för den aktiva personalen. Från studiesynpunkt är det bl. a. en fördel att enligt alternativet all obligatorisk grundutbildning genomförs i en följd. Alternativet innebär emellertid även uppenbara militära olägenheter. Utbildningens inledande skede genomförs för en stor del av åldersklassen under ogynnsamma klimat- och ljusförhållanden, särskilt i Norrland. Vinterutbildningen måste inledas innan tillräcklig föregående utbildning genomförts. Under slutskedet av utbildningen begränsar tjällossning och besädd mark i väsentlig grad rörelsefriheten under förbandsutbildningen. De angivna svårigheterna torde i viss mån kunna minskas om utbildningshallar byggs i stor omfattning för att underlätta den inledande enskilda utbildningen samt om övningsfälten utvidgas och förstärks i betydligt större utsträckning än nuvarande planer anger. Ett investeringsprogram av den omfattning som här skulle bli aktuellt bedömer jag dock av kostnadsskäl inte möjligt att genomföra. Jag vill också tillägga att de markskador som utbildningen under våren och sommaren skulle förorsaka kommer att dra merkostnader, vilkas storlek är svår att uppskatta. Jag inser väl de skäl som har föranlett utredningen och många remissinstanser att föreslå försök med alternativet. Jag anser emellertid att det inte är möjligt att till rimliga kostnader nå en från militär synpunkt godtagbar effekt av alternativet. Det bör därför inte bli föremål för särskilda försök.

I likhet med värnpliktsutredningen finner jag det nödvändigt att, bl. a. med hänsyn till behovet av övningstrupper, vissa förband utbildas i enlighet med alternativet höstutryckning trots de olägenheter från militär synpunkt som är förenade med alternativet. Enligt alternativet pågår utbildningen något över en vecka in i september, vilket kan medföra vissa svårigheter för dem som skall påbörja eller fortsätta civila studier denna månad. Utbildningstiderna är emellertid så hårt beskurna att jag inte finner det möjligt att förkorta utbildningen så att utryckning kan ske före den 1 september. Det är med hänsyn till trettondedagshelgen heller inte lämpligt att tidigare lägga inryckningen eftersom den för en grupp av berörda värnpliktiga avses ske omedelbart efter denna helg. Jag anser därför att den av utredningen valda inpassningen är ofrånkomlig.

Alternativet vårutryckning är, främst till följd av att det innebär att un-

derofficersutbildningen delas upp på två tjänstgöringsperioder, förenat med olägenheter för de värnpliktiga som bedriver studier vid universitet och högskolor. Jag hyser förståelse för de synpunkter som med anledning härav framförts bl. a. av universitetskanslersämbetet. Av skäl som jag kommer att redovisa i det följande finner jag dock alternativet vårutryckning ha sådana fördelar att det i första hand bör väljas. Efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet vill jag erinra om bl. a. de möjligheter som finns att inom ramen för ett treterminssystem öka såväl undervisningsvolymen som antalet examinationstillfällen. Eventuellt kan även en justering av det akademiska läsårets längd komma att bli erforderlig i detta sammanhang. Hithörande frågor övervägs f. n. av universitetskanslersämbetet. Jag vill framhålla som min bestämda uppfattning att av de tre redovisade alternativen endast alternativet vårutryckning medger den förbandsutbildning av tillämpad karaktär som ofrånkomligen krävs för att ge befäl och meniga fullvärdig utbildning. Vidare säkerställs i alternativet att de värnpliktiga får tillräcklig vinterutbildning. Jag tillstyrker därför liksom utredningen och chefen för armén att alternativet tillämpas för arméns huvuddel.

De av mig nu redovisade övervägandena rörande i vilken utsträckning alternativen bör tillämpas är gjorda mot bakgrunden av de krav som den långsiktiga beredskapen ställer, dvs. med tanke på att skapa bästa möjliga betingelser för utbildningen. Jag är emellertid medveten om att nämnda krav måste avvägas mot de krav insatsberedskapen ställer. En sådan avvägning bör i enlighet med utredningens förslag göras fortlöpande. Jag finner att tillräcklig handlingsfrihet härvidlag kan erhållas inom ramen för alternativen vår- och höstutryckning.

I fråga om den närmare utformningen av alternativet vårutryckning vill jag anföra följande. Den av arméchefen förordade generella tidigareläggningen av in- och utryckningstiderna, innebärande att utryckning sker före den 1 april, är från vissa militära synpunkter att föredra. Vissa fördelar skulle också vinnas för näringslivet. Följden skulle emellertid bli att inryckning vid obeskuren utbildning för en stor del av arméns kontingent skulle ske redan under maj med de olägenheter för studerande som tidigare har redovisats. Jag anser därför liksom utredningen att en tidigareläggning av utryckningen bör ske endast vid truppförband med förläggningssort där tjällossningen omöjliggör den utbildning som avses förekomma under april. Härvid får utbildningen för de underbefälsuttagna värnpliktiga och värnpliktiga E förkortas i motsvarande mån som tidigareläggning sker, så att inryckning inte sker under maj. En tidigareläggning av in- och utryckningstiderna anser jag nödvändig även de år påskan infaller i slutet av april.

Jag vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att de underofficersuttagna värnpliktiga får tillräcklig utbildning före trupptjänstgöringen under den grundläggande krigsförbandsutbildningen. Utredningens förslag, som innebär att utbildningen antingen sker i en följd med inryckning i mars

eller uppdelas på två perioder, tillgodoser minimibehovet av skolmässig förutbildning före den grundläggande krigsförbandsutbildningen. Jag tillstyrker därför utredningens förslag rörande de underofficersuttagnas utbildning. Jag förutsätter därvid att största möjliga frihet ges åt de värnpliktiga att välja mellan tjänstgöring i en följd eller tjänstgöring uppdelad på två perioder.

Utredningens förslag rörande inpassningen av vidareutbildningen till värnpliktig officer finner jag lämpligt från såväl utbildnings- som rekryteringssynpunkt, eftersom kadettskolan genomförs i direkt anslutning till underofficersutbildningen. Chefen för armén redovisar i sitt remissyttrande ett modifierat förslag som bygger på utredningens utbildningstider. Det innebär i jämförelse med utredningens förslag en mindre belastning på utbildningsorganisationen under sommaren men medför å andra sidan bortfall av en månads trupptjänst under den grundläggande krigsförbandsutbildningen. Med hänsyn till att denna trupptjänst är ett väsentligt led i de befälsuttagna värnpliktigas utbildning är jag inte beredd att tillstyrka arméchefens förslag utan förordar det som redovisats av utredningen.

Jag vill slutligen framhålla att såväl de civila utbildningsmyndigheterna som de militära myndigheterna noga bör följa utvecklingen och, om så befinns nödvändigt, ömsesidigt göra jämkningar beträffande tidsinpassningen.

Sammanfattningsvis tillstyrker jag utredningens förslag rörande grundutbildningen för de värnpliktiga. Det innebär att de värnpliktigas tjänstgöring för grundutbildning skall omfatta för värnpliktiga G 255 dagar eller, i alternativet höstutryckning, 243 dagar, för värnpliktiga F 300 dagar, för värnpliktiga E och underbefälsuttagna värnpliktiga — i de särskilda fall grundutbildningen inte förkortas i enlighet med vad i det följande anges — 332 dagar eller, i alternativet höstutryckning, 345 dagar, för underofficersuttagna värnpliktiga 450 dagar samt för officersuttagna värnpliktiga 540 dagar. — Arméns huvuddel utbildas enligt alternativet vårutryckning, mindre del enligt alternativet höstutryckning. Vid några få förband inpassas beroende på speciella förhållanden grundutbildningen på följande sätt. Utbildningen enligt alternativet vårutryckning kan vid förband där tjällossningen utgör ett betydande hinder för utbildningen under april och senare delen av mars läggas högst en månad tidigare än vid övriga förband. Sker tidigareläggning förkortas grundutbildningen för värnpliktiga E och underbefälsuttagna värnpliktiga i motsvarande mån till lägst 302 dagar. Tidigareläggning i erforderlig omfattning bör även ske i de fall påsken infaller i slutet av april. — Liksom i nuvarande system bör de nu angivna tiderna kunna förkortas med i regel högst sju dagar för att vinna lämplig anpassning till kalendern.

Utredningens förslag rörande repetitionsutbildningens omfattning finner jag vara väl underbyggt genom omfattande studier och försök. Jag är medveten om att de av utredningen föreslagna tiderna för

olika övningar är korta och att bl. a. möjligheterna att genomföra större tilllämpningsövningar därigenom minskar. Med hänsyn till de begränsade resurserna i olika hänseenden kan jag emellertid inte tillstyrka de mindre utökningar i fråga om krigsförbandsövning och mönstringsövning som överbefälhavaren finner behövliga. Jag biträder under åberopande av det anförda utredningens förslag som innebär följande.

Krigsförbandsövning genomförs vart fjärde år för förbanden med möjlighet till mindre avvikelser härifrån. Ett mindre antal krigsförband undantas liksom nu från övning. Den värnpliktige åläggs att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar. Krigsförbandsövning får omfatta högst 34 dagar. Den omfattar för de meniga värnpliktiga 18 dagar, för värnpliktiga i underbefälsbefattningar 25 dagar och för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattningar 32 dagar. Från angivna tider kan följande avvikelser ske. Meniga värnpliktiga, som har särskilt stort behov av befattningsutbildning, till ett antal av högst 9 000 årligen fullgör krigsförbandsövning om högst 25 dagar. För meniga värnpliktiga, som tillhör förband vilket under krigsförbandsövning skall företa längre förflyttning och som eljest skulle fullgöra krigsförbandsövning om 18 dagar, till ett antal av högst 10 000 årligen kan tiden för krigsförbandsövning förlängas till högst 21 dagar. Detta innebär att den värnpliktige kan åläggas att fullgöra krigsförbandsövning under sammanlagt högst följande antal dagar, nämligen vid placering i flertalet befattningar för menig 105 dagar, vid placering i vissa befattningar för menig och i befattning för underbefäl 125 dagar samt vid placering i befattning för underofficer och officer 160 dagar. Härutöver kan värnpliktiga i befattningar som kompanichef eller kompanikvartermästare eller motsvarande befattning samt i annan befälsbefattning med uppgift som materielredogörare åläggas att för avvecklingsarbete fullgöra krigsförbandsövning som är högst två dagar längre än den tid om 25 eller 32 dagar som annars skulle gälla. Den värnpliktige får således åläggas sådan förlängning sammanlagt under högst tio dagar. Vid fullt utbyggt system fullgör årligen i genomsnitt 120 000 värnpliktiga krigsförbandsövning vid armén.

Särskild övning läggs in mellan krigsförbandsövningarna för flertalet fältförband. Övningen omfattar antingen enbart personal i officers- och underofficersbefattning eller all personal i nyckelbefattning. Den värnpliktige åläggs fullgöra högst tre särskilda övningar vardera om elva dagar. Vid fullt utbyggt system fullgör årligen i genomsnitt 12 000 värnpliktiga särskild övning, varav ca 9 000 befäl och 3 000 meniga.

Mobiliseringsövning genomförs på sätt som angetts i det föregående i form av mobiliseringsgenomgång eller mönstringsövning. Övningens längd är således i regel högst 24 timmar men kan dock utsträckas till högst 48 timmar. Den värnpliktige åläggs att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar under sammanlagt högst åtta dagar. Det årliga antalet värnpliktiga som fullgör mobiliseringsövning är förhållandevis begränsat.

Jag tillstyrker vidare utredningens förslag att krigsförbandsövningarna

liksom nu i huvudsak äger rum på vintern, våren och hösten. Den antalsmässiga fördelningen av förband på omgångar bör främst ske under hänsynstagande till arméns egna utbildningsbehov, behovet av samövning mellan försvarsgrenarna samt behoven av insatsberedda förband. Särskilda övningar bör med hänsyn till det stora antalet studerande genomföras främst under sommaren. Jag förutsätter att planeringen av repetitionsutbildningens förläggning under året liksom nu sker i nära samverkan med arbetsmarknadsmyndigheterna.

Utredningen föreslår, att utbildningen till reservofficer även i fortsättningen byggs upp efter de principer som ligger till grund för 1960 års befälsordning, dvs. med utbildningen till värnpliktig officer som grund och med påbyggnad av två reservofficerskurser. Utredningens förslag innebär att reservofficerskurserna med oförändrad längd inpassas lämpligare än nu med hänsyn till civila studier men att en trupptjänstgöringsperiod om 30 dagar bortfaller, varigenom utbildningen kan förkortas från nuvarande 200 dagar till 170 dagar. Härvid bör beaktas att den föregående utbildningen till värnpliktig officer föreslås förkortad med 90 dagar, varför den sammanlagda tiden för utbildningen till reservofficer enligt utredningsförslaget förkortas med 120 dagar. Förslaget tillstyrks i princip av Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund. Arméchefen har i sitt yttrande lagt fram förslag om förkortning av utbildningen till reservofficer med ytterligare 70 dagar så att den skulle — förutom ett korrespondensskede — omfatta endast 100 dagar utöver nu föreslagna tid för utbildning till värnpliktig officer. Enligt min mening är arméchefens förslag troligen gynnsammare än utredningens från rekryteringssynpunkt. Det måste emellertid innebära att målen för utbildningen till reservofficer sänks. Med hänsyn till de kvalificerade uppgifter som åvilar reservofficerarna inom krigsorganisationen kan jag därför inte biträda arméchefens förslag till ytterligare beskärning av utbildningstiden. Jag tillstyrker däremot utredningens förslag som innebär oförändrad målsättning för utbildningen men likväl betydligt bättre betingelser för rekrytering än nu. Jag har härvid bl. a. beaktat att den förväntade bättre rekryteringen av värnpliktiga officerare också breddar rekryteringsbasen för reservofficersutbildningen.

Tjänstgöringen såsom reservofficer föreslås av utredningen inom nu gällande tidsram anpassad efter det föreslagna systemet för de värnpliktigas repetitionsutbildning. Förslaget har vid remissbehandlingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Även jag tillstyrker förslaget.

Marinen: Flottan

De synpunkter som utredningen har framfört avseende behovet av förbättringar av utbildningssystemet har vid remissbehandlingen inte föranlett några principiella erinringar. Jag anser att utredningens behovsredovisning är väl grundad och vill särskilt peka på betydelsen av att repetitionsutbildning i krigsförband införs vid flottan.

I fråga om fartygsrustningarna i fred anser jag att den av utredningen angivna s. k. villkorliga depåförläggningen av fartyg skulle innebära en betydande höjning av flottans beredskap. Jag är emellertid inte beredd att i detta sammanhang ta ställning till frågan om att införa sådan förläggning. Jag kan ansluta mig till chefens för marinen uppfattning att flottans årliga värnpliktskontingent under en övergångsperiod kan behöva vara större än som bedöms erforderligt på längre sikt.

Utredningens förslag rörande kategoriindelning och uttagning av värnpliktiga innebär bl. a. att de värnpliktiga i allmänhet efter längden på grundutbildningen fördelas på tre kategorier. Jag anser att förslaget förbättrar förutsättningarna för att på ett rationellt sätt anordna de värnpliktigas tjänstgöring vid flottan och tillstyrker detsamma.

Utredningens förslag rörande längden på grundutbildningen innebär betydande förkortningar i förhållande till nuvarande ordning. Chefen för marinen har biträtt förslaget, dock med den reservationen att möjligheterna att genomföra den föreslagna utbildningen inte har kunnat prövas praktiskt vilket gör att bedömningen blir osäker. Han har vidare anfört att målsättningen för utbildningen till värnpliktig officer måste sänkas något på grund av den föreslagna förkortningen. Jag anser för egen del att de föreslagna tämligen betydande beskriningarna av grundutbildningen är nödvändiga om tid skall kunna avdelas till repetitionsutbildning inom i stort sett nuvarande totala utbildningstider. Härvid får godtas att nuvarande anspråk på grundutbildningen får jämkas något, exempelvis vad gäller den angivna målsättningen för officersutbildningen. Det är också ofrånkomligt att förkortningen av utbildningstiden medför en viss sänkning av insatsberedskapen under del av året, vilket såväl överbefälhavaren som chefen för marinen har framhållit. Förutsättningar synes föreligga att avhjälpa denna svaghet, bl. a. genom att förlägga krigsförbandsövningar för vissa av flottans fartyg till den tid under året då insatsberedskapen med enheter under grundutbildning är låg.

Utredningens förslag avseende grundutbildningens uppbyggnad har föranlett erinran bl. a. från universitetskanslersämbetet, som framhåller att det är en olägenhet att många värnpliktiga vid flottan enligt utredningsförslaget avslutar sin utbildning alltför sent, först i mitten av september. Jag vill härtill framhålla, att det av utredningen framlagda förslaget innebär att uttryckningen för berörda värnpliktiga sker betydligt tidigare än nu, något som bl. a. har till syfte att tillmötesgå de studerande. Eftersom det likväl är nödvändigt att de avslutande övningarna för flottan kan ske efter semesterperiodens slut, kan uttryckningen enligt min uppfattning inte läggas tidigare än utredningen föreslagit, dvs. i mitten av september.

Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till vad utredningen föreslagit rörande grundutbildningen vid flottan och föreslår således följande. Grundutbildningen omfattar med i det följande nämnda undantag för värnpliktiga G 320 dagar, för värnpliktiga F 364 dagar, för värnpliktiga E 450 dagar, för

underbefälsuttagna värnpliktiga 364 dagar, för underofficersuttagna värnpliktiga i de fall de avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen 364 dagar och för övriga 450 dagar samt för officersuttagna värnpliktiga 540 dagar. För underofficersuttagna värnpliktiga med 364 dagars grundutbildning bör utbildning till värnpliktig officer under ytterligare 90 dagar, dvs. under sammanlagt 454 dagar, kunna förekomma. Det kan framdeles bli nödvändigt att ta ut inte blott värnpliktiga E och underofficersuttagna värnpliktiga utan även blivande underbefäl till 450 dagars grundutbildning. Värnpliktslagen bör utformas så att möjlighet härtill finns.

De värnpliktiga fördelas på i huvudsak tre bemanningsgrupper med sinsemellan tidsförskjuten utbildning. Härtill kommer en bemanningsgrupp för isbrytarbesättningar. Jag förutsätter att de värnpliktiga fördelas på omgångar med beaktande av deras studieförhållanden, eftersom omgångarna inte är likvärdigt inpassade till tiden.

Liksom i nuvarande system bör de angivna tiderna kunna förkortas med högst sju dagar för att vinna lämplig anpassning till kalendern.

För visst fall är denna förkortningsmöjlighet inte tillräcklig. Underbefälsuttagna värnpliktiga, värnpliktiga F och underofficersuttagna värnpliktiga med sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen i en av bemanningsgrupperna, bemanningsgruppen B, påbörjar sin grundutbildning i början av januari och skulle rycka ut strax efter nyår om hela utbildningstiden 364 dagar tas i anspråk. Övriga kategorier värnpliktiga i samma bemanningsgrupp rycker ut omkring den 20 december. Inryckningen för förstnämnda värnpliktiga kan inte lämpligen läggas tidigare med hänsyn till trettondedagshelgen. Utredningen föreslår med anledning härav att utbildningstiden om normalt 364 dagar för underbefälsuttagna värnpliktiga och värnpliktiga F i denna bemanningsgrupp får förkortas så att utryckning för alla värnpliktiga i bemanningsgruppen kan ske före jul, i den mån de värnpliktiga inte behövs för särskild beredskapstjänst under jul- och nyårshelgen vid grundutbildningens slut. Ifrågavarande värnpliktiga, som avses inkallade till 364 dagars tjänstgöring, skall i god tid under hösten meddelas om möjlighet föreligger till utryckning före jul. De värnpliktiga har enligt förslaget alltid rätt att kvarbli i tjänst till utgången av den tid för vilken de ursprungligen inkallats. Vad utredningen sålunda föreslagit kan jag biträda med det tillägget att förkortning bör kunna ske även för här berörda underofficersuttagna värnpliktiga. Jag anser att utbildningen i förevarande fall skall kunna förkortas med ytterligare högst 21 dagar.

Utredningens förslag till vidgade möjligheter till frivillig tjänstgöring över jul- och nyårshelgen för vissa andra värnpliktiga i bemanningsgruppen B än de nyss nämnda — liksom för vissa värnpliktiga vid flygvapnet — anser jag i avvaktan på närmare erfarenheter av det nya utbildningssystemet inte böra föranleda någon åtgärd.

Jag finner att den av utredningen föreslagna repetitionsutbildningen vid flottan är lämplig. Remissinstanserna, bl. a. chefen för mari-

nen, är också i huvudsak av denna uppfattning. Krigsförbandsövningarna för stamstridsfartygen är enligt utredningsförslaget något längre för underbefäl och meniga än vad som har föreslagits för övriga förband inom krigsmakten. Jag anser i likhet med utredningen att denna längd är nödvändig med hänsyn till fartygens komplicerade utrustning och med tanke på de särskilt höga kraven på samträning av besättningarna på dessa fartyg och av de förband som fartygen bildar. Jag finner i likhet med utredningen också nödvändigt att en krigsförbandsövning för värnpliktiga placerade på dessa fartyg i vissa fall kan uppdelas på delövningar, varvid intervallet mellan delövningarna blir ett eller två år. Krigsförbandsövningarna för övriga fartyg samt för landförband bör i enlighet med utredningens förslag i huvudsak ha samma längd som vid armén.

I likhet med utredningen och marinchefen anser jag att de föreslagna särskilda övningarna vid flottan i vart fall t. v. bör begränsas till att omfatta endast värnpliktiga i officersbefattning.

Chefen för marinen anser att den av utredningen föreslagna längden — en dag — för mobiliseringsgenomgång är väl kort. För egen del är jag emellertid främst av värnpliktssociala skäl inte beredd tillstyrka att dessa övningar görs längre än enligt utredningsförslaget.

Jag föreslår sammanfattningsvis att repetitionsutbildningen vid flottan — i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget — anordnas enligt följande.

Den värnpliktige åläggs att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar. Vissa krigsförband vid flottan som företrädesvis är sammansatta av äldre värnpliktiga kommer inte att övas. Till följd härav kommer de värnpliktiga vid flottan i genomsnitt att fullgöra mindre än fem krigsförbandsövningar. Krigsförbandsövningens längd är högst 34 dagar.

Krigsförbandsövning på stamstridsfartyg omfattar 32 dagar för värnpliktig i befattning för officer, underofficer och underbefäl samt för högst en tredjedel — enligt chefens för marinen bestämmande — av i kvalificerade menigbefattningar ombord placerade värnpliktiga. För övriga värnpliktiga omfattar övningen 25 dagar. — Den andra krigsförbandsövningen för värnpliktiga krigsplacerade på depåförlagda stamstridsfartyg kan bytas ut mot delövningar. Dessa tas ut antingen som högst fyra övningar envar om fyra dagars längd under vart och ett av fyra på varandra följande år eller som högst två övningar envar om elva dagars längd och med två års mellanrum. Det slutliga valet mellan fyradagars- och elvadagarsövningar bör anstå till dess tillräckliga erfarenheter hunnit samlas från sådana övningar. — I sammanhanget vill jag nämna att berörda värnpliktiga normalt avses fullgöra två krigsförbandsövningar på stamstridsfartyg och återstående krigsförbandsövningar på andra fartyg eller i landförband. Förslaget innebär att den värnpliktige kan åläggas fullgöra krigsförbandsövning på stamstridsfartyg under sammanlagt högst 160 dagar vid placering i kvalificerad befattning för me-

nig och i befattning för underbefäl, underofficer och officer samt under högst 125 dagar vid placering i annan befattning för menig. I och med att den värnpliktige förs över till annan typ av fartyg eller till landförband minskar emellertid den sammanlagda tjänstgöringsskyldigheten för värnpliktig i befattning för underbefäl och menig.

Krigsförbandsövning vid övriga fartyg och förband genomförs vart fjärde år och omfattar för värnpliktig i befattning för officer och underofficer 32 dagar, för värnpliktig i befattning för underbefäl 25 dagar samt för övriga värnpliktiga 18 dagar. — I det fall hjälpfartyg eller motsvarande stamfartyg kan disponeras endast under kortare tid än 18 dagar kan utbildningstiden ombord för samtliga värnpliktiga förkortas med sju eller 14 dagar. Detta innebär att den värnpliktige kan åläggas att fullgöra krigsförbandsövning under sammanlagt högst 90 dagar vid placering i befattning för menig, 125 dagar vid placering i befattning för underbefäl samt 160 dagar vid placering i befattning för underofficer och officer.

Krigsförbandsövning kan utöver vad som tidigare nämnts för utförande av avvecklingsarbeten förlängas med högst två dagar för värnpliktig i befattning som kompanichef och kompanikvartermästare eller motsvarande befattning samt annan befälsbefattning med uppgift som materielredogörare. Till befattningar som motsvarar de här angivna räknar jag fartygschef och krigskassör.

Förslaget innebär att vid utbyggt system årligen i genomsnitt 6 000 man genomför krigsförbandsövning.

Den värnpliktige åläggs att genomföra högst tre särskilda övningar envar om elva dagar. Övningarna anordnas endast för värnpliktig placerad i befattning för värnpliktig officer. Förslaget innebär att ca 100 värnpliktiga årligen genomför särskild övning.

Den värnpliktige kan slutligen åläggas att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar under sammanlagt högst åtta dagar. Övningarna fullgörs av ett tämligen begränsat antal värnpliktiga varje år.

Jag anser i likhet med utredningen att repetitionsutbildningen vid flottan huvudsakligen bör äga rum under hösten. Övningar för vissa fartyg och förband bör kunna genomföras på andra tider bl. a. med hänsyn till insatsberedskapen.

Värnpliktiga som fullgör grundutbildning ombord på flottans stamstridsfartyg får nu en tämligen omfattande utbildning i fartygsskydd. För värnpliktiga som är yrkessjömän är denna utbildning av värde även för deras civila yrkesverksamhet. De värnpliktiga, som fullgör sin grundutbildning ombord på isbrytare och sjömättningsfartyg, har hittills inte fått sådan utbildning, eftersom militära skäl inte påkallat detta. Utredningen har i sitt förslag inrymt en möjlighet att ge även sistnämnda värnpliktiga en inte obetydlig fartygsskyddsutbildning. Grundutbildningens längd påverkas inte om denna möjlighet utnyttjas. Chefen för marinen har ansett att utrednings-

förslaget innebär mindre möjligheter än nu till fartygsskyddsutbildning. Jag finner detta i och för sig vara riktigt för flottan som helhet och sammanhålla med den allmänna förkortningen av utbildningstiden. För den nämnda gruppen värnpliktiga öppnas dock enligt min mening en möjlighet till förbättring. Eftersom denna utbildning kommer att medföra vissa, om än inte särskilt stora merkostnader, anser jag emellertid att ställning till frågan om sådan utbildning skall anordnas bör tas först i samband med att 1965 års försvarsutrednings kommande förslag prövas.

De organisationer som företräder handelsflottan och dess personal har föreslagit att yrkessjömännen ges en mycket kort grundutbildning främst inriktad på verksamheten inom handelsflottan i krig. De hävdar vidare att de sjömän som efter ett antal år alltså tjänstgör i handelsflottan bör befrias från ytterligare värnpliktsutbildning. För egen del finner jag det principiellt betänkligt att i värnpliktsavseende ge en viss yrkesgrupp en undantagsställning av det slag som åsyftas. Jag kan därför inte biträda detta förslag. Jag kan däremot tillstyrka att de värnpliktiga som tjänstgör i handelsflottan normalt härunder likställs med uppskovsvärnpliktiga och därmed i regel inte inkallas till repetitionsutbildning.

Utbildningen och tjänstgöringen för reservofficerare vid marinen liksom vid flygvapnet påkallar som utredningen framhållit ytterligare överväganden. Enligt min mening bör dessa överväganden göras med bl. a. den utgångspunkten att utbildningen även i framtiden skall bedrivas inom de tidsramar som nu gäller för dessa befälskategoriers utbildning. För repetitionsutbildningens del bör eftersträvas en ordning där reservofficeren alltid tjänstgör när det krigsförband vari han är krigsplacerad fullgör repetitionsutbildning.

Marinen: Kustartilleriet

Vad utredningen har anfört rörande behovet av förbättringar av värnpliktsutbildningen vid kustartilleriet kan jag ansluta mig till. Jag vill härvid särskilt framhålla behovet av en förbättrad tidsmässig samordning av grundutbildningen för olika kategorier värnpliktiga samt behovet av tätare återkommande övningar med krigsförbanden.

Utredningens förslag rörande grundutbildningen innebär bl. a. att de värnpliktiga i allmänhet efter sitt behov av utbildning indelas i två grupper. Vissa erinringar mot förslaget rörande utbildningens längd har redovisats av chefen för marinen, som anser att denna utom för de underofficersuttagna värnpliktiga bör ökas med omkring en vecka. Som motiv härför har marinchefen bl. a. anfört att behovet av reservtid är större än vad utredningen räknat med. Jag kan inte tillstyrka en sådan förlängning av grundutbildningen eftersom uttryckningen då måste äga rum vid en med hänsyn till civila studier alltför sen tidpunkt under september månad. Också kostnadsskäl talar emot en förlängning. I syfte att utvinna mer tid för

utbildning inom den tidsram utredningen angivit bör övervägas att förkorta övningsuppehållet under sommaren från fjorton dagar till en vecka. Å andra sidan är jag inte heller beredd biträda de önskemål som framförts från universitetshåll om att kustartilleriets grundutbildning skulle avslutas tidigare på hösten än vad utredningen föreslagit. Jag finner det nämligen nödvändigt att kustartilleriet bedriver tillämpad utbildning under september månad. Härei ingår viss utbildning som bl.a. av säkerhetsskäl inte kan genomföras under den egentliga semesterperioden i skärgården.

Jag föreslår således att grundutbildningen vid kustartilleriet anordnas i enlighet med utredningens förslag vilket innebär att den omfattar för värnpliktiga G 251 dagar, för värnpliktiga F 300 dagar, för underbefälsuttagna värnpliktiga 330 dagar, för underofficersuttagna värnpliktiga 450 dagar samt för officersuttagna värnpliktiga 540 dagar. Flertalet värnpliktiga rycker in på senhösten och vintern och rycker ut i mitten av september. Liksom i nuvarande system förutsätts de angivna tiderna få förkortas med högst sju dagar för att vinna lämplig anpassning till kalendern.

Chefen för marinen anser i fråga om repetitionsutbildningen vid kustartilleriet att krigsförbandsövningarna bör förlängas i förhållande till utredningens förslag med omkring en vecka för samtliga värnpliktiga. Marinechefen åberopar som motiv härför bl. a. behov av reservtid i samband med skjutningar och för genomförande av nödvändiga längre förflyttningar av förbanden. Överbefälhavaren föreslår förlängning av krigsförbandsövningen för vissa värnpliktiga främst för att öka möjligheterna att genomföra längre transporter. Chefen för marinen föreslår vidare att något fler värnpliktiga än utredningen räknat med skall fullgöra särskild övning. För egen del finner jag med hänsyn till de begränsade resurser som disponeras att någon utvidgning av repetitionsutbildningen vid kustartilleriet utöver utredningens förslag inte bör ske. Utredningens förslag finner jag även i övrigt lämpligt avvägt och biträder därför detsamma. Jag föreslår således sammanfattningsvis följande.

Krigsförbandsövning genomförs vart fjärde år för förbanden med möjlighet till mindre avvikelser härifrån. Ett mindre antal förband undantas som nu från övning. Den värnpliktige åläggs att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar. — Krigsförbandsövning ges i regel en längd av, för värnpliktiga i menigbefattningar 18 dagar, för värnpliktiga i underbefälsbefattningar 25 dagar och för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattningar 32 dagar. Meniga värnpliktiga i befattningar för vilka behovet av utbildning är särskilt stort till ett antal av högst 500 årligen fullgör krigsförbandsövning om högst 25 dagar. Meniga värnpliktiga, vilka tillhör förband som under krigsförbandsövning skall företa längre förflyttning och vilka eljest fullgör krigsförbandsövning om 18 dagar, skall till ett antal av högst 1 000 årligen fullgöra krigsförbandsövning om högst 21 dagar. Slutligen kan värnpliktiga i befattningar som batterichef, batterikvartermästare eller däremot

svarande befattningar samt i annan befälsbefattning med uppgift som materielredogörare åläggas att för avvecklingsarbete fullgöra krigsförbandsövning som med högst två dagar överstiger den tid om 25 eller 32 dagar som annars skulle gälla. Förslaget innebär, att vid fullt utbyggt system årligen i genomsnitt 10 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid kustartilleriet. Rörande det högsta sammanlagda dagantal som kan tas ut för krigsförbandsövningar hänvisar jag till vad jag sagt avseende armén.

Den värnpliktige åläggs att fullgöra högst tre särskilda övningar envar om elva dagar. Förslaget innebär att årligen sammanlagt ca 450 man skall genomföra särskild övning.

Den värnpliktige åläggs vidare att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar varvid sammanlagt högst åtta dagar tas i anspråk. Det årliga antalet värnpliktiga vid kustartilleriet som fullgör mobiliseringsövningar är litet.

Jag anser i likhet med utredningen att krigsförbandsövning vid kustartilleriet i huvudsak bör genomföras under hösten medan de särskilda övningarna genomförs huvudsakligen under sommaren.

I fråga om anpassningen av utbildningen till och tjänstgöringen som reservofficer vid kustartilleriet i samband med övergången till det nya utbildningssystemet hänvisar jag till vad jag anfört i motsvarande fråga vid flottan.

Flygvapnet

De allmänna slutsatser utredningen dragit med anledning av den lämnade redovisningen av behovet av förbättringar av värnpliktsutbildningen vid flygvapnet kan jag biträda. Jag vill därvid särskilt framhålla betydelsen av att repetitionsutbildning i krigsförband införs vid denna försvarsgren.

Grundutbildningen vid flygvapnet bör enligt utredningen i fråga om längd och uppbyggnad i huvudsak anordnas enligt nuvarande principer. Jag delar utredningens uppfattning men vill i likhet med utredningen understryka att ställningstagandet som förutsättning har nuvarande uttag av flygtid vid flygvapnet och nuvarande krigsorganisation. Om förutsättningarna ändras i dessa hänseenden finns anledning att se över utbildningsorganisationen med beaktande av att ändringar av denna kan påkalla ändringar också av den egentliga utbildningen.

Utredningens förslag till införande av en för krigsmakten likformig allmänmilitär utbildning har föranlett flygvapenchefen att uttala att utbildningen av den flygande personalen är en huvuduppgift och måste tillgodoses i första hand. I och för sig har jag ingen erinran mot detta, men jag vill framhålla dels att den gällande målsättningen för krigsmakten förutsätter att samtliga krigsmaktens förband kan effektivt medverka i ytförsvaret, dels att de begränsade tillgångarna på värnpliktiga gör det nödvändigt att de

värnpliktiga ges en sådan utbildning att de efter kort omskolning kan användas även inom andra försvarsgrenar. Jag förutsätter därför att den allmänmilitära utbildningen av de värnpliktiga kommer att bedrivas i hudsak på det sätt utredningen har föreslagit.

Utredningen har föreslagit att de tämligen få värnpliktiga som grundutbildas vid flygvapnet för tjänst vid luftvärnsrobotförband skulle såsom värnpliktiga F ges en utbildningstid av 300 dagar. Överbefälhavaren och chefen för flygvapnet anser att av beredskapsskäl ifrågavarande värnpliktiga bör såsom värnpliktiga E ges lika lång grundutbildning som flertalet värnpliktiga vid flygvapnet, dvs. 364 dagar. Jag vill inte motsätta mig att ifrågavarande värnpliktiga får en grundutbildning av den längd som överbefälhavaren och flygvapenchefen föreslagit.

Tidpunkterna för in- och uttryckning för flertalet värnpliktiga som grundutbildas vid flygvapnet bör på sätt utredningen föreslagit förskjutas ca sex veckor till början av varje kalenderkvartal i syfte att nå en bättre anpassning till det civila studieårets terminer. Jag förutsätter härvid att de värnpliktiga fördelas på de fyra inryckningsomgångarna med beaktande av deras studieförhållanden, eftersom omgångarna inte är likvärdiga från studiesynpunkt.

Med den föreslagna inpassningen kommer en av inryckningsomgångarna att påbörja sin grundutbildning i början av januari och skulle, om inte särskilda åtgärder vidtas, komma att avsluta den i början av januari påföljande år. Såsom utredningen föreslagit bör emellertid utbildningen för denna omgång förkortas med högst 21 dagar så att uttryckning kan ske strax före jul. Från förkortningen bör dock undantas vissa värnpliktiga som behövs för kontinuerlig tjänst, t. ex. väderbiträden. En motsvarande förkortning bör ske vid de flottiljer där övningsuppehållet infaller kort före den tid då en inryckningsomgång annars skulle ha avslutat grundutbildningen. I fråga om viss av utredningen föreslagen frivillig tjänstgöring hänvisar jag till vad jag anfört i fråga om flottan.

Jag föreslår i likhet med utredningen sammanfattningsvis att grundutbildningen vid flygvapnet skall omfatta för det helt övervägande antalet värnpliktiga, värnpliktiga E, 364 dagar. Flertalet underbefäl tas ut bland värnpliktiga E utan förlängning av grundutbildningstiden. För ett litet antal värnpliktiga föreslår jag följande grundutbildning, nämligen för värnpliktiga G 255 dagar, för värnpliktiga F 300 dagar och för vissa underbefälsuttagna värnpliktiga 330 dagar. Grundutbildningen skall vidare omfatta för underofficersuttagna värnpliktiga 420 dagar samt för officersuttagna värnpliktiga 510 dagar. De angivna tiderna för grundutbildning föreslås liksom nu kunna förkortas med högst sju dagar för att vinna lämplig anpassning med hänsyn till kalendern. — Grundutbildningen förkortas därutöver med högst 21 dagar för en inryckningsomgång så att uttryckning sker före jul

och kan förkortas lika mycket när uttryckning annars sker kort efter sommaruppehållet.

Jag finner att den av utredningen föreslagna repetitionsutbildningen vid flygvapnet gör det möjligt att i alla väsentliga hänseenden fylla de krav som måste ställas på den enskilde värnpliktiges liksom på krigsförbandens användbarhet. Antalet övningstillfällen för värnpliktiga i nyckelbefattningar kan enligt förslaget bli större vid flygvapnet än vid övriga försvarsgrenar. Med hänsyn till att kraven på funktionsduglighet under och omedelbart efter mobilisering måste ställas särskilt högt på de flesta av berörda flygvapenförband finner jag dock detta nödvändigt. Olägenheterna för den enskilde värnpliktige med det större antalet övningar uppvägs emellertid enligt min mening mer än väl av att ifrågavarande övningar är särskilt korta. Det av utredningen framlagda förslaget till repetitionsutbildningens ordnande vid flygvapnet finner jag allmänt lämpligt. Jag föreslår därför att utbildningen, i överensstämmelse med utredningens förslag, anordnas på i huvudsak följande sätt.

Krigsförbanden, med undantag av vissa särskilt angivna förband eller delar av förband, övas i form av krigsförbandsövning vart fjärde år med möjlighet till tillfälliga mindre avvikelser härifrån. — Den värnpliktige skall vara skyldig att fullgöra högst fem krigsförbandsövningar. — Krigsförbandsövning vid basbataljon ges en längd av 15 dagar för meniga värnpliktiga och för flertalet värnpliktiga i underbefälsbefattning samt 22 dagar för värnpliktiga i vissa underbefälsbefattningar och i underofficers- och officersbefattning. Krigsförbandsövning vid stridslednings- och luftbevakningsförband har vid ledningscentraler och radarstationer samt då omskolning sker till optisk luftbevakning en längd av 15 dagar för värnpliktiga i befattning för menig eller underbefäl samt 22 dagar för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattning. Krigsförbandsövning vid luftbevakningskompani utom när omskolning till optisk luftbevakning sker har en längd av, för värnpliktiga i befattning för menig eller underbefäl 6 eller 8 dagar samt för värnpliktiga i underofficers- och officersbefattning 13 eller 15 dagar. Av nämnda 8 eller 15 dagar kan två dagar tas i anspråk för utbildning vid annan tidpunkt än övrig del av krigsförbandsövningen. Vid flygvapnets övriga förband, i den mån de skall genomföra krigsförbandsövning, anordnas övningen såsom vid basbataljon. Jag föreslår att den värnpliktige åläggs fullgöra krigsförbandsövning under högst 90 dagar vid placering i befattning för menig och i flertalet befattningar för underbefäl samt högst 125 dagar vid placering i kvalificerad befattning för underbefäl och i befattning för underofficer och officer. Den sammanlagda tiden är härvid beräknad så att det skall vara möjligt att framdeles vid behov förlänga krigsförbandsövning från 15 till 18 dagar resp. från 22 till 25 dagar.

Slutligen bör utöver vad som tidigare nämnts vid samtliga förband värnpliktiga i befattning för kompanichef och stabsunderofficer samt i an-

nan befälsbefattning med uppgift som materielredogörare kunna åläggas att för avvecklingsarbeten fullgöra krigsförbandsövning som med högst två dagar överstiger den tid om 13, 15 eller 22 dagar som annars skulle gälla. Den värnpliktige får åläggas sådan förlängning under sammanlagt högst tio dagar.

Vissa delar av basbataljonerna, i vilka företrädesvis ingår äldre värnpliktiga, kommer att fullgöra krigsförbandsövning med kraftigt reducerad styrka. Till följd härav kommer de värnpliktiga i basförbanden i genomsnitt att fullgöra mindre än fem krigsförbandsövningar.

Förslaget innebär att vid fullt utbyggt system årligen i genomsnitt 9 000 värnpliktiga fullgör krigsförbandsövning vid flygvapnet.

Den värnpliktige åläggs fullgöra högst fem särskilda övningar om vardera fyra dagar. Vid fullt utbyggt system deltar i genomsnitt 800 värnpliktiga årligen i särskild övning.

Den värnpliktige skall vidare vara skyldig att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar varvid sammanlagt högst åtta dagar får tas i anspråk. I dessa övningar deltar ett litet antal värnpliktiga.

I fråga om repetitionsutbildningens förläggning under året har jag ingenting att erinra mot att krigsförbandsövningar enligt utredningens och cheffens för flygvapnet förslag anordnas främst vår och höst och att särskilda övningar anordnas främst under sommaren.

I fråga om anpassningen av utbildningen till och tjänstgöringen som reservofficer vid flygvapnet i samband med övergången till det nya utbildningssystemet hänvisar jag till vad jag anfört i motsvarande fråga vid flottan.

Vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor

I fråga om de för utbildning i specialtjänst uttagna värnpliktiga kan jag i likhet med remissinstanserna ansluta mig till de principer som värnpliktsutredningen föreslagit för tjänstgöringens anordnande. Dessa innebär i huvudsak att denna tjänstgöring bör bestå av grundutbildning och repetitionsutbildning. Grundutbildningen anpassas därvid efter de värnpliktigas genom civil utbildning förvärvade kunskaper, medan repetitionsutbildningen anpassas till krigsförbandens behov av utbildning. Möjligheterna att tillämpa angivna principer på alla grupper specialtjänstuttagna värnpliktiga måste emellertid ytterligare undersökas. Som en riktpunkt för en sådan undersökning bör, med hänsyn till belastning och ekonomi, gälla att den sammanlagda volymen tjänstgöringsdagar för dessa värnpliktiga inte ökas.

I avvaktan på resultatet av nyss nämnda undersökning förordar jag, att tjänstgöringen för ifrågavarande värnpliktiga, inom ramen för nu gällande värnpliktslagsbestämmelser, så långt möjligt anordnas så att de specialtjänstuttagna värnpliktiga kan medverka i krigsförbandens övningar. För

de värnpliktiga läkarnas tjänstgöring gäller särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade regler (jfr även prop. 1963: 62). Jag förutsätter att läkarnas tjänstgöring inte ändras. I avvaktan på att de specialtjänstuttagna värnpliktigas tjänstgöring slutligt ordnas bör det liksom hittills ankomma på Kungl. Maj:t att meddela på detta område erforderliga bestämmelser, bl. a. rörande de befattningar för vilka specialtjänstuttagning skall förekomma. Det bör härvid erinras om att värnpliktsutredningen i sitt nu framlagda förslag har föreslagit att åtskilliga befattningar för värnpliktiga vid flottan förs över från specialtjänst- till underofficersuttagning.

Värnpliktsutredningen har framhållit att förhållandena för de handräckningsvärnpliktiga numera i flera avseenden är sådana att det finns skäl att företa en särskild utredning rörande dessa värnpliktigas tjänstgöring. I likhet med flera remissinstanser anser jag det önskvärt att en sådan utredning kommer till stånd. Jag avser att framdeles föreslå Kungl. Maj:t att tillkalla en sådan utredning. Utredningen bör avse även andra värnpliktiga med begränsad militär användbarhet, främst vissa i stabstjänst uttagna värnpliktiga.

I avvaktan på resultatet av nämnda utredning bör de handräckningsvärnpliktigas arbetsuppgifter i princip förbli oförändrade. Det är emellertid nödvändigt att provisoriskt anpassa dessas tjänstgöringsskyldighet till den tjänstgöringsordning som föreslås för övriga värnpliktiga. Som en riktpunkt för en sådan anpassning bör såsom utredningen angett gälla att volymen tjänstgöringsdagar för handräckningsvärnpliktiga i huvudsak förblir oförändrad.

Utredningen har som provisorisk lösning föreslagit att tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som redan vid inskrivningen avses för handräckningstjänst tills vidare får högst samma längd som nu, dvs. 394 dagar, och att den beroende på försvarsgren m. m. skall omfatta 390—394 dagar. Utredningen har vidare föreslagit att sådana värnpliktiga som under pågående grundutbildning överförs till handräckningstjänst ges samma tjänstgöringsskyldighet som gäller för flertalet värnpliktiga inom försvars- resp. vapengrenen, med det undantaget dock att värnpliktiga som vid inskrivningen uttagits för annan utbildning inte genom överföringen till handräckningstjänst skall få sin tjänstgöringsskyldighet utvidgad. Med hänsyn härtill har utredningen föreslagit att värnpliktig G som under pågående grundutbildning förs över till handräckningstjänst skall ha en sammanlagd tjänstgöringsskyldighet omfattande vid armén 333—345 dagar beroende på enligt vilket inpassningsalternativ utbildning sker, vid kustartilleriet 345 dagar och vid flygvapnet 330 dagar. Värnpliktig F vid flygvapnet har föreslagits under motsvarande förutsättning få en tjänstgöringsskyldighet om 375 dagar. Vad utredningen anfört har vid remissbehandlingen inte mött andra invändningar än att Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund har påyrkat en allmän förkortning av tjänstgöringen medan arméchefen har velat ge handräck-

ningsvärnpliktig, som inskrivits som värnpliktig G, längre utbildning än utredningen. För egen del finner jag den av utredningen föreslagna ordningen lämplig och föreslår att tjänstgöringen provisoriskt anordnas i enlighet härmed.

De uppskovsvärnpliktiga åtnjuter med hänsyn till sina civila uppgifter i krig krigstjänstgöringsfrihet eller är meddelade uppskov, dvs. befrielse under beredskapstillstånd och krig från inkallelse till tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen. — De inkallas i nuvarande system av besparingsskäl normalt inte till repetitionsutbildning. Det har ifrågasatts att dessa värnpliktiga i stället skulle ges obligatorisk driftvärnsutbildning anpassad till uppskovsuppgiften. Värnpliktsutredningen, vars förslag förutsätter att de uppskovsvärnpliktiga av besparingsskäl alltså i regel inte skall inkallas till repetitionsutbildning, har ansett en sådan driftvärnsutbildning i och för sig önskvärd och möjlig att tekniskt genomföra inom ramen för det av utredningen föreslagna utbildningssystemet. Utredningen har emellertid med hänsyn till att många andra angelägna utbildningsbehov nu föreligger, bedömt att några resurser i nuvarande läge inte kan avdelas för sådan utbildning. Vid remissbehandlingen har bl. a. överbefälhavaren och järnvägsstyrelsen — vilken myndighet disponerar ett mycket stort antal uppskovsvärnpliktiga — lagt större vikt än utredningen vid denna utbildning. Jag är emellertid, med hänsyn till att de tillgängliga resurserna under alla förhållanden kommer att ansträngas hårt när utbildningsreformen genomförs, inte nu beredd att tillstyrka att sådan särskild driftvärnsutbildning anordnas för uppskovsvärnpliktiga. I det föreslagna utbildningssystemet bör emellertid framdeles, inom ramen för tillgängliga resurser och efter omprövning av den aktuella angelägenhetsgraden av olika slag av utbildning, kunna införas sådan utbildning.

Civildövsstyrelsen framhåller att värnpliktiga, som förs över till civilförsvarets undsättningskårer och därefter meddelas uppskov, bör ha kvarstående skyldighet att fullgöra minst tre krigsförbandsövningar. Jag anser att det bör eftersträvas att låta överföringen ske på angivet sätt.

Det föreslagna utbildningssystemet som innebär att även andra än befälsuttagna värnpliktiga kan ha olika lång grundutbildning, ställer som värnpliktsutredningen framhållit, större krav på inskrivningsverksamheten. En del av det urval som nu sker omedelbart efter inryckningen måste nämligen ske redan vid inskrivningen. Utredningen och de på detta område särskilt sakkunniga remissinstanserna har ansett att den omläggning av urvalsverksamheten som detta kräver är möjlig att genomföra.

Formerna för inskrivningsverksamhetens anpassning till ett ändrat utbildningssystem torde få prövas närmare framdeles i samband med att ställning tas till de förslag som 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning har i uppgift att lägga fram rörande bl. a. inskrivningsverksamhetens organisation i allmänhet.

Inskrivningsåldern, som enligt 1941 års värnpliktslag ursprungligen var 20 år, har successivt sänkts till nuvarande 18 år. Värnpliktsutredningen har ansett att en viss senareläggning av inskrivningen är önskvärd från urvalsynpunkt. Från remissinstansernas sida har ingen erinran rests häremot. Utredningen föreslår att senareläggningen sker i den formen att den värnpliktige alltså skall vara skyldig att låta inskriva sig vid 18 års ålder men att endast en del — minst en tredjedel — av årsklassen inskrivs vid denna, medan övriga värnpliktiga inskrivs det år de fyller 19 år. Vid 18 års ålder avses härvid inskrivas främst sådana värnpliktiga som har slutfört eller som påföljande år beräknas slutföra sina gymnasiestudier eller andra studier som kan bilda grund för fortsatt utbildning vid universitet och högskolor samt sådana värnpliktiga som anmäler avsikt att söka anställning som yrkesbefäl vid krigsmakten. Vad utredningen sålunda föreslagit kan jag biträda. Det bör vid tillämpningen av det angivna systemet enligt min mening eftersträvas att så långt de kvantitativa förhållandena det medger tillgodo de enskilda värnpliktigas önskemål om inskrivningsår.

Värnpliktsutredningen har lagt fram förslag till hur de ekonomiska förmåner som nu utgår till de värnpliktiga under utbildningen skall anpassas till den nya ordningen för utbildningens bedrivande, främst till den avsedda differentieringen av grundutbildningens längd och den ökade omfattningen av repetitionsutbildningen. Därjämte har utredningen lagt fram förslag till en kraftig höjning av premierna för utbildning till värnpliktig officer i syfte att förbättra rekryteringen. Utredningen har — i överensstämmelse med sina direktiv — däremot inte behandlat den allmänna nivån på de värnpliktigas ekonomiska förmåner. Remissinstanserna har funnit de föreslagna anpassningarna av förmånssystemet vara i huvudsak ändamålsenliga. Flera remissinstanser har dock föreslagit högre förmånsbelopp än utredningen angett. Jag delar remissinstansernas uppfattning att förmånskonstruktionen i och för sig är i huvudsak lämplig. Det måste emellertid beaktas att om man bestämmer andra förmånsbelopp än utredningen föreslagit kan anledning finnas att företa jämkningar i konstruktionen, exempelvis med avseende på den tidpunkt under utbildningen från vilken föreslagna tjänstgöringspremie skall utgå. Ett nytt förmånssystem bör träda i tillämpning den 1 juli 1967. Ställning till förmånsbeloppens storlek, bl. a. i fråga om officersutbildningspremierna, bör tas i samband med att förslagen från 1965 års försvarsutredning — som bl. a. har till uppgift att överväga den allmänna nivån på de värnpliktigas ekonomiska förmåner — föreläggs riksdagen. Härvid bör, såsom också värnpliktsutredningen framhållit, bl. a. uppmärksammas frågan om premierna till vissa värnpliktiga som under övergången till den nya utbildningsordningen genomgår utbildning till värnpliktig officer enligt den nuvarande ordningen. I nämnda sammanhang bör också prövas den av utredningen väckta frågan om att tillförsäkra värnpliktsförmånerna någon form av värdebeständighet.

I enlighet med det anförda bör under budgetåret 1966/67 nuvarande för-

måner utgå. Härav följer att till värnpliktig som fullgör särskild övning alltså jämt bör utgå en premie om 500 kr., ehuru övningen förkortas från femton till elva dagar. Särskild övning om fyra dagar, vilken kan förekomma vid flygvapnet, bör inte anordnas under budgetåret 1966/67.

Försvarets civilförvaltning har i sitt remissyttrande föreslagit att familjepeningbeloppen skall höjas fr. o. m. den 1 juli i år. 1965 års försvarsutredning prövar nu värnpliktsförmånerna. I avvaktan på resultatet härav är jag inte beredd att föreslå någon höjning av ifrågavarande förmånsbelopp.

Den av några remissinstanser väckta frågan om premier till värnpliktiga som genomgår frivillig utbildning — bortsett från den på frivillig uttagning grundade utbildningen till värnpliktig officer — bör prövas framdeles i samband med de övriga frågor om frivilligutbildningen som uppdragits åt värnpliktsutredningen att behandla.

Övergången till det föreslagna utbildningssystemet bör genomföras på följande sätt.

Inskrivningarna bör såsom utredningen föreslagit fr. o. m. hösten 1966 anordnas med utgångspunkt i det nya utbildningssystemet.

Värnpliktiga som börjar sin tjänstgöring före den 1 januari 1967, eller vid kustartilleriet före den 1 februari 1967, bör inte fullgöra utbildning enligt det nya systemet. Grundutbildningen bör, i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens av remissinstanserna biträdda förslag, anordnas enligt den nya ordningen för de utbildningsomgångar som börjar sin grundutbildning under första hälften av år 1967. Övergången vid flygvapnet bör, med hänsyn till vad flygvapenchefen anfört, utsträckas över något längre tid än utredningen räknat med. Den bör emellertid under alla förhållanden vara genomförd vid början av år 1969. Allmänt måste under de första åren efter övergången vissa tillfälliga modifieringar av utbildningen göras så att värnpliktiga som inskrivits enligt nu gällande ordning inte får sin grundutbildning förlängd genom det nya utbildningssystemet.

Under övergången till det nya systemet för grundutbildning bör i vissa fall grundutbildningen kunna förkortas med fler dagar än vad som angetts i det föregående i syfte att undvika att utbildningsförband under kortare perioder blir belagda med större värnpliktskontingenter än vad utbildningsresurserna medger.

Övergången till den nya repetitionsutbildningen bör som utredningen angett sträckas ut över längre tid än vad fallet är i fråga om grundutbildningen.

Övergången till de nya krigsförbandsövningarna bör påbörjas den 1 september 1966, dvs. så att systemet kan börja tillämpas vid de krigsförband som är avsedda att övas denna höst. Antalet övande värnpliktiga är då ungefär detsamma som nu men ökas de följande åren successivt. Utredningen har räknat med att övningarna skulle bedrivas i full omfattning omkring år 1972. I och för sig har jag ingen erinran häremot men vill, i

likhet med de militära myndigheterna och de organisationer som företräder den anställda personalen, framhålla att övergångstakten fortlöpande måste anpassas med hänsyn till de aktuella möjligheterna att genomföra utbildningen på ett godtagbart sätt. Särskilt måste härvid beaktas det nya systemets konsekvenser beträffande arbetsförhållandena för den personal som är knuten till utbildnings- och förvaltningsorganisationen, bl. a. med tanke på de vakanser som finns inom befälskårerna. Jämkningsplanerna kan härvid visa sig nödvändiga.

För att den nya ordningen för krigsförbandsövningarna skall kunna genomföras inom rimlig tid måste på sätt utredningen i detalj utvecklat redan grundutbildade värnpliktiga övergångsvis åläggas skyldighet att fullgöra krigsförbandsövningar. Sådan skyldighet bör i princip gälla för alla som börjat sin värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966. För de flesta värnpliktiga, särskilt de vid armén och kustartilleriet, blir fråga om att omvandla skyldighet att fullgöra repetitionsövningar till skyldighet att fullgöra flera krigsförbandsövningar utan att därmed det sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar väsentligt ändras. För andra yngre värnpliktiga, särskilt sådana som grundutbildats vid flottan och där fullgjort all tjänstgöring i en följd, fordras dock ett inte obetydligt tillskott av tjänstgörings-skyldighet. Detta kan för de yngsta redan grundutbildade värnpliktiga vid flottan enligt utredningens beräkningar uppgå till tre krigsförbandsövningar om sammanlagt ca 90 dagar. Behovet av tillskott av tjänstgöringsskyldighet är mindre ju äldre den värnpliktige är och utgör för värnpliktiga födda åren 1925—1928 en övning om i allmänhet 18 dagar. Vid remissbehandlingen har inte riktats några erinringar mot förslaget. Jag biträder för egen del utredningens förslag. Beträffande tjänstgöringsskyldighetens närmare omfattning hänvisar jag till förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

I huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag bör särskilda övningar anordnas vid armén och kustartilleriet fr. o. m. nästa budgetår. I de fall övningarna skall anordnas som befälsövningar för underofficerare och officerare bör som utredningen har tänkt sig frekvensen anpassas efter vederbörande krigsförbands övergång till ny övningsrytm. För genomförande härav bör i enlighet med utredningens förslag — mot vilket vid remissbehandlingen inte har riktats någon erinran — berörd värnpliktig åläggas fullgöra, om han är född år 1943 eller senare tre övningar, om han är född åren 1936—1942 två övningar och om han är född åren 1931—1935 en övning. För vissa värnpliktiga innebär detta en ökad, för andra en minskad tjänstgöringsskyldighet.

I fråga om särskilda övningar, i vilka även andra värnpliktiga än de nyss nämnda skall delta, räknar jag i likhet med utredningen med en försöksverksamhet i begränsad skala t. o. m. budgetåret 1970/71. Jag anser det

från utbildningssynpunkt lämpligt att som utredningen angett övningarna därefter skall bedrivas i full omfattning. Jag vill dock liksom beträffande krigsförbandsövningarna framhålla att frågan får bedömas också med hänsyn till de aktuella möjligheterna att genomföra utbildningen på ett godtagbart sätt. I likhet med utredningen anser jag att något åläggande övergångsvis för redan grundutbildade underbefäl och meniga att delta i dessa övningar inte fordras.

I enlighet med utredningens förslag bör särskilda övningar anordnas vid flottan fr. o. m. budgetåret 1967/68. För genomförande härav bör redan grundutbildade underofficerare och officerare övergångsvis åläggas tjänstgöringsskyldighet av den omfattning som nyss har angetts för armén och kustartilleriet.

Särskilda övningar för visst befäl vid flygvapnet bör som utredningen har föreslagit anordnas fr. o. m. budgetåret 1967/68. För genomförande härav bör redan grundutbildade underbefäl, underofficerare och officerare åläggas skyldighet att fullgöra om de är födda, år 1944 eller senare fem övningar, åren 1941—1943 fyra övningar, åren 1934—1940 tre övningar, åren 1930—1933 två övningar samt åren 1927—1929 en övning. — I enlighet med utredningens förslag bör särskild övning avsedd för omskolning av stationskompani anordnas vid behov fr. o. m. budgetåret 1968/69. Några särskilda ålägganden övergångsvis av tjänstgöringsskyldighet erfordras enligt min mening inte härför.

Utredningen föreslår att mobiliseringsövningar av olika slag skall anordnas fr. o. m. budgetåret 1967/68. Jag biträder detta förslag. För genomförande härav bör i enlighet med utredningens förslag värnpliktiga som påbörjat sin värnpliktstjänstgöring före den 1 september 1966 åläggas samma tjänstgöringsskyldighet som värnpliktiga grundutbildade enligt den nya ordningen, dvs. fem övningar.

För de handräckningsvärnpliktiga — som hittills i många fall har fullgjort all tjänstgöringsskyldighet i en följd — skulle den angivna ordningen inte sällan innebära att ytterligare tjänstgöringsskyldighet åläggs utan att det kan hävdas att ett sådant åläggande är nödvändigt för att ett visst krigsförband skall kunna ges ändamålsenlig övning. Utredningen har för att undvika sådana följder av den nya ordningen föreslagit vissa regler som begränsar möjligheterna att ta i anspråk handräckningsvärnpliktiga med stöd av övergångsbestämmelserna. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser härom.

Omfattningen av den värnpliktiges genomsnittliga tjänstgöringsskyldighet enligt det nu föreslagna systemet framgår av den tidigare (s. 91) lämnade redovisningen av utredningsförslaget, där också vissa jämförelser gjorts med tjänstgöringsskyldigheten enligt nuvarande ordning. Maximal tjänstgöringsskyldighet kommer i det föreslagna systemet

att uppgå till vid *armén* för värnpliktiga G 415 dagar, för värnpliktiga F 460 dagar, för värnpliktiga E och underbefäl 505 dagar, för underofficerare 645 dagar och för officerare 735 dagar. Vid *flottan* kan skyldigheten högst uppgå till för värnpliktiga G 429 dagar, för värnpliktiga F 487 dagar, för värnpliktiga E 573 dagar, för underbefäl 508 dagar, för underofficerare 615 dagar och för officerare 735 dagar. Vid *kustartilleriet* kan skyldigheten högst uppgå till för värnpliktiga G 411 dagar, för värnpliktiga F 460 dagar, för underbefäl 490 dagar, för underofficerare 645 dagar och för officerare 735 dagar. Vid *flygvapnet* slutligen kan skyldigheten högst uppgå till för värnpliktiga G 335 dagar, för värnpliktiga F 380 dagar, för värnpliktiga E 459 dagar, för underbefäl 474 dagar, för underofficerare 550 dagar och för officerare 640 dagar. Till angivna högsta tider kan för samtliga värnpliktiga i befälsbefattning tillkomma högst tio dagar för avvecklingsarbeten efter krigsförbandsövning. Maximal tjänstgöringsskyldighet kommer emellertid i det föreslagna systemet, särskilt vad gäller repetitionsutbildningen, att tas i anspråk i betydligt mindre utsträckning än vad som är fallet i nuvarande system. Under alla omständigheter kommer maximitiderna att tas i anspråk endast för ett litet eller, i vissa fall, mycket litet antal värnpliktiga.

Nyssnämnda redovisning tar sikte på det fallet att den värnpliktige under hela värnpliktstiden tillhör samma försvarsgren. Värnpliktiga bör emellertid i framtiden i större utsträckning än nu vid behov föras över från en försvarsgren till en annan. Om en värnpliktig på detta sätt omplaceras medför detta inte något behov av ändring av det antal krigsförbandsövningar och mobiliseringsövningar han är skyldig fullgöra eftersom skyldigheten härvidlag är densamma inom hela krigsmakten. Längden av krigsförbandsövningarna skiljer sig emellertid mellan olika försvarsgrenar liksom f. ö. också i vissa fall mellan olika förbandstyper inom samma försvarsgren. Detta medför att vid överföring det sammanlagda antalet återstående tjänstgöringsdagar för krigsförbandsövning kan komma att ändras, eftersom detta dagantal bör svara mot utbildningsbehovet i den försvarsgren till vilken överföring skett. Dagantalet bör härvid bestämmas i proportion till återstående antal övningar. För de särskilda övningarna torde överföring mellan försvarsgrenarna ha tämligen ringa praktisk betydelse, eftersom överförd personal endast undantagsvis torde placeras i så kvalificerade befattningar att särskild övning blir aktuell. Överföring mellan olika försvarsgrenar kan i ett mindre antal fall medföra något förlängd tjänstgöringsskyldighet för vederbörande.

I fråga om de ekonomiska konsekvenserna av framlagt förslag vill jag vad gäller kostnaderna under fjärde huvudtiteln allmänt framhålla att svårigheter föreligger att exakt ange vad av förutsedda kostnadsförändringar inom det militära försvarets organisation som är att hänföra till det framlagda förslaget.

En av utgångspunkterna vid bedömningar av kostnadskonsekvenserna av

förslaget är förändringen i antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga. Det nu framlagda förslaget innebär i likhet med utredningsförslaget att antalet tjänstgöringsdagar för grundutbildningen minskar med ca 800 000 och för repetitionsutbildningen ökar med ca 300 000. Netto minskar således antalet tjänstgöringsdagar med ca 500 000. Härtill kommer att in- och utryckningsdagarna — som inte är inräknade i tjänstgöringsdagarna — ökar med drygt 100 000. Jag har härvid räknat med att den föreslagna grundutbildningen i genomfört skick kommer att omfatta en årlig utbildningskontingent om ca 50 000 värnpliktiga eller ett något lägre antal än utredningen tagit upp. I detta antal är inte inräknat värnpliktiga för en eventuell framtida villkorlig depåförläggning av vissa av flottans fartyg. Antalet värnpliktiga som varje år skall fullgöra krigsförbandsövning är i genomsnitt 145 000. Särskild övning avses fullgöras av i genomsnitt 13 500 värnpliktiga och mobiliseringsövningar av ett betydligt mindre antal värnpliktiga.

Till de av utredningen uppskattade behoven av anställd personal liksom de ytterligare önskemål om personalförstärkningar som framförts i åtskilliga yttranden finner jag inte anledning att nu ta ställning. Även om de anmälda behoven av personalförstärkningar tillgodoses successivt under de minst sex år varöver uppbyggnaden sträcker sig, vill jag framhålla att anmälda behov är av den storleken att jag inte finner det sannolikt att de kommer att kunna tillgodoses i den utsträckning utredningen och myndigheterna förutsatt. De militära myndigheterna måste således göra kraftiga ansträngningar att genom rationaliseringar bringa ned ifrågavarande behov.

Uppkommande kostnader vid genomförande av utredningens förslag är av den art att de bör bestridas inom den kostnadsram för det militära försvaret som följer av 1963 års försvarsbeslut. Ifrågavarande kostnader för perioden efter utgången av giltighetstiden för försvarsbeslutet ankommer på 1965 års försvarsutredning att ta ställning till. I detta sammanhang vill jag blott erinra om att överbefälhavaren i samtliga av honom år 1965 enligt lämnat uppdrag framlagda kostnadsalternativ avseende det militära försvarets fortsatta utveckling har inrymt kostnaderna för en reform av värnpliktsutbildningen med undantag för kostnaderna för förbättrade värnpliktsförmåner.

Det må vidare framhållas att under övergångsskedet de löpande kostnaderna påtagligt nedgår för att successivt fram till tidpunkt under första hälften av 1970-talet nå avsedd nivå. Härigenom skapas utrymme för engångsanskaffningar av materiel för utbildningen m. m.

Den nämnda minskningen med omkring en halv miljon tjänstgöringsdagar för de värnpliktiga vid nuvarande organisation motsvarar ur samhällsekonomisk synpunkt — om hänsyn tas också till ändringen av antalet in- och utryckningsdagar — i runt tal 1 100 manår, som kan komma samhällsekonomin tillgodo. Härtill kommer de ekonomiska vinster av utbild-

ningsreformen, som ligger däri att repetitionsutbildningen enligt mitt förslag innebär kortare övningar än de nuvarande och att de föreslagna övningarna bättre än de nuvarande kan ansluta till arbetsveckan. Vidare bör beaktas att fler värnpliktiga än nu kommer att vara lediga under sommaren, vilket också torde vara fördelaktigt från arbetsmarknadssynpunkt. Å andra sidan måste beaktas att inom ramen för angiven nettominusning antalet tjänstgöringsdagar för repetitionsutbildning ökar med ca 300 000, dvs. ungefär 10 procent. Eftersom repetitionsutbildning får anses belasta samhällsekonomin mer än motsvarande volym grundutbildning begränsas härigenom effekten av belastningsminskningen något. Vidare begränsas denna genom en förutsedd ökning av den yrkesanställda personalen. Totalt innebär det framlagda förslaget på sikt enligt min mening i vart fall ingen ökning av belastningen på samhällsekonomin.

För åren fram till början av 1970-talet ter sig förslaget från samhällsekonomisk synpunkt något annorlunda än på längre sikt. Förkortningen av grundutbildningen — motsvarande mer än 2 000 manår — avses träda i tillämpning under budgetåret 1967/68, medan utvidgningen av repetitionsutbildningen — motsvarande mer än 1 000 manår — avses ske successivt och först under förra delen av 1970-talet nå åsyftad omfattning. Under de allra närmaste åren kommer repetitionsutbildningens omfattning t. o. m. att inskränkas i förhållande till vad som nu gäller. Tillförande av ytterligare anställd personal kan ske successivt och i huvudsak i samma takt som repetitionsutbildningen utvidgas. De angivna förhållandena tillsammans innebär en lättnad vare sig jämförelser sker med nuvarande system eller med föreslaget system i utbyggt skick.

I detta sammanhang bör erinras om att arbetskraften i samhället till antalet ökar endast obetydligt de närmaste åren. Att det framlagda förslaget på sikt inte innebär någon ökning av belastningen på samhällsekonomin är ur denna synvinkel av särskilt värde.

Beslutanderätten i fråga om befrielse och anstånd

Nuvarande förhållanden

Förutsättningarna för befrielse från värnpliktstjänstgöring och anstånd med påbörjande av första tjänstgöring m. m. har upptagits i 5 § och 29 § 1 mom. värnpliktslagen. Utöver vissa angivna bestämda förutsättningar ger paragraferna utrymme för att av arbetsmarknadsskäl eller av ekonomiska eller sociala orsaker medge befrielse eller anstånd. Detta har i 5 § uttryckts så att befrielse kan medges om »synnerliga skäl» föreligger. Enligt 29 § kan vidare anstånd medges om »giltigt skäl» föreligger. Som exempel på »giltigt skäl» anges att tjänstgöringen skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs eller eljest bereda den värnpliktige eller av hans arbete beroende nära anhörig väsentliga svårigheter eller olägenheter. Anstånd kan också i vissa fall beviljas sedan tjänstgöringen påbörjats och skall då avse återstående del av denna. Anstånd beviljas för ett år i sänder. Vissa begränsningar i den sammanlagda tiden för anstånd har föreskrivits. Bestämmelserna om anstånd med påbörjande av annan fredstjänstgöring än första tjänstgöring m. m. har upptagits i 103—111 §§ inskrivningsförelagningen. Där regleras främst förutsättningarna för anstånd med repetitionsövning. Sådant anstånd kan bl. a. beviljas om tjänstgöringen skulle välla den värnpliktige väsentliga olägenheter i hans arbete eller eljest synnerliga skäl föreligger. Anstånd beviljas till närmast följande år eller för kortare tid. Särskilda anståndsbestämmelser finns även i inskrivningsförelagningen för renskötare tillhörande lappbefolkningen. Vidare kan värnpliktiga som är tjänstemän eller sakkunniga vid vissa internationella organisationer i speciella fall få anstånd under erforderlig tid. Riksdagsman får inte inkallas till tjänstgöring som hindrar honom från att utöva sin befattning.

Beslutanderätten i nu ifrågavarande befrielseärenden utövas av Kungl. Maj:t. År 1964 prövades sammanlagt 294 ansökningar om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen. I ärenden om anstånd med fredstjänstgöring beslutar f. n. tre instanser, truppregistreringsmyndighet, försvarsgrenschef och Kungl. Maj:t. *Truppregistreringsmyndighet* handlägger huvudsakligen ärenden om anstånd med inställelse till första tjänstgöring eller med påbörjande av varje slag av tjänstgöring när skäl finns enligt 29 § 1 mom. värnpliktslagen. Truppregistreringsmyndigheten äger visserligen såväl avslå som bifalla ansökningarna. I praktiken meddelas emellertid mycket sällan och aldrig i ärende om anstånd med repetitionsövning beslut i sådana fall där myndigheten inte anser sig kunna bi-

träda ansökan. Ansökningen lämnas då i stället över till nästa instans, försvarsgrenschefen, för avgörande. Vid truppregistreringsmyndigheternas prövning läggs huvudvikten vid föreliggande militära skäl. Truppregistreringsmyndigheterna torde årligen handlägga sammanlagt omkring 30 000 anståndsärenden. *Försvarsgrenschef* kan bifalla men inte avslå ansökan om anstånd med repetitionsövning, där skäl för anstånd enligt 29 § 1 mom. värnpliktslagen inte föreligger men där tjänstgöringen likväl skulle vålla den värnpliktige väsentliga olägenheter i hans arbete eller synnerliga skäl eljest finns för anstånd. Anser sig försvarsgrenschefen inte kunna bifalla sådan ansökan om anstånd skall han hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t. Även anståndsärenden som av truppregistreringsmyndigheten överlämnas till försvarsgrenschefen hänskjuts till Kungl. Maj:ts avgörande, om försvarsgrenschefen inte anser sig kunna bifalla ansökningen. Frågor om anstånd med fackutbildning och facktjänstgöring avgörs av försvarsgrenschef i första instans. I praktiken har chefen för armén och chefen för marinen delegerat sin beslutanderätt i anståndsärenden till chefen för centrala värnpliktsbyrån, medan sådant bemyndigande inte getts från chefen för flygvapnet. Vid centrala värnpliktsbyrån behandlades under år 1964 omkring 15 000 anståndsärenden. Kungl. Maj:t prövar förutom hänskjutna ärenden ansökningar om anstånd som avslagits av militär myndighet men som sökanden bringat under Kungl. Maj:ts prövning. Vissa ärenden prövas i första instans av Kungl. Maj:t, exempelvis angående medgivande för värnpliktig att påbörja första tjänstgöring senare än under det år han fyller 24 år eller medgivande att efter påbörjad första tjänstgöring få anstånd för längre tid än fyra år med återstoden av tjänstgöringen. Kungl. Maj:t prövade omkring 4 300 anståndsärenden år 1954, 6 400 år 1959 och 8 800 år 1964. I 2 630 fall av de under år 1964 prövade ärendena beviljades anstånd. Omkring 2 000 av dessa avsåg anstånd med repetitionsövningar vid armén och kustartilleriet. Besluten tas i motsats till vad som gäller för befrielseärendena i generalorder.

Förslag

Departementsutredningen föreslår att alla ärenden om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen och om anstånd med värnpliktigas fredstjänstgöring decentraliseras från Kungl. Maj:t. Avgörande för utredningens ställningstagande har varit att dessa ärenden överhuvudtaget inte är av den karaktären att Kungl. Maj:t bör belastas med beslutanderätten i dem. Utredningen föreslår att truppregistreringsmyndighet ges befogenhet att i första instans besluta i ärenden om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen samt i alla anståndsärenden utom de ärenden som nu prövas av försvarsgrenschefen i första instans eller direkt av Kungl. Maj:t. Detta innebär bl. a. att ansökningar

som truppregistreringsmyndigheten inte anser sig kunna bifalla inte vidare skall hänskjutas till försvarsgrenschefen. Truppregistreringsmyndigheten bör vara skyldig att vid prövningen beakta alla på ärendets avgörande inverkan faktorer som kommer fram under handläggningen. I händelse av missnöje med myndighetens beslut bör ärende genom besvär kunna föras till närmast högre instans. Besvärstiden föreslås till två veckor från dagen för beslutet. Till andra instans föreslås centrala värnpliktsbyrån, vilket således innebär att försvarsgrenschefens nuvarande beslutanderätt i anståndsärenden flyttas till denna myndighet. Centrala värnpliktsbyrån bör vidare som första instans avgöra de anståndsärenden som nu prövas av försvarsgrenschefen i första instans eller direkt av Kungl. Maj:t. Beslut av centrala värnpliktsbyrån skall enligt utredningen kunna överklagas hos ett särskilt fristående organ, statens nämnd för värnpliktsfrågor. Besvärstiden föreslås även här till två veckor från dagen för värnpliktsbyråns beslut. Det är inte avsett att talan skall få fullföljas mot värnpliktsnämndens beslut. Nämnden bör bestå av tre ledamöter jämte ersättare för dem, vilka alla förordnas av Kungl. Maj:t. Ordföranden bör vara en högre statstjänsteman, lämpligen från domarkarriären. I övrigt bör nämnden få en sådan sammansättning att såväl arbetsmarknadsaspekter och sociala synpunkter som militära intressen blir tillgodosedda vid ärendenas bedömning. Ledamot och ersättare förutsätts kunna alternativt delta i nämndens sammanträden alltefter variationerna i dennas arbetsbelastning. Till nämnden bör knytas ett kansli med en tjänsteman i byrådirektörs ställning samt erforderlig assistent- och biträdespersonal. Utredningen förutsätter, att eventuell remissbehandling av besvärärenden och införskaffande av kompletterande utredningar kan ombesörjas av centrala värnpliktsbyrån på uppdrag av nämnden. Värnpliktsbyråns vidgade arbetsuppgifter torde enligt utredningen kräva viss förstärkning av byråns personal och ändring av formerna för ärendenas handläggning.

Yttrandena

Remissmyndigheterna tillstyrker i princip departementsutredningens decentraliseringstanke. Vissa erinringar framförs dock.

Överbefälhavaren, cheferna för armén och marinen, centrala värnpliktsbyrån samt försvarets civilförvaltning anser att befrielseärendena i princip bör avgöras av chefen för centrala värnpliktsbyrån som första instans med rätt för denne att till inskrivningschef kunna delegera beslutanderätten i fall, som är författningsmässigt entydigt reglerade eller där en bestämd praxis finns utvecklad. *Statskontoret* anser, att befrielseärendena i första instans bör handläggas av inskrivningschef men inte av truppregistreringsmyndighet. Chefen för armén och centrala värnpliktsbyrån anser vidare, att truppregistreringsmyndigheternas antal f. n. är för stort för att medge

en enhetlig bedömning av anståndsärendena hos dessa myndigheter som första instans. Flera remissmyndigheter framhåller att personalvårdspersonal för medverkan vid handläggningen hos truppregistreringsmyndigheterna inte finns i den utsträckning som utredningen förutsätter. Statskontoret ifrågasätter om inte anståndsärenden i första instans i princip skall avgöras av centrala värnpliktsbyrån intill dess truppregistreringsmyndigheterna blivit omorganiserade i enlighet med kommande förslag av 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning. Under denna övergångsperiod skulle dock centrala värnpliktsbyrån i erforderlig omfattning kunna delegera beslutanderätten till truppregistreringsmyndigheterna. Liknande tankegångar framförs av chefen för armén och centrala värnpliktsbyrån.

Beträffande handläggningen hos centrala värnpliktsbyrån anser *överbefälhavaren* att chefen för byrån bör ha att fatta beslut efter samråd med vederbörande organ inom försvarsstaben, närmast chefen för dess personalvårdsbyrå, och försvarsgrensstaberna. I erforderlig omfattning bör enligt överbefälhavarens mening även viss medverkan från försvarets civilförvaltning komma i fråga. Överbefälhavaren och *centrala värnpliktsbyrån* framhåller att förutsättningarna för att byrån skall kunna ta på sig det föreslagna större ansvaret är att den tillförs de befattningshavare som utredningen föreslår. Överbefälhavaren anser dessutom erforderligt med ytterligare en tjänsteman vid försvarsstabens personalvårdsbyrå.

Överbefälhavaren finner slutligen inte utredningens förslag att inrätta en särskild prövningsnämnd vara övertygande motiverat. Skall nämnden inrättas bör antalet ledamöter vara fyra eller fem, av vilka överbefälhavaren bör föreslå den ledamot som skall företräda de militära intressena och arbetsmarknadsstyrelsen en ledamot. Överbefälhavaren synes vidare anse att företrädare för försvarsstabens personalvårdsbyrå skall ingå i nämnden. *Chefen för flygvapnet* föreslår att nämnden skall bestå av fyra ledamöter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* delar överbefälhavarens betänkligheter mot förslaget att inrätta en särskild nämnd. Enligt arbetsmarknadsstyrelsen bör ledamot av styrelsen under alla förhållanden ingå i nämnden. *Statskontoret* finner slutligen från organisatoriska synpunkter bestickande att prövningsnämndens verksamhet samordnas med den som redan utövas av inskrivningsrådet och med den av vapenfriutredningen föreslagna nämnden för prövning av frågor om tillstånd till vapenfri tjänst.

Departementschefen

Jag delar departementsutredningens uppfattning att ärenden om befrielse från värnpliktstjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen och ärenden om anstånd med fredstjänstgöring inte är av den karaktären att Kungl. Maj:t bör belastas med beslutanderätten i dessa ärenden. Liksom utredningen

finner jag ändamålsenligt att ett nytt fristående organ inrättas med uppgift att fungera som besvärinstans i sådana ärenden och att för denna prövning inrättas en särskild nämnd, *värnpliktsnämnden*, vars beslut inte skall kunna överklagas. Nämnden bör enligt min mening bestå av tre ledamöter jämte ersättare till det antal som bestäms av Kungl. Maj:t. Beträffande nämndens sammansättning är det angeläget att nämnden skall kunna göra lämpliga avvägningar mellan olika intressen och motsvara de krav på allsidig prövning av ärendena som de sökande rimligen kan uppställa. Beträffande de militära myndigheternas handläggning av nu ifrågavarande ärenden kan som remissmyndigheterna uttalat vissa svårigheter föreligga för truppregistreringsmyndigheterna att medverka i handläggningen i den utsträckning utredningen föreslagit. Truppregistreringsmyndighet bör i första instans handlägga alla anståndsärenden, således även ärenden som nu avgörs av försvarsgrenschef eller Kungl. Maj:t i första instans men prövningen bör liksom f. n. begränsas till bifallsbeslut. Samma ordning bör gälla för ärenden om befrielse från värnplikts tjänstgöring enligt 5 § värnpliktslagen. Anser sig truppregistreringsmyndigheten inte kunna bifalla ansökningen bör myndigheten inte avgöra ärendet utan överlämna det till centrala värnpliktsbyrån för beslut. Jag förutsätter att formerna för truppregistreringsmyndigheternas handläggning av hithörande ärenden inte ändras. Dessa myndigheter bör således liksom f. n. inte inhämta yttranden från centrala myndigheter, utan detta bör ankomma på värnpliktsbyrån. I detta sammanhang vill jag än en gång framhålla vikten av att särskild restriktivitet iaktas vid beviljande av anstånd med repetitionsutbildning. Besvärstiden för att hos den sista instansen, värnpliktsnämnden, föra talan mot värnpliktsbyråns beslut, synes som utredningen föreslagit kunna bestämmas till två veckor. Sedan 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning lagt fram sina förslag bör dock fråga om truppregistreringsmyndigheternas befattning med anstånds- och befrielseärendena tas upp till ny prövning. I samband därmed bör också den av statskontoret väckta frågan om samordning av inskrivningsrådets och värnpliktsnämndens verksamhet tas upp till bedömande. Kostnaderna för den föreslagna värnpliktsnämnden och dess sekretariat bör bestridas från fjärde huvudtitelns förslagsanslag Vissa nämnder m. m. Jag ämnar närmare undersöka förutsättningarna för att samman slå värnpliktsnämndens sekretariat med sekretariatet för den av mig vid anmälan av proposition om den vapenfria tjänsten denna dag föreslagna vapenfrinämnden. Att viss ytterligare personal fr. o. m. budgetåret 1966/67 måste ställas till centrala värnpliktsbyråns förfogande torde vara ofrånkomligt. Det kan framdeles bli aktuellt att hos riksdagen begära rätt att överskrida den på avlöningsstaten för byrån uppförda anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Lag om ändring i värnpliktslagen

Grundläggande bestämmelser för inskrivningen och värnpliktstjänstgöringen är samlade i värnpliktslagen. Tillämpningsföreskrifter återfinns bl. a. i inskrivningsförordningen den 27 april 1956 (nr 188), värnpliktsavlöningskungörelsen den 12 september 1958 (nr 485) och uppskovskungörelsen den 10 april 1959 (nr 146). Framför allt värnpliktslagen och inskrivningsförordningen är i behov av översyn, bl. a. i formellt hänseende. Efter som fråga om organisationen av inskrivningsväsendet utreds av 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning och värnpliktsförmånerna av 1965 års försvarsutredning synes emellertid böra anstå med den angivna översynen. I förevarande sammanhang tar jag därför bara upp de ändringar i värnpliktslagen som föranleds av omläggningen av värnpliktsutbildningen och av det förslag rörande den vapenfria tjänsten som Kungl. Maj:t i särskild proposition i dag beslutat underställa riksdagen samt av de förslag angående beslutanderätten i fråga om befrielse från och anstånd med värnpliktstjänstgöring som jag nyss lagt fram.

Den föreslagna omläggningen av värnpliktsutbildningen nödvändiggör ändring i 6 §, 14 § 1 mom. och 27 § 1 mom. värnpliktslagen. Ändringen i 6 § sammanhänger med det nya uttagningssystemet enligt vilket alla värnpliktiga tas ut för utbildning till viss befattning eller grupp av befattningar. — Enligt 14 § 1 mom. värnpliktslagen är värnpliktig, om Kungl. Maj:t inte förordnar annorlunda, skyldig att inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning det år han fyller 18 år. Mitt tidigare redovisade förslag innebär att somliga värnpliktiga inskrivs först det år de fyller 19 år. — De nuvarande bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen om de värnpliktigas utbildningstid har omarbetats nära nog helt. Med hänsyn till den föreslagna differentieringen av värnpliktsutbildningen har jag inte ansett möjligt att i värnpliktslagen precisera utbildningstiderna för de olika befattningarna. Utbildningstiderna måste också fortlöpande anpassas till ändringar i krigsorganisationen och till ändringar i fråga om angelägenhetsgraden av olika slag av utbildning. I värnpliktslagen bör beträffande de olika kategorierna värnpliktiga endast tas in det av mig tidigare angivna högsta dagantalet för grundutbildning och för de olika formerna av repetitionsutbildning. En erinran bör även tas in om att tiden för grundutbildningen aldrig får understiga 235 dagar. De nuvarande bestämmelserna om viss förlängd grundutbildning för den som antagits för utbildning till reservofficer vid armén har utgått. Bestämmelser om denna frivilliga tjänstgöringsskyldighet bör utfärdas av Kungl.

Maj:t. Det exakta dagantalet och antalet övningstillfällen för olika kategorier värnpliktiga bör fastställas av Kungl. Maj:t och utfärdas i kungörelsens form. — Övergångsbestämmelserna till de föreslagna ändringarna i värnpliktslagen har utformats i anslutning till min tidigare redogörelse för övergången till det nya värnpliktsystemet. I tabeller som bifogas lagförslaget anges antalet krigsförbandsövningar och särskilda övningar för värnpliktiga som före den 1 september 1966 börjat tjänstgöring enligt nuvarande utbildningsbestämmelser. Flera författningar använder begreppen första tjänstgöring eller motsvarande tjänstgöring, repetitionsövning och befälsövning samt särskild befälsövning. I övergångsbestämmelserna har föreskrift intagits om att dessa begrepp motsvaras av de föreslagna utbildningsformerna grundutbildning, krigsförbandsövning och särskild övning. Ofta får emellertid exempelvis grundutbildningen något annan längd än första tjänstgöringen. Likställs begreppen kan detta i vissa fall inverka på de värnpliktigas ekonomiska förmåner m. m. Om det visar sig nödvändigt för att de värnpliktiga skall behållas vid oförändrade förmåner även sedan det nya utbildningssystemet införts bör Kungl. Maj:t äga vidta ändringar i andra med riksdagen beslutade eller med stöd av dess beslut utfärdade författningar än lag. Detta har kommit till uttryck i den förenämnda föreskriften i övergångsbestämmelserna.

I särskild proposition denna dag har Kungl. Maj:t underställt riksdagens prövning fråga om omläggning av den vapenfria tjänsten. Förslaget innebär sammanfattningsvis att tjänstgöringen i princip förläggs utanför krigsmakten och träder i stället för värnpliktstjänstgöringen som en särskild tjänsteplikt. Den vapenfrie anses under tjänstgöringen inte som krigsman och är därför inte heller underkastad för krigsmän gällande straffbestämmelser. De grundläggande bestämmelserna för den vapenfria tjänsten föreslås i propositionen samlade i en särskild lag om vapenfri tjänst. Erinran om att särskilda bestämmelser gäller för den som erhållit tillstånd till vapenfri tjänst har tagits in i 44 § värnpliktslagen. I samband härmed har den nuvarande undantagsregeln i 27 § 3 mom. E. värnpliktslagen slopats.

Det av mig framlagda förslaget till ändrad handläggning av vissa befrielse- och anståndsärenden nödvändiggör ändringar i 5, 29 och 30 §§ värnpliktslagen. De i 29 § värnpliktslagen angivna villkoren för anstånd med första tjänstgöring m. m. bör i samband härmed överföras till inskrivningsförrordningen.

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels godkänna de grunder för värnpliktsutbildningen som jag angett i det föregående,

dels anta ett inom försvarsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Göran Westlund

Innehåll

<i>Inledning</i>	15
<i>Nuvarande förhållanden i fråga om de värnpliktigas utbildningstid m. m.</i>	17
Översikt över utvecklingen från år 1941 intill nuvarande tid	17
De värnpliktigas nuvarande tjänstgöringsskyldighet och utbildning m. m. . .	22
<i>Förslag av 1960 års värnpliktsutredning</i>	34
Av värnpliktsutredningen redovisade förutsättningar för utformningen av värnpliktsutbildningen	34
Riktlinjer för värnpliktsutbildningens utformning	39
Förslag avseende armén	52
Förslag avseende marinen: Flottan	66
Förslag avseende marinen: Kustartilleriet	73
Förslag avseende flygvapnet	79
Förslag rörande vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor	83
Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst	83
Utbildning och tjänstgöring för handräckningsvärnpliktiga	84
Utbildning av uppskovsvärnpliktiga	85
Urval och redovisning av värnpliktiga	85
De värnpliktigas ekonomiska förmåner	86
Övergången till det föreslagna utbildningssystemet	88
Tjänstgöringsskyldighetens omfattning	92
Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag	92
Värnpliktsutredningens sammanfattande synpunkter	93
<i>Yttrandena</i>	95
Allmänna omdömen	95
Av värnpliktsutredningen redovisade förutsättningar för utformningen av värnpliktsutbildningen	97
Riktlinjer för värnpliktsutbildningens utformning	100
Armén	103
Marinen: Flottan	109
Marinen: Kustartilleriet	112
Flygvapnet	113
Vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor	114
Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst	114
Utbildning och tjänstgöring för handräckningsvärnpliktiga	115
Utbildning av uppskovsvärnpliktiga	115
Urval och redovisning av värnpliktiga	116
De värnpliktigas ekonomiska förmåner	118
Övergången till det föreslagna utbildningssystemet	119
Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag	121
<i>Departementschefen</i>	127
Utgångspunkter	127
Överväganden och förslag	135
Förutsättningar och riktlinjer	135
Armén	140
Marinen: Flottan	145

Marinen: Kustartilleriet.....	150
Flygvapnet.....	152
Vissa för försvarsgrenarna gemensamma frågor	155
<i>Beslutanderätten i fråga om befrielse och anstånd</i>	165
Nuvarande förhållanden	165
Förslag	166
Yttrandena	167
Departementschefen	168
<i>Lag om ändring i värnpliktslagen</i>	170
<i>Hemställan</i>	172